

קול התאחדותינו

יו"ר ע"י התאחדות האגרים דחסידי סאטמאר

בגשיאות כ"ק פדן רבינו הגה"ק שליט"א

בני ברק יצ"ו

יבואו אלו ויאגדו עם אלו

קול צחצוח חרבות וקול תרועת מלחמה נשמע במחנה, שומרי העיר שנתמנו מאת המלך לשמור על העיר ומבצריה נבהלו נחפזו בראותם גודל כוח האויב המתקרב ובא לשערי העיר, והנה האויב גבר ותבקע העיר ונכנס עם צבאותיו וחילותיו הרבים, הרסו, הויקו, שדדו, ולא חמלו על הנפש ועל הרכוש, והשומרים עמדו באזלת יד ולא יכלו לעמוד נגד כוחו של האויב ותכססו הרבים, וכך עמדו מן הצד וראו איך שכל העיר מושפלת עד שאול תחתיה.

והנה בהגיע יום המיועד לבוא אל המלך לערוך דין וחשבון עם כל אחד ואחד מחייליו לדקדק ולהתבונן מי הוא אשר שם נפשו בכפו למלא תפקידו, ומי הוא זה שזולז ועשה מלאכתו ברמייה, והשומרי העיר חלוזו נבהלו ונחפזו לנפשם בהאיך אנפין ניקום קמי מלכא, ובהגיע תורם לעמוד לפני המלך התחיל לחקור ולדרוש למה ואיזה סיבה היתה בעוכם שבגללה לא יכלו להתגבר על האויב והוא ניצח אותם במחי יד ובלי שום התקוממות נגדיית, עד שעלה בידו ששורש הסיבה הוא, בשביל ששורה פירוד לבבות עצומה ומחלוקות שונות בין השומרים, ועל כן לא עמדו ומיכסו עצה כיניהם איך לעמוד ולשרת את המלך כנאמנות ואיך לעמוד איתן כחלמיש נגד כל צורר וליסמים המתרגשות ובאות לעולם, וזה הוא שהביא לידי כך שיפלו גבורים ויאבדו כלי מלחמה.

ידיה בראותם שכלתה אליהם הרעה מאת המלך, נפלו לפני רגליו ויבכו ויתחנו לו שלא ימצה עמהם הדין, ובמדת טובו יכפר להם בזאת הפעם, נכמרו רחמי המלך עליהם, ואמר להם שהוא מוכן לקבל חרמתם ודבריהם הנאמרים בשכרון לבב, אמנם, בזאת תבהנו שכנים דכריכם וכוונתכם באמת להיטיב דרכיכם, רק אם מעתה יהיה אחדות גמורה ביניכם ושלוש ורעות ישרור ביניכם, כי רק כך יהיה לכם הכח לעמוד מול האויב הצר ומבקש נפשכם.

הנמשל מובן, עם ישראל קדושים נבראו כדי לעשות רצונו ית' וזה התפקיד והייעוד של כל אחד ואחד בעולמו, אמנם יצר סוכן בנו והוא בתכסיסו מכשיל את האדם בכל רגע ורגע עד שאין בכוחו לעמוד נגדו כי כשל כח הסבל.

ובהגיע יום הדין כל אחד נעמד לפני המלך מלכי המלכים והוא עורך ובוהן לבבות ביום דין, ורואה שאי מעיקרי הסיבות והמניעות מן האדם לעשות רצון קדשו, הוא כתוצאה ממניי מחלוקת ומריבות שמתרבים רח"ל מיום ליום, על כן כשהאדם מתחנן ומתחרט ושב על מעשיו, אז חקב"ה ברב טובו עונה לו סלחתי כדברך, אמנם מיד אח"כ נצטוינו לקחת הד' מינים שהם רומזין על אחדות ואגודה אחת, ואז באים אלו המכפרין על אלו העוונות שחמא האדם, וכשכאז"ל לוקחם בשמחה ומנענעם ככוונה, וחקב"ה רואה ומתבונן במעשיו, ויודע לעין כל שאינו ככלב ששב על קיאו אלא כמי שבאמת רצונו לעשות רצון בוראו ולמלא חובתו בעולמו.

תוכן הענינים

- א. ד"ח מ"ב
- ב. ד"ח מ"ב - ד"ח מ"ב
- ג. ד"ח מ"ב - ד"ח מ"ב
- ד. ד"ח מ"ב - ד"ח מ"ב
- ה. ד"ח מ"ב - ד"ח מ"ב
- ו. ד"ח מ"ב - ד"ח מ"ב
- ז. ד"ח מ"ב - ד"ח מ"ב
- ח. ד"ח מ"ב - ד"ח מ"ב
- ט. ד"ח מ"ב - ד"ח מ"ב
- י. ד"ח מ"ב - ד"ח מ"ב
- יא. ד"ח מ"ב - ד"ח מ"ב
- יב. ד"ח מ"ב - ד"ח מ"ב

לשמך בכל עת

מינה לא תזיץ

צו יעודע צייט א ישועה

להכנסת מודעות, מול טוב, הנצחת שם, לעי"נ, אפשר לפנות:

להד"ר אלטער אשר אנטשיל אילאוויטש הי"ד

052-7648437

כל הזכויות שמורות ©

ליקוטים יקרים, מפי סופרים וספרים,
ע"ד מוסר וחסידות נאמרים

לקח
טוב

צילא דמהימנותא

מגודל קדושת הסוכה וסגולתה

ומטיח את גגו, ומחזק בדק ביתו להישמר בו מזרם וממטר ומרוח ושאר פגעים. לפיכך צויה לצאת מביתו החזק, וישב בסוכה, כדי שיתעורר וישים מבטחו בשם יתברך, ויתן אל לבו כי כל הטוב שהגיע אליו מן הירצא בשדה, הכל בא לו ברצון השם. ועל זה רמזו, לעשותה מ'פסולת גורן ויקב' דוקא, לזכר זה שאסף הפירות לאכול, והפסולת לסכך, שיוזכר שכל שמירת גופו וכל אשר לו מאת השם יתברך בתתו מטר בעתו ולא יבטח באשר לו. וגם באה מצוה זו להעיר ולהזכיר, כי בסכות הושיב השם יתברך את בני ישראל במדבר ושמרם מן החורף והקרה והצנה והגשמים והחם בלי בית ותקרה, ובה נראה, כי בכל דור ודור שומרם בוראם בלי בית וחומה, דלתים וזריח כמו שנאמר (ויקרא כג, מו): 'כי בסכות הושבתו את בני ישראל'...

מנורת המאור (אות קמו)

גודל קדושת צל הסוכה ושע"ז מקבל עליו אחרות ועול מלכות שמים

מצות סוכה, הנה טעם הפשוט שבה להכניס עצמו ראשו ורובו בתוך צל הסוכה, לישב ולהסתיר ולהסתות עצמו תחת צל שמו הגדול הוי"ה ואדני" מספר 'סוכה', לקבל עליו בזה אדנותו ואלקותו ית"ש, לעשות רצונו בכל אשר צוהו, ושלא לצאת החוצה לישב בצל דפנות הרומז לשרי האומות כל יקרב אל אהליהם ומשכנותם. ומצות לולב מורה על שיש בו ארבעה מינים, נגד ארבע אותיות שמו יתברך הוי"ה; ומנענע לארבע רוחות העולם ולמעלה ולמטה, כדי להמליכו וליחדו במעלה ובמטה ובארבע רוחות, להעריך ולהרביץ קדושתו בעולמו, ולהכניע על ידי זה כל הרע והסמ"א הסובבין בעולם הזה.

סידורו של שבת (שורש ז ענף א')

מצות סוכה סותרת את כל הרעות וממתקת הדינים

כי יצפנני בסכה ביום רעה יסתירני בסתר אהלו. על ידי מצות סוכה שבני ישראל מקיימים, על ידי זה המה נסתרים מכל הרעות, ונמתקים כל הדינים בחסדים וברחמים גמורים, ונשפעים כל הטובות והברכות על כל ישראל, בכלל ופרט, ברוחניות וגשמיות, אמן.

מגן אברהם

(רמזי וים א של סוכות, דף קג.)

טעם מצות סוכה ללמדנו להאמין ולבטוח בהש"י לבדו

'הג הסכות שבעת ימים לה', לפי שלא יחשב שום אדם, שזאת השמחה היא של מילוי כרם, על כן כתוב: 'הג הסכות שבעת ימים לה' כלומר כל זאת השמחה לא תהא אלא לשם שמים ב', כי שמחת סכה זו צריכה שתהא לה' ולא שתהא כולה להנאה גופנית גם באמרם, בפרק קמא דסוכה (ב): 'צא מדירת קבע ושב בדירת עראי' היתה כונתם, שבאה מצות סוכה זאת ללמדנו, שלא ישיר אדם בטחונו בגובה ביתו וחיוזקו ותיקונו הטוב, ואף כי יהיה מלא מכל טוב, ואל יבטח בסיוע שום אדם, אף על פי שיהא אדון הארץ ומושל בה. אבל ישיר בטחונו במי שאמר והיה העולם, כי לו לבדו היכולת והאמונה, ובמה שמבטיח אינו מתנחם ממנו, כדכתיב (במדבר כג, יט): 'לא איש א-ל יוכיב וגו'. ולו לבדו המחסה והמסתור, כדכתיב (תהלים לב, י): 'והבטח בה' חסד יסובבנו', ונאמר (שם צא, ב): 'אומר לה' מחסיו'.

ולעיר לאדם על זה, באה מצות סוכה בזמן הזה אשר אסיפת גורן ויקב בארץ ישראל כמו שנאמר (דברים טז, יג): 'באסף מוגרנד ומיקבך', לפי שבזמן הזה הוא זמן בעיטה לכל, שהאצרות מלאים כל טוב, והאדם כבר נאסף לעיר

קדושת הסוכה בקדושת בית הכנסת, והנהגת בראוי בסוכה קונה קדושה וסיוע לעבודת ה' לכל ימות השנה, ודרך ההנהגה בשמחת ימי החג

שבעה אושפיזין עלאין אור ניצוצי נשמתם שוכנים שם (בסוכה), אשר מטעם זה גדלה קדושתה בקדושת בית הכנסת, ומטעם זה אמרו לנהוג בה מנהג בזיון, וכ"ש שהוק וקלות ראש, ואמרו על האר"י ז"ל שהיה נזהר שלא לדבר שיחת חולין תוך הסוכה, ובודאי שמי שנזהר לקבוע דירתו וישיבתו בה כל שבעת הימים בקדושה ובטהרה באימה ויראה ושמחה רבה כדת מזה לעשות קונה קדושה ותוכפת הארה בנפשו ורוחו ונשמתו, ומצא כדו גאולתו לכל השנה, לעבוד את בוראו עבודה תמה וכו'.

וצונו לשמחה שמחה של מצוה והוא סימן טוב לכל השנה, שכתבו גורי האר"י ז"ל שמי שיהא שמח וטוב לב ולא יצטער כלל בחג הקדוש הזה, מובטח לו שתעלה לו שנה טובה ויהיה לעולם שמח.

אי לזאת, לו בכח יגבר איש לשכוח עצבו ורגזו וכל דבר המצטער, ולשמחה בכל יום שמחה חדשה שמחה של מצוה, כמו שכתוב בזה"ק (ויקרא, נז.) בהתמיד במחשבות טהורות כדבר האמור, ויותר מהמה יש ויש מקום לשמחה כאשר יתן אל לבו מה נעשה בשמים ממועל על ידו, אשרי ילוד אשה שזכה לכך להיות בונה בשמים עליותי, מה אנוש כי תזכרנו תמשילתו במעשי ידך כל שתה תחת רגליו, כזאת וכזאת החי יתן אל לבו ויתעורר ויאמר בפה: אי אפשר שלא לשמחה, ויתן את קולו לשורר ולזמר התפלות וההלל ושירות ותשבחות בקול רנה ותודה המון חוגג, וזכור ויזכר כי בזמן שבית המקדש קיים צדיקים וחסידים היו מרבים בשמחת בית השואבה, עד שאמרו (סוכה נא.) מי שלא ראה שמחת בית השואבה לא ראה שמחה מימיו, ועל ידי זה היו שואבים רוח הקודש וכו'. לזאת ישמח ישראל בעושי שמחה של מצוה, לא שמחה של חוללות כמנהג הכסילים שמרבים לשתות יין מגיתם ונותנים בקולם קול עוז בשירי נכרים, אין זה שמחה אלא חוללות, ואין זה מצוה אלא עבירה, ונהי שעושים לשם מצוה, אבל עבירה היא בידם, ה' הטוב יכפר בעדם. ובשמחתו ל"ו יתערב לשמח לב עניים ואביננים, וזו מצוה כל החגים... וכל שכן בחג הקדוש הזה, דחויבא רמיא ליתן לעניים חלק האושפיזין וכו', ואם לא יוכל לעשות זאת, לפחות יפריש מממונו לצדקה בערב הרגל על כל סעודה, ויאמר בפה מלא: זה אני נותן לצדקה בשביל חלק אברהם אושפיזא קדישא, וזה אני נותן בשביל חלק יצחק אושפיזא קדישא מסעודתי, וכן על

זה הדרך, או ישלח מאכל לעני קודם כל סעודה, וכו' ישא ברכה ורב טוב.

פלא יועץ (ערך סוכה, יע"ש עוד)

וי"ד של המחבר הק' רבי אליעזר פאפו זצ"ל
הוא ביום כ' תשרי (תקפ"ד) אושפיזא דאהרן

הסוכה פוטרת מכל צער וחולאי

מצטער פטור מן הסוכה (סוכה כו.). "כי מצות סוכה היא לנו מחסה ומגן לכל בני ישראל להנצל מכל צרה ויגון. וזה פירוש 'מצטער פטור מן הסוכה'. על ידי הסוכה יהי פטור מכל צער. וזה גם כן (שם כה.) 'חולין ומושמייהן פטורין מן הסוכה' שיהיו נפטורין מכל חולי ומכאוב ויתרפאו רפואת הנפש ורפואת הגוף, אמר".

תפארת שלמה

(ועי' 'צמח צדיק': 'זמן הסוכה נמשך לו רפואה על כל רמיה אבריו, כי 'סוכה' במלוי זה: סמך וא"י כ"ף ה"י, גימטריא רמ"ה, ובפרט ביום ראשון שהוא אושפיזא דאברהם שגימטריא רמ"ח")

ישיבה בסוכה "וגילו ברעדה"

הכלל העולה, כי בכל מקום שיש בו קדושה, צריך לנהוג בו מורא וכו'. וכן היה מנהג מורי ע"ה (הרמ"ק ז"ע) שלא לדבר בתוך הסוכה בימי חג הסוכות אלא בדברי תורה, כי מצות סוכה קדושתה גדולה, והעד, שעצמי הסוכה חל עליהם קדושה ואסורים כל שבעה, כמו שאמרו רבותינו ז"ל (סוכה ט.), וכן מצינו שפירש רשב"י ע"ה (וזה"ק פר אטור, ק:) שהאבות באים לסוכה וכו'. הרי שאדם בתוך הסוכה מוקף מאויר קדושה, וכמה קדושות יש בה, כמבואר. ולכן ראוי להתרחק משיחה והיתול, אלא יקיים "וגילו ברעדה" (תהלים ב, יא), כי מקום הסוכה היא שמחה ורעדה.

ראשית חכמה (שער הקדושה, פרק יד)

היושב בסוכה כיושב בתוך עולמות עליונים ויבויין בקישוט ויפוי הסוכה לקשט כנסת ישראל

ובהיות כי רצון השי"ת ב"ה שלא להתערב זר בתוך מצוה הקדושה מצות סוכה, כנזכר, על כן הוי זהיר בהיות בא אליך ערל אחד, לענין עסק שלך, אל תרבה

מצות ד' מינים / כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך - ארבעת המינים מכפרים על ארבעה איברי העיקריים

ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר כפת תמרים
וענף עץ עבות וערבי נחל וגו'. "ארבעה מינים הללו, רמז
לארבעה אברים שבגוף האדם, שהם עיקר כל פעולותיו,
הן לכל המצוות הן לכל העבירות, והם העינים והלב,
וכמו שדרשו רז"ל (ירושלמי ברכות פ"א ה"א): לבא ועינא תרי
סרסורי דחמאה נינהו, שנאמר (במדבר טו, לט): "ולא תרתורו
אחרי לבבכם ואחרי עיניכם". והשפתים גם כן מצוות
הרבה וכנגדן עבירות הרבה תלויות בהן. והשדרה גם כן,
כי היא עיקר הגוף, והכח הנשפע בה מהמות. וזהו שאמרו
במדרש (תנחומא אמור יט): אתרוג דומה ללב, לולב לשדרה,
הדס לעינים, ערבה לשפתים. והכוונה כזה, כי בהכשל
האדם בעבירות של ארבעה אברים אלו, ימצא כופר
בארבעה מינים אלו, שהם כנגדן ודומין להן, לפי שבכל
עבירה תמצא כפרה כשיעשה האדם מצוה כנגדה. וכן
דרשו רז"ל (ב"ב ד.) על הורדוס המלך, שהרג אלפים
ורכבות מישראל, ושאל לשמעון בן שמח אם אפשר
שיהיה לו תקנה, והשיב לו כי אפשר אם ישתדל בבנין
בית המקדש, ואמרו: הוא כבה אורו של עולם, כלומר על
שהרג כמה מישראל, ולך ויעוסק באורו של עולם. והענין
הזה מאיר עיני הלב, כי בודאי יש תקנה לעבירה
בעשיית מצוה שכנגדה. ועל מצות הלולב הדומה
לשדרה אמר דוד ע"ה (תהלים לה, י) כל עצמותי תאמרנה
ה' מי כמוך".

רבינו בחיי (ויקרא כג, טז)

לבוין שנעשה בריה חדשה ע"י הדר' מינים

"יצריך בשלוקה הלולב והמינים שעמו והאתרוג, לחשוב
לתקן מה שפגם באלו האברים שהארבעה מינים רומזים
עליהם, ולעשות עצמו בריה חדשה, ליקח את האברים
אלו שהם כלל הגוף מתחת כח היצר הרע שמושל עליו,
רק יתן אותם לממשלת היצר טוב, וזה שאמר: 'ולקחתם
לכם', פירוש לעצמיכם".

זרע קודש

עמדו בדברים בתוך הכוכה, כי משכחו חוצה ולא יתעכב
במקום קדוש כו'. כי היושב בסוכה ולומד או מתפלל הרי
הוא יושב ממש בתוך עולמות העליונים וכו'... ולכן
אזהרה לקיים עשיית הסוכה במקום המובהר נאה ונקי
כו'. והחכם ומבין יתבונן מעצמו, כי בכל מאי דעביד
ליקרא דקריבה ושכינתיה במצוה הכיבה חזו מקובל
ומרוצה לפני השי"ת ביה, ויראה לתקן לנאות ולקשט
וליפות בכל מאי דאפשר את הסוכה, ולכוין שבזה הוא
עושה קישוטים לכל כנסת ישראל וכו'...

יסוד יוסף (פרק ע"ז)

וכשהיו צריכין להסיר המנורה בשבת, היו נושאים
השלחן עם המנורה לחוץ אל הבית, ושם הסיר הערל
המנורה. אמרי פנחס - קאריץ (פסות, אות תקפ"א)

אברהם אבינו התחכם לכל הכנים המלאכים לסוכה ממש, כי הסתפק אולי ערביים הם

"אלים כהשעין אב תחת עץ סוכה" (פייט יום ב' דסוכות),
ופירש ה'מטה לוי', כשהשעין אברהם את המלאכים
תחת העץ, והיו יושבין תחתיו כתחת סוכה. וקשה, הא
קיימא לן דאין עושין סוכה תחת האילן וכו'. ועי'
בתוספות (ר"ה יא. ד"ה אלא) דבסוכות באו המלאכים
לאברהם. אכן קשה, מדוע לא הכניסו בסוכה ממש, כי
בודאי היה לאברהם אבינו סוכה טובה, ולמה הכניסו
תחת האשל, כדאיתא בזהר הקדוש (בראשית קכ). וי"ל על
פי מה שכתב רש"י (בראשית יד ד) דכערביים נדמו לו. ואם
כן היה מסופק אם הם מלאכים או גרים עובדי ה', אז
ערביים. [והא נראה מהזה"ק (פר' אמור) שנכון שלא
להכניס אינו יהודי לצל סוכה] וכדאיתא בכלים (פרק א'
משנה ח) החיל מקודש, שאין עכו"ם נכנסין לשם.
ומסתברא, דסוכה ודאי קדושתה כהחיל. ועל כן לא ידע
אברהם אבינו מה לעשות עם המלאכים, אם להכניסן
לסוכה שלו או שלא, דשמו ערביים הם. ועל כן נתחכם
לעשות סוכה תחת האילן ולהרבות סכך על הענפים של
האילן, דממה נפשך: אם עובדי השי"ת הם, הענפים
נתבטלו ברוב והיא סוכה כשירה, ואם ערביים הם הלא
כתב ב'תיבת גומא' (פר' נח) דבבן נח לא אמרינן ביטול
ברוב, דדבר זה חדשה התורה לישראל ולא לבן נח, ואם
כן לאו סוכה היא ויכולין גם עכו"ם לישב בה.

חקל יצחק (פר' וירא ד"ה והשענו תחת העץ)

דבש תמרים

פנינים יקרים, פלאר הפרזה שרים, רבותינו הקדושים עצי התמרים

אין יצר הרע שוכן בקרבה ואם כן מאין בא לה זה הרצון לחטוא, ויש לומר כי הארץ הבינה וראתה כי הכל בידי האדם ותלוין במעשיו, אם ילך בדרך הטוב והישר

אז יהיה עליה לכל

העולמות וכל

הנמצאים, ואם

יקלקל מעשיו יפגום

הכל ח"ו, אז

התיישבה בלבה

ואמרה כיון

שהאדם קרוב

לחטוא מחמת יצרו

הרע, ואז יבא פגם

גדול בשורש

נשמתו ולא יועיל

שום תיקון ותשובה,

לזאת התחכמה

ושינתה תחילה

ציווי הבורא כדי

שאחר כך כשיחטא

האדם ח"ו, יהא לו

אמתלא נכונה והוא

מפני ששורש גופו

הוא מן האדמה

ששינתה מכבר

רצון הבורא, לכן

הרע את מעשיו,

וחסה הארץ על

כבוד שמים ועל

האדם להקל מעליו

עונש החטא, כי

אם כן אין חטא

האדם גדול כל כך

ע"כ, והנה ידוע

מ"ש בקדושת לוי

כי ברה"ק ויהי"כ

עושי תשובה

מיראה וזדונות

נעשו כשגגות אבל

בסוכות עושי

בסוכות תשבו שבעת ימים. ונראה לבאר ע"ד תוכת מוסר עפ"י המבואר באלשיך הקי כי זאת היתה כוונתו יתי לשום את בניי באהלים בצאתם ממצרים לתת להם

ארץ ישראל

לעשות עיקר

מעסקי עוה"ז, כי

אדרבא עיקר

הכוונה הוא לעשות

עראי מעוה"ז כי

בעוה"ז האדם כמו

יושב אהל העומד

לנסוע ממקום

למקום, וז"ש

בסוכות תשבו

שבעת ימי, לרמז ז'

עשירות חיי האדם

שידמה בעיני

האדם כי הוא רק

יוב אהל הוא

עוה"ז מוכן ועומד

בכ"ע ליסע למחוז

חפצו.

(ייטב לב)

☆

אך בחמשה עשר

יום אחד

באספנס את

תבואת הארץ

תחגו וגו'. ונראה

בהקדם מה שכתב

באזהב ישראל על

מה שפירש"י עין

פרי יהא מעם

העין כמעט הפרי,

והיא לא עשתה כן

אלא ותוצא הארץ

וגו' ועין עושה פרי,

ולא העין פרי,

ולכאורה יפלא

מאוד הלא הארץ

לקיטת תמרים

אמרות וסיפורים, מלוקט מספרים, על רבותי"ה ק"ק עצי התמרים

מקנא בסוכות את הקל דעת, כיון שאם ישוב עתה יהיו לו הרבה זכויות

ראיתי בכת"י הגה"צ הישיש מו"ה אהרן אויש ז"ל אבדק"ק לופעני, שפ"א לפני חג הסוכות שמע מפי מרן הקדושת זי"ע, מסיגוט זי"ע, כאשר אמר להבדחן שהי' ידוע לאיש קל בדעתו, שהוא מקנא אותו בחג הסוכות, שאז חוזרין בתשובה מאהבה, ועי"ז מהפכין את הזדונות לזכויות בדברי חכז"ל (יומא דף פ"ו), ומאחר שהוא בעל עבודה גדול, ואולי יעשה תשובה והי' לו הרבה מצות, וע"כ ראוי הוא שיתקנאו בו.

אמרי דבש (דף ק"ז)

'בסוכות תשבו' לחנך הילדים בדרכי היראה 'למען ידעו דורותיכם'

כשישב רבינו על כסא הרבנות בעיר קראלי צ"ו, ובחג הסוכות כשיצא מביתו לישב בסוכתו, שמע מאחורי דפנות הסוכה ילדים המשחקים שמשוחחים זה עם זה בלשון המדינה (אונגאריש), וחרה הדבר לרבינו, ואמר אז בדרך צחות, הנה כל זמן שישבתי בביתי, לא שמעתי ולא ידעתי באיזה לשון מדברים ומשוחחים הילדים ביניהם ברחוב, כי הרי בבית המדרש מדברים בלשון אידיש, וגם בביתם מדברים בלשון אידיש, וכעת כשיצאתי מביתי החוצה לישב בסוכה, שמעתי דיבת רבים שהילדים מדברים בלשון המדינה, והוה חזק גדול לחינוך ילדי בני ישראל, והמליץ אז רבינו בדברי הכתוב 'בסוכות תשבו שבעת ימים', על ידי שיושבים בסוכה, ואז אפשר לשמוע מה שמדברים ברחוב, 'למען ידעו' דורותיכם', הזמן לעוררם על זה ולמנוע בעדם מלדבר בשפת עכו"ם, ולהמשיך דעת ותבונה לדורות, והיינו הילדים שמחנכים אותם בדרך התורה והיראה.

מחזור דברי יואל (סוכות)

סוד כונת סינוך הסוכה הוא כמנת תקיעת שופר

שמעתי מפי הרה"ג הישיש מו"ה צבי הירש פריעדמאן ז"ל אבדק"ק האטסעג וסאבראנץ בעל צבי חמד, כי בימי בחרותו כאשר למד אצל רבו הגה"ק אדמו"ר מרן חנני יו"ט ליפא טייטלבוים זי"ע אבדק"ק סיגוט בעל קדושת יו"ט, פ"א בפרוס חג הסוכות, כאשר רבו הי' מטפס ועולה על הסולם, לכסות את הסוכה בסכך, והוא עמד מן הצד והביט את עבודת קדשו, והנה פנה אליו רבו ושאל ממנו, האם יודע אתה את המונות של סינוך הסוכה, מה שמכוונים בעת שמכסין את הסוכה בסכך, אומר לך: "הן המה המונות שמכוונים בתקיעת שופר".

אמרי דבש (פרק י"ד דף ק"ז)

מפני שאני הוא המצוה עליכם לעשות הסוכה ולא לשום הנאה עצמיות.

(עצי חיים)

☆

ולקחתם לכם ביום הראשון. ובמדרש וכי ראשון הוא והלא יום מ"ו הוא אלא ראשון לחשבון עונות, ויבאר עפ"י מה שפ"י הגר"א בדברי המשנה ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון, דדין הוא על גוף העבירה שעשה, וחשבון הוא על הזמן שאיבד לריק בעת מעשה העבירה, שהיה יכול לקיים מצוה באותה שעה, והנה ראש השנה ויוהכ"פ הם ימי הדין שאז הקב"ה דן את כל באי עולם על גוף העבירה בלבד, אמנם בחג הסוכות שהוא זמן תשובה מאהבה וחזרונות נהפכין לזכויות, והקב"ה מונה את העונות לידע כמה מצות יש בחילופין כנודע, אז ראוי לצרף גם את החשבון של זמן העבירה אל הדין שעל גוף העבירה כדי שיהיו הזכויות מרובין יותר, והו ראשון לחשבון עונות שבחג הסוכות מעריכים גם את החשבון של העונות להרבות זכותי ישראל.

(דברי יוא"ל)

☆

ובזכות צאתי מביתי החוצה ודרך מצוותיך ארוצה

יחשב לי זאת
כאילו הרחקתי
נדוד והרב כספני
ומחטאתי מהרני.
וי"ל עפ"י
ביערות דבש
לפרש אמרם ז"ל
במקום שבע"ת
עומדים אין צדיקים
גמורים יכולים
לעמוד דהנה
מבואר בגמ' דמ"ש
אין עצובות לפני
הקב"ה והו בבתי
בראי משא"כ
בבתי גואי
במסתרם תבכה
נפשי ע"י"ש והנה
הבע"ת מה לו
לשמחה והוא
באימה ופחד וע"כ
אין לו מקום בבתי
בראי אך הקב"ה
חותר לו חתירה
להכניסו בבתי

תשובה מאהבה וחזרונות נעשו לזכויות והו ראשון לחשבון עונות שיעשו זכויות ע"כ, נמצא שעד סוכות אשר נשאר להם ע"כ שנגות וצריכים כפרה וכדי להקל להם גם מעונש של שוגג צריכין אנו לחטא הארץ, אבל בסוכות אנעשו העונות זכויות אדרבא מה שהחטא יהי גדול יהי גם המצוה גדולה והמליצה מהאדמה יהי לנו לגרועותא שאם החטא יהי קטן וקל גם המצוה יהי בערך מיעוט, ושי"ה אך בחמשה עשר יום באספכם את תבואת השדה, היינו המהשדה אשר עשתה הארץ כי עד עתה אנו צריכין לתבואת הארץ היינו להמעשה שעשה הארץ שיהי באתגליא ויהי לנו למליצה, אבל עתה במ"ו יהי לנו לטובה לאסוף את תבואת הארץ ויהי באתכסיה ולכן תחנו חג להי אז יהי השמחה בשלימות.

(קדושת יו"ט)

☆

בסכות תשבו שבעת ימים כל האזרח בישראל ישבו בסכות וגו' אני הי אלוקים. נראה עפ"י המור ואע"פ שיצאנו ממצרים בחדש ניסן לא צנו לעשות סכה באותו זמן, לפי שהוא ימות הקין ודרך כל אדם לעשות סכה לצל ולא היתה ניכרת עשייתני שהם במצות הכורא ית', ולכן צוה אותנו שנעשה סוכות בחודש השביעי שהוא זמן

גשמים, ודרך כל אדם לצאת מסוכתו ואנחנו יוצאים מן הבית לישב בסוכה, בזה יראה נלכל שמצות המלך הוא ע"כ, והנה ארז"ל לעולם יעסוק אדם בתורה ומצות אפי שלא לשמה וכי אולם במצות סוכה למדנו שהעיקר המצוה הוא דוקא לקיים רק לשמה לשם מצות ה', ולכן צונו לעשות סוכה דוקא בתשרי ולא בניסן, כדי שלא יהא באפשר לבוין להנאת עצמו רק בדת להי לבדו, וזשי"ה בשכות תשבו שבעת ימים וגו' אני הי אלוקים, היינו רק

לקיטת תמרים

אמרות וסיפורים, מלוקט מספרים, על רבותיה"ק עצי התמרים

~ שמיני עצרת ושמחת תורה ~

לא תתפרש מינן ואל נפרוש מומך

פעם בדברי תורה בשמיני עצרת שאמר רבינו בקהל עם בעיר אורשיווא, אמר רבינו על מה שאמרו ז"ל, דביום שמיני עצרת הקב"ה אומר לבני ישראל שאל מה דבעית, ואם ניתן לנו רשות לבקש מאתו יתברך שמו מה שאנו רוצים, הרי אנו יכולים לבקש שלעולם יהי השי"ת עמנו כמו ביום שמיני עצרת, שהוא יחודא שלים, ולעולם ועד לא תהי בינינו פרידה, ואז ממילא יתמלאו כל בקשותינו.

זמירות דברי יוא"ל (ח"ב)

תהלים בבכיות וגמרא תוספות אחר ההקפות

שמעתי מתלמיד רבינו, שראה פעם את רבינו לומד גמרא תוס' בליל פורים אחרי עבודת היום, וכן בליל שמיני עצרת אחרי עבודת היום של יום הו"ר והקפות בליל שמי"ע. וכן אמר שהי פעם אצל רבינו בעת שהי מצטער על ענין קשה וראה שהתגבר כארי ורץ תיכף ללמוד גמרא תוס' וכמ"ש (תהלים ק"ט) לעולם לא אשכח פקודיך כי בם חייתי. וכן שמעתי מהרה"ח מוה"ר חיים שנעבאל ע"ה שהי פעם בבית רבינו ליל שמיני עצרת כאור הבוקר בשעה שבע ומחצה כאשר ישן רבינו ערך שני שעות אחרי עבודת ההקפות, וראה את רבינו אומר תהלים כחצי שעה בדמעות הרבה, ואח"כ ישב ללמוד גמרא תוס'.

תפארת יוא"ל (ח"ג עמ' י"ח)

די רוחות שבעולם, ע"כ אעברה נא ואז בוודאי יהיה תיקון השלם ויתגדל ויתקדש שמו יתברך בעולמו.
(ברך משה)

☆

ולקחתם לכם ביום הראשון. ונוהגין עפ"י האר"י להכניס את הארבעה מינים בתוך הסוכה ושם לקיים מצות הנענועין, ולכאורה אינו מובן איזה שייכות יש זה לזה, וי"ל עפ"י שמספרים כי פעם אחת נסע הרה"ק הרבי ר' זושא זי"ע אל רבו הקדוש המגיד ממעזריטש זי"ע ושהה שם איזה זמן, בחזירתו אל ביתו שאלו ממנו מה למדת אצל רבך בכל הזמן, ענה ואמר למדתי שיש בורא בעולם, שאלוהו האם על זה היית צריך לישב ולחות שם זמנים טובבא, נקרא המשרתת ונשאלה את פיה ותראה שתאמר שי בורא עולם, נענה ואמר אין הכי נמי היא אומרת אבל אני יודע ע"כ, והנה כתב בזרע קודש עה"כ למען ידעו דורותיכם, כי ע"י מצות סוכה נמשך לאדם דעת לידע איך לעבדו ית"ש כמ"ש דע את אלהי אביך ועבדוהו, וכוונת דבריו כי זהו סגולת הסוכה להשפיע אמונה בקרב לבבינו, שלא רק אשר נאמר כי הי הוא

האלקים ומלא כל הארץ כבודו, וליבנו בל עמנו כי אם משפה ולחוף, רק נדע אותו ית"ש באמת בידיעה גמורה, וע"ז נוהגין ליקח הדי מינים בסוכה ולנענע עמם שם, שענין הנענועים בדי מינים הוא למחליך את הקב"ה על כל העולם, ובכדי שיוקבע זה בליבנו כיתד שלא תמוט, ע"כ מכניסין אותם על הסוכה, שסגולת הסוכה להשפיע בנו דעת בכחי' דע אלהי אביך ועבדוהו, בידיעה אמיתית ולא באמירה בעלמא.

(כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א)

גואי אבל צדיקים גמורים עובדים את ה' בשמחה בכחי' בתי בראי ולא עבד הקב"ה ניסא למגנא להכניסו לבתי גואי ע"י"ש ביש"מ ואאמו"ר ז"ל כתב דזהו רק בתשובה מיראה אבל בתשובה מאהבה הוא נחשב לצדיק גמור העובד בשמחה והוי שוב מקומו בבתי בראי ע"י"ש. עכ"פ היוצא לנו דבסוכות שעושים תשובה מאהבה כידוע מהקדושת לוי ממילא הוי שוב מקומו בבתי בראי כצדיקים גמורים ולכך נקרא זמן שמחתנו וזה שאנו אומרים ובזכות צאתי מבתי החוצה וכו' יחשב לי זאת כאילו הרחקתי נדוד היינו לצאת מבתי גואי לבתי בראי כי ע"י תשובה מאהבה כבר היא בשמחה והוה והרב כבסני ומחטאתי טהרני דנעשו כבר זכיות ועל ידם טהרני ויכול להיות שוב בבתי בראי.

(יד יקותיאל)

☆

במדרש אתה החילות להראות את עבדך את גדלך, אלו די מינים שבלולב וע"כ אעברה נא. וי"ל עפ"י"מ שמבואר בסידור שדי מינים הללו מכוונים כנגד דם הווי"ה ב"ה וכן מנענים בהם לארבע רוחות למעלה ולמטה,

להורות דמלא כל הארץ כבודו ומלכותו בכל משלה, ונודע מה שכתבו המפרשים שאם היה משה נכנס לארץ לא יה הבית נחרב, וכבר באותו הזמן יה נעשה תיקון השלם, והיה מתגלה כבוד שמו יתברך במילואו, אלא שהעיונות גרמו ונעשה מה שנעשה, ובזה יובן בקשת מרע"ה אתה החילות להראות את עבדך את גדלך אלו די מינים שבלולב, לנענע לדי רוחות שאותיות שמך המיוחד תקרב אחד אל אחד, ותגלה ותראה מלכותו יתברך שממו בכל

לקיטת תמרים

אמרות וסיפורים, מלוקט מספרים, על רבותי"ה ק"ק עצי התמרים

~ שמיני עצרת ושמחת תורה ~

בהריקודין בשמחת תורה אפשר לתקן יותר מכל עבודת הימים נוראים

וגם סיפרו לי כמה תלמידים ששמעו מרבינו הגה"ק מרן הקדושת יו"ט זללה"ה בימים אחרונים של סוכות, שאמר כשאדם מגביה רגל אחת לרקוד בשמחת תורה, ובוזה מתקן אדם יותר ממה שעשה מר"ה עד אחר הימים טובים. ונהג את עצמו רבינו לעשות בשמחת תורה ביום בהקפה ו' עם ס"ת הנענועים כמו שעושים עם הלולב, וכך נהגו אחריו בניו ונכדיו הצדיקים.

צדיק כתמור יפרח (עמ"ב)

כשהרב מקראלי נמצא כאן בבחינת שמחת תורה

סיפר הרה"ג ר' אברהם מרדכי בריטשיין שליט"א ספרא דדינא דבי דיני רבה בירושלים, כאשר ביקר רבינו בירושלים בשנת תרצ"ב, בא הגה"צ רבי דוד יוגגריי וצ"ל לשולחנו הטהור של רבינו בסעודת רעוא דרעון, ובתפלת המנוחה נקרא הגה"צ הנ"ל לעלות לוי, למחרתו בא אחד מאנשי ירושלים מאנשי ליטא אל רבי דוד וצ"ל, ואמר להגאון הנ"ל "שמעתי שכ"ת עלה לתורה בלילה... וענה רבי דוד: שמע נא, בשמחת תורה גם אצליכם נוהגים לקרות בתורה בלילה, ואצלי כשהרב מקראלי נמצא כאן בארץ ישראל הוא בבחינת שמחת תורה... [ויש להוסיף על זה מה שרגיל היה רבינו לומר בדרך צחות, דכאשר קורין בחוץ לארץ "עשר תעשר" או אצל בני ארץ ישראל "שמחת תורה"...].

בוצינא קדישא (ח"ב עמ"ש ל"א)

קדו"ש יאמר לו

פנינים לתורתך של פרן רביה"ק בעל דברי יואל זי"ע
חספר "קדושת יואל" אשר על מכתב הדפוס

נמסר לנו בתש"ח ע"י מערכת "ליקוטי אורה"

~ פרשת וזאת הברכה ~

ולזבולון אמר שמח זבולון בצאתך ויששכר באחליך (לג יח). פירש"י זבולון ויששכר עשו שותפות, זבולון לחוף ימים ישכון ויואל לפרקמטיא בספינות ומשכר ונותן לתוך פיו של יששכר, והם יושבים ועוסקים בחורה, לפיכך הקדים זבולון ליששכר, שמורתו של יששכר על די זבולון הייתה. אמנם לכאורה קשה דהלא סוף כל סוף החורה הקדושה היא העיקר והתכלית והיא החשיבות היותר גדולה בעולם, ומצינו שהמוקדם בפסוק חשוב יותר, וכדילפינן מזה לענין סדר זרכות (עי' זרכות מא.), ואם כן היה לו להקדים יששכר שהוא העיקר.

ואפשר לומר על פי מאי דאפסיקא בשולחן ערוך (יו"ד סימן רמ"ו ס"א) דמי שאי אפשר לו ללמוד מפני שאינו יודע כלל ללמוד או מפני הטירדות שיש לו, יספיק לאחרים הלומדים, ותחשב לו כאילו לומד בעצמו, וכתב הרמ"א בשם רבינו ירוחם (תא"ו סוף נתיב ז) דיכול אדם להתנות עם חבירו שהוא יעסוק בחורה והוא ימציא לו פרנסה ויחלוק עמו בשכר, אבל אם כבר עסק בחורה אינו יכול למכור לו חלקו בשביל ממון שיתן לו, עכ"ל.²

ובביאור החילוק הביא זש"ת מהר"ם אלשקר (סי' קא) בשם תשובת רבינו האי גאון שכתב כי אחר שכבר עסק זה בחורה איך יעלה על לב שיוכל למכור שכרו לזה, והרי כל אחד ואחד מתן שכרו לפי עבודתו, וכשם שאין אדם נתפס בעון זולתו כך אין

ולזבולון אמר שמח זבולון בצאתך ויששכר באחליך (לג יח). פירש"י זבולון ויששכר עשו שותפות, זבולון לחוף ימים ישכון ויואל לפרקמטיא בספינות ומשכר ונותן לתוך פיו של יששכר, והם יושבים ועוסקים בחורה, לפיכך הקדים זבולון ליששכר, שמורתו של יששכר על די זבולון הייתה. אמנם לכאורה קשה דהלא סוף כל סוף החורה הקדושה היא העיקר והתכלית והיא החשיבות היותר גדולה בעולם, ומצינו שהמוקדם בפסוק חשוב יותר, וכדילפינן מזה לענין סדר זרכות (עי' זרכות מא.), ואם כן היה לו להקדים יששכר שהוא העיקר.

ובפשטות יש לומר על פי מאי דמצינו (שם עג:) צענין סדר ל"ט מלאכות דשבת דלא חשיב להו תנא כפי סדר מעלתן וחשיבותן, אלא כפי מה שהם באים בסדר המעשה, קודם ומעמך ודש וכו' ואחר כך האופה. והכא נמי יש לומר דמה שהקדים הכתוב את זבולון לפני יששכר, אין הטעם משום שהוא חשוב יותר במעלה מן הלומד חורה, אלא מפני שהוא מוקדם בסדר המעשה, דהא כדי שיוכלו תלמידי החכמים לעסוק בחורה צריכין מקודם להיות מחזיקי החורה, וכך הוציע הקצ"ה צמנהגו של עולם שיהיו מחזיקי החורה קודמין לתלמידי החכמים, שרק אם יש מחזיקי חורה יכולים תלמידי החכמים ליטב צאהלה של חורה צמנהגה ושלוח.¹

1. דרשה א' שופטים תשנ"ז בחנוכת הבית במחנה רב טוב בעיר נעפאנעק יצ"ו, דרשה מוצש"ק וירא תשי"ז בעיר קראונהייטס יצ"ו, דרשה א' שמיני תשכ"ב, ודרשה א' נשא תשכ"ז.
2. והרבינו ירוחם מביא ראיה לזה ממה דאיתא בגמרא (סוטה כא.) על הכתוב (שיר השירים ה:) אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה בוי יביוו לו, אמר עולא לא כשמעון אחי עזריה וכו' (פירש"י שנקרא על שם עזריה אחיו לפי שלמד תורה על ידי אחיו שהיה עוסק בפרקמטיא כדי שיחלוק בזכות לימודו של שמעון), אלא כהלל ושבנא, דכי אתא רב דימי אמר, הלל ושבנא אחי הוון, הלל עסק בתורה שבנא עבד עיסקא, לסוף אמר ליה תא נערוב וליפלו, יצתה בת קול ואמרה אם יתן איש את כל הון ביתו וגו'. הרי דהלל ושבנא כיון שהתנו אחר שכבר עסק הלל בתורה לא הועיל כלום, ולא היה לו לשבנא חלק בתורתו של הלל.

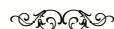
ויעל משה מערבות מואב אל הר נבו וגו' ויראהו ה' את כל הארץ את הגלעד עד דן (ל א). איתא במדרש (ע"י ספרי פינחס ס"ה) שהראה הקב"ה למשה מה שלא ראה יהושע. ולכאורה יפלא הא"ך יתכן כזאת, והלא יהושע היה בארץ ישראל עזמה והיה יכול לראות את כל ארץ ישראל, והא"ך יתכן שראה משה יותר ממה שראה יהושע.

ויש לומר בפשטות על פי מה דאיתא במדרש (דצ"ר פ"ד ס"א) על הכתוב (דברים יב ב) כי ירחיב ה' אלהיך את גבולך, אפשר שהקב"ה מרחיב את ארץ ישראל, אמר רבי יצחק המגילה הזאת אין אדם יודע כמה ארכה וכמה רחבה, כשהיא נפתחת היא מודעת כמה היא, ק"ל ארץ ישראל כל רובה הרים וגבעות, מניין שנאמר והארץ אשר אתם עובדים שמה לרשעה ארץ הרים וצוקות וגו', כשישרה אותה הקב"ה מניין שנאמר (ישעיה מ ד) כל גיא ינשא וכל הר וגבעה ישפלו והיה העקוב למישור והרכסים לצקעה, אותה שעה היא מודעת מה היא.

ומבואר מזה שארץ ישראל טמונים בה כמה וכמה חלקים בלי שיעור שאפילו אדם העומד בתוך ארץ ישראל אינו יכול לראותם, ורק לעתיד לבא בעת שתהיה הגאולה השלימה וקיצוץ גלויות ותהיה הקדושה הנכונה, אז יתגלו כל אלו החלקים הפנימיים הטמונים בה.⁵ ובכן אפשר לומר דבשעה שהראה לו הקב"ה למשה את ארץ ישראל, הראה לו גם החלקים הטמונים בה שלא יתגלו עד לעת קץ, ועל אלו החלקים אמרו שראה משה מה שלא ראה יהושע, דאף שהיה בארץ ישראל עזמה לא היה אפשר לו לראותם.⁶

אדם זוכה בזכות וזלמו, ואדרבה זה שמכר את שכרו קרוב לקבל פורענות מלקבל שכר, כי עשה שם שמים פלסתר וכקדומו לאכול זה לחם, מה שאין כן אם מתנה עמו קודם שעוסק בתורה, הרי הוא עוזר לו שיוכל להפנות לבו לעסוק בתורה, ועל כן יש לו שכר גדול, עכ"ל.

ובמעתה יש לומר דלענין זה הקדים הכתוב את זבולון לפני יששכר, להורות כי זבולון הרוצה להחזיק תורה לישכר ולעשות עמו שותפות שיקבל חלק בשכרו, יש לו להקדים ולהתנות עמו דוקא קודם שהולך לעסוק בתורה, דאילו אחר שכבר עסק בתורה לא יוכל עוד לקבל חלק בשכר התורה שכבר למד, דמאי דהוה הוה.³

וישכון ישראל בטח בדד עין יעקב (לג כח). איתא בספרי (ס"ו) וישכון ישראל בטח בדד, ולא כדד שאמר משה (דברים לג יב) ה' דד ינחנו, ולא כדד שאמר ירמיה (ירמיה טו יז) מפני ידך דדד ישנתי, אלא כדד שאמר אותו רשע (במדבר כג ט) הן עם לדדד ישכון.

ויש לומר דדרך נחות הטעם שאמר הכתוב דדד דוקא כדד שאמר אותו רשע בלעם הן עם לדדד ישכון, כי משה וירמיה כיון שהיו נדיקים, על כן כשאמרו דדד אפשר שלא ידעו היטב ממנו נריכים בני ישראל להבדל להיות דדד, אלא אותו רשע בלעם הרי הכיר היטב את חבריו שהם רשעים כמותו, על כן ידע היטב ממנו נריכים בני ישראל להבדל, ולזה אמר הכתוב וישכון ישראל בטח בדד דוקא כדד שאמר אותו רשע הן עם לדדד ישכון.⁴

3. דרשה א' ויחי תשכ"ה

4. נעילת חג הסוכות תשכ"ה בלימוד מוס' ברבות

5. וזהו מלבד מה שיחזור ויתגלה אז מה שנשמנה בה בשעת החורבן, וכדאיתא בגמרא (גושן טו) ששים רבוא עיירות היו לו לינאי המלך בהר המלך, ועכשיו אפילו שיתין ריבוותא קני לא מחזיק, ומשום הכי נקראת ארץ צבי (ירמיה ג יט), דמה צבי זה אין עורו מחזיק את בשרו, אף ארץ ישראל בזמן שיושבין עליה רווחא ובזמן שאין יושבין עליה גמדא. ואם כן לעתיד כשיחזרו ישראל לישב על אדמת ארץ ישראל תחזור ותתרחב ממנה שנתקוצה באותה שעה.

6. ס"ג לך תשט"ז, ועי' פ' עקב (אות...) מה שפ' בזה הא דאיתא שם עוד במדרש שהראהו המקום למשה את כל חדרי ארץ ישראל, דהכוונה בזה גם כן שהראהו כל חלקי ארץ ישראל הטמונים בתוך ההרים.

~ מילין טבין לסוכות ~

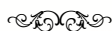
דינט דעס באשעפער, האט מען דאך נישט קיין השגה וו וואס מ'קען נוקומען אין די טעג.⁵

די אלע טעג סוכות, ס'איז א זמן וואס הקב"ה איז זיך משתעשע מיט די נדיקים, אז מ'וואלט די זכיה געהאט אז מ'וואלט געדינט דעם באשעפער באמת, האט דאך קיין שיעור נישט וואס מ'טוט אויף אין אזעלכע הייליגע טעג, די הייליגע טעג סוכות, וואס מ'איז דאך אין הקב"ה תחת זילא דמהימנותא.⁶

ס'קומען די אלע הייליגע טעג פון סוכות, מ'איז תחת זילא דמהימנותא, צאלא דקוב"ה ושכינתיה, איז אז מ'דערזעהט זיך א איש מגושם אזוי ווי פריער, מ'האמיר נאך דעם לעצטען טאג, דעם איינעם טאג הושענא רבא, לאמיר נישט חלילה פארפאסען דעם איינעם טאג אויכעט.⁷

דער הייליגער יו"ט סוכות מיטן אחרון מיטן לולב, אזוי ווי מ'זאגט ארבע אותיות שמך המיוחד והיו לאחדים צידי.⁸

די אלע ימי סוכות, דאס זענען די ימי הרצון, סוכות, ווען מ'גייט מיטן אחרון מיטן לולב.⁹

די הייליגע טעג סוכות, דאס גרויסע הסעודות פון די הייליגע סוכה מיטען אחרון און לולב. מ'וועל מיר שוין נישט האבן צו איבער א יאר אזעלכע הייליגע טעג, אזעלכע הייליגע מנחות, מ'געזעגנט זיך מיט די סוכה מיטען אחרון מיטען לולב, ס'איז דאך דאקע רוקיעס.¹

נאכדעם קומען די ימי הסוכות, די סוכה מיט די ד' מינים, מ'איז מסובב מיט א קדושה וצמחות, ווי די גמרא זאגט, ווען האט מען נאך אזא חודש.²

די ימי הסוכות, אידן זענען זיך מתקרב דורך דעם אחרון מיטן לולב מיט דער סוכה.³

נאכדעם קומען נאך די ימי חג הסוכות וואס דאס גיהער נאך וו דער עבודה, אונז האמיר דאך נישט קיין השגה, אונז קאן מיר דען משיג ומשער זיין וואס נדיקים אמיתיים האבן געדינט דעם באשעפער דורך די די הייליגע טעג און די ימי חג הסוכות, מיט דער סוכה, און מיטן אחרון, און מיטן לולב.⁴

מ'האמיר געהאט די אכט טעג סוכות וואס מ'זינט תחת זילא דמהימנותא, דער איד וואס ער

1. הושענא רבא תשי"ז
2. הושענא רבא תשי"ג
3. הושענא רבא תשי"ד
4. הושענא רבא תשט"ו
5. הושענא רבא תשי"ח
6. הושענא רבא תש"ך
7. הושענא רבא תשכ"א
8. הושענא רבא תשכ"ח
9. הושענא רבא תשכ"ה

ולקחתם לכם

הרה"ק מקאמינקא זי"ע היה פעם אחת אצל הרה"ק ר' שלום מבעלזא זי"ע ובעת נטילת לולב לא ראה הרה"ק מקאמינקא את הרה"ק מבעלזא רק הלולב והאתרוג עמדו כן באויר, והרגיש הרה"ק מבעלזא בזה ואחרי יו"ט אמר לו: כתיב "ולקחתם לכם" דער לכם זאל מען אריין נעמען אין די ד' מינים.

בזכות השינה בסוכה

להגה"צ רבי לוי יצחק גרינוואלד זצ"ל אבד"ק צעלים יצ"ו בא פ"א איש זקן וישיש בן מאה וחמש שנים וביקש מהגה"צ זצ"ל בקשה נדירה, שיתפלל הרב עליו שימות, ולתמיהות הרב זצ"ל על בקשתו הפליאה, סיפר מה שהביאו לזה, שבימי ילדותו דר בעיר קאלאמיי יצ"ו מקום מושבו של הרה"ק רבי הלל מקאלאמיי זי"ע ופ"א בחג הסוכות כשהי' קר גדול עד למאוד, לא רצה הרבנית של הרה"ק הנ"ל לישן עמו בסוכה מחמת הקור הגדול, וברצונה הי' שגם בעלה הקדוש לא יישן בסוכה שפחדה שישאר שם לבדו, וע"כ ביקש הרה"ק מילד הזה - בעל המספר - שישן עמו בסוכתו בלילה הזה כדי שלא יתבטל ממצות סוכה, ואכן הסכים הילד לישן עם הרה"ק בסוכתו, ולמחרת בבוקר אמר לו הרה"ק, מאחר שהחיות את נפשי שהיה ביכולתי לקיים מצות סוכה ולישן בסוכה גם מחמת הקור הגדול, וזה הי' רק בשביל שאתה ישן עמי בסוכתי, ע"כ אברכך שיהי' לך אריכות ימים, ועוד בירך אותו ששום אחד מבניו לא ימות בחייו ע"כ, ואכן נתקיימה בי ברכתו של הרה"ק שאזכה לאריכות ימים שכבר הגעתי לשנת המאה וחמש, אבל אחד מבני הוא חולה מסוכן זה זמן רב ושורה ביסורים גדולים, ואין אני יכול לראות בעיני גודל היסורים שיש לו, והוא אינו יכול למות בחיי, מחמת ברכת הרה"ק מקאלאמיי, ע"כ אבקש מהרב שיתפלל בעבורי שאמות, וא"כ ימות גם בני ולא יהי' עוד ביסורים הגדולים.

(מבאר רבתינו)

"עס האט זיך געלוינט"

קודם שנעשה הרה"ק מליסקא זי"ע רב בעיר ליסקא היה עני גדול, ופ"א קודם חג הסוכות לא הי' לו סכך לסכך סוכתו, הלך לעיר אוהעל ושם הרכיש לעצמו "טאגין" (מחצלאות) לסכך, והיות שלא הי' לו מעות לשלם לאיש שיוביל את הסכך לביתו, ע"כ נשאו הוא בעצמו בידיו, והלך ברגליו המרחק הגדול שבין אוהעל לליסקא, והרבה פעמים העמיד עצמו באמצע הדרך מחמת חולשת הדרך, והלך כמה פעמים חזר ושוב עד שהביא הכל, וככה הגיע לליסקא וסיכך את סוכתו, ואמר אח"כ בל"ק "עס האט זיך געלוינט", מכיון שבביל סוכות ראה האושפיזין הקדושים בסוכתו.

פתקא משמיא

רבינו הבעל שם טוב הקדוש זי"ע בעת שתקע אהלו של תורה בפה מעזבוש, היה אז במחנינו רבנים גדולים ממתנגדי הבעש"ט ז"ל, והלכו בחג הסוכות להבעש"ט, ואמרו אשר הסוכה של הבעש"ט אינה כשירה על פי דין תורה, והבעש"ט ז"ל התווכח עמם אשר סוכתו הוא כשרה, והניח ראשו על איזה רגעים, ואח"כ פתח את ידו, ונמצא בה פתקא מחתיכת קלף, והיה כתוב בו, סוכה של הרב ישראל בעש"ט כשירה, נאום מט"ט שר הפנים, והפתק הזאת נשארה בירושה אצל נכד הבעש"ט ז"ל, הוא הרב הקדוש מסדילקוב ז"ל (בעל דגל מתנה אפרים) והיה כאשר נזדמן איזה חולה ר"ל, והלכו לבעל הדגל ז"ל, ציוה להניח הפתקא תחת כר של חולה ר"ל ונתרפא, ובכל משך השתי שנים לא נעדר שום אדם בעיר, ואח"כ נזדמן שהניחו פעם אחת הפתקא אצל איזה חולה ונעלם הפתקא, ואמר בעל הדגל על זה, שנתגלה לו מן השמים שאין ניחא זאת, כי הילודים למות, ע"כ התפלל על זה שיקח מאתו בחזרה הפתקא, ושמעתי מאנשי אמת ששמעו מפי הרב הצדיק מוהר"ר יוסקי נכד הדגל ז"ל שראה בעיניו הפתקא אצל זקינו בעל הדגל ז"ל. (בעש"ט סוכות)

המצטער פטו"ר מן הקור

פעם אחת היה חסיד אחד שהיה לו חיות במצות סוכה וכאשר עבר חג הסוכות לא היה רוצה לצאת מהסוכה מחמת גודל החיות וההשתוקקות של המצוה, והיה יושב בסוכה כמה שבועות עד שנעשה חורף והיה קור גדול ושלג גדול, והיה מוכרח לצאת מהסוכה והיה עומד ומצפה שיבואו ימי חג הסוכות שילך בחזרה לסוכה, וקיבל על עצמו שלא לצאת מהסוכה ולישב בסוכה אף שיהיה קור ושלג ולמסור נפשו ממש, כי היה מרגיש קדושה גדולה בהסוכה וכן היה שלא היה רוצה לצאת מהסוכה עד שנפל שלג וקור הולך וגדול, וממש יצאה נפשו ועם כל זה לא היה רוצה לצאת מהסוכה, עד שריחם הקב"ה עליו ובא ענן אחד ונשא אותו עם הסוכה לארצות החמים שחם כל השנה, (והסיפור הוא פלא שהלא לפי ההלכה אינו ראוי לישב בסוכה כל השנה ועוברים על כל תוסיף וכאן אירע לו נס וענן לקח אותו לשם כדי שיוכל לישב שם בנחת ולא בצער). (הרה"ק מקאלאשין זי"ע)

"די ווענט פון די סוכה ווארימען"

רבינו ר"ר שלום מפרוהיביטש זי"ע נסתלק בערב חג הסוכות, בהשאירו אחריו את בנו הגדול ר"ר אברהם'ניו זי"ע שהיה כבן טו"ב שנה, ואחיו הצעיר והרץ רבינו מרדכי'ן שהיה כבר שית שנים, לביל התקדש חג סוכות כנס ר"ר אברהם'ניו לסוכתו לקיים מצות סוכה ולקדש על היין, ואתו עם אחיו רבינו מרדכי'ן, בסוכה כבר עמדו כמה וכמה חסידים שבאו

זאגן אז משיח איז דא אין די גאס, יעך זאג בפירוש איך וואלט נישט ארויסגעגאנגען. (עובדא דאהרן)

וסוכה תהיה... למחסה מזרם וממטר

בימי הרה"ק מראפשיץ אירע פעם, שבחג הסוכות ירד גשם הרבה, והלך הרה"ק להסוכה ועמד אצל הפתח וצוה לקנח השלחנות ולהכניס יין וחלות וכל שאר דברים ונכנס להסוכה ועשה קידוש, וערך השולחן ולא היה יורד גשם בהסוכה, אחר שגמר הסעודה הלך הרה"ק להפתח ועמד שם וצוה להוציא הכל מהסוכה, כשגמרו הכל הלך הלך מהפתח, ואז ירד כ"כ גשמים בפעם אחת כקומת איש.

געבן איז גארנישט ווערט, נאר כאפן...

עבודתו הקדושה של הרה"ק מקאלשיץ הי' בשמחת תורה גדול מאוד בזריקת תפוחים להמון חסידיו ועי"ז השפיע להם פרנסה על כל השנה, וסיפר אחד מחשובי חסידיו, דכשהיה אצל הרה"ק מקאלשיץ זי"ע בשמח"ת הי' דרכו בקודש לזרוק תפוחים (וכן היה מנהגו של הרה"ק מצאנז זי"ע) וכאשר הי' זורק לרחוק קצת הלכו העולם לחטוף, וסביב אצלו הי' נתרונן כמובן, ואני כאשר הייתי קרוב אליו הלכתי אצלו והייתי צעיר לימים, ואמרתי להרב מקאלשיץ תן לי תפות, אבל לא שמע קולי מגודל דביקות, וראיתי שאינו תכלית לשהות עוד כי הסל של תפוחים הולך ונתמעט, ואחותי את הקלשיצער רב וצעקתי אליו, קאלשיצער רב קאלשיצער רב, תן לי תפות, עד ששמע שצעקתי ואמר לי בזה"ל, "געבען איז גארנישט ווערט, נאר כאפן".

לשמוע בפעם הראשונה את ר"ר אברהם'ניו זי"ע מקדש על הכוס בלוקחו את כס המלוכה בידו, והבחין רבינו מרז"ץ על פני האנשים שהם רועדים מקור ששרר בחוץ קור גדול, רבינו שנכנס להסוכה מלוכב בס"ה עם חאלעטיל דק, עמד כמתפלל והכריז בלש"ק: יודען פאר וואס ציטערט איהר? די ווענט פון די סוכה ווארימען דאך. (נר ישראל חלק ה')

כשמשיח יבא לא אצא מהסוכה מרוב מתיקות...

הרה"ק בעל צבי לצדיק מבלאזוב זי"ע אמר פעם בליל א' דסוכות בזה"ל: א פלא א פלא, די חז"ל זאגן (עירובין מ"ג) אז משיח וועט נישט קומען בשבתות וימים טובים, וואס הייסט ער וועט נישט קומען, דער כלל ישראל האלט שוין נישט אויס די צרות און יסורים פון די נסיונות פון פאר ביאת משיח צדקנו, און ער קלייבט זיך די זמנים, אין דעם טאג וועט ער נישט קומען אין דעם טאג וועט ער נישט קומען, וואס פאר א פירוש האט דאס, מיר האלטן אז ער דארף קומען, ער מוז קומען, וואס הייסט אזא הייליגן יו"ט סוכות וועט ער נישט קומען, ולבסוף נשקט בלשונו ונשקע בהרהורים, ואחרי איזה רגעים זקף ראשו ואמר ככה: מיר מיינען אז משיח צדקנו ווייסט נישט וואס ער טוט, לאמיר זען למשל, דא זיצען ארום די הייליגע אושפיזין, די אושפיזין אברהם יצחק יעקב משה אהרן יוסף ודוד, אה הא הא (ועשה תנועות של התרגשות בזרועו הימנית). ווען קען מען נאך פילן אמאל אין לעבן אזא הרגשה קדושה, אה הא הא, ס'איז ממש טעם גן עדן... נו זאל מען אונז יעצט קומען

לשון חכמים

לשון חכמים צדק ומישרים, בדרך צחות ומליצה נאמרים

יעקב נסע סכותה ויבן לו בית ולמקנהו עשה סוכות. בדרך הלצה יאמר הפסוק לרמו, שכשאדם בונה בית חדש צריך לבנות סוכה גם כן, וזהו יעקב נסע סכותה, בעת ויבן לו בית, רק שנכון הדבר להחזיק הסוכה כטהרה אפילו כל ימות השנה, ולקבוע איה עתים ללמוד או להתפלל שם, אבל זהו בוודאי לא נכון, שתיכף אחר סוכות נוהגין ח"ו דרך ביזון בהפוכה, ועושין אותה מדור לבמהות. וזהו מרמו הכתוב כמתמיה ולמקנהו עשה סוכות, ודי למבין.

שאריט ישראל (שער הזמנים)

בס' שמרו משפט ח"א בחלק המכתבים כ' שמעתי מהגאון רבי יחזקאל בנעטא אב"ד דנייטרא זצ"ל שיחת חולין, שאל ואמר, למה אתרוג ולולב כל כך חשובין ויקרים בעיני בני אדם, וערבה לא נחשב כלל, דהלא המצוה נעשה בה כמו עם האתרוג, וארבעת מינין הללו מועבדין זה לזה, ולא עוד ערבה עדיפי, כי הושענא רבה נעשה בה לבד, ולערבות לבסוף משליכין ומכים ודורסין עליה, בתמיה. אך הטעם אפשר לומר, כי הג' מינין הללו באים ממרחקים, ע"כ הם חשובים אצל העולם כל כך, אך הערבה הוא אורזי מן כאן, ע"ב דורסין ולא נחשב בעיני עולם כלום, אם גם כי בעצם היא עדיפי מהם, כן דרך העולם, מן הקרוב אליו אין מקבלים, אך כי בא מרחוק מוכבד ומרומם, ושיחת חולין של תלמידי חכמים צריכה לימוד, עכ"ל.

אלף כתב (רצח)

אירע פעם בחג הסוכות שהמשב"ק ר' פייוויש ע"ה שאל את מרן רביה"ק זללה"ה אם מותר להכניס קדירה אל הסוכה שיוכל לחלק את המנות להאורחים, כי היה מרחק רב מבית התבשיל עד הסוכה וקשה מאד לילך עם כל מנה ומנה מרחק כזה. והתיר לו רבינו ואמר הלא דין בשו"ע (סי' תרל"ט) שאסור להכניס קדירה שהרי זה מאוס, אמנם אם לא יתנו לאכול להאורחים הרי זה יותר מאוס, על כן תוכל להכניס את הקדירה שיהיה להאורחים לאכול.

מושיען ש"י (ח"ו)

פרפראות לחכמה

מאמרים נחמדים, ע"ד דרוש מיוסדים, כפתור ופרה משוקדים

מתרין דטעם מצות סוכה הוא שמא נתחייבו גלות וע"י שגולים ויוצאים מבתיהם לסוכה נתכפר להם בסוכה, וממה נפשך, אם עשו תשובה מאהבה ביוהכ"פ אזי נהפכו זדונותיהם ונעשו לזכויות וא"כ וודאי שאינם חייבים גלות ואין צריכים להיות גולים מבתיהם לסוכה, ואף אם ירדו גשמים אין כאן סימן קללה, ואם לא עשו תשובה רק מיראההרי מזדונותיהם נעשו שגגות וא"כ נתחייבו גלות שבאה לכפר על השוגג, והגשמים אינם יורדים אלא א"כ נקיים הם גם מחטא שוגג כדמוכח בקרא "כסית כל חטאת"ם סלה" וחט"א הוא שוגג כידוע, והלא עדיין נשאר להם השגגות, וא"כ לא ירדו גשמים ויוכלו לקיים מצות סוכה לכפר בגלות.

(מעשה רוקח)

☆

כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים. במסורה: כי בסוכות הושבתי, כי ברחוב נלך, כי נר מצוה ותורה אור. כד הוינא טליא שמעתי ששאלו לחכם אחד פ"י המסורה הנ"ל, שרטט וכתב: יכלמנסע"פ. ופירש שיחותיו, דיש שלושה מצוות דמצוותן בעשרה כשר, ולמעלה מעשרים פסול, נר חנוכה, סוכה, עירוב, וזוה הרמז: "כי בסוכות" סוכה, "כי ברחוב נלך" עירוב, "כי נר מצוה" חנוכה, והוא אשר ציין אותיות יכלמנסע"פ, והם ראשי תיבות: "י כ"שר למעלה מ'עשרים נר סוכה עירוב פ'סול. עד כאן שמעתי. ויש להוסיף כי בשלשה הפסוקים כתוב "כי" שרמז: עשרים, עשרה, שהוא דין הנזכר שזה בשלשתן.

(פני דוד)

☆

ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר. יתבאר עפ"י מה שאמרו ז"ל (שבת דף ל') שלעתידי לבוא שואלין את אדם בראשונה נשאת ונתת באמונה, והנה למדו חז"ל מן הפסוק ולקחתם לכם להוציא את הגזול, ולפי המבואר א"ש ולקחם לכם ביום הראשון ודרשינן מינה להוציא את הגזול דפסול, וע"ז קאמר במדרש ביום הראשון ראשון לחשבון עוונות שתזכור שמשא ומתן באמונה הוא תחילת דינו של אדם, וראשון היא לכם לחשבון העוונות לעתיד לבוא, ולכן ולקחתם לכם להוציא את הגזול.

(חתן סופר)

☆

בסוכות תשבו שבעת ימים כל האזרח בישראל ישבו בסוכות למען ידעו דורות יכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים. ו"ל דהנה אמרינן בגמ' (סוכה כ"ח ע"א) כל האזרח להוציא את הנשים, וצ"ב למה נשים פטורות ממצות סוכה הא גם הם היו באותו הנס של ענני כבוד, וגם יש לחקור הא דאמרינן בגמ' שהסוכה הוא זכר לענני כבוד ולסוכות ממש שעשו להם בשעת מלחמת סיחון ועוג, ולכאורה איך נרמז ע"י הסוכה גם זכר לענני כבוד, וגם צ"ב למה היו צריכין בשעת המלחמה סוכות ממש ומ"ט לא נסעו ענני כבוד עמם?

ובחמשה עשר יום לחודש השביעי מקרא קודש יהיה לכם כל מלאכת עבודה לא תעשו וחגותם חג לה' שבעת ימים. בכל המועדים כתוב גם את מצותו, כגון: ובחודש הראשון בארבעה עשר יום לחודש פסח לה' "מצות יאכל", בר"ה כתוב: ובחודש השביעי באחד לחודש "יום תרועה יהיה לכם", ביוהכ"פ כתוב: ובעשור לחודש השביעי "ועניתם את נפשותיכם", וא"כ למה נשתנה חג הסוכות משאר המועדים שלא כתבה הכאן התורה את מצות היום "בסוכות תשבו", אך נראה דהנה הדין הוא ד"הולכי דרכים פטורים מן הסוכה", וא"כ יש לומר דבפרשתינו שהתורה עוסקת בה בהקרבנות הקרבנות במקדש, והיו צריכים לעלות לרגל, והיו הולכי דרכים פטורים מן הסוכה, ולפיכך לא כתבה כאן התורה מצות ישיבה בסוכה, אמנם בפרשת אמור שאין התורה עוסקת בה בקרבנות החג, נאמר בה גם המצה של "בסוכות תשבו".

(משך חכמה)

☆

במדרש איוב היה קורא תגר על היסורים עד שהראהו הקב"ה דפנות הסוכה שנים כהלכתן ושלישית אפילו טפח ונתקדרה דעתו, ונל"פ דטעמא דסגי בב' דפנות וג' אפ"י טפח דכתוב: בסכת, בסכת, ויש אם למסורת, והנה אמרו חז"ל (הובא ברש"י דברים א' י"ג) עה"פ "ואשמים בראשיכם" ואשמים כתיב, חסר יו"ד, לומר שאשמותיהם של ישראל תלויות בראשי דייניהם וכו', וזהו לפי המסורת, ואיוב היה מצטער כי הוא איש תם וישר וכו', אך כשראה שהסוכה בב' דפנות ושלישית אפ"י טפח יען כי יש אם למסורת, א"כ "ואשמים" חסר יו"ד לפי המסורת, וגדול הדור סובל על עוונות דורו, ולכן נתיישרה דעתו.

(מדבר קדמות)

☆

בסכת תשבו שבעת ימים כל האזרח בישראל ישבו בסוכות. איתא במדרש למה אנו עושים סוכה אחרי יוהכ"פ מפני שאתה מוצא בראש השנה יושב הקב"ה בדין על באי עולם, וביוהכ"פ הוא חותם את הדין, שמא יצא דינן של ישראל לגלות, לכן עושים סוכה וגולין מבתיהם לסוכה, והקב"ה מעלה עליהם כאילו גלו לבבל, ונראה דאיתא בגמ' (תענית ז') אין הגשמים יורדין אלא אם כן נמחלו עוונותיהם של ישראל, שנאמר (תהלים פ"ח ב') רצית ה' ארצך – בגשמים, אימתי בזמן ש"נשאת עון עמך כסית כל חטאתם סלה", והנה אי' בגמ' (סוכה כ"ח) שהגשמים הם סימן קללה בחג, כי כשיורדים גשמים אין יכולים לקיים מצות סוכה, עוד אי' בגמ' (יומא פ"ו) שכשעושין תשובה מאהבה אז נעשין הזדונות כזכויות, וכשעושין תשובה מיראה נעשין מהזדונות שגגות, וידוע שעונש הגלות בא על חטא שוגג ולא על מזיד, ובוה יבואר, דמקשה למה צוה הקב"ה לעשות סוכה אחרי יוהכ"פ הלא כבר נמחלו כל עוונותיהם ואם יהיה זמן גשמים לא יוכלו לקיים מצות סוכה, ומוטב היה שיצוה להם על מצות סוכה קודם יוהכ"פ, לכן

למלחמה, וי"ל כי לא באו למלחמה אלא אנשי הצבא אבל הנשים והטף דלאו בני כיבוש נינהו נשארו במחנה ועליהם חפפו ענני הכבוד, וע"כ ישבו במלחמה בסוכות לבד, נמצא במה שאנו יושבים בסוכה והנשים פטורות בזה יש זכר לב' מיני סוכות, שאנו יושבים בסוכות לזכר הסוכות ממש שהיו לנו, והנשים פטורות לזכר ענני הכבוד שנשאר להם בעת המלחמה, ובוה יובן מאמה"כ בסוכות תשבו שבעת ימים רק הזכרים, כל האזרח בישראל ישבו בסוכות למעוטי נשים, ועי"ז למען ידעו דורותיכם כי בסוכות – בשני מיני סוכות – הושבתי את בני ישראל כנ"ל, שע"י החיוב שלנו והפטור של הנשים בזה עושים זכר לסוכות ממש ולענני הכבוד.

(חתם סופר)

☆

בסוכות תשבו שבעת ימים כל האזרח בישראל ישבו בסוכות למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים. וי"ל עפ"י דאי בגמ' (תענית ט.) שלש מתנות טובות נתן הקב"ה לישראל במדבר, מן, ובאר, וענני כבוד, והק' המפוי למה צוה ה' לעשות זכר רק לענני כבוד ולא למן ולבאר, ות' כי את המן והבאר קיבלו רק לאחר שהתלוננו, משא"כ ענני הכבוד הם קיבלו אע"פ שלא ביקשו, זאת ועוד כי ענני כבוד היו מיוחדים לישראל, דהענן היה פולט את הערב רב, משא"כ במן ובאר שמהם גם הערב רב נהנו, וז"ש בסוכות תשבו שבעת ימים, זכר לענני הכבוד, ולבאורה למה דוקא לענני הכבוד עושים זכר, עי"ז בא הכתוב כמשיב "כי בסוכות הושבתי" מעצמי בלי תלונתכם, וגם "את בני ישראל" דייקא ולא את הערב רב.

(החיד"א)

☆

בחמשה עשר יום לחודש השביעי הזה חג הסוכות שבעת ימים לה'. ויש לדקדק מה שנקט הלשון בחודש השביעי הו"ה וכמו"כ כתיב לגבי יוה"כ, משא"כ גבי מצות לולב לא נקט רק בלשון "לחודש השביעי" ולא אמר הוה, ונל"פ עפ"י שאמרו חז"ל (ראש השנה כ"ט:) לפרש שינוי הלשון בדבר"א אמור כתיב זכרון תרועה, ובפר' פנחס כתיב יום תרועה, כאן בראש השנה שחל בשבת שאז הוא רק זכרון תרועה שאין תוקעין בגבולין, וכאן בר"ה שחל בחול שאז הוא יום תרועה בפועל, ולפי"ז א"ש דהלא כאן אצלינו נאמר "זכרון תרועה" ומיירי כשחל ר"ה להיות בשבת, והרי אם חל ר"ה בשבת יחול גם סוכות של אותה שנה בשבת, ולעומת זאת יום הכיפורים יחול באותה שנה ביום שני – יום חול, וא"כ מה מדיקו הוא בלשון הפסוקים שיוה"כ שיחול ביום חול ינהגו בו כל דיני כרגיל, ולכן נאמר בו הו"ה, גם לגבי דין סוכה שאין כל שינוי אף כשחל בשבת ועל כן נאמר בפסוק המדבר ממצות סוכה: לחודש השביעי הו"ה, משא"כ לגבי לולב נמנע הכתוב מלכתוב הו"ה שהרי בחודש השביעי הו"ה, כלומר באותה שנה, אין נטילת לולב ביום הראשון, ולכן הציווי מתייחס רק לשנים אחרות שבהן יחול יום ראשון של סוכות ביום חול, ולא לחודש השביעי הו"ה.

(עונג יו"ט)

☆

בחמשה עשר יום לחודש השביעי הזה חג הסוכות שבעת ימים לה'. יל"פ דהנה כאשר היו בני ישראל במדבר לא היו צריכים לישב בסוכה שהרי טעם הישיבה בסוכה הוא לזכר מה שישבו במדבר בסוכות של ענני כבוד, וא"כ במדבר לא היו צריכים לעשות זכ"ל לענני כבוד, שהרי הם ישבו בפועל בצל ענני הכבוד, וכמו כן מצות ד' מינים לא נהגה במדבר שהרי בפסוק משמע שמצוה זו היא רק בבואם לארץ, כמו שנאמר: "באספכם את תבואת הארץ... ולקחתם לכם", ומעתה מיושב שפיר שבחמשה עשר יום לחודש השביעי הו"ה, כלומר בהיותם עדיין במדבר, יחגגו שבעת ימים, כאשר היום הראשון והיום השביעי הם מקרא קודש, ולא אמר כלום מר' מינים וישיבה בסוכה, ורק לאחר מכן הוא חזר ומצוה "חוקת עולם לדורותיכם" בסוכות תשבו שבעת ימים... ולקחתם לכם ביום הראשון... ושם לא אמר הו"ה מפני שדברים אלו לא היו נוהגים במדבר.

(שלל"ר)

☆

אלוקים דיבר בקדשו אעלוה אהלך שכם ועמק סוכות אמדד (תהלים ס.) וי"ל עפ"י דאיתא במדרש דיום ראשון דסוכות הוא ראשון לחשבון עונות, וכיון דבימים שבין יוה"כ לסוכות אין הקב"ה מחשב עונות ישראל, נמצא שנשארים עונות מש"ס ימים בלבד, וכדי לכפר על עונות אלו צוה הקב"ה על מצות סוכה דסוכה כשרה בשלשה דפנות, וכל דופן כשרה עד עשרים אמות, וכל אמה הוא ששה טפחים, נמצא שבכל דופן יש מאה ועשרים טפחים, ובשלשה דפנות הם ש"ס טפחים, ובוה יל"פ מאמה"כ "אלוקים דיבר בקדשו אעלוה", אעלו"ה, אעלו בה' ימים שבין יוה"כ לסוכות שאינם נחשבים כלל, וממילא "אהלך שכם" דהיינו אהלך – ימים משאר ימות השנה ונשאר רק כמספר ש"ס ימים לתקן, "ועמק סוכות אמדד" שאמדד אותם על העמקות של הסוכה, הם דופני הסוכה כדי לכפר על עונות ישראל של כל השנה, ובוה יל"פ מאמה"כ (תהלים ל"ט) "הנה טפחות נתת ימי" שע"י הטפחות של דופני הסוכה קיבלו ימי כל השנה תקנה.

(הגה"ק מהרי"ד מבעלזא ז"ע)

☆

אלוקים דיבר בקדשו אעלוה אהלך שכם ועמק סוכות אמדד (תהלים ס.) וי"ל דהנה הקב"ה צוה אותנו בחג הסוכות ושמחתם שבעת ימים, ואין שמחה אלא בבשר ויין, ולבאורה ע"י ריבוי שמחה בדברים הגשמיים כגון בשר ויין קל להאדם להגיע ח"ו לבחינת וישמן ישורון ויבעט, כי על כן י"ל בא מספר שבעת ימי חג לרמז כי ימי שנותינו בהם שבעים שנה, וכן שיעור הסוכה שהוא ז' על ז' מורה על קברו של אדם, ולכן כיון שזכרון יום המיתה הוא לנגד עינינו בוודאי לא יחטא כמאמרם ז"ל (אבות ג.) הסתכל בשלשה דברים ואין אתה בא לידי עבירה וכו' מאין באת ולאן אתה הולך וכו', וז"ש "אלוקים דיבר בקדשו אעלוה" דהיינו שע"הקב"ה צוה לנו לשמוח בחג הסוכות, אך לבאורה עי"ז יבוא ח"ו לשכוח מהקב"ה, לזה אמר "אהלך שכם" ר"ל שאתן חלק של הקב"ה ולא אשכח ממנו עי"ז ש"עמק סוכות אמדד" שאמדד שיעור סוכה שהוא מורה על סופו של אדם ושוב לא יבוא לידי חטא.

(דברי מהרי"א)

אַנִּי לְדוּדִי וְדוּדִי לִי הָרֶעָה בְּשׁוֹשְׁנִים:

(שיר השירים ו, ג)

לכבוד חג הסוכות נמשיך עם מאמר "אני לדודי ודודי לי" לתאר זכרונותיו של מרן רבינו הגה"ק שליט"א בצל דודו הק' מרן רביה"ק זי"ע, ובגליון זה ננסה להמשיך בתיאור ימי חג הסוכות.

תחילה למקראי קודש נעתיק מתוך דברי הספד שהשמיע מרן רבינו שליט"א בעיה"ב לאנדאן יע"א ככלות השלשים לפטירת מרן רביה"ק זי"ע בחודש אלול שנת תשל"ט לפ"ק, כאשר בתוך דבריו העלה על נס זכרונותיו מעבודת הקודש של מרן דו"ז רביה"ק זי"ע בעבודת הקודש בימים אלו:

זכור נזכור עבודתו הק' של מרן דו"ז זללה"ה בימים הללו וכו', ובחג הסוכות שאמר הלל ועשה הנענועים והי' יכולים לראות הבחינה' של כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך, ואח"כ יום הו"ר איך שתבע מבני ישראל לעשות תשובה, ואמר "הושענא למענך אלקינו", בני ישראל זכו לעשות תשובה בדמעות שליש, ואמר המשל משמיה דק"ז הקדושת יו"ט זי"ע כאשר המלך בא לעיר והזמן הוא להתחנן לפני ה', ומי יכול לשכוח זאת "ס' ליגט דאך נאך ביי יעדן איינעם אזוי פריש".

ועוד זכור נזכור בשני שנים העברו כאשר לא היו כוחותיו אתו לדרוש כבימי קדם, ורק התחיל לצעוק "אוי ס'איז הושענא רבה" ואף אמר איזה דברים ובני ישראל התחילו לבכות והורידו כנחל דמעה, ובאין אומר ואין דברים פתח לבות בני ישראל האטומים, וידעו שהוא הושענא רבה.

*

ונעתיק כאן מתוך דברות קודש של כ"ק מרן רבינו שליט"א ביום הושענא רבא במשך השנים, כאשר בתו"ד הזכיר בערגה את התפילות והדרשות אשר ערך דו"ז מרן רביה"ק זי"ע ביום זה:

נתבונן נא בעצמינו כי בימים מקדם בהגיע תור הימים הקדושים ראש השנה ויום כיפור, היו אתנו צדיקים שתקעו בשופר והתפללו ובקשו מהמלך, וביום הושענא רבה פעלו כל טוב עבור בני ישראל, אבל כהיום לא נשאר לנו אל מי לפנות, הוי מי יבקש ויתפלל בעדינו, זכרנו ימים מקדם כאשר מרן דו"ז זללה"ה עמד לפני התיבה ותקעו בשופר ובתפלותיה היה בוקע רקיעים, אמר דברי כבושין ופעל ישועות לפני בני ישראל. (הושענא רבה תשס"ו)

זכרנו ימים מקדם כהלו גרו על ראשינו כ"ק מרן דו"ז זללה"ה היה השליח ציבור, ובבא יום הקדוש הזה בדיבורי קדשו עורר לבבות ישראל לתשובה בשלימות, ואותה תשובה בכל לבבך ובכל נפשך. (הושענא רבה תשס"ט)

ובכן ביום הזה הושענא רבה, זכרנו ימים מקדם אצל כ"ק מרן דו"ז זללה"ה זי"ע עת עמדו כשליח ציבור בקול חוצב להבות אש, והלהיב וכיבם לבבות בני ישראל לאביהם שבשמים בתשובה אמיתית, ופתח שערי שמים לתפלת בני ישראל שבקעו רקיעים. (הושענא רבה תש"ע)

חג הסוכות תעשה לך

דער פֶּטֶטֶר ז"ל לעת זקנתו איז ער ארויפגעגאנגען אויף א לייטער צו דעקן אליין די סוכה, ס'איז שוין געווען לעת זקנתו, אבער אז ס'איז געקומען מקיים צו זיין די מצוה פון חג הסוכות תעשה לך, איז ער אליין ארויפגעקראכן אויף א לייטער, מקיים צו זיין די מצוה בטירחא דגופא.

דער פֶּטֶטֶר ז"ל איז אריינגעקומען ערב סוכות פארנאכט'ס און ער האט זיך אומגעקוקט אויף די סוכה, ער האט אמאל אויך געזאגט מזאל לייגן מער פייגלעך.

די סוכה איז פון איין זייט איז געווען אביסל דופן עקומה.

כ'געדענק אלע יארן ביז תשכ"ד צי תשכ"ה אין יענע

צייט, ווען ס'איז נאך געווען די סוכה אונטן.

*

כ"ק מרן רבינו שליט"א דערציילט, אז עס איז געווען א תקופה וואס מ'האט גענוצט בלעטער פון טיכטן ביימער צו באדעקן די סוכות, וואס האט געהאט א מעלה איז עס איז געווען זייער געדיכט און עס האט געהאלטן ווארעם די סוכה. ווען רביה"ק זי"ע איז געקומען חול המועד באזוכן ביים רבי'ן הברך משה, האט אים דער רבי הרי"מ געפרעגט צי די סכך איז געהעריג אויסגעהאלטן, ווייל עס איז אין הכובלים נראים מתוכה, האט רביה"ק געענטפערט אז דאס וואס מ'דארף קענען זעהן די שטערנס פון די סוכה מיינט נישט אז ווען מ'זיצט ביים טיש זאל מען קענען זעהן שטערנס, נאר אפילו אויב מ'שטעלט זיך אויף אויף א בענקל ביז די סכך און מ'קען דורכזעהן איז אויך גוט. (ווען מ'חזר דברי סוכות דף קי"ג סי' נ"ז הערה א'ת א'). (משה היה חזק חיה עמ' רע"א)

*

דער פעטער ז"ל פלעגט מאכן הויעך די ברכה לישב בסוכה און האט אינזון געהאט מוציא צו זיין די אלע וואס זענען דארט געווען מיטן לישב בסוכה.

*

אינטערעסאנט, אין צאנז האט מען מקפיד געווען צו שלאפן אין די סוכה, אין דזשיקוב איז מען דאך געווען געפערליך קעגן דאס ענין פון שלאפן אין סוכה. מ'פלעגט זאגן א ווערטל אז איינער האט איינגעדרימלט און סוכה אין דזשיקוב האט מען איהם אויפגעוועקט "נו, סוכה!..."

דער פעטער ז"ל איז דאך געווען אן איידעם אין פלאנטיש (אצל הרה"ק רבי אברהם חיים מפלאנטיש בן הרה"ק רבי משה מראזאדאב בן הרה"ק מדזיקוב זי"ע) ער האט געוואלט געוואלט שלאפן אין די סוכה נאך די חתונה, האט ער געהאט פראבלעמען, די שוואגערס האבן אים גערופט דערפאר.

*

דער פעטער ז"ל האט נישט געהאלטן דעם אתרוג אין די הענט ביי די ברכה. ורק היה מונח על השלחן ונגע בו בידיו.

הכנסת ספר תורה

מיט יארן צוריק האט דער פעטער ז"ל אריינגעגעבן א ספר תורה דעם ערשטן טאג חוה"מ סוכות, איך געדענק די הכנסת ספר תורה, כביץ נאך געווען א אינגל דעמאלטס, מ'האט געזאגט דעמאלטס אז דער פעטער האט אריינגעגעבן דעם ספר ווייל ער איז אלט געווארן זיבעציג יאר, אזוי האט מען געשמעקט.

דער פעטער ז"ל האט דעמאלטס געמאכט הקפות אין בית המדרש, ער האט דעמאלטס געטאנצען (מורה צפן מערב דהם) פארקערט ווי ביי די הקפות.

ביי די תורה הקדושה גייט מען אויף אלע זייטן, אזוי ווי שיטטייט אין די משנה (אבות פ"ה) הפך בה והפך בה, אלעס איז גראד.

שפעטער האט דער רבי ז"ל אריינגעגעבן די רביצין'ס ספר תורה, דאס איז געווען שבעות. און דאס ערשטע איז געווען חול המועד סוכות, ער האט קיינמאל נישט געמאכט קיין סעודה.

ביקורי עניים

אין א לענגערע שילדערוג בצילא דמהימנותא וואס איז געווען באשריבן אינעם גליון "אוצרות" דורך הרה"ג ר' שמואל שלמה טעללער שליט"א און הרה"ג ר' יצחק מיטעלמאן שליט"א איז געווען א שמועס אפגעהאלטן מיט כ"ק מרן רבינו שליט"א פארציילענדיג זכרונות פון די באזוכען פונעם פעטער רביה"ק זי"ע בימי חוה"מ סוכות ביים טאטן רביה"ק בעל ברך משה זי"ע.

מדי שנה בשנה חול המועד סוכות, ביום אושפיזא דמשה, פלעגט דער פעטער רביה"ק זי"ע אריבערגעקומען צום טאטן ז"ל אין די סוכה אויף א באזוך, ביי וועלכן עס פלעגט אלס פארפירט ווערן הערליכע שמועסן פון די אבות המשפחה און נאך ענינים.

דער פעטער ז"ל פלעגט מאכן א ברכת בורא מיני מזונות אין די סוכה, אבער ער האט מקפיד געווען און געגעסן גאר ווייניג, און ער האט נישט געמאכט קיין "ברכת לישב בסוכה".

דער טאטע ז"ל האט געהאט אן אריינגעבויעטע סוכה אין שטוב, וואס איבערן יאר איז דאס געווען א קינדער שלאף-צימער. ווען דער פעטער איז דאס ערשטע מאל געקומען באזוכן אין די סוכה, און ער האט געזען ווי די סוכה איז אריינגעבויעט אין שטוב איז אים דאס זייער שטארק געפאלן, און ער האט זיך אנגערופן: "דאס איז א ריכטיגע תשובה כעין תדורו", און דער פעטער האט ארומגערעדט אז מ'וואלט ביי אים אין שטוב אויך געקענט מאכן אזא סוכה. און עס האט אויסגעזען ווי ער האט גרויס חשק אז ער זאל ביי זיך קענען האבן א געבויעטע סוכה.

ביי די געלעגענהייטן פלעגט דער טאטע אלץ ארויסברענגען מכתבי קודש יקרי הערך וואס ער האט געהאט מירושת אבותיו און ווייזן פארן פעטער ז"ל וואס פלעגט דאס באטראכטן מיט גרויס חביבות, און עס פלעגט זיך מאכן די שמועסן איבער דעם.

ביי איינע פון די באזוכן חול המועד סוכות האט דער טאטע געוויזן פארן פעטער דעם בריוו פונעם הייליגן דברי חיים זי"ע וואס ער האט געשריבן פארן זיידן דער קדושת יו"ט זי"ע אין וועלכן ער איז אים מבטיח אז ער וועט האבן קינדער. דער פעטער ז"ל האט מפליא געווען דעם לשון וואס דער הייליגער דברי חיים שרייבט אינעם בריוו: "כי בצפיתנו

צפינו שלא ימנע ממכם פרי בטן וכו' זרע ברכת ה'", וואס דאס איז א אפענע לשון פון רוח הקודש. "א פלא, א לשון פון א צדיק" האט ער זיך אויסגעדריקט.

אפילו נאך תשכ"ה ווען דער טאטע האט זיך שוין געהאט געצויגן קיין בארא פארק, פלעגט נאך אלס דער פעטער קומען צו פארן קיין בארא פארק, כדי אפצוגעבן דעם באזוך.

*

דער פעטער ז"ל האט נישט מוותר געווען אויף דעם באזוך, אפילו אינעם לעצטן יאר וואס דער פעטער איז געזונט געווען - סוכות תשכ"ח לפ"ק - האט זיך לאנג פארצויגן די עבודת היום מיט די נענועים, און ער האט נישט געקענט באווייזן אנצוקומען אין חול המועד קיין בארא פארק, האט ער אפגעצאלט דעם באזוך פרשת וירא, לסדר 'השענו תחת העץ, און ווי דער מדרש זאגט חייך שאני פורע לבניך מצות סוכה'...

איך געדענק פון דעמאלט, אז איידער דער פעטער ז"ל איז געקומען אויפן באזוך איז געווען ביים טאטן א איד וואס האט געברענגט א בריוו וואס ער האט געהאט געטראפן, און אזוי ווי ער האט דערקענט דעם נאמען 'טייטלבוים' האט ער דאס געברענגט פארן טאטן.

דער בריוו איז געשריבן געווארן קיין ניו יארק איבער א שידוך, דער טאטע האט באטראכט דעם בריוו און ער האט באלד דערקענט אז דאס איז א בריוו פונעם קדושת יו"ט זי"ע. עס איז נאר געווען א פלא אז ביי די חתימה האט זיך דער קדושת יו"ט אונטערגעשריבן "חנני יו"ט ליפא בן יו"ט"ב" שלא כהרגל, ווען ער פלעגט שרייבן געהעריג זיין נאמען.

שפעטער ווען דער פעטער ז"ל איז אריבער געקומען אויפן באזוך, האט דער טאטע ארויסגענומען דעם בריוו און דאס געוויזן פארן פעטער. דער פעטער ז"ל האט באטראכט דעם בריוו מיט גרויס התפעלות, ווייל עס איז געווען דאס ערשטע מאל וואס ער האט געזעהן א בריוו פונעם טאטן וואו ער שרייבט זיך אונטער מיטן טיטול "בן יו"ט"ב", געווענליך פלעגט ער נאר שרייבן זיין אייגענעם נאמען.

ווען איך האב געזען ווי דער פעטער חידושי זיך אזוי אויף די חתימה, בין איך צוגעגאנגען צום ספרים שאנק, און ארויסגענומען דעם ספר "צבי לצדיק" פון הרה"ק רבי הערשעלע זידיטשובער זי"ע, און איך האב געוויזן פארן פעטער אז דארט איז אויך דא די חתימה פונעם קדושת יו"ט זי"ע אויף די הסכמה וואס ער האט געגעבן אויפן ספר, ווי ער שרייבט זיך אונטער בשמו ושם אביו.

*

דער טאטע ז"ל פלעגט באלד דערנאך צוריק גיין באזוכן ביים פעטער אין די סוכה בליל אושפיזא דאהרן כהנא קדישא, און ער פלעגט שמועסן מיט אים אין די קליינע סוכה, און שפעטער איז ער געווען ביים טיש.

כיגעדענק איין יאר חול המועד סוכות בערך שנת תש"כ, ביי די אושפיזא דאהרן דער טאטע איז געגאנגען צום פעטער ז"ל און איך בין מיטגעגאנגען מיטן טאטן ז"ל דאס ערשטע מאל אלץ יונגל, ווען איך געקומען צו אים איז געווען שפעט ביינאכט עלעז-צוועלעף אזוייגער, דער פעטער ז"ל איז דעמאלט געזעסן אונטן אין די קליינע סוכה נעבן זיין הויז אויף 500 בעדפארד עוו. (די סוכה איז פן שטאק האט מען הערשט שפעטער ארויפגעבויט העכער דעם פלאץ וואו עס פלעגט זיין די סוכה פריער). נאך איידער ער איז אריינגעקומען צום טיש אין די גרויסע סוכה.

דארט אין די סוכה איז דעמאלט געווען דער בארעמעטער רב הגה"צ ר' שמעון דאכנער ז"ל. ווען מיר זענען אריינגעקומען, דער פעטער ז"ל איז געווען אזוי איבעראשט ער האט זיך זייער געפריידט און האט זיך אנגערופן מיט א חביבות "אה, די אושפיזא", און האט הגאה געהאט.

נאכדעם האט מיר דער פעטער ז"ל געזאגט: "איך האב אויך א אושפיזא, ביים זיידן ז"ל דער ייטב לב איז געווען א מנהג אז יעדן טאג חול המועד נאך מעריב איז געווען א פירות טיש, מיאזי זיך צוזאמען געקומען אין די סוכה, און די אידן וואס האבן געהאט דעם נאמען אזוי ווי די אושפיזא האבן געברענגט טרויבן, ס'איז געווען נאכן לעניז (ומן בציר העבים), ממילא האבן אלע געהאט טרויבן און דעמאלטס האט מען געזינגען שיר המעלות, דריי שיר המעלות, מהאט געזינגען אביסל, און מען האט געזאגט תורה דאס איז געווען די שמחת בית השואבה, נישט ביים טיש, דער טיש איז געווען שפעטער, דארט האט מען נישט געזאגט קיין תורה נאר געזינגען, און אזוי אויך איז געווען דער מנהג שפעטער ביים טאטן ז"ל.

"אינימאל ביים טאטן ז"ל ביי אושפיזא דמשה האבן די אלע וואס האבן געהייסן משה געגעבן טרויבן, האט זיך דער טאטע אנגערופן צו מיר: "נו, פארוואס שטעלסטו נישט קיין טרויבן? עס איז דאך דיין אושפיזא, ס'שטייט דאך ויאל משה", אזוי האט דער טאטע געזאגט, בין איך געגאנגען און כ'האב געשטעלט טרויבן". דאס האט ער פארציילט לכבוד מיין אושפיזא, ווען איך בין געווען א יונגל. האט זיך דער בארעמעטער רב ז"ל אנגערופן "זעט אויס אז דער קדושת יו"ט האט שוין געוואוסט אז דער רבי וועט מאכן א ספר ויאל משה". דער פעטער האט געשמיכלט.

*

יעדעס יאר ביי די אושפיזא דאהרן פלעגן מיר גיין מיטן טאטן ז"ל צום פעטער ז"ל אין די סוכה. ווען כ'בין נאך געווען א יונגל איך בין נאכנישט געווען בר מצוה פלעגט מיר דער פעטער מכבד זיין מיט א זמר "שיר המעלות", איך בין נישט געזיצן, כ'בין געשטאנען, אבער ווען כ'האב געזינגען האט מען מיר אריינגעזעצט צום טיש, און געזינגען שיר המעלות, אזוי ווי כ'בין געווארן בר מצוה פלעגט ער מיר מכבד זיין מיט די בענטשין".

אינמאל איז געווען וואס איך בין שוין געווען בר מצוה, און דער פעטער ז"ל איז געזיצן אויף זיין בענקל, און געבן אים איז געווען א באנק פון ביידע זייטן, נישט קיין גרויסע באנק, ס'איז נישט געווען אזא גרויסע סוכה, ווען ער האט מיך מכבד געווען מיט בענטשן האב איך געדארפט זיצן, וואו זאל איך זיצן? האט מען געלייגט א קעסטל צווישן זיין בענקל און וואו דער טאטע איז געזעצן, און כהאב מיך אראפגעזעצט אויף דעם קעסטל, און אזוי האב איך געבענטשט.

*

מענין לענין האט דערציילט הרה"ח ר' חנני' יו"ט ליפא שווארץ ז"ל מנהל מוסדותינו הק' אין ירושלים עה"ק, בעמח"ס המאזניני חי"ל:

געווען איז דאס חול רבוועד סוכות תשכ"ג לפ"ק ווען איך בין דא געווען פון ארץ הק' זיך מסתופף זיין בצ"ק פונעם רבין זי"ע, בין איך מיטגעגאנגען מיטן רבין דעם צווייטן טאג חול רבוועד, באשפיזא דמשה אפגעבן א באזוך ביים רבין ומרן הברך משה זי"ע אין די סוכה, לכבוד די אושפיזא כדרכו בקודש מידי שנה בשנה.

ווען דער רבי זי"ע איז אנגעקומען איז שוין געווען שפעט נאכמיטאג, און נאכן באזוך האט דער רבי צוריק באגלייט דעם פעטער ביז צו אים אהיים, און איז שוין דארט פארבליבן ביז צום טיש וואס דער רבי האט געפראוועט יעדע נאכט חול המועד ביי וועלכן עס פלעגן זיך באטייליגן אסאך רבנים גאונים וצדיקים פון איבעראל.

ביים טיש איז דער רבי דער ברך משה געזעסן דער ערשטער געבן פעטער דער רבי זי"ע, און דער רב וכ"ק מרן רבינו שליט"א וועלכער איז געווען א פערצן יעריגער בחור איז געשטאנען אונטער זיי. ווען עס איז געקומען צום בענטשן האט זיך דער רבי זי"ע אויסגעדייט און געזאגט: "עס איז דאך זיין אושפיזא, וועט אהרן בענטשן".

ווען מען האט זיך אומגעקוקט און געזען אז דאס פלאץ איז ענג, און ס'איז נישטא קיין פלאץ וואו ער זאל זיך זעצן אז ער זאל קענען בענטשן על הכוס, האט זיך דער רבי זי"ע אנגערופן צום רבין (הברך משה): "איך וועל מיך אביסל ריקן, און דו וועסט זיך אביסל ריקן, וועט זיין פלאץ פאר אים".

ובחול המועד סוכות תשמ"ה לפ"ק בשעת כשהאקרו"ט דק"ק קרית יואל ישוב באסיפה אצל רבינו הברך משה זי"ע והחליטו למנות את מרן רבינו שליט"א לרב ואב"ד קרית יואל, התקשר הגה"ח ר' ליפא ז"ל אל כ"ק מרן רבינו זי"ע - אשר היה קשור אתו בעבותות אהבה וידידות עשרות בשנים - כדי לברכו בברכת "מול טוב", והפטיר אז רבינו זי"ע בלה"ק: "דבי ליפא איר גענעקט, מיר האבן שוין דעמאלטס געזען ווי דער פעטער זי"ע האט אים געגעבן סמיכה". (משה היה דעה ח"ד שצט")

*

כ"ק מרן רבינו שליט"א דערציילט אז עס איז געווען חוהמ"ס שנת תשכ"ט ווען איז אריינגעגאנגען בקודש פנימה אפצונעמען דעם ברכת מזל טוב לרגל הולדת בתו הבכירה תח"י, זי איז געבוירן אין ארץ ישראל אבער רבינו שליט"א האט נישט געוואלט בלייבן אויף די צווייטע טעג יו"ט צוליב וואס ער איז געווען א בן חו"ל וועגן א שאלה איבער יו"ט שני של גלויות, זייענדיג ביים פעטער רביה"ק ז"ל האט זיך געמאכט א שמועס מיטן פעטער וועגן דעם, די שטוב מענטשן האבן באוואונדערט וויאזוי דער פעטער רעדט ווייל דאס איז געווען נישט לאנג נאכן וואס דער פעטער איז אוועקגעפאלן פון דעם סטראק ל"ע, דעמאלטס האט אים דער פעטער געפרעגט "דו וועסט זיין ביי מיר אויף שמחת תורה?", האט זיך רבינו שליט"א מתנצל געווען אז ער דארף זיין אויף יו"ט סמוך על שולחן אביו, ווייל אויב נישט קען ער ח"י האבן חלשות הדעת. האט זיך דער פעטער אנגערופן "דעמאלטס קענסטו קומען צו מיר אויף שבת חול המועד", און רבינו שליט"א האט דעמאלטס געוויילט אויף שבת חוהמ"ס ביים רבין ז"ל.

*

כיגעדענק איך בין געווען מיטן טאטן ז"ל אמאל ביי אן אסיפה ביים פעטער ז"ל אין שטוב וועגן שיקן געלט קיין ארץ ישראל, עס איז געווען חול המועד סוכות די יארצייט פון די באבע ע"ה די רביצין פון ייטב לב זללה"ה, האט מיר דער פעטער צוגעשיקט צו דאווענען מנחה פארן עמוד אלס אן אייניקל.

אמירת ההושענות

בני די הושענות (בימי חג הסוכות) איז ער געשטאנען ביים עמוד, און ער האט פארגעזאגט די הושענות, הערשט ביי אות ל"ב איז ער אוועקגעגאנגען פון עמוד און ער האט זיך אנגעפאנגען צו דרייען ארום די בימה.

כיגעדענק אז נאך די הושענות (בימי חג הסוכות) האט ער אראפגעלייגט די לולב פון זיין האנט הערשט נאכן זאגן די פסוק למען דעת.

שבת חול המועד האט ער אויך געזאגט די הושענות פסוק בפסוק אזוי איז געווען אין די געזונטע יארן, שפעטער שוין נישט.

הושענא רבה

דער פעטער ז"ל האט הושענא רבה געדאווענט די שבת'דיגע נוסח, אויסער אפאר שטיקלעך. ביי הלל הגדול האט ער געענדיגט "החזר לאל השמים" מיטן ראש השנה'דיגן נוסח און "האדרת והאמונה" און "ברוך שאמר". די הללוקה'ס איז געווען די שבת'דיגע נוסח, און די שירה האט ער ווייטער געענדיגט מיטן ראש השנה'דיגן נוסח ביז נאך ישתבח, דערנאך האט ער אויך געזאגט "שיר המעלות ממעמקים"

דאס האט דער פעטער איינגעפירט צו זאגן.

ביי הלל האט ער אנגעהויבן זאגן 'פתחו לי און עס נישט געזינגען, כיגעדענקט דאס נאך ווי היינט.

תקיעת שופר ביי די הושענות הושענא רבה ביים פעטער ז"ל האט דער טאטע ז"ל געבלאזן.

ימים האחרונים של חג

דאזי אין אמעריקא האט דער פעטער ז"ל געגעסן שמיני עצרת אין די סוכה, וויל ער פלעגט פירן טיש אין קליינעם בית המדרש, די סוכה איז אים געווען גרעסער ווי די ביהמ"ד, במילא איז אים ענג געווען דארט, ס'איז אים געווען ברייטער אין די סוכה, אז ער געגאנגן אין די סוכה, אזוי ער האט געזאגט אז ס'איז אים געווען באקוועמער ווי אין בית המדרש.

בו ירוץ צדיק ונשגב

א גאנץ יאר האט מען געזעהן ביים פעטער ז"ל אז די עבודה איז געווען איינגעהאלטן אין זיך, ער פלעגט נישט מאכן קיין תנועות מיט די הענט וואס קומט פון התלהבות בשעת עבודת ה', חוץ ביי די הקפות שמחת תורה פלעגט ער יא מאכן מיט די הענט בשעת די ריקודין של מצוה, דעמאלטס איז ער געווען צוגעדעקט מיטן טלית, מיט די רעכטע האנט האט ער געהאלטן די ספר תורה און די לינקע האנט פלעגט ער אויף הייבן אין דערהיך.

אין האב געהערט וויאזוי ר' יוסל ואשכנזי ז"ל האט פארציילט פארן טאטן ז"ל, ער איז געוועזן צוזאמען אין בערגן-בעלזן, עס איז געקומען שמחת תורה, דארף מען דאך פראווען הקפות, עס איז נישט געווען קיין מענטשען, האט ער געזאגט פאר ר' יוסל "דו זינג", און ר' יוסל האט געזינגען און ער האט געטאנצן שעות ארוכות ארום די בעט, אזוי מיט איין מענטש.

א חידוש פון א זאך, אין האב געהערט פון ר' עזריאל גליק ע"ה, א אינטערסאנטע זאך האט ער נאכגעזאגט פון

פעטער ז"ל, ווילאנג דארף צו געדויערן די הקפות שמחת תורה, האט ער געזאגט אזוי לאנג ווי די מוסף יום כיפור ווהקפות הלילה יהיה כמו המוספין דראש השנה, דה"ק הקפות הם נגד ג' המוספין, אזוי לאנג ווי די מוסף יום כיפור אזוי לאנג דארף צו געדויערן די הקפות שמחת תורה, די מוסף פון יום כיפור איז מען מערער רחמים פאר יודישע קינדער עס געדויערט פיר שעה די הקפות דארף געדויערן פיר שעה, ווייל די מוסף פון יום כיפור געדויערט פיר שעה, אזוי האט ער געזאגט. (דב"ק בנעילת החג תשנ"ט) א.ה. רבינו שליט"א האט מסביר געווען די שייכות אז יום כיפור איז תשובה מידאה און די הקפות שמחת"א איז תשובה מאהבה, זדונות נעשה כזכיות.

*

כ'האב אמאל געהערט פון טאטן ז"ל אזוי, דער טאטע פלעגט קומען צו פארן קיין קראלי אויף די ימים טובים ער איז געווען א יתום איז ער געקומען צום פעטער ז"ל אויף יו"ט, האט ער געהאט חזקה צו באקומען מפטיר יעדן שמחת תורה. דארט פלעגט אויך צו קומען דעם טאטנס אן ערשטע קאזין ער האט געהייסן משה, זיין מאמע איז געווען דעם זיידן א שוועסטער (אמו היתה הרבנית שרה הי"ד אשת הגה"צ ר' דוד שפירא זצ"ל אב"ד ביקאווסק בתו של מנחם הקדושת יו"ט), ער פלעגט אויך קומען אויף שמחת תורה קיין קראלי, און דער טאטע פלעגט צו באקומען די עליה, ער איז געווען די זעלבער פלומעניק צום פעטער ווי דער טאטע. האט דער טאטע ז"ל געזאגט פאר די גבאים אז ער איז מוותר די עליה און מען זאל עס געבן פאר דעם משה, ס'איז געקומען שמחת תורה און מען האט אים יא אויסגערופן צום מפטיר, איז ער געגאנגען פרעגן ר' פייבישן די גבאי פארוואס מען האט אים אויסגערופן האט ער אים געטפערט אז די רבי האט אזוי געהייסן, איז ער געגאנגען פרעגן דעם רבי'ן פארוואס מען האט אים געגעבן אן עליה אין האב עס אוועקגעגעבן האט ער אים געטפערט יא יא דו האסט עס טאקע אוועקגעגעבן, אבער וואס וועט פלוגי... (מחסידי סיניט) זאגן צו דעם אז מען האט עס דיר נישט געגעבן.

*

אין האב געהערט פון טאטן ז"ל אז דער פעטער ז"ל אין קראלי האט זייער מארך געווען ביים נעילת החג טיש מוצאי שמחת"א ושהאריך בלימוד הגמ' ברכות שנוהגין ללמוד בשמחת"א ס'האט געקענט נעמען מער פון זעקס שעה, אז מען האט שוין געקענט עסן דערנאך מילעכיגס. (נעילת החג תש"ע)

שלמי תודה וברכה והכרת הטוב מיוחדת נביע לידידינו החשוב ספרא רבא

הרב ר' שמואל שלמה טעללער שליט"א

מח"ס ומשה היה רועה, זקניך ויאמרו לך, א שבת ביים רבי'ן, ושא"ס

אשר חלק גדול ממאמרינו נלקטו מספריי החשובים

יה"ר שיזכה להמשיך להרבות פעלים לתורה ולתעודה עוד רבות בשנים עד ביאת גוא"צ בב"א

שערי"ם המצויינים בהלכה

סקירה משערי ביהמ"ד דקהל יטב לב ב"ב - שיש לדון בהם האם חייבים במוזוה

תליית זכו תלמידי ישיבתנו הק' בבני ברק יצ"ו ללמוד בירח האיתנים דהאי שתא במסגרת ישיבת בין הזמנים, בבית מדרשינו דקהל יטב לב דסאטמאר בבני ברק יסודות הלכות מוזוה, איזה מקומות חייבים ופטורים ממוזוה. ובאיזה שערים חייבים או פטורים מלקבוע מוזוה, וכמו כן אופני קביעת המוזוה. וכבר הורו לנו חז"ל גדולה שימושה יותר מלימודה, זכו הבחורים לשימושה של תורה הלכה למעשה על עשרות שערים, ומקומות בתוך בנין הבית המדרש, שדנו ונשאו האם הם חייבים במוזוה, והאם קבעו המוזוה בכרכה, ולמה באיזה מקומות באמת אין מוזוה. ואפס קצתו תראה באלה הדברים.

ועוד חזון למועד

הערות והארות, שאלות בהלכות מוזוה אפשר לשלוח במייל בצירוף תמונה מהמקום
036182411@BEZEQINT.NET

‘פתח’ השער

כדי שיוכל הקורא להכנס בשערי הבנין, ולהבין בכל שער ושער הצדדים לחיוב או לפטור, נקדים יסודי עיקרי הלכות ‘צורת הפתח’.

הנה תמיד כשבאים לדון האם החדר חייב במזוזה, דבר ראשון צריך לבדוק האם יש לחדר צורת הפתח. שאין הפתח חייב במזוזה אלא אם הפתח עשוי כתיקונו. ויש בזה הרבה אופנים והרבה פרטים. על עיקרי דינים אלו נדון ‘בפתח השער’. ובתוך המאמר נדון בכל מקום ומקום האם מצד ‘המקום’ חייב במזוזה. כגון: שער החצר • שער המקוה • שער בית המדרש • שער הקאנוע שטיבל, ועוד • פתחו שערים ויבוא גוי צדיק שומר אמונים

ציור א'

ציור ב'

ציור ג'

צורת הפתח

א. אין הפתח מתחייב במזוזה אלא אם כן יש לו שתי מזוזות ומשקוף (שו"ע סימן רפז ס"א). פתח שאין לו מזוזות או משקוף פטור מן המזוזה, אפילו כאשר יש דלת בפתח.

‘מזוזות’ – הם שתי בליטות מימין ומשמאל הסותמות (אפילו) מעט חלל הפתח (ציור א).

ב. לדעת רוב ראשונים אין צריך שהמזוזות והמשקוף יהיו מיוחדות מעץ או מתכת וכדומה, אלא אף אם המזוזות והמשקוף מכותלי הבית עצמו נחשבות למזוזה (ציור ב) (דרך החיים מזוזה דין איזה פתח חייב במזוזה, וכן דעת רוב הראשונים).

ראשי כתלים

ג. כפי המבואר ‘מזוזות הפתח’ הן בליטות הסותמות מעט את חלל הפתח הנה נחלקו הראשונים בחדר שיש לו כתלים משלשה צדדיו, וצדו הרביעית שדרכו נכנסים פרוצה לגמרי. אם ראשי הכתלים שמהצדדים נחשב כמזוזת הפתח, וחייב לקבוע שם מזוזה או לא (ציור ג) דעת הרא"ש שחייב, שראשי הכתלים נחשבים כשתי מזוזות כיון שהם שייכים לחלל הפתח. ויש להחמיר לקבוע שם מזוזה בלא ברכה (ט"ז שם סק"א, ש"ך סק"א, חזו"א סימן קעב סק"ב).

ד. אם הכתלים שבצדדים נעשים לשם חדר אחר, אין ראשי הכתלים נחשבים למזוזות, ופטור מלהניח שם מזוזה אף להרא"ש, כיון שכל עשייתם לצורך המקום האחר ולא לשם צורת הפתח.

כגון פרוזדור בין שני חדרים מב' הצדדים, שיש שני קירות משני

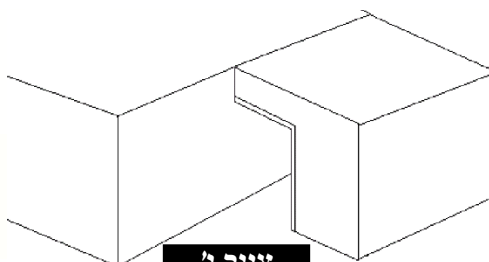
החדרים שבצדדיו, ויש קיר נוסף בסוף החדר (ציור ד), אין ראשי הכתלים של שני החדרים נחשבים כמזוזה החדר האמצעי, לפי שלא נעשו בשבילו (מקדש מעט רפז סק"ד, חובת הדר פ"ז ס"ו).

מספר המזוזות

ה. פתח שיש לו שתי מזוזות חייב במזוזה בברכה (שו"ע סימן רפז ס"א. ולדעת השו"ע חייב רק בשיש שני מזוזות, כדעת הרמב"ם).

ו. פתח שיש לו רק מזוזה אחת, כגון שמצד אחד נמשך הקיר מעבר לפתח וולכן אין מזוזות הפתח של ראשי הכתלים. אם הצד שיש בו מזוזות הפתח הוא בצד ימין (ציור ה) חייבת במזוזה בלא ברכה (ט"ז וש"ך שם, לחוש לדעת הרא"ש שחייבים במזוזה אף אם יש רק מזוזה אחת).

ואם מזוזות הפתח היא בצד שמאל ומצד ימין נמשך הכותל מעבר לפתח (ציור ו), פטור לגמרי מקביעת מזוזה (ט"ז שם).

ציור ו'

פתח שאין בו דלת

ז. פתח שאין בו דלת, חייב במזוזה, ויש מי שפותר (שו"ע סימן רפז סעיף טו), ולכן יקבע את המזוזה בלא ברכה (ש"ך שם ס"ק כה).

א. שערי חצרות.

נפסק בשולחן ערוך (יו"ד סימן רפז ס"א) דשערי חצירות חייבים במזוזה. שנאמר (דברים ו ט) 'וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך', ודרשו חז"ל מתיבת ובשעריך לרבות שערי חצירות (יומא דף יא.).

ומצאנו ב' מהלכים בראשונים בגדר החיוב, דהנה לכאורה קשה הרי חצר אינה מקורה, ובית שאין לה תקרה פטורה מן המזוזה (שו"ע סימן רפו סעיף יד). א. דעת רבינו מנוח הובא בב"י (סימן רפו

סי"ד) שאין החצר חייבת מצד עצמה, אלא לפי שדרכה נכנסים לבית החיוב במזוזה, ולכן חייבת אף שאין לה תקרה. ב. הרא"ש (מזוזה סימן יא) תירץ שחצר דרכה בכך שאין לה תקרה, ולכן חייבת אע"פ שאין לה תקרה. ויש בזה כמה נפ"מ לדינא.

הנה כאן בתמונה (א) רואים שער החצר שדרכה נכנסים לבנין התלמוד תורה. ושער החצר חייבת במזוזה. וכאן רואים שיש צורת הפתח דהיינו שתי מזוזות ומשקוף עליה מהדלת עצמה. ובאמת המזוזה קבועה על מזוזת הפתח של הדלת. [אבל משום שתי המזוזות של האבנים אינה חייבת כיון שאין עליה משקוף].

והנה כניסה זו של החצר – מן הצד – (ב) אינה חייבת במזוזה, כיון שאין משקוף. ולא מגדר האבנים, ולא מהדלת עצמה]

ב. שערי המקוה

נפסק בשו"ע (סימן רפו ס"ד) דבית הטבילה פטורה מן המזוזה לפי שאינה דירת כבוד. ובאמת בשער שדרכה נכנסים למקוה ליכא מזוזה. והנה חדר זה שבצויר הרי הוא בית שער שדרכה נכנסים למקוה, והנה הדין שאפילו בית שער למקום גנאי פטורה מן המזוזה, מ"מ חדר זה יש לזה שימוש נוסף, שיושב שם הממונה לגבות כסף מהבאים למקוה וכיו"ב, לכן חייבת במזוזה.

ופשוט שלא יברך ששימוש כזה אינה חייבת בברכה. ובלא"ה אין כאן דלת רק צורת הפתח, ובכה"ג אין מברכים.

והנה בתמונה זו רואים שיש צורת הפתח דהיינו שתי מזוזות מב' הצדדים, ואע"פ שהמזוזות והמשקוף הם הקירות בעצמם, [ואינה מעץ וכדומה], מ"מ שפיר נחשבת לצורת הפתח.

ג. אכסדרה בכניסת לבית המדרש

הנה נפסק בשו"ע (סימן רפו ס"ו) דהיכן דהמזוזות נעשו להעמיד התקרה שמעליה, ולא משום צורת הפתח, אינה נחשבת צורת הפתח ופטורה ממזוזה. ולכן במקום הזה 2 עמודים לא נעשו בשביל צורת הפתח, דהמזוזה בצד שמאל נעשה לצורך החזקת התקרה. וכן העמוד בצד ימיני עולה עד למעלה של הבנין, ואינה נעשית כלל בשביל צורת הפתח, לכן לכאורה פטורה ממזוזה. ובאמת שאין שם מזוזה.

הנה לכאורה יש כאן צורת הפתח – 2 מזוזות מב' הצדדים – 2 העמודים. ומשקוף מעליה. והנה לכאורה היה צריך להיות חייב במזוזה מדין 'בית שער', שדרכה נכנסים למקום חיוב – דהיינו הבית המדרש. אמנם למעשה לכאורה הרי הוא פטורה ממזוזה.

ד. שער בית המדרש

נפסק בשו"ע (סימן רפו ס"ו) "בית המדרש פטור ממזוזה וכו'. וי"א שבית המדרש חייב במזוזה, ונכון לחוש לדבריהם, אבל לא יברך עליה". הטעם שפטור ממזוזה משום שהוא קודש, ולא מקרי 'ביתך' (רמב"ם פ"ו ה"ז). או משום דבעינן 'ביתך' המיוחד לך וביהמ"ד בית אחרים הוא (רש"י ותוס' יומא יא.).

הנה ב' השערים בכניסה לבית המדרש חייבים במזוזה ללא ברכה, אע"פ שלעת עתה דלת אחד סגורה במנעל, ואין משתמשים בזה, מ"מ לא נבטלה החיוב מזה. (יעויין בשו"ע סימן רפו ס"ז – יח.).

ה. קאזוע שטיבל

הנה אע"פ שביהמ"ד י"א שפטורה ממזוזה, מ"מ קאזוע שטיבל לכאורה חייבת במזוזה, כיון שלא שייך בזה טעם הפטור של 'הקדש', דהרי זה תשמישו חול. ולכאורה יש לומר שחייב לקבוע מזוזה בברכה. ואמנם לטעם של רש"י צ"ע.

והנה מבואר (בש"ך סק"כ) בשם הב"ח דראוי כשקבוע מזוזה בביהמ"ד דאינו יכול לברך, שיקבע קודם במקום החייב במזוזה בברכה, ויברך, וכיון גם על שערי הבית המדרש. ולכאורה אם כנים הדברים שעל הקאזוע שטיבל יש לקבוע בברכה, נמצא דהיה מקום לקבוע קודם מזוזה בהקאזוע שטיבל בברכה, ואח"כ בשערי בית המדרש. ולפטור בזה הברכה.

והנה בקאזוע שטיבל כאן, יש לה בית שער שדרכה נכנסים לקאזוע שטיבל. והנה בבית שער יש דלת (ציור א), וחייב מזוזה, דבית שער למקום החיוב, חייב במזוזה. ובתחילת הקאזוע שטיבל יש צורת הפתח ללא דלת (ציור השני, אפשר גם לראותו במקצת בציור הראשון), והיא חייבת במזוזה, כיון שיש צורת הפתח, והרי הוא מקום חיוב. אבל בלא ברכה כיון שאין שם דלת.

ו. מקום הנטילת ידים ליד צד מערב

הנה חדר זה הרי הוא מקום לנטילת ידים, וכן הוא בית שער ל'בית הכסא', והדין הוא שבית שער למקום מגונה פטורה מן המזוזה, ולכאורה היה צריך לפטור ממזוזה, ולמעשה קבעו מזוזה שם. אמנם מבואר באחרנים דכיון דיש שם גם מקום לנטילת ידים, ומיועד גם לנטילת ידים לצורך סעודה, או נטילת ידים לפני התפילה, וכדומה, לכן שפיר חייבת במזוזה משום שהוא משמש גם למקום נטילת ידים, לצורך סעודה וכדו'.

ז. פתח בין שני חדרים

בתמונה זו רואים דלת שבין הבית מדרש להתלמיד תורה, והנה יש להסתפק היכן יש לקבוע המזוזה, האם מצד ימין של הבית המדרש, כיון שדרכו נכנסים להתלמיד תורה, או מצד ימין של התלמיד תורה שדרכם נכנסים לבית המדרש.

והנה בכה"ג קובעים את המזוזה בצד ימין של החדר שאליו היא עיקר הכניסה, דהיינו לפי רוב הכניסות של הנכנסים בקביעות.

והנה לכאורה בנידון דידן עיקר הכניסה מהתלמיד תורה להבית המדרש, שהרי תלמידי התלמוד תורה אוכלים שם ארוחתם מידי יום ביומו. לכן לכאורה נראה שיש לקבוע המזוזה בצד ימין בכניסה של התלמיד תורה להבית המדרש. ובאמת כן קבוע המזוזה.

ח. פרוזדור שראשי הכתלים נעשו לשם חדר אחד

הנה בפרוזדור שלפנינו יש כאן צורת הפתח דהיינו שני מזוזות מראשי הכתלים, ומשקוף, מ"מ לכאורה פטורה ממזוזה כיון שהכתלים נעשו לצורך החדרים משני הצדדים, ולא בשביל הפרוזדור, אינם נחשבים למזוזות (ראה בפתח השער ס"ד).

ט. מזוזת הפתח רק מצד שמאל

הנה בתמונה שלפנינו רואים שער שיש בה מזוזות הפתח רק מצד שמאל, אבל מצד ימין ליכא מזוזות הפתח (שליכא ראשי כתלים, שהרי הכותל ממשיך הלאה). פטורה ממזוזה.

בית המדרש הגדול

(למעלה)

י. שער בית

המדרש

נפסק בשו"ע (סימן רפו ס"י) "בית המדרש פטור ממוזזה וכו'. וי"א שבית המדרש חייב במוזזה, ונכון לחוש לדבריהם, אבל לא יברך עליה".

הנה בשער זה יש עוד טעם שיש לקבוע בלא ברכה כיון שיש רק שער ללא דלת.

יא. חדר לנטילת ידים

הנה חדר זה הוא מקום לנטילת ידים, לפני התפילה וכדומה, וכן הוא בית שער להבית הכסא, והנה בית שער למקום מגונה פטורה ממוזזה, אמנם לכאורה כאן חייבת במוזזה בלא ברכה, כיון שהוא חדר לנטילת ידים, גם לצורך התפילה.

הנה רואים בתמונה שיש צורת הפתח, בצד ימין 'מוזות הפתח' הוא מעץ, ומצד שמאל הקיר בעצמו.

יב. דלת לשעת חירום

בתוך הבית המדרש (צד מזרח) יש דלת העשוי לכניסה ויציאה בשעת חירום, וי"א שפטורה ממוזזה. כיון שאינו עשוי לכניסה ויציאה בקביעות (קונטרס המוזזה, הובא בחובת הדר פ"ו סק"ד).

מבוא:

היות שבערב חג הסוכות חל היוםא דהילולא של המגיד הקדוש מקאזניץ ז"ל ע (בשנת תקע"ה) אשר היה מגדולי מומשיכי דרך הבעש"ט הקדוש וכל הספרי חסידות בנו את דבריהם על דבריו הקדושים, אכן לצד גדלותו בתורת הנסתר ובחסידות שבהם אף חיבר חיבורים נודעים, כתב המגיד מקאזניץ חיבורים על מסכתות הש"ס ועל השו"ע שנודעו בשמות 'בית ישראל' כמה חלקים ועוד ספרים וליקוטים, וחלק מהחיבורים אבדו, כן היה חיבור על רוב שלחן ערוך חושן משפט אולם נותר ממנו רק חלק קטן.

כן ידוע שלהמגיד היתה ישיבה בעיירת קאזניץ בה לימד תלמידים מופלגים דרכו היתה לכאר תחילה שיטת המפרשים הראשונים כל אחד לשיטתו, ואחר כך לעיין בדברי האחרונים, ונעתיק כאן דברי נכדו הרה"ק ממאגליניצא ז"ל ע שכותב בהסכמה על ספר עבודת ישראל, וזה לש"ק: גאון עוזנו הרב המאור הגדול הגאון האמיתי זקן ויושב בישיבה בשבת תחכמוני של מעלה ומטה לערך חמישים שנה עם תלמידים חריפים ושנונים ראש הדור בפלפול וסברא עמיה שרי נהורא מושל במכמני סוגלת התורה... אשר זכורני בימי חורפי כשלמדתי בישיבתו והווי זקוקי דנור נפקון וביותר היה מגמתו לעקור הרים ולטחון ולתרץ דברי רבנו הגדול הרמב"ם ז"ל דרכו היה תמיד לירד בעומק הלכה לאמתתו של תורה בעיין, התלמידים בכל יום תורה יבקשו מפיחו ומה שהעלה במצודתו בלימוד השיעור תיכף חקק בכתב ידו הקדוש...

אמנם כדרכם של צדיקים תלמידי הבעש"ט הקדוש לא הראה המגיד מקאזניץ את כוחו הגדול בתורה ובהלכה, אמנם הוא אמר שיעורים בישיבה ותלמידי חכמים היו משומעי לקחו, אך הכל בלי פרסום, בספריו על מסכתות הש"ס ועל השו"ע ניתן לראות מגדלותו, אולם כל ספריו נדפסו אחרי פטירתו, ורק פעם אחת שינה המגיד מדרכו ויצא בגלוי להביע את דעתו דעת תורה הלכה למעשה, ומשעשה כן לחם בעו ובתעצומות במלחמתה של תורה ולא חשש מפני המלעיגים עליו.

להלן נעסוק בפולמוס שנמשכה מספר שנים, המגיד פסק הלכה למעשה ועמו הצטרפו גדולי הפוסקים בדורו כשהוא לוחם במלחמתה של תורה אודות פרשה זו, ולתועלת הקוראים נביא את עיקרי הדברים מבלי להביא את כל הפרטים שנדרשו לקביעת ההלכה בפרשה חמורה זו, אלא רק את עיקר סיפור הדברים הנצרך להבנת הענין.

דברים כהוייתן

איש יהודי היה בשם 'שרגא פייבל' מהעיר חעמעלניק שבפולין נשא אשה מהעיר סטאשוב, כשנה אחרי הנישואין יצא הבעל מביתו ונעלם ולא

נודעו עקבותיו, קרובי האשה חפשוהו בכל קהילות פולין ולא מצאוהו, והאשה הצעירה נשארה עגונה, כעבור שמונה שנים בימי מלחמת נפוליאון עם רוסיה התאכסנו חיילים בבית הורי האשה בסטאשוב, ולפי פקודת הצבא בעת ההיא חיילים בעברם בין הערים

שכותב שבמחנהו נמצא יהודי מומר בשם "אנדרייז" ששמו היהודי "שרגא פייבל בן מרדכי" והוא השאיר בסטאשוב את אשתו, והחייל חולה והוא לא יודע אם יוכל לבוא לפולין לתת לה גט, למכתב צורך מכתב מאנדרייז שרגא פייבל בו הוא כותב שהוא מבקש לתת גט לאשתו, והוא מסמיך את בית הדין בעיר לכתוב ולמסור גט בשליחותו.

על המכתב הזה חתם החייל ועמו המפקד, וכן חתמו שני יהודים בשמות יהדותם כעדים על המכתב ובו דבר השליחות לכתוב ולמסור גט לאשה, בעקבות כך בית הדין בסטאשוב שלח איגרת למפקד ובו בקשה שאם הוא אכן רוצה לסיים את הפרשה הקשה והכואבת יביא את החייל לפני בית דין בקהילה סמוכה בדייטשלאנד, ושם יעשו את הגט כדין וכהלכה והגט יגיע אח"כ לידי האשה.

בית הדין בסטאשוב גם שלח איגרות לכמה קהילות בדייטשלאנד הסמוכות למחנה הצבא ההוא, כדי שידעו כיצד לעשות אם אכן יבוא אליהם אותו שרגא פייבל, אך כעבור זמן מה הגיע מכתב נוסף ממפקד הצבא בגרמניה בו הוא כותב שלצערו הדבר כבר לא אפשרי שכן החייל נורה בקרב, ומת כשעתיים אחר כך.

יכולים היו להתארח ולהתאכסן בבית התושבים אף מבלי הסכמתם, הורי האשה סיפרו לחיילים את צערם וביקשו לדעת שמא בעברם בדרכים שמעו אודות שרגא פייבל שעקבותיו נעלמו, ולאחר כשנה התקבל בבית המשפחה מכתב מווארשא מאחד מהחיילים ששהה בביתם בסטאשוב, במכתב נכתב ששרגא פייבל הוא חייל בצבא הרוסי ותיאורו מדויקים לפרטים שמסרה לו המשפחה.

אחי האשה העגונה נסעו לווארשא לנסות לעלות על עקבותיו, אך העלו חרס בידם, בינתיים התקבל מכתב נוסף בו נכתב ששרגא פייבל החייל עבר לצבא הפרוסי-הגרמני שבאותה העת לחם יחד עם הצבא הרוסי נגד נפוליאון, וכן נכתב שהוא השתמד רח"ל.

לאחר מאמצים מרובים והשתדלויות רבות נמצא האיש והוכח מבלי כל ספק שהוא שרגא פייבל הנ"ל, כששוחחו עמו הוא הסכים לתת גט לאשה, אך מסיבות שונות האיש החייל עזב את המקום מבלי לתת גט.

*

כעבור זמן התקבלה איגרת מהעיר קעלן שבדייטשלאנד איגרת ממפקד הצבא באותו הסביבה

עיירת חעמעלניק לפני המלחמה

השאלה החמורה

בעקבות כך עלה שאלה קשה ומורכבת בדיני עגונה, האם ניתן להסיר את כבלי העיגון מאותה אשה האם במקרה זה ניתן לכתוב גט על פי שליחות זו, הרי שליחות זו נמסרה בכתב והשליחים והדיינים לא שמעו מפיו כפי הנדרש, ובנוסף גם אם ניתן במקרה זה לקבל את השליחות, האם יש לקבל את חתימות העדים בלי קיום בית דין, האם וכיצד נאמנות הנכרי הכותב מסייעת לענין, האם מה ששמעו מפיו לפני זמן שהוא מסכים לתת גט יכול לסייע, ומאיך האם נאמן המפקד במה שסיפר שהחיל מת, האם זה נקרא מסיח לפי תומו, ושמו דין המפקד הוא כערכאות כשהדבר ברור שמדובר כאן במקרה קשה של עגונה, שכן ספק רב אם יש הזדמנות נוספת למצוא את האיש אם אכן הוא חי, שהרי מדובר בחייל שעובר מארץ לארץ ומשדה קרב אחד לשני ובנוסף מדובר במשומד רח"ל.

בית הדין בסטאשוב פנה להמגיד מקאזניץ שהתגורר בסביבתם, ושמז נודע לתהילה בפי כל,

וכידוע שהמגיד כבר עסק בכמה מקרים של עגונות, וכדרכם של גדולי עולם לדורותיהם וגדולי הצדיקים הוא עמל בכל כוחו למצוא פתח להתיר את אותן עגונות.

[יש לציין שגדולי הפוסקים בכל הדורות טרחו למצוא פתח להתיר לעגונות וספרי השו"ת עמוסים בתשובות שבהם הפוסקים כותבים להדיא שמטרתם למצוא פתח להתיר, וכבר כתבו הפוסקים שאין לדקדק

ולהחמיר בענין עגונה, אלא אדרבה יש לחפש היתר בדרך ההלכה, וכפי שכותב המהרי"ק שמשבח את מי שסייע בהתרת עגונה שו"ת (סימן קכא) ברוך אתה לשמים אתה הוא הוותיק והגביר ידיד נפשי איש בריתי הי תלך בדרך טובים רבותינו ז"ל אשר כמה וכמה חשו לעגונא דאיתתא וכמה קולות הקילו בה מפני זה, וכן כל חכמי הדורות הבאים אחריהם זה אחר זה כמה וכמה חזרו בצדדים וצדי צדדים בשירותא דאיתתא כאשר בא לידם שאלה כזו, וגם אתה צדדת צדדים וטעמים נכוחים וישר כחך...].

הכרעת המגיד מקאזניץ

המגיד מקאזניץ הכריע להתיר את האשה ולכתוב ולתת גט לאשה, כמובן שלא נעסוק בהלכות חמורות של עגונה אולם נביא את הסעיפים בשלחן ערוך שעליהם נסובו הדברים, בשולחן ערוך (אה"ע סימן קכ-קכא) נאמר שכדי לכתוב ולתת גט בשליחות, הבעל צריך שיאמר בפיו, ואם הבעל כתב בכתב ידו שיכתבו וייתנו גט, הרי לא יכתבו עד שישמעו מפיו, מאיך יש

דעות שמי שנשתתק ואינו יכול לדבר יכול לכתוב ולחתום, וע"פ כתיבתו יכתבו גט אם דעתו מיושבת עליו. גם הלכה פסוקה היא מי שנשתתק ואינו יכול לדבר ודעתו בריאה, ושאלו אותו האם הוא רוצה שיכתבו גט לאשתו יכול להסכים ע"י הרכנת הראש כסימן שהוא מסכים, וזה אחרי שבודקים אותו שלוש פעמים שמישיב תשובות נכונות בהרכנת הראש. המגיד מברר את כל השיטות בענין, ומסקנתו

ציור המיוחס להמגיד הק' מקאזניץ כשלומד עם תלמידיו

שבנידון זה של עגונה ומומר ניתן לצרף כמה שיטות ולהתיר לכתוב גט לאשה, וכן הוא עוסק האם יש חשש שיאמרו מזויף, ובנידון השאלה שמא יבוא בעל ויערער המגיד גם עסק בדיני ספק ספיקא הקשורים לענין.

המגיד מקאזניץ אכן מצא פתח להתרת העגונה, אך לא רצה לסמוך רק על עצמו כמו במהלך הדורות בהיתר עגונה של אשת איש גדולי הפוסקים בקשו שיצטרפו אליהם פוסקים נוספים, כך עשה גם המגיד

וכלשונו: והנה זאת נחלתנו מאבותינו הקדושים, לבלתי נהיה מחשים, ויד לפה להשים, אכן כאיש גבורתו, ורוח בינתו, ושדי בעזרתו, להשיב מענה, על פי אמרי בינה, בשריותא דאיתתא עגונה, גם לא אוכל אנכי לבדי, שאת לומר קבלו דעתי, והוראתי אם לא אדרוש לאנשי עצתי, חכמי הזמן הגאונים המפורסמים, גיבורים ורמים, יראים ושלמים, לתורה ולתעודה, על פי הסכמת עיני העדה אוציא לאורה...

המגיד מקאזניץ שלח את השאלה עם כל פרטיה כולל הנוסח המדויק של המכתבים כפי שנכתבו, לאחר מכן כתב את תשובתו הארוכה לכל פרטיה ודקדוקיה עם כל שיטות הפוסקים והכרעתו שבמקום עיגון ניתן לכתוב גט ולהתיר את האשה.

גדולי הפוסקים מצדדים כדעת המגיד

הראשון שקבל איגרת מהמגיד היה הגה"ק רבי פנחס הלוי הורוויץ זצ"ל בעל 'ההפלאה' רב העיר

פראנקפורט ומי שהיה מפורסם כאחד מגדולי הדור, המגיד כתב שיודעים את שיחו של האיש שנהירין לו שבילי דכולא שמעתתא ובפרט בשולחן ערוך אבן העזר אשר הגדיל לעשות (כבר בעת ההיא נודעו חיבוריו המפורסמים על סדר נשים ועל שולחן ערוך אבן העזר) והוא מבקש ממנו לברר את הדין, האיגרת נכתבה באריכות רבה עם כל הפרטים.

בעל 'ההפלאה' השיב למגיד תשובה אותה הוא פתח: הנה בירך ולא אשיבנה, דברי קדשו האירו אל

מול עבר פני, וערבו לנפשי דברי דודים, חכו ממתקים וכלו מחמדים, יעירו אוזן לשמוע בלמודים... בהמשך הוא כתב תשובה ארוכה ומפורטת מאוד בה הוא מתיר לתת גט לאשה, וגם מפרט כיצד ומי יכתבו עתה את הגט, אמנם הוא מסיים: כל... זה כתבתי להלכה ולא למעשה מפני חומר אשת איש, ואני מיראי שניים מחכמי הדור המופלגים בתורת ה' תמימה... בעקבות זה

המגיד שלח את תשובתו ואת תשובת בעל ההפלאה' לרבנים ופוסקים נוספים כדי להתיר את העגונה.

*

בין הרבנים ששלח אליהם המגיד את השאלה היה הגאון רבי אריה יהודה ליב מוואלטישיק זצ"ל שהיה תלמידו של המגיד ממעזריטש ונודע בגדלותו כפוסק מובהק (הוא עלה לארץ ישראל והתיישב בצפת נפטר בשנת תקע"ג ונטמן שם ליד בעל הלבושי שרד), המגיד שלח לו את השאלה ואת התשובה שכתב, ואת דברי בעל 'ההפלאה' וביקש שיצטרף להיתר, ובתשובה קצרה

ונורא אז אמרתי איכה אשא לבדי להורות להתיר חבלי עגונות האסורות אמנם הלכה אברר כפי אשר ה' יורני ואציע לחכמי נבונים אזי יצא משפט לאורה בעזרת אל חונן דעת ובענה.

אחר כך העתק תשובת בעל ההפלאה' ועוד הוספה מהמגיד, ואז נכתבה תשובת המחבר רבי אברהם יצחק מפניטשוב שכותב: תמכתי יתדותי באשלי רברבי הגדולים בישראל ה"ה כבוד הגאון אמיתי מופת הדור מוהר"ר פנחס הורוויץ אב"ד דק"ק פרנקפורט דמיין כתב תשובתו הרמה והלך בעקבי הראשונים ומצדד בהיתרא דהאי איתתא עגונה כמבואר בתשובתו, והשני ה"ה כבוד הרב הגאון החסיד המפורסם מוהר"ר ישראל מגיד מישרים דק"ק קאזניץ הוא ג"כ מן המתירים כמבואר בתשובתו הרמה, וכדאי הגדולים הנ"ל לסמוך עליהם אף שלא בשעת הדחק ומכל שכן בשעת הדחק גדול שבעל האשה מומר הלך למלחמה ומי יודע אם ישוב עוד לביתו. הוא דן בעניין באריכות עצומה ובסופה כותב הלכה למעשה: הנני מסכים בהיתרא דהאי עגונה מאחר שכבר יצתה

הוא כתב להמגיד: מכתבו קודש הגיעני ואותיותיו הקדושים האירו מול עבר פני בדברים מסבירים להלכה פסוקה בנדון העגונה העלובה מק' סטאשוב... וכותב שעיין בדברי המגיד ובדברי ההפלאה' והוא מסכים ומצטרף להתיר, ומוסיף: ...והיות דרכי מעולם להשיב לשואלי דבר בדרך קצרה להתיר או לאסור ואין דרכי לבוא בארוכה להראות בעליל דברי השקלא וטריא וכותב שאין שום פקפוק בזה, ומסיים: ובטחתי כי משמאי יסכימו בהיתר באשה העלובה ומגלגלין זכות וכו'.

*

כמו כן המגיד שלח את השאלה להגאון רבי אברהם יצחק מפניטשוב זצ"ל מחבר שו"ת 'כתר כהונה' נכד בעל הש"ך ומחשובי הפוסקים, [כל השאלה נדפס בשו"ת כתר כהונה' סימן ע"ו באריכות רבה], תחילה מובא הנוסח המדויק של השאלה אחריה דברי המגיד: מה שהשיב הרב הגאון החסיד מגיד מישרים דק"ק קאזניץ בזה הלשון, והמגיד פותח בדבריו: להגיד דעתי על פי התורה ברשות אל גדול

מצבת המגיד הק' מקאזניץ זי"ע - ובנו הרה"ק הדעת משה מקאזניץ זי"ע

חמורה זו, ועוד להתיר בהיתר גדול, אז יצאו המתנגדים להלחם נגד היתרו של המגיד הקדוש, ותלמידי חכמים בשם 'חכמי וורשא' יצאו למלחמת חורמה נגד היתרו.

ומיד היה נראה בעליל שלא היה מדובר כאן בוויכוח בהלכה לשם שמים, וכפי שכותב הגאון החסיד רבי גבריאל מווארשא שהיה הסופר של המגיד בצחות לשונו: 'חכמי ווארשא' לא ידעתי מי הם כי לא שמעתי בלתי חכמי וועיציא או חכמי לונלי ודומיהם. אכן רב ופוסק שיש לו טענה על הפסק יכול לברר את הדבר לאשורו ואין כאן עניין כללי של חכמי וארשא'.

אמנם אחד מגדולי הרבנים כתב קונטרס שלם נגד ההיתר של המגיד, והמגיד השיב על דבריו, אולם הוא לא פרסם את הדברים, וכך רק בשנת תר"ם לאחר יותר משבעים שנה מסיום הפרשה, נדפסו הדברים לראשונה.

ספר 'עגונות ישראל'

בשנת תר"ם נדפס בווארשא ספר 'בית ישראל' ובו חידושים מהמגיד מקאזניץ על מסכת פסחים וחידושים על שולחן ערוך חושן משפט, ובהקדמה נכתב שהיו עוד חידושים בעצם כתב יד של המגיד כמעט על כל השולחן ערוך אך הם נאבדו, הספר נדפס ע"י נכד המגיד שהוסיף לספר חיבור בשם 'עגונות ישראל' שעוסק כולו בפרשה. לספר "עגונות ישראל" יש שער מיוחד ובו נכתב

בהיתרא מהגאון מופת הדור מוה"ר פ"נ"י אב"ד דק"ק פפ"ד וכבוד הגאון החסיד מ"מ מקאזניץ.

דעת בעל הבית אמרים כדעת המגיד הק'

השאלה נשלחה גם להגאון רבי אפרים זלמן מרגליות זצ"ל מבראדי, והנה הפוסק הנודע גדול המשיבים בדורו כותב למגיד שהוא אינו ראוי להשיב בדבר שהמגיד כבר השיב וכך כותב: אותיותיו הטהורים מעולפת ספידים האיר אל עבר פני, ותשובתו הדממה בנדון העגונה, ונפלאתי למה זה תשאלו לשמי והדבר אין בי. וכמוני היום לא חזי ליצטרופי בצירוף דרבנן... אמנם הוא כותב: אמרתי אל לבי הכל מסייעים למלאכת שמים, ובפרט אחרי כי פקד עלי קדוש ה' מכובד ונתתי פני בענין ההוא אם מועיל כתב ידו בנידון דידן, והעליתי ת"ל דברים ברורים דשפיר דמי לכתוב ע"י כתב יד... והוא מאריך מאוד בענין, אחר כך עוד פוסקים ממקומות שונים הצטרפו להיתר העגונה הותרה והיה נראה שבכך הסתיים הפרשה הכאובה.

'חכמי וארשא' יוצאים למערכה נגד היתרו של המגיד

אמנם יש לציין שבאותה התקופה עדיין היתה התנגדות קשה לחסידות ברחבי מדינת פולין, והפרשה עוררה סערה גדולה בין הלומדים, וכאשר ראו שאחד מגדולי משפיעי החסידות ומתלמידי הבעש"ט הקדוש לקח על עצמו העוז והגבורה להכנס לפרשה

מצבת הגאון בעל ראש הברזל מלובלין זצ"ל

בשולחו מכתב עמל חפשי בארמונותינו, דברי ריב ומצה, לפורעם לשמצה, לתור במשפטי התורה, ע"פ עצת נפתלים הנבערים...

החשד על תשובת בעל ההפלאה

לאורך כמה עמודים נדפסו דברי המשיג מבלי לציין את שמו, ההשגות מחולקות לסעיפים, בסוף דבריו כתב המשיג על כך ש'בעל ההפלאה' יצא להיתר, על כך כתב המשיג שהוא חושש שתשובת 'בעל ההפלאה' מזויפת, ובלשונו: על הדברים המכונים בשם הרב הגאון אב"ד דק"ק פפד"מ אינני צריך להאריך עוד שכבר נכלל בהצעה הנ"ל כל הסתירות על דבריו, ומה אזעק ואשווע כי לא אאמין כי ממעיו יצאו הדברים, הלא ישכיל כל מי שיש לו ידיעת בית רבו שבלאו הכי לא תואר ולא הדר למכתב המכונה ע"ש הגאון הנ"ל, ושאלה חמורה הוא משיב בשפה רפה וגייז לדיבוריה בסברות אשר מעולם המה בין מערכי מלחמות ד' בלי הכרעה והבאת ראיות לדבריו.

שיש בו את תשובות הגאונים בענין העגונה מסטאשוב את מה שהשיב המגיד ואת דבריהם של הרבה מגדולי הדור ההוא שמנויים בשמותם, בשולי השער נכתב: גם נספח לזה קונטרס דברי ריבות בסופו, הלא הוא ההשגות שהשיג איש אחד נגד הפסק הנ"ל ונגד כל הגאונים הנ"ל ואת אשר השיבו אדמו"ר דבר דבור על אופניו.

בדברי ההקדמה לספר כותב נכד המגיד: שו"ת מעגנה אחת אשר הרעישה תבל ומלואה בעניין היתרה, וכבוד מוח"ז הרב המגיד זצלה"ה הראה גודל חריפותו בהיתר העגונה הלז, אשר גם גאוני ארץ מאוד קלסוהו בזה, והסכימו ג"כ בתשובות להתיר, וכל זה נחקק אז בספר עם כל תשובות הגאונים איש על דגלו לצבאותם באו, ובסופו נמצא קונטרס 'דברי ריבות' את אשר השיג אחד על ההיתר הנ"ל, ודברי השגותיו כולם נכתבו בספר גם מה שהשיבו כבוד הרה"מ הרב המגיד על כל דבריו עד שנתגלה ההיתר ברור כשמלה.

בעל הקונטרס 'דברי ריבות'

בתקופת פרשת העגונה כתב את הדברים רבי גבריאל הנודע בשם רבי גבריאל מזוארשא שהיה הסופר של המגיד, גם חלק מהד"ת בספר עבודת ישראל' נעתקו מכתב ידו של רבי גבריאל ושם נכתב עליו בהקדמה "הרב החריק החסיד המפורסם שהיה תלמיד נאמן בית בבית הרב המגיד רבי גבריאל" ונראה בעליל שהיה תלמיד חכם מופלג, ובספר הנ"ל נכתב פרטי המעשה תשובת המגיד ותשובות של גדולי הפוסקים שהסכימו עמו לאחר מכן נדפס בקונטרס דברי ריבות' והובאו דברי המשיג על המגיד, אולם לא נזכר כלל מי הוא אותו כותב.

אמנם ידוע בין החסידים שהמערער הראשי על דברי המגיד הק' הוא הגאון הגדול רבי עזריאל הורוויץ זצ"ל אב"ד לובלין שהיה נודע בכינוי "דער אייזערנער קאפ" שנודע גם כמתנגד גדול לחסידות, ולפני הקונטרס כותב המעתיק: אנכי המעתיק אספרה, שמעו עמי ואדברה, אחרי אשר נאספו העדרים, ארץ ומלואה מאירים, וגללו האבן מעל פי הבארות, דלו מימי חכמה ואמרות טהורות, והנה קול סואן ברעש סביב אהלינו, מאיש אחד ורצונו להשבית שמחתנו,

ויאדירו, וככוכבי השמים יאירו, להאיר חשכת עגונה, יזכו יום שמחת ציון מיגונה, ועלו מושיעים ברנה אמן.

[להשלמת העניין נציין שתשובת בעל ההפלאה' נדפסה בספרו שו"ת גבעת פנחס (סימן לא) אמנם הספר לא נדפס בתקופה ההיא אלא נדפס לראשונה רק בשנת תקצ"ח].

מאז הפרשה עד דורינו יותר ממאתיים שנה, גדולי הפוסקים הביאו להלכה את דברי המגיד, וכאמור כל דברי המגיד נדפסו רק בשנת תר"ם, אולם עיקרי הדברים כבר נדפסו בספרי שו"ת שנדפסו קודם והדברים מובאים להלכה ע"פ אותם ספרים וגם ע"פ המעשה שעשה המגיד, כגון בשו"ת דברי חיים (אבן העזר חלק ב סימן פו) כ' בזה"ל: והנה ה' לבי נוקפי לעשות מעשה שהרבה מאחרונים אוסרין, ועתה בא לידי שו"ת כתר כהונה' ובו מבואר שכן נעשה מעשה על ידי הגאון החסיד מגיד משרים מק' קאזניץ זלה"ה, והסכים על ידו הגאון בעהמ"ח ספר הפלאה והגאון כתר כהונה' ומי ירהר אחריהם ולכן כן יעשו כאשר כתבתי.

ובתקופה מאוחרת יותר כותב בעל האבני נזר (אבן העזר סימן קצז אות ט')... והגם שדעת הש"ך יור"ד סימן ק"י שבשני ספיקות אין מוציאין מחזקת איסור, חכמי ספרד חולקים עליו, וזכוני שבספר בית ישראל' מהסבא קדישא זצללה"ה מקאזניץ על העגונה מסטאשוב סמך הגאון בעל הפלאה' זלה"ה על ספק ספיקא והסכים עמו הסבא קדישא הנ"ל.

וכן פסק המהרש"ם מבערזשאן להלכה.

אחר כך הובאו דברי המגיד, המגיד משיב באריכות רבה על כל ההשגות במשא ומתן בכל הענין, כשעל ההשגה הראשונה משיב המגיד י"ח סעיפים ארוכים, ומדברי המגיד נראה בבירור שהוא ידע שההשגות נכתבו למטרת ניגוח וכלשונו בתוך הדברים: ..ואין להאריך כי סמכתי על כל הקורא בדבריו ושופט על פי צדק ואמת יבין בס, כי עקב רוח אחרת הייתה עמו להכעיסני במעשה ידי ושאנה תעורר מדנים לדבר אשר לא כדת, רק למראה עין הרואה להגדיל היריעה אשר ידבר בו... אמנם לחומר הענין של הוצאת לעז השיב המגיד על כל פרט ופרט שעלה בהשגה, וכך נכתב פלפול עצום ובו כל השיטות שנאמרו בכל הענין החל מהגמרא ודברי הראשונים עד לדברי האחרונים שבתקופתו. כך המגיד מזכיר "מה שכתב אחד מוחכמי דורנו בספר קצות החושן" והמגיד מביא מדבריו ומפלפל בהם.

*

כל התשובה של המגיד נכתבה בדרך של כבוד בפלפולה של תורה, אמנם על מה שנכתב כאילו הוא זי"ף ח"ו את תשובת בעל הפלאה' כותב המגיד: ...ואשר פער פיו נגד הרב הגאון החסיד אבד"ק פפד"מ ויתנכר במעלליו להכחיש דבר הידוע לכל באי שער עירי הרואים כתב יד הגאון הנ"ל ואמר כי ממעיו לא יצאו הדברים, הרשות בידו נתנה לשאול פי הגאון הנ"ל אם דרוש דרש באמת או הוספתי אפילו אות אחת או חסרתי מה ומה לי להאריך בדברים כאלה ואשרי למי שחושדים וכו'.

המגיד מסיים את

דבריו: ..בלאו הכי הארכתי כי ההיתר ברור וצלול, ולא יענה על ריב בלתי אשר תוקד בקרבו אש התבערה, את מקורו הערה, כי הוא מבני מרי, ומתהלכין בחמת קרי, אבל הישרים בלבותם, אשר לא יעבטון אורחתם, יגדילו תודה ולסיום

המנורה
הטהורה
של
המגיד
הק'
מקאזניץ
זי"ע
הנמצאת
היום
אצל
נכדו
בכפר
חסידים

ולסיום הדברים נציג להקוראים מעשה נפלא שאינו ידוע מהמגיד הק' מקאזניץ עם מתנגדים, המובא בס' זכותא דאברהם - נחלי אמונה (עמ' כ"ט) ש"ל בירושלים שנת תש"ט והוא סיפורים ועובדות שסיפר הרה"ק רבי אברהם מפאריסאוו זצ"ל נכד היהודי הקדוש זי"ע, וז"ל:

סיפר מהרב הגאון מ' דוד הכהן מפאדהייץ - גאליציע ז"ל והוא כתב את ההקדמה של ספר אבני מילואים מאביו הגאון בעל קצות החשן ז"ל, ואחר שהדפיס את הספר הנפלא הנ"ל לא הי' יכול למוכרו, יען שהגאון הקצה"ח הי' מתנגד לחסידים, וכן בנו הנ"ל הי' מתנגד גדול, ע"כ לא קנו ממנו החסידים את הספר אבני מילואים, והי' צר לו מאוד על זה, ולא ידע עצה בנפשו מה לעשות ובנסעו עם הספר למכור אותה נעצר בעיר אחת להנפש מעט אצל איש אחד ת"ח חסיד, וקירב אותו החסיד מאוד שראה שהוא ת"ח וכן הקצה"ח אשר הי' נכבד וחשוב מאוד בעיניו, והתנצל הרב הגאון ר' דוד לפניו שלא יכול למכור הספרים של אביו ז"ל, ואמר לו החסיד הזה איעצך שתיסע לקאזניץ אל המגיד הקדוש בעל עבודת ישראל, ותבקש ממנו מכתב לאנשי שלומו והוא יקרב אותך ויכבדך, ויקנה ממך הספר, וגם יתן לך מכתב טוב ואז תמכור כל הספרים שיש לך כרצונך, כי כל האנשים המסתופפים בצל קדשו ימהרו לקנות הספר מכבודו, אך אבקש את מעלת כבודו שיזכיר את שמי לפני מורי המגיד הקדוש, כי אני חשוך בנים ויברכוני להפקד בזש"ק.

וישמע הרב מפאדהייץ לעצתו, אף שהי' קשה לפניו ליסע אל רבי רבן של חסידים, אבל הבין שזה יועיל למכור ספרי אביו ז"ל, ע"כ שמע לעצתו, וגם הבטיח לו שיזכיר את שמו לפני רבו כבקשתו. ואחר איזה ימים בא לקאזניץ, והלך אל בית המגיד הקדוש וביקש מאת המשמש שיניח אותו לכנוס, וכשבא לפני המגיד הקדוש קירב אותו, וישב לפניו ושאל אותו מה בקשתו, וענה אני הרב מפאדהייץ בן הקצה"ח, והדפסתי ספר אבני מילואים ספר נחמד על ש"ע אה"ע מאבי ז"ל, אבל לא אוכל למכרו, ויעצני חסיד אחר פב"פ ממקום פלוני שאסע אל כ"ק לבקש ממנו שיכתוב לי כתב מליצה לאנ"ש.

ומיד קנה המגיד הקדוש ספר אחד ממנו, וגם כתב לו מליצה טובה, ורבי דוד נסע לדרכו, אבל כשהי' כבר רחוק מקאזניץ נזכר שלא הזכיר את החסיד הנ"ל לפני המגיד הקדוש, ונצטער מאוד כי מעל בשליחותו ושב עם העגלה הקטנה ושבירה שלו לקאזניץ, ובא לפני הרבי המגיד ואמר, כי נשכח ממנו להזכיר את החסיד פב"פ שיפקד בזש"ק, ואמר לו המגיד הקדוש כי השם של המלאך הממונה על הריון היא בגימט' ע"ה, יאמר לי מעכ"ת איה נרמז דבר זה.

והשיב הרב מפאדהייץ להמגיד הקדוש שמבואר בגמ' (נדה ט"ז ע"ב) דמלאך הממונה על הריון לילה שמו שנאמר (איוב ג) והלילה אמר הורה גבר, ובגימט' של "לילה" הוא ע"ה, והשיב המגיד הקדוש, יפה אמר כבודו, אבל הוא במקום חושך, אני אגיד לו ממקום אור ולא חשך, בפ' לך כתוב שהמלאך אמר להגר אשת אברהם "הנך" הרה וילדת בן. "הנך" בגימט' ע"ה, וכיון שהנך בגימט' ע"ה, ע"כ יפקד האיש פב"פ בבן זכר, ונסע משם ומכר אח"כ במחיר טוב כל הספרים, כי כל החסידים קנו הספר בכסף מלא.

*

ויש לציין הוספה נפלאה שבס' נפתלי שבע רצון (תולדות הגאון הבית נפתלי ממאד זצ"ל) בראש הספר מוצג מכתב מהגאון רש"י עהרנרייך זצ"ל משימלואי ששמע מהבית נפתלי שבעת שביקר אצל הגאון רבי צבי הירש אורנשטיין זצ"ל אב"ד לעמבערג נכדו של הישועות יעקב, אמר לו הגאב"ד לעמבערג בעת צאתו מביתו, הנה אספר לכם עובדא שיהיה חשוב אצלכם, וסיפר לו עובדא הנ"ל שסיפר לו בעצמו הגאון רבי דוד מפאדהייץ הנ"ל כל הסיפור עם המגיד מקאזניץ כפי שהוא לעיל.

אך סיים לבסוף הגאב"ד מלעמבערג, עד כאן סיפר לי הרב ר' דוד מפאדהייץ, ושאלתיו מה היה עם אותו חסיד, אם פעל ברכת צדיק או לא, והשיב לי, "בעונותינו הרבים" באותו שנה ילדה בן זכר.

בן יחזקאל שפחת בית השואבה בזמן שבת המקדש היה קיים

מבוא:

במאמר אשר לפניכם ננסה להמחיש כדי לשבר את האזון את השמחה הגדולה של 'שמחת בית השואבה', אשר כפי שהעידו חז"ל במשנה בסוכה 'מי שלא ראה שמחה זו לא ראה שמחה מימיו, והדברים טעונים ביאור, ותורה היא וללמוד אנו צריכים, מהו השמחה הגדולה בזה, היכן היתה, והאך היתה מתקיימת.

והיות שבדברי חז"ל יש לנו את הכלל הידוע 'ד"ת עניים במקום אחד ועשירים במקום אחר' על כן ליקטנו ליקוטי בתר ליקוטי דברי חז"ל על מעמ נשגב זו, וניסינו להמחישו כמו סיפור ארוך ותיאור חי בכדי לעורר את לבנו להתפלל אל ה' בחזקה שיחיש עת פדיון, ובקרוב נוכח לשוב משובש בבית משיח צדקינו במהרה בימינו אמן.

כל האכסניות מלאו זה מכבר, וכל בית הפך להיות אכסניא לעת מצוא, כמעט על כל בנין בעיר ניתן לראות דגלים לבנים ובדים מתנופפים אות וסימן לכל דכפין, להיכנס ולנסות למצוא ד' אמות פנויות להרוות את צימאוננו מבורות המים הרבים שהוכנו מבעוד מועד ולשבור את רעבונו כיד המלך (בבא בתרא גא).

בשעות בין הערבים של יום א' דסוכות ניכרת תכונה רבתי ונרגשת בירושלים, איש איש מהלך עם ארבעת המינים בידו כדגלי ניצחון ואותות יקר לכל אורך היום, ואווירת השמחה העילאית של זמן שמחתנו מבשרת בכנפיה ימי השמחה לכל אורך הימים הבאים, בין הבאים ניכרים אנשי העיר ירושלים ותושביה הקבועים בסימן ההיכר הבולט שלהם על ארבעת המינים שלהם העטופים בגימוניות של זהב (סוכה פ"ג), השנה בה חל יום ראשון של חג בשבת התאמצו רבים מתושבי הארץ לעלות ולבוא לירושלים פלטרין של מלך מתוך חיבוב מצוה, שכן על פי תקנת חכמים ניטל הלולב ומיניו ביום השבת בכל רחבי העיר ירושלים ולא רק בבית המקדש (סוכה פ"ד).

עם צאת החג מתחילים הכהנים בני המשמרות השונות שעלה בחלקם לשרת לפני ה', יחדיו עם כל

ירושלים עיה"ק משובש כל הארץ, ביום ט"ו תשרי שנת ג' אלפים תתקט"ז - רחובות ירושלים הומים אדם, נחלי אדם זורמים בסמטאותיה וברחובותיה הרחבים והנקיים מכל רבב (פסחים ז), וממלאים כל פינה זה מספר ימים מערב יום הכיפורים שהמוון אדיר מתמשך כנחילים מכל מבואות העיר וגודש כל בית כל כיכר ורחבה, ואווירה נעלה של קדושה וטהרה והתעלות ממלאת את הלבבות וזורחת על פני כולם.

העולים הקדימו בואם לפני יום הכיפורים

עולי הרגל הקדימו את בואם לעיר עוד לפני יום הכיפורים כדי לזכות ולקחת חלק בעבודת הקודש המרוממת של היום הקדוש, ועוד לפני קריאת הגבר ביום הכיפורים כבר היתה עזרה מלאה מישראל (יומא פ"א), היו עומדים כולם צפופים בעזרה, ובכל מבואות ההר הנישא והמקודש לכל אורך עבודת היום הקדוש, ועת נשמע מפי הכהן הגדול השם המפורש חזו כולם בבת אחת בפלא הגדול איך השתחוו כל אותם ריבואות רבבות בהרוחה ובמרחק ארבע אמות זה מזה (אבות פ"ה).

הניצבים ליד כל אחד מעמודי התאורה, והכהנים הצעירים יוצקים לתוך ספלי הזהב כמויות בלתי נדלות של מאה ועשרים לוג שמן, כשאת הפתילות העבות הם מתקינים משאריות בגדי כהונה ישנים ממכנסי הכהנים ומהמיניהם וחגורותיהם הארוכים, כדי להעלות אורה ושמחה כראוי לשמחה הגדולה (סוכה פ"ד).

עסקני הקודש הממונים על קדושת המעמד עסוקים וטרודים מעל לראשם ומתקינים את התיקון הגדול בגזוזטראות המפוארות שמעל עזרת הנשים, כדי שישמשו את ציבור הנשים החשובות בבואם לחצרות בית ה' להשתתף בשמחת בית השואבה, זקני הכהנים עודם זוכרים שנים מקדם כמה מאמצים אדירים הושקעו על ידי גדולי חכמינו וחשובי משמרות הכהונה שישבו על המדוכה, וטיכסו עצה כדת מה לעשות וכיצד לשמור על קדושת המעמד, מחד גיסא עז היה חפצם של נשי ירושלים הצדקניות לקחת חבל ונחלה בשמחה הקדושה לצפות בראשי אלפי ישראל ובגדולי וחכמי הדור המכרכרים ומפזזים בכל עוז לפני ה', אולם מאידך גיסא נתעוררה השאלה הקשה כיצד לשמור על קדושת המעמד ושגב מעלתו,

אחיהם הכהנים העולים לרגל בהכנות גדולות ועצומות לקראת הערב הגדול הממשמש ובא, אם בימי השמחה הבאים בימי חול המועד מתחילות ההכנות כבר לאחר הקרבת התמיד של בין הערבים, עתה מפאת קדושת החג הראשון של סוכות יוכלו להתחיל בהכנות רק עם צאת הכוכבים ומוצאי החג.

'ההכנות העצומות להשמחה'

שטח הכינוס הגדול והנרחב שבעזרת הנשים של מאה שלושים וחמש אמות על מאה שלושים וחמש אמות יהווה את מרכז השמחה הערב, לא בכדי יש המכנים עזרה גדולה זו בשם "בית השואבה" על שם מאמר הכתוב ושאתם מים בששון ממעיני הישועה, כאילו מקום זה מוכן ומזומן מעצם ברייתו לשמחה ולזמר ולשאיבת ישועות ומדרגות רוחניות נעלות (פיה"מ להרמב"ם סוכה פ"ה), פרחי כהונה זריזים וקלי רגלים מטפסים על סולמות ענק ומתקינים מנורות גבוהות אור יקרות, בראש כל עמוד ענק המתנשא לגובה חמישים אמה מתנוססים לתפארה ארבעה ספלי זהב גדולים, ופרחי הכהונה שנבחרו לתפקיד מטפסים ועולים על ארבעה סולמות גבוהים

דוגמא מבית המקדש שנבנתה ע"י המלך הורדוס

www.AllAboutJerusalem.com

בלא מספר, כולם מסתדרים על מקומותיהם, מעל כולם תופס את מקומו החשוב "החליל" שזהו כעין יום חגו, ובכל ימי החג ואירועי שמחת בית השואבה הוא תופס מקום בראש, ואף שמו נקשר כהחליל של שמחת בית השואבה (סוכה פ"ה), מתחתם נמתחת שורה ארוכה של למעלה משלוש מאות לויים ופרחי לוויה יודעי פרק שירה ומטיבי נגן העתידים לשאת את קולם ברמה בשירה אדירה, שלרוב תתגבר אף על נגינת כלי התזמורת מולם תופס את מקומו בן ארזא, שלעת יתן את האות ויקיש בצילצל שבידו יפצחו הלויים בשירתם ובנגינתם העריבה (תמיד פ"ז).

הס הושלך בעזרה עת מפלסים מקום לזקני חכמי ישראל ולנשיאי הדור המגיעים להשתתף בשמחה העצומה, מלווים בתלמידיהם הקדושים חכמי התורה שבדור, אווירה עילאית של שמחת מצוה עוטפת את הכל, ועד מהרה מוצאים את עצמם כולם אחוזים ודבוקים במעגלי ריקוד לקול צלילי שירת הנגינה של הלויים המשוררים.

העיר ירושלים כולה מוארת באור יקרות אין לך חצר שאינה מוארת כליל באור העצום הבוקע מחצר בית המקדש (סוכה פ"ד), באחת הפינות אנו מוצאים קבוצת תלמידי חכמים העסוקים בוויכוח סוער והזנים בשאלה האם יפה נהגו בחצר אחת שבירושלים כאשר

שורה של תיקונים נעשו במשך השנים כשחכמי ישראל ניסו פעם אחר פעם למצוא את הדרך הישרה לשמור על טהרת המעמד הכביר, עד אשר נמצא הפתרון הנפלא בדמות הגזוזטאות העיליות (סוכה נא).

אט אט נאספים ובאים עוד ועוד כהנים ולויים ישראלים מכל שבטי ישראל, חכמי ישראל רבנים ויושבי על מדין ראשי מתיבתא וצורבי דרבנן מכל העדויות והארצות ממלא את כל פינות הר הבית, ותערובת של שפות נשמע בחלל האוויר, ארמית ולשון קודש במבטא אנשי הגליל, אורחים מצידון ומצור, ויהודים מארם נהרים, יהודי בבל ויהודי אלכסנדריה עוטי התפארה מצפון ומים מקדם ומתימן כולם נקבצו באו לך, ולא אמר אדם צר לי המקום (יומא כא).

שירת הלויים על ט"ו המעלות

שירת הלויים על ט"ו המעלות על חמש עשרה המעלות המובילות מעזרת הנשים לעזרת ישראל ליד שערי ניקנור המבריקים ומצופי הנחושת הזהובים (מידות פ"ב) נאספים הלויים המשוררים בכלי נגינותיהם המיוחדים (סוכה פ"ה), כינורות ונבלים חצוצרות וצלצלי תופים ומצלתיים, מינים ועוגב ועוד כלי שיר רבים

ציור משער נקנור והט"ו מעלות

לצד גאוני רוח וקדושי עליון, מחוטב עציץ עד שואב מימין ניצבים כולם בבית ה', ושואבים מלוא כליהם רוח הקודש מתוך שמחה של מצוה.

הכל עוד מדברים ומספרים אודות הנביא יונה בן אמיטי שהיה אחד מעולי הרגל לירושלים בחג הסוכות ובמעמד שמחת בית השואבה זכה להשראת השכינה ורוח הקודש נגלתה עליו, מני אז מפה לאוזן חוזרים על דברי אחד ממשנתפי השמחה התנא הקדוש רבי יהושע בן לוי שהכריז קבל עם ועדה כי שמחה זו נקראת שמחת בית השואבה משום שמובטח לכל מי ששמח בשמחה זו שהוא שואב רוח הקודש מלא חפניים (ירושלמי סוכה פ"ה).

גאוני הדור וחכמי הסנהדרין מצטרפים למעגל ומעודדים את הרוקדים, ולמראה עידודם יוצאים הכל מכליהם ומתרוממים מעל פני הקרקע בהתלהבות של מצוה, ראשי הישיבות והסנהדרין החכמים והזקנים מרקדים ומספקים מנגנים ומשמחים בענוות חן ובשמחה של מצוה (רמב"ם הל' לולב פ"ח), אליהם מצטרפים בהתלהבות רבה חסידים ואנשי מעשה שאף הם נוטלים אבוקות ולפידים בידיהם ורוקדים עימם בתווך תוך כדי אמירת שירות ותשבחות, מכל הצדדים עומדים בירת הכבוד

אם המשפחה עמדה וביררה חטים לאור שמחת בית השואבה (סוכה ג), אלה דנים לאיסור שמא יש כאן חשש מעילה, ואלו דנים להיתר מכיון שאין כאן ממשות של שימוש בקודש, תיכף יעלו ויבואו עם השאלה לפני רבן שמעון בן גמליאל נשיא הסנהדרין שברוחב ביתו יקלע אל השערה ועל פי פסיקתו יקום דבר.

קול השירה בוקע למרחקים ומתגלגל כהד על ראשי ההרים, קבוצה של הולכי דרכים המגיעה לעיר מעידה כי מיריחו שמעו את קול כלי המגרפה בנגינתה (תמיד פ"ג) ואת קולות השמחה והרינה מירושלים עיר הקודש, וכי בכל דרכי הארץ ניכרת השמחה השופעת הבוקעת ועולה מבית המקדש ומתפשטת לכל קצות הארץ.

שמשם שואבין רוח הקודש

שעה רודפת שעה וקולות השמחה ממשיכים ומתחזקים, בין מעגלי הרוקדים ניתן לראות את כל העם בהרגשה נשגבה של התרוממות הרוח ואחדות מופלאה ומרוממות נפש, זה לצד זה וזה על כתפי זה נותנים ידם במעגל חכמים ופשוטי עם, כורמים ויוגבים לצד בעלי תריסין בהלכה, נפחים וסנדלרים

ציור עתיק משמחת בית השואבה - חסידים ואנשי מעשה היו מרקדים באבוקות של אור בידיהם ...

דוגמא מהעזרה מצד צפון כשרואים 1. שער הדלק, 2. שער הקרבן, 3. שער המים

פשוטי העם המתבוננים בחרדת קודש במעגלי הרוקדים המורכבים כולם מסלתה ומשמנה של ירושלים וארץ הקודש (סוכה פ"ה).

רבן שמעון בן גמליאל מפליא בלפידים

לפתע מתפנה המקום באמצע העזרה, ואל מרכז הריקודים מתקרב התנא הגדול והקדוש נשיא ישראל רבן

שמעון בן גמליאל, תלמידיו ומעריציו מגישים לו בזה אחר זה שמונה אבוקות של אור לפידים בוערים, ונשיא ישראל רוקד לצילי המנגנים ומפליא לעשות בזרקו לחלל האוויר את הלפידים בזה אחר זה תוך תפיסתם בחזרה, במעשה אומן הנשיא ישראל זורק אחת ונוטל אחת ואין הלפידים נוגעים זה בזה כלל בזריקתן ובתפיסתן וחוזר חלילה, עם סיום ריקודו הנשגב מבצע נשיא ישראל את הקידה המפורסמת שלו שאין איש בעולם שיכול לעשות כמוהו, כשהוא משתחוה לפני ה' ארצה בעודו עומד על מקומו מניח את אצבעותיו בארץ על גבי הרצפה שוחה ונושק וזוקף (תוספתא סוכה פ"ד), מיד הקהל האדיר יוצא מגדרו וקולות השירה העצומים מבקיעים את דממת הלילה.

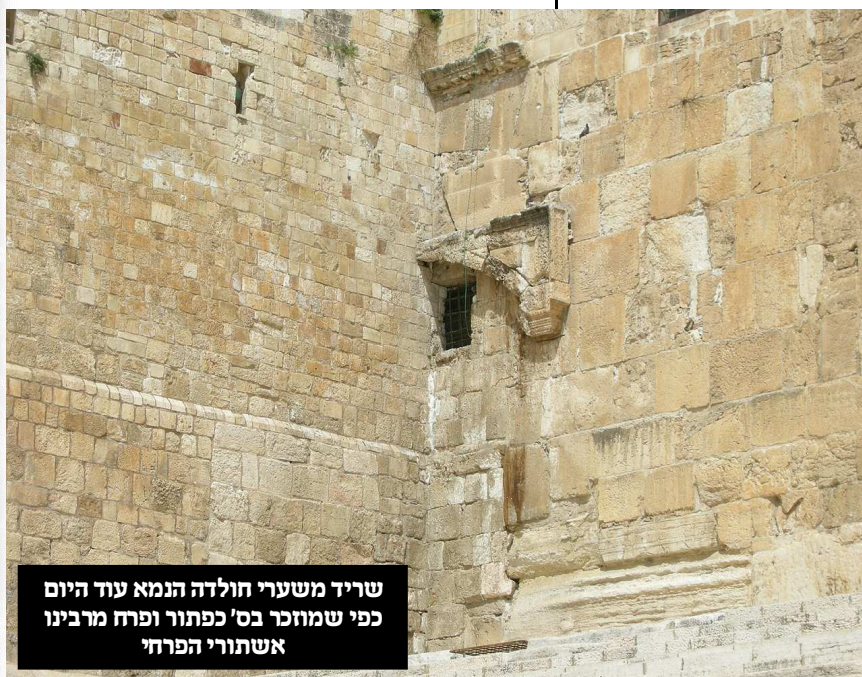
הצדיקים רוקדים עם בעלי התשובה "אשרי מי שלא חטא"

בתוך מעגלי הרוקדים נראים דמויות ההוד של הצדיקים והחסידים, כשלפתע נשמע קולו המתנשא של אחד מזקני הצדיקים הקורא בקול גדול וצלול 'אשרי ילדותנו שלא ביישה את זקנותנו', מיד נענים לעומתו חסידים ואנשי מעשה בעלי מדרגה נשואי פנים המצטרפים בנעימה ובדביקות לנימת הדברים ומנגד נוצר מעגל נרחב של צדיקים ובעלי תשובה הזועקים בקול גדול 'אשרי זקנותנו שכפרה את

ילדותנו', והנה מתאחדים להם המעגלים בד בבד ואלו ואלו אומרים ושרים בקול גדול המזעזע את אמות הסיפים "אשרי מי שלא חטא ומי שחטא ישוב וימחול לו", שוב ושוב נשמעת הרינה לקול השירה הכובשת וחודרת הלבבות "אשרי מי שלא חטא ומי שחטא ישוב וימחול לו".

לקול צילי השירה הנעימים נזכרים זקני הדור בימים מקדם עת נטל חלק בשמחת בית השואבה התנא הקדוש נשיא ישראל הלל הזקן שכאשר היה משתתף בשמחת בית השואבה בבית המקדש היה מרום את כל הנוכחים טפחיים ומעלה מעל פני קרקע העזרה, והיה שב וחוזר על דבריו הקדושים "אם אני כאן הכל כאן ואם אני כאן מי כאן" וכל הנוכחים בשמחת בית השואבה הרגישו כי הדברים מכוונים כלפי מעלה על השכינה הקדושה היודרת ממרום ומשתתפת בשמחת בני ישראל בחצרות בית ה'. (סוכה נג וברש"י שם).

שעות עוברות וחולפות אך הקהל הגדול והקדוש אינו מראה סימני עייפות כלל, הריקודים נמשכים בכל עוז וקולות השירה והנגינה מהדהדים בכל יפעת תפארתם, אם בכל לילה עומדים הכהנים בשלושת עמדות השמירה של הבית המקדש, כשאחיהם הלויים שומרים בעשרים ואחד מקומות ברחבי הר הבית (תמיד פ"א), ומעטים המה העושים את דרכם בהר כשגם שערי בית המקדש נעולים, הנה

**שריד משערי חולדה הנמא עוד היום
כפי שמזכר בס' כפתור ופרח מרבינו
אשתורי הפרחי**

הלילה הזה אפוף
כולו אורה וגילה וכל
פינות הר הבית
הומים אדם כבאמצע
היום.

כוכבי הליל
נמוגים ונעלמים,
ובאופק המזרח
מתחילה להפציע
אילת השחר, דמדומי
הבוקר הינם אות
וסימן לאחד
מהרגעים של
השמחה כשמאחורי
גבם של המנגנים על
המעלות ליד השער
העליון 'שער ניקנור'

של הכהנים אשר תוקעים בשתי החצוצרות שבידיהם מריעים ותוקעים, השיירה הנכבדה מתקדמת וחוצה את פני כל עזרת הנשים, כשמכל עבר מפנים להם מקום ביראת כבוד נרגשת, ובמהלך דרכם ממשיכים שני הכהנים המלווים את הכהן שנושא את קיתון הזהב לתקוע ולהריע בחצוצרות הקודש תוך שהם מאריכים בתקיעה גדולה וממושכת עד אשר הגיעו סוף סוף אל השער המזרחי של העזרה, כאן ליד השער המזרחי נעצרים הכהנים, מסתובבים המה

מכיוון הליכתם ומסבים את פניהם בחזרה לכיוון בית המקדש והיכל ה', ותוך שהם הופכים את פניהם ממזרח למערב נשמעים קול דבריהם הנוקבים "אבותינו שהיו במקום הזה אחוריהם אל ההיכל ופניהם קדמה ומשתחוים קדמה לשמש ואנו ליה עניינו", בתוך החרדת האלקים מרגעי המעמד הנשגב של השראת השכינה נשמעים דברי הכהנים שחוזרים שוב על דבריהם "אנו ליה וליה ענינו" (סוכה פ"ה).

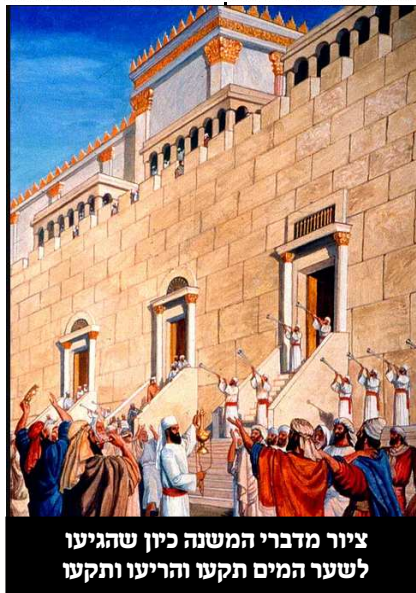

**חלק
מנקבת
מעין
השילוח
הנמצא
עד היום
בעיר
דוד**

מופיעים שני כהנים שנעמדים מול כל המון העם החוגג, ושתי חצוצרות בידיהן והם עומדים הכן לרגע קריאת הגבר, אט אט נמוגים קולות השירה, והנה נשמע קול קריאת הגבר, ושני הכהנים תוקעים מריעים ושוב תוקעים בחצוצרות שבידיהם, בין שני הכהנים עומד כהן שלישי המחזיק בידיו ברוב חשיבות ויראת כבוד קיתון של זהב העשוי להכיל בתוכו את שלושת הלוגים של מי מעיין השילוח לשם ניסוך המים, שלושת הכהנים יורדים יחדיו חמש מדרגות, ובהגיעם אל המעלה העשירית הם שוב תוקעים מריעים ותוקעים בקול גדול, שוב חוזר המחזה ושלושת הכהנים פוסעים שוב במורד המעלות, ועל כל מעלה ומעלה ממלמלים פיות הנוכחים את ט"ו פרקי שיר המעלות שכתב דוד מלכא משיחא כנגד אותם חמש עשרה מדרגות עצמם.

הכהנים מגיעים סוף סוף לקרקע העזרה, ושוב נשמעת ברמה תרועת החצוצרות מפייהם

לשמאלו של המזבח, שם כבר מוכנים מבעוד מועד שני ספלים של כסף שמונחים על המזבח, ועם הינתן הסימן והקריאה הרמה אל הכהן "הגבה ידך" מתחיל הכהן לנסך את המים לתוך הספל המיוחד לניסוך המים המצוי בצד המערבי של המזבח ולידו כהן נוסף המנסך באותו זמן יין מתוך קיתון מיוחד לספל שלידו המזרחי יותר ספלי הכסף שעל המזבח מנוקבים בתחתיתם בכמין שני חוטמין דקין כשהנקב בספל היין רחב יותר מהנקב בספל המים כדי שזרימת היין והמים תימשך כאחת על גבי המזבח (סוכה פ"ד).

ציור מדברי המשנה כיון שהגיעו לשער המים תקעו והריעו ותקעו

יותר מהנקב בספל המים כדי שזרימת היין והמים תימשך כאחת על גבי המזבח (סוכה פ"ד).

הנה כי כן הגיעו אל אחד מרגעים העצומים של השמחה בחצרות בית ה', לאחר לילה מרומם בשמחת בית השואבה, אך העייפות אינה ניכרת על שום פנים, זה לזה מזכירים הנוכחים את מאמרו של התנא הקדוש רבי יהושע בן חנניה שתיאר כיצד בימי חג הסוכות כמעט לא עצמו עין "אמר רבי יהושע בן חנניה כשהיינו שמחים שמחת בית השואבה לא ראינו שינה בעינינו כיצד שעה ראשונה תמיד של שחר משם לתפילה משם לקרבן מוסף משם לתפלת המוספין משם לבית המדרש משם לאכילה ושתייה משם לתפילת המנחה משם לתמיד של בין הערביים מכאן ואילך לשמחת בית השואבה (סוכה נג).

היו אלו ימים נעלים ששמחה והתעלות רוחנית שזורים זה בזה, לכל אורך שעות היממה עבודת הקרבנות ושמחת בית השואבה כולם הולכים ומתמזגים זה בזה בחצרות בית ה' בבית המקדש משוש כל הארץ מציון מכלל יופי לשמחתם של כלל ישראל הממלאים את נפשם בשפע של שמחה רוחנית ומשא קדוש של מצוות ומעשים טובים שימשיך ללוותם בכל ימות השנה.

ואנו אין לנו אלא להתפלל "הרחמן הוא יחזיר לנו עבודת בית המקדש למקומה במהרה בימינו".

השיירה פונה משער המזרח לצד ימין לכיוון דרום הר הבית, חוצים את החיל ואת הרחבה הענקית והמפוארת ויורדים במורדות מעלות ו"שערי חולדה", הדרך כולה מלווה בהמוני כהנים לויים וישראלים כולם מלווים את הכהנים בתרועות רמות והשמחה עולה ובוקעת רקיעים בחלילים ובכינורות, ובהמון כלי שיר מלווים הלויים את הכהנים היורדים ל"מעין השילוח" לכל אורך הדרך המתפתלת בין בתי העיר מדרום להר הבית וליד ארמונו הישן של דוד המלך בין העיר התחתונה להר הבית.

המוני הסדרנים מתקשים לפלס דרך לשיירה הכבודה אל נוכח ההמון המצטופף מכל עבר, אך הנה סוף סוף מגיעים הכהנים אל הבריכה שעל יד המעיין המקודש, ולקול תשואות נשגבות ושיירה עצומה הנשמעת על פסגות ומורדות ההרים שסביב לעיר מתכופף הכהן המיוחס שזכה בתפקיד הקדוש ושואב את המים המקודשים אל הקיתון שבידו.

ללא שהיות חוזרת השיירה על עקבותיה ונפנית לעלות במעלה ההר, ובזריזות רבה חוזרים לבית המקדש נכנסים שוב דרך השער הימני של "שערי חולדה", ולאחר חציית רחבת הר הבית והמעבר דרך החיל מגיעים אל הסורג, עוברים דרכו ועולים במעלות לכיוון "שער המים" הוא השער המזרחי שבכותל הדרומי של העזרה הקרוב ביותר אל המזבח שבעזרת כהנים.

כיון שהגיעו לשער המים

עם הגיעם של הכהנים עם קיתון הזהב ומי המעיין לשער המים, שוב תקעו הכהנים והריעו ותקעו, לפנייהם ים בריקוד חסידים ואנשי מעשה שמקדמים את פניהם בשירות ובתשבחות, והשיירה נכנסת בתוך העזרה ומגיעה עד אל המזבח החיצון, הכהן שבידו הקיתון המקודש והמוזהב עולה בכבש ופונה

למען ציון לא אחשה

מז

נו"נ ע"י בנש"ק דרה"ג ר' נחמן כהנא שליט"א
מרבני חבורת "ויחאל משה"

הועתק ללה"ק מספר "על גאולתנו" חיו"ל ע"י נטרונא

קיצור מגילון הקודם:

בחדוש חשון שנת תרמ"ה התאספו יהודי פעילי חובבי ציון בקאנפערענץ מיוחד בעיר שעל הגבול קאטאוויץ, בעצם היה האסיפה לציון את יום ההולדת המאה של השתדלן הידוע והמפורסם מאנטיפיורי ע"ה ובדאגתם שממשלת רוסלאנד לא יקרוץ בעיניהם על האסיפה הזו. קיימוהו בקאטאוויץ שמוחוץ לגבולות רוסלאנד.

החלטות האסיפה היו כדלהלן: [1] להקים אפיס ראשי של הארגוניאציע בבערלין, מכיון שברוסלאנד לא היה רשיון מאת הממשלה לעבוד על ראיונות אלו, [2] בינתיים יעבדו על רשיון אצל הממשלה ברוסלאנד שיכירו בפעולות אלו בתוך החוק, [3] שישלחו משלחת לא"י שיבדקו את מצב הכפרים וקאלאניעס בארץ ישראל, ומה שבאפשרות להמשיך, ויקומו וועד מיוחד שם בארץ ישראל, [4] יעשו כל הפעולות ששייך לעשות לסדר לבטל את הגזירות מאת ממשלת טערקיי שלא נתנו ליהודים ליכנס לארץ ישראל.

הפעולה הראשונה שהתחילו למעשה היה לשלוח כספים לארץ ישראל, הסכום הראשון הלך אל היישוב פתח תקוה שקיבלו את הסכום של עשרת אלפים פראנק, וכשהשמוע נתפשט בארץ ישראל בכל הקאלאניעס, התחילו כולם בטענות למה רק פתח תקוה קיבלו כספם, בעיקר הרעישו ארגון ביל"והנ"ל, שגם להם היה קאלאניע בארץ ישראל היתכן שלהם אינם שולחים כספים.

וכתוצאה מכך שלחו מכתב אל חֵיבַת ציון כשאיימו עליהם שהיות שמצבם הכספי הוא כבי רע, ועוד לא גמרו לקנות את כל השטח, וכן אין להם כספים לקנות סחורה לזרוע, ובעיקר בהמות לחרוש את השדות, מודיעים הם שאם לא יעזרו להם מבטלים את כל הקאלאניע וחוזרים לחו"ל להמענה לא אחר לבוא ומיד נשלח להם הסכום של אלף ארבע מאות ריבל במטרה לגמור את קניית השטח, ולקנות סחורה ובהמות לחרוש את השדות.

זמן מיעוט אחרי שנשלחו הכספים לא"י ביקש המזכיר ראבינאוויטש מאת ראשי הקאלאניעס שישלחו לו חשבון להיכן הלס הכספים, ואכן שלחו לו את הפראטאקאל וראבינאוויטש שלחו אל יותר ממאתיים ראשי קהילות בכל הארץ ומסביבותיו, כשהמטרה היתה להרחיב את ארגון חֵיבַת ציון ביותר, ואכן התוצאה לא אחרה לבא ובסוף חודש טבת תרמ"ה, מצינו במכתב של ראבינאוויטש שכותב שבתוך הארגון יש כארבעים ארגאניאציעים מכל העיירות, ומבקש שכולם ישלחו את כספם שאספו, לווארשא שיהא באפשרות לשלוח כספים לא"י.

אבל ראבינאוויטש לא נח ונסע לוויילנא להשתדל אצל הארגאניאציעס הקטנים שישתתפו עם החֵיבַת ציון, ובתוך ימים ספורים שהיה שם, הכניס עוד עשרה ארגאניאציעס אל חֵיבַת ציון, ובהודש אדר תרמ"ה נספרו כבר חמישים וחמש ארגאניאציעס בתוך חֵיבַת ציון, וכפי מה שנתפרסם אז בעיתון יודישע פרעסע בלשון דייטש, מצינו אז רשימה של חמישים ושתיים ארגאניאציעס תחת חֵיבַת ציון, ולפי החשבונם יש 8550 חברים ביחד, ואם כל אחד ישלם דמי חבר, יכול ליכנס בכל שנה סך 35750 כסף, ועד עכשיו שלחו עשרים ושתיים מהם את כספם אל חֵיבַת ציון שהיה בסכום של 11169 כסף, וכך נתרצה יותר עד שבחדוש סיון תרמ"ה מצינו בפראטאקאלן של חֵיבַת ציון שנוסף עוד שיישים ארגאניאציעס ובהודש אלול תרמ"ה כותבים שרק ברוסלאנד יש להם כבר שבעים ארגאניאציעס.

חברת "מזכרת משה" בקיעו

באותן שנים ולרגל האסיפה בקאטאוויץ, נתעורר בכל המדינות שגרו שם בני ישראל, כל אלו שכבר היה להם ראיונות כאלו, וכששמעו שנתייסו ארגאניזאציעס כאלו, התחילו במעשים, גם בקיעו-רוסלאנד, נתעורר איזה סופר בשם "יודא לייב לוי" והקים חברה בשם 'מזכרת משה' כדי שיהיה הויפט ארגאניזאציע לכל רוסלאנד, ויסדר את כל הפעולות ברוסלאנד אודות הפעולות לטובת ארץ ישראל.

ובתקנת שתיקנו בהקמת החברה נאמר, שהתפקיד של החברה החדשה הוא לקנות שטחים חדשים בארץ ישראל, וכן לשלוח שליחים לא"י לעזור להקמת יישובים חדשים,

וכי"ר הוועד מינו את אחד בשם "מאנדלשטאם" וכסגן יו"ר מינו את יודא לייב לוי הנ"ל, ובסוף התקנות נאמר שכל התקנות הם לאופן זמני בשביל שכל החברה הוא ללא רשיון, ומקווים בקרוב שהכל יסתדר ברשות הממשלה ואז יוכלו לשנות הכל,

חוץ מהתקנות שכתבו לעצמם פרסמו בכל הסביבה שמי שרוצה לצרף את חברתו לחברה גדולה יחד, ישלחו את נדבתם אל החברה הראשי מזכרת משה,

ליודא לייב לוי היה ידיד נאמן בשם אברהם פרידבערג שעבד בהוצאת 'המליץ' לוי שלח אז מכתב אל ידידו הנ"ל על כל מה שנכתב לעיל, וכן את המאמר שפירסמו בכל הסביבה שיכנסו אל מזכרת משה, ואכן פרידבערג לקח את כל הדאקאומנטן ופירסמו בהמליץ כשהכתורת הוא 'מכתב גלוי אל אחינו בני עמינו וילדיו הוסיפו שמקווים שבקרוב יתנו הממשלה רשיון ויהיה ארגאניזאציע ברשות,

ראבינאוויטש כבעס על מזכרת משה

ההמליץ הגיע אל ראבינאוויטש שראה בכל הדבר הזה מרידה באירוגנו, שהוקם בוועידת קאטאוויץ ובפרט שכותבים אל אחינו בני עמינו שהוא לכאורה קריאה אל כל ישראל שיעמדו איתו, ושנית ראה שהם רוצים להקים יישובים חדשים שהוא מנוגד להחלטת וועידת קאטאוויץ, שמוקדם לא יעסקו ביישובים חדשים רק לחזק את היישובים והקאלאניעס הישנים שהוקמו כבר, ועוד טענה שהיה לראבינאוויטש נגד המאמר בהמליץ, ששם נכתב באותיות גדולות 'להביא את ארץ ישראל אל ארץ חמדה' שמילילם אלו יכולים לעזור את כעסם של מלכות טערקיי, שפחדו מהקאלאניעס שמטרתם היתה לעלות ישראל לארץ ישראל, ועל כן הפריעו ולא נתנו רשיונות לתושבים חדשים לעלות לארץ ישראל, ועל כן בדקו כל פעם בעיתוני היהדות ובקובצים ודיקדקו על כל דבר קטן שהתפרסם בנושא זה, ובאמת שאחד מהדברים שדיברו בוועידת קאטאוויץ היה לעשות כל מה שביכולתם שמלכות טערקיי לא יבינו את כל האמת שמתחת פעולתם כדי שיסכמו לתת רשיונות, אבל עכשיו עם המאמר בהמליץ גיע אל מלכות טערקיי, יכול להוריד הרבה מהשתדלותם ועבודתם לטמיון,

ראבינאוויטש פונה אל לוי

ובמכתב ששלח ראבינאוויטש ללוי הוא מתאפק וכותב לו כל הערותיו וטענותיו, נגד הפרסום בהמליץ,

אבל לשאר החברים של מזכרת משה הוציא ראבינאוויטש במכתב את כל קצפו וכעסו על בחירות נגד לוי וכל החורבנות שיכול להביא על וועידת קאטאוויץ, במיוחד קיבל ראבינאוויטש מכתבים מהרבה עיירות שקיבלו בקשה ממזכרת משה בקיעו שיצטרפו אליהם ולא נזכר שם אף דבר קל על וועידת קאטאוויץ דבר המראה, שרצונם להיפרד ולפתוח ארגאניזאציע חדשה מאז שהוקמה בוועידת קאטאוויץ,

לוי שראה את כל השעוריה שגרם, שלח מכתב אל חובבי ציון בווארשע, שכותב שברור שמועילם לא חשב לצאת נגדם ולהתפרד מהם בשום אופן, וכן כותב באמצע מכתבו, שכלהפרסום בהמליץ פורסם שלא לידעתו, וכן כותב שהתקנה לבנות יישובים חדשים, נכתב עוד לפני שהתקיים וועידת קאטאוויץ, ולכן נכתב שם מבניית קאלאניעס חדשים, ועכשיו הוא מודיע שכל חבורת מזכרת משה מקיעו, נמצא תחת הארגאניזאציע הראשי חובבי ציון בווארשע, גם בהמליץ פרסם לוי מאמר שמבאר בפה מלא שעומד תחת האפיס של הארגאניזאציע של חובבי ציון וכל המכתבים שישלח הוא שסובר שבכל אזור צריך שיהיה חבורה מיוחדת שיארגן מתחתיו את כל החבורות הקטנות, אבל כל הדברים צריך להיות תחת החברה דל חובבי ציון בווארשע,

המחלוקת סביב ההנהגה על חובבי ציון

מאת שנת"סך חברת חובבי ציון עד שנתייסד הראיון הציוני בפועל, ע"י הערצל ימ"ש וזכרו, שנעמד בגלוי כפוקר עול וכל מטרתו היתה, ככל הגוים בית ישראל ח"ו, היה מחלוקת גדול בין התומכים -החרדים לדבר ד'- בחובבי ציון, ובין לו אשר לדאמוניו כבר פרקו מעליהם עול התורה ומצוות וירדו מהדרך הישר ר"ל, ודעתם היתה שונה מהחרדים שדימו לעצמם בימים ההם שיכולים לעמוד על המשמר על כל הפעולות שלא ישתמשו בהם הפורקי עול,

בשנים הראשונות היו כל המחלוקת בהסתר בין ראשי החברה, אבל במשך השנים התרחבו המחלוקת שלא היתה באפשרותם שישאר רק בהאפיסעס, רק נתגלה לכל העולם, בכל דבר שרק רצו לעשות נתהווה מיד פירוד ומחלוקת בין הפורקי עול ובין אלו שנשו לדרך התורה,

החפשים טענו בכל פעם, דעיקר מטרת החבורה הוא לבנות ארץ ישראל, ואפילו אם זה יבוא על חשבון התורה עפ"ל, ומנגדם טענו החרדים, שכל יישוב ארץ ישראל יכול להתקיים רק עם בד בבד מקיימים בו תורה ומצוות.

המשך בגיליון דבא א"ה

קדושת הסוכה

מאן דעביד ליה סוכה, קודשא ב"ה מסכך עליה בההוא עלמא, ואגין עליה מכל מלאכי חבלה כד נפיק מהאי עלמא ואזיל לההוא עלמא. (תיקוני זוהר, תיקון ע')

♦♦♦

אמר רבה דאמר קרא למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל עד עשרים אמה אדם יודע שהוא דר בסוכה למעלה מעשרים אמה, אין אדם יודע שהוא דר בסוכה, משום דלא שלטא בו עינא (סוכה ב), פירש"י ז"ל למען ידעו עשה סוכה ששיבתה ניכרת לך דכתיב כי בסוכות הושבתי צויתי לישב, הכי דריש ליה ואע"ג דאין יוצא מידי פשוט דהיקף ענני כבוד, מיהו דרשינן ליה לדרשה עכ"ד, ולכאורה קשה דבכל מקום הפשוט הוא ענין גופני והדרש הוא ענין רוחני יותר פנימי מהפשוט, וכאן הוא להיפך דפשוט הוא היקף ענני כבוד שהוא ענין רוחני והדרש ירמז לסוכה גשמי, וי"ל דרש"י ז"ל ירמז לנו בזה גודל כח הסוכה שסוכה הגשמי הוא ענין רוחני מאד. (דברי יחזקאל)

♦♦♦

ובחג הסוכות הוא בחינת ז' הימים אשר כבר נכנסו והרגישו בכל בחינות הקדושה, והביאם לתחת כנפי שכינתו יתברך בתוך היקף ענני כבוד, ולזה המצות בהם לכנס בפועל להסוכה תחת צילא דמהימנותא, להיות לנו דעת והכרה להרגיש את בחינת הקדושה שהכניסנו בו, כמו שנאמר למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי וגו' וזה לעומת זה, כמו שציאנו בפסח מהמ"ט שע"ט, כן הכניסנו השם יתברך במ"ט שערי קדושה, ועל זה רמז מצות סוכה להיות בה ז' טפחים על ז' טפחים שהוא חלל מ"ט טפחים נגד מ"ט שערי הקדושה והסכך עליהם שהיא אימא מסככת על בניה כידוע. (תורת אמת)

♦♦♦

הסוכה היא דוגמת המשכן, אוהל עראי, והד' מינים רומזים לבלי המשכן וכלי המשכן רומזים לדעת. (כללי תפארת)

♦♦♦

נמצא הסוכה היא בחי' הקדושה של הקרבנות ובחי' ארץ ישראל, בכל מקום אשר אזכיר את שמי אבא אליך וברכתיך, לכן כאשר באו בני ישראל לסוכות זכו בזה לקדושת ארץ ישראל והקרבנות כנ"ל. (תפארת שלמה)

♦♦♦

כמו שהשבט קודש בעולם הזה מעין עוה"ב ומבואר באוה"ח הק' מי שאינו מרגיש נדנדו קדושה בש"ק כן לא יוכל להשיג עוה"ב כן י"ל בקדושת הסוכה שהיא דירה דקדושה בעוה"ז מעין עוה"ב שדרשו חז"ל על פסוק כעת יאמר ליעקב

ול ישראל מה פעל א', שישראל יהיו נתונים לפני ממצית מלאכי השרת ומקום הפנימי הליו צומח ממחיצת סוכה בעוה"ז שאין בעולם מצוה כזו שיתכנס בה כל הגוף. (שפתי צדיק)

♦♦♦

בכל שנה כשאנו מקיימים מצות סוכה, נכנס בהעלם בכל נפש ישראל לחסות בצלל דמהימנותא גם אם אינו מרגיש. (תורת אמת)

♦♦♦

צווה אותנו לישב בסוכה בחי' אור מקיף, כי סוכה קדושה ועצי סוכה מוקצה מדאורייתא, וכולה שמותיו ית' ויתעלה ארבע רוחותיה ומעלה ומטה, והאדם הנכנס בה כולו מוקף בתוך אור קדושתו ית"ש. (ייטב לב)

♦♦♦

ידוע כל המצות זמניות בבוא הזמן של מצוה נתעורר הדבר שהיה בעת הראשון כשנצטוו המצוה ובסוכות אנו מוקפין בחסד א' וחסד יסובבנו כמאז ומקדם שהיו מוקפין בענני כבוד. (מאור עינים)

♦♦♦

יחיאנו צל ידו תחת כנפי השכינה הכוונה אל הסוכה כמ"ש וישב ביום ההוא עשו לדרכו שעירה ויעקב נסע סכתה וגו', כי בבוא אל הסוכה יתפרדו כל פועלי און וכל המקטריגים יתבטלו, כדאיתא דסוכה הוא אור מקיף ששומר לאדם מהחיצונים, ודיבר עוד בקדשו, ר"ה הוא בחינת מחשבה ובמחשבה אין שליטה לחיצונים, וביוה"כ הוא בחי' דיבור, ואדרבא אז מצוה להתוודות אבל אז לית ליה רשות לאסטוני, וסוכות היא בחינת מעשה עשוית סוכה ונטילת הד' מינים, לכן צוה השי"ת לישב בסוכה לבלי להיות להחיצונים אחיזה במעשי המצוות האלה, סוכה היא אור מקיף. (מאורן של ישראל)

♦♦♦

נוהגין לומר בתפילת נעילה וכן בעשרת ימי תשובה יחיאנו צל ידו תחת כנפי השכינה והוא לפלא בעיני כי תחת כנפי השכינה הוא רק נשמות הגרים משא"כ נשמות ישראל על כנפי השכינה ושאלתי את פי כבוד מחותני הרב הקדוש המקובל מהרצ"ה (מזידטשוב) זצוק"ל, ואמר שנוכל לפרש הכוונה על צל הסוכה אשר מצותה אחר יום הקדוש צילא דמהימנותא. (בני יששכר)

♦♦♦

אמר רבינו הקדוש הדברי חיים מצאנו, דהגם דהטלית של ציצית מכסה גם כן רוב הגוף, אעפ"כ אין הרגלים נכנסין לתוכה מה שאין כן הסוכה דגם הרגלים נכנסין לתוכה, ולא עוד אלא דהסוכה כולה שמות הקדושים וקרקעות הסוכה ג"כ

שורה בתוכה שמות הקדושים כידוע, השי"ת צווה לנו לבנוס לתוך הסוכה לדרוס עליהם כדי לקדשנו ולטהרנו ולכפר פשעינו עבדה"ק. (חקל יצחק)

◆◆◆

למען ידעו דורותיכם כי ע"י מצות סוכה נמשך לאדם דעת לידע איך לעבדו ית"ש, כמ"ש דע את אלקי אביך ועבדוהו. (זרע קודש)

◆◆◆

והנה אמרתי לחדש לפי"ז אשר בעת שישראל יושבים ומקיימים מצות סוכה למיתב בצילא דמהימנותא בעלא דקוב"ה שהאמא הק' מסככת על בנהא, וכאשר רמוזו בענין מצות סוכה ענינים נשגבים בדרכי הקבלה והסוד, בהסכך הרמז לכוונת השופר ובהדרגות אשר כולם שורשם ממקור עליון בגבחי מרומים, וא"כ בודאי באותו מקום המקודש לשמים לא תשלוט שום כח משרי מעלה, כי אנו יושבים אז בצלא דקוב"ה ושכינתיה ואם כן הסוכה יש לה קדושה יתירה כמו קדושת ארץ ישראל, אשר ה' דורש אותה, ואם כן כיון שנכנסו לסוכה ויוציאם מביתם, א"כ אז יצאו מארצות העמים וממערכת שמים וכסיליהם, ואז ממילא יש לו לאדם חזקת כשרות כמו בארץ ישראל, ובודאי אז מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה. וזהו שנאמר בסוכות נתקן מדת הדעת המקיף את השכל היינו תיקון המחשבה, שע"י ישיבת סוכה נתקן זאת שהקב"ה יצרף לנו מחשבה טובה למעשה וזש"ה בסכת תשבו שבעת ימים למען ידעו דורותיכם, שע"י מצות סוכה תזכו לזה שתתקנו את סוד הדעת היא המחשבה לצרפה לטובה, וזה ידעו סוד הדעת זהו נוהג לדורות לתקן ולטהר המחשבה בסוכה. (קדושת יום טוב)

◆◆◆

סכות הוא זמן שמחתנו וזמן אמר אאמר"ר יצוקללה"ה שהוא לשון הכנה מלשון זמן שחורים ומצא לבנים היינו שמצות סוכה שאנחנו מקיימים בשבעה ימי החג, הוא הכנה להמשיך שמחה על כל השנה כולה. (מגן אברהם)

◆◆◆

בסוכות הושבתי היינו כשישראל יושבים בסוכה ומקיימים מצותה כאשר צויתי להם, אז אני מוציאם ממצרים הידוע, היינו מן היצה"ר, וזהו שמסים בהוציא וכו'. (בית אהרן)

◆◆◆

מבואר בספרים כי על ידי מצות סוכה זוכה לבנים. (תפארת שלמה)

◆◆◆

ועפ"י זיבן דהנה הנס של ענני הכבוד הרי נפשע לישראל בבחי' עזרה מבלי שאלה ובקשה מאתם כדברי החיד"א ז"ל כנ"ל, וא"כ בכל שנה ושנה ביחי חג הסוכות מתעוררת הארץ הנס ההוא וסגולת הימים להשפיע ישועה לישראל אף מבלי שישאלו ויש בזה נחמה והתחזקות לדורות אחרונים אשר גם אם רבה שפלותם ואין בכוחם לבקש ולהתפלל על הישועה שאעפ"כ יבוא להם העזר מאתו יתברך בבחי' עזרה שהוא אף מבלי שאלה, וזה ביאור הכ' בסוכות תשבו שבעת ימים וגו' שהבחי' צונו לעשות זכר לענני הכבוד שזכו להם ישראל

מבלי בקשה תחלה, וזה האור נתגלה תמיד בכל שנה ושנה שיזכו ישראל תמיד לישועה בבחי' זו מבלי בקשה תחלה, וע"כ אמר"כ למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני וגו' שמה ילמדו דורות אחרונים ויתחזקו בבטחונם בהשי"ת שאפילו אם שחה לעפר נפשם וחש כוחם ושכלם מלבקש על הישועה יזור להם הבחי' וישלח להם הישועה אף מבלי שאלה ובקשה תחלה וכדרך שעה לאבותינו בהושיבו אותם בענני הכבוד בצאתם ממצרים, וז"ש למען ידעו דורותיכם כי בסוכות "הושבתי" בלי שאלה ובקשה כפי הבחי' יששכר, דממצות סוכה המורה על ענני הכבוד שהשפיע להם הקב"ה בלי שאלה, ילמדו דורותיכם הם דורות אחרונים וידעו כי אני ה' אלקיכם ועליהם להשליך עלי ייבם כי אשלח עזרתם מקודש ואספיק צרכיהם באופן הטוב והנאות. (דברי יואל)

◆◆◆

יסופר על הרה"צ ר' יואל טשאפלאר ז"ל שנודמן לו להיות בלעכוויץ בסוכות והזמין הרה"ק ר' מיכל מלעכוויץ ז"ל על החג, וכשהיה צריך לה"מ להכנס בסוכתו, התחיל להשפיל את עצמו אמר איך יהי גוף מתועב כמוני להכניס ראשו ורובו בתוך קדושה גבוהה כזו והרבה בדברים המשברים את הלב עד כי נמס לבו של מהר"י ז"ל בקרבן, עד שליוס מחרת לא היה יכול הר"י לבא בסעודה. (בית אברהם)

◆◆◆

בסוכות תשב"ו אותיות בוש"ת, כי האדם בשימו על לבו גודל קדושת הסוכה בבחי' מקיף כמבואר בספרים ימלא בושא וכלימה על מה שעבר, אולם זאת עצה היעוצה שיקבל עליו להטיב מעשיו מהיום והלאה, ובזה יכנס לסוכה על שם העתיד, ובפרט כי מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה וידוע כי מעשיהם של צדיקים נקראו אור והפכו נקרא חשוק, כדאיתא במדרש בראשית וז"ש כל האורח שאומר אהיה זורח אור מהיום ישבו בסוכות והראיה לזה כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים, על שם שעתידין לקבל התורה. (יטב פנים)

אושפיזין עילאין

מבואר בספרים מלשון המאמר הזוהר הק' הנ"ל שאם האדם לא יזמין הני אושפיזין קדישין בפיו אף אם הוא צדיק גמור אינם באים בסוכתו כלל, שצריך להזמין אותם דוקא ולקרוא אותם כל אחד בשמו. (יסוד ושרש העבודה)

◆◆◆

באמת צריך האדם להתבונן בחסדי ה' שאין סוף ואין חקר שחושב תמיד מחשבות לבל ידח ממנו נדח, ואף מי שנפגם ח"ו ביום הקדוש, עכ"ז מצד חסדי ה' מתעורר בקרבו בכל יום מחג הסוכות אושפיזא מו' רועים לסייע לנו בסיוע שיש בו ממש לתקן המדה אשר פגמנו בכל השנה. (ישמח ישראל)

◆◆◆

הנה ע"י שהאדם מתחזק את עצמו באמונה גדולה יכול לבוא

לקדושת כל האושפיון, וזה כל האורח בישראל ישבו בסכות, ישבו מלשון משיבת נפש, כלומר שמשיבים נפשם ומחיים את עצמם ע"י סוכה שהיא בחי' אמונה. (אזור אליהו)

◆◆◆

כל השבעה רועים נרמזים בהסוכה שבאים להסוכה ועי"ז ממשיכים שמירה לכל השנה כולה ומסייעים לעשות הרצון העליון ומצותיו יתעלה. (מדבר קדש)

◆◆◆

יהיה שלא לדבר בסוכה בימי חג הסוכות אלא בדברי תורה כי גדולה קדושתה. (אור צדיקים)

◆◆◆

עיקר השפעות חסדים הוא ביום ראשון אושפיוא דאברהם יומא דאזיל עם כולו יומין כידוע מספרים. (אמרי נועם)

◆◆◆

בסכות באושפיו דיצחק שקלסתר פניו דומה לאברהם שיש בו תערובות ממדת החסד בהגבורות נמתקים הדינים והגבורות ונתגבר אור הרחמים. (מגן אברהם)

◆◆◆

יום ג' של סוכות שביום הזה יש התגברות גדול להקדושה לבלות את כל בחינות ההפכים והמנגדים המרומזים בהרי אררט, וכמו שנאמר הרים כדונג נמסו מלפני ה' וגו' וגם כי עיקר הסוכות הוא נגד יעקב ונגד ענא דאהרן, ומצינו בשניהם שנתגברו והכניעו את הכח של ההיפוך כי יעקב אבינו ע"ה נצח את המלאך הידוע, ואהרן הכהן נצחו גם כן בקטורת. (תורת אמת)

◆◆◆

והיום בכחו דמשה רבינו ע"ה באושפיוא דיליד מתעוררת שוב מדרתו וכחו לסיע להאיר אור חלק יעקב שהיה בגילוי האור הקדוש ולראות איזה אוצר יש ביד כל אחד ואחד, ובמה החלפנו אותו, וזהו ביום ההוא לא ייה עוד אור יקרות וקפאון היינו שלא יהיה עוד האור יקרות בבחי' כסוי וקפאון רק יתגלה לעין כל בבחינת גילוי וצמיחה, ועל ידי כן נשוב לפניו בלב שלם אמן. (ישמח ישראל)

◆◆◆

והתרוץ הוא דהאמת הו' דהשבעה רועים כל א' וא' בקדושה ובטהרה שלו היה ממשיך קדושה וטהרה על ישראל עד שהיו מסוככים בהקדושה, וכל אחד ואחד המשיך היקף ענני כבוד לפי הקדושה וטהרה שלו, אלא להמשיך שיהיו כולם בבת אחת ובשעה אחת היה על ידי אהרן דבצדקתו שהיה אוהב שלום ורודף שלום גרם שיהיו כל השבעה עננים בבת אחת. דהיה באפשר שיהיו העננים לעתיד ואהרן המשיך אותם שיהיו בזאת העת ובבת אחת וניחא הכל דהיו זכות השבעה רועים והיה זכות אהרן. ולפי הדברים היה נכלל באהרן ענן א' שהיה מצידו וגם מה שהמשיך כל ה' עננים בזאת העת, ומרומז אהרן במילוי אותיות [בזה אל"ף ה"א ר"ש (עיי"ש דף ר"ד) נ"ן בגמטריא תשל"ז] מספר ח' פעמים סוכה [וע' ה' כוללים] מרומז למה שאמרתי שהיה בו הצד שלו וגם כל השבעה בבת אחת. (מדבר קדש)

◆◆◆

גודל אושפיוא של יוסף כי בזה הסעודה יש יכולת בכח האושפיוא קדישא לתקן כל הפגמים שפגם בברית ולעשות הכנה להבא, כמאמר הכתוב ויוסף הוא השליט ביצרו בזה הוא השליט בכל העולמות ובכל הנבראים והוא המשביר לשון תקוה אשר שברו על ה' אלקיו, הוא המכניס תקוה אמיתית לכל ישראל. (גדלת מרדכי)

◆◆◆

דוד הוא הכולל והמקבל קדושתו מכל הרועים וממשיך לישראל ולכך דוד מל"ך ישראל מספרו ז"פ סוכה והכוללים שמסכן על הכלל ישראל בקדושתו כל המדות, ומרומז ג"כ דו' פעמים סוכה מספרו תרל"ז, והושענא רבא מספרו ג"כ תרל"ז, מחמת שהוא יומו של דוד, והיה במהרה ישועה רבה ולכן נקרא יום זה בשם הושענא רבא. (מדבר קדש)

ארבעה מינים

נאמר (משלי ל') שלשה המה מטיבי צעד וארבעה מטיבי לכת, אלו ד' מינים שכל אחד ואחד מישראל הולך ורץ ולוקח לו מהן להלל להקב"ה והם נראים קטנים בעיני אדם וגדולים לפני הקב"ה. (מד"ר אמור)

◆◆◆

שמעתי מאמור"ר ז"ל שאמר בשם אביו שאמר בשם זקנו הקדוש מראפשיץ זצוק"ל זי"ע, דידוע שהד' מינים הם אותיות שם המיוחד, וכל זמן שאנו מחזיקים בידנו את השם הו"ה יכולים להתפלל להשי"ת עת"ד. (צלא דמהימנותא)

◆◆◆

וע"כ אנו נוטלין ארבעה מינים הללו ונלחמים בהם עם כל המקטרגים והמעיקים שד' מינים האלו הם הכלי זיון שלנו ובהם מוליך ומביא מעלה ומוריד, שכל מקום שיש שם מקטרג ומסטיין על ישראל כלם יפלו תחת רגלנו ולא יוכלו קום, ועל כן אנו שמחים בחג הזה בד' מינים הללו ומקלסים להביות"ש שנתן לנו שכל הזה איך לנער כל רשעי ארץ. (מנחם ציון)

◆◆◆

בלולב ומינים ממשיכין דעת מן הנועם העליון איך לשוב בתשובה שזה עיקר הדעת. (זרע קודש)

◆◆◆

בשם אמר"ז ז"ל ולקחתם לכך ליקח עצמותינו אל הבו"ת והיינו כדאי' במדרשים אתרוג דומה ללב לולב לשדרה הדס לעניים ערבה לשפתים וצריך האדם לכיון להטות כל איברים הללו אליו ית', והמצוה שמרמז לזה מסייע ג"כ לאדם כי כל מצוה היא הבטחה שמתקיים לבסוף ע"י שמרמזים שחפצים בזה. (שפת אמת)

◆◆◆

במצות לולב ומיניו נתקדשו ונטהרו האברים אשר רומזים לאלו המצות כדאיתא במדרשים לולב נגד השדרה אתרוג לב ערבה שפתים הדס עינים, ועי"ז מבקשים קדשינו במצותיך שהמצוות מביאין קדושה להאברים. (שפת צדיק)

יום ערבה שיש בו תיקון גם לפושעי ישראל שאין בהם לא טעם ולא ריח מצות. (מחשבות חרוץ)

בשם הרה"ק מראפשיץ זצלה"ה זיעעב"א שהיה רגיל לומר בכל שנה ושנה קודם ההושענות דהרי"ר, דידוע שהד' מינים הם כנגד אותיות שם המיוחד, וכל זמן שמחזיקים עוד בידו את השי"ת יכולין להתקרב אליו עכלה"ק. (הרה"ק מראפשיץ ז"ע)

ויה"כ היא החתימה, ובה"ר ג"כ נחתמים, חותם בתוך חותם, ואז אין חוששים למגע גוי, כי ביום הושענא רבה נוטל הקב"ה התפילות והבקשות וכל הזכויות וכל הטובות שעתידים לבוא ומעלה אותם לשמים ממעל במקום שאין שם שליטה להקטרגו, וזה נקרא חותם בתוך חותם. (מאורן של ישראל)

שמעתי מאבותיי הקדושים ז"ע מה שמקובל איש מפי איש מרבינו הקדוש מלובלין ז"ע בשם רבינו הקדוש הבעש"ט ז"ע מפי אליהו ז"ל שמי שמתפלל כראוי לכוון לבו באלו השלשה ימים, ה"ר שמיני עצרת ושמחת תורה, אז מסוגל להתפלל כל השנה בכונה כראוי. (שער יששכר)

וגם ביום לא יתגרה בשינה כל כך, וילמוד בתורה ויעשה צדקה, שהם שני עמודים אשר כל בית ישראל נכון עליהם בגלות החל הזה, וכתבו גורי האר"י זצ"ל כי מאוד צריך לדקדק במעשיו ביום הזה, ובכך השתונן והכוון ביום זה של הוש"ר לילד כימו הכון לקראת אלקיך לעובדו בלב שלם בתורה ובמצוות בדקדוק עצום. (שמחת הגל)

כתב במדרש לולב דומה לשדרה הדס לעין ערבה לשפתים אתרוג ללב וכו', וזה היום גמר מצות ד' מינים וסיומם במצות ערבה, כי יום השביעי בחינת מלכות פה, צריך לתקן הדיבור שיהי' קדוש לה', ולא יעשה דבריו חולין כי אם תוכו רצוף מילי דשמיא. (ייטב לב)

על ג' ימים אלו שהם הושענא רבה שמיני עצרת שמחת תורה, עומד כל העולם. (מהרא"א הגדול מפרימשלאן זצלה"ה)

יום הושענא רבה יום הערבה שמרמז לפה, וכתבי' (תהלים פא, יא) הרחב פיך שבעת גאולה וישועה צריכין להרבות בתחנונים להיות נושע תשועת עולמים, וזה החן שיש להבורא ית' גם בדומין לערבה לא טעם ולא ריח רק ע"י הכנעה להתפלל לפניו ית', וכחן של ישראל בפה כמ"ש (מדר' שמות כא, א) מתגאה בירשתו הקול יעקב שקולך ערב לפניו ית', אמנם העיקר החן על אותן שיש להם טעם וריח, ואעפ"י כן ע"י האגודה ביחד שמכניס עצמו לכלל ישראל ומדבק עצמו בערבה, על ידי שידוע שיותר יכול להיות נושע בתפלה מבכח מעשיו, לכן הניחו חכמים כל המינים ואחוז רק בערבה, וע"ז נאמר (תהלים לו, ז) אדם ובהמה כו' שערומין בדעת ועשויים בכהמה לפני הבורא ית'. (שפת אמת)

אמר הרב הקדוש (ר' זושא מאניפאלי זצ"ל) לתלמידו, אשר לולב ר"ת ו'טהר ל'בנו ל'עבדך ב'אמת. (אילה שלוחה)

לולב בגימטריא חיי"ם, רמז למי שקונה אתרוג עם לולב יפים זוכה לחיי עולם הזה והבא. (מהרי"ל)

בחג הסוכות אנו עושין מעשיו בפרהסיא בלולב ואתרוג בלי שום פחד מחיצונים כי כבר נמתקו הגבורות ואנו יכולים למשוך כל השפעות טובות וחסדים גדולים על כנסת ישראל. (מאור ושמש)

דין הנענוע שהחייב להוליך ולהביא ולהעלות ולהוריד, והענין לעורר הנפש שתזכור בעת השמחה כי הכל לשם ית' ממעלה ועד מטה וד' רוחות שהכל נכלל בזה. (חינוך מצוה שכ"ד)

ונ"ל כי ד' מינים מרמזים על ישראל כמבואר (ו"ר שם) ויש מרמזים על הקב"ה בעצמו כידוע ג"כ (שם) ונ"ל להכריע להיות כי הם באים לעצור טללים רעים וכו' (סוכה ל"ז) ר"ל לנער הקליפות והרשעים והענין כי ע"י שישראל נאגדים אלו עם אלו, ועם ה' ואתם הרבקים וע"ז האגודה גם האו"ה נאסרים בכבלי ברזל מבלי יוכלו יגעו אל משיחו ועמו, והאו"ה בפרוח כמו עשב כי יש להם פר"ח ניצוצות פר"ח עש"ב גמטרי' ס"ם (בחסבון מנצפ"ך) ואנו מנענעים בשמונה מקומות ששה הודו ב' אנו ובכל פעם ל"ו נענועים כמ"ש מג"א עולה ח' פעמים ל"ו פר"ח להוציא פר"ח הנ"ל וצדיק כתמר יפרח תמ"ר פר"ח גמטריא כח"ץ ורמזהו חז"ל שהיו אומרים בשעת נענועים גירא בעיניך שטן, והיינ כח"ץ הנ"ל והוא פלא. (חתם סופר)

מצות לולב מורה על שיש בו ארבעה מינים נגד ארבע אותיות שמו ית' הוי' ומנענע לארבע רוחות העולם ולמעלה ולמטה, כדי להמליכו ולחדו במעלה ובמטה ובארבע רוחות להעריך ולהריץ קדושתו בעולמו ולהכניע על ידי זה כל הרע והס"א הסובבין בעולם הזה. (סדורו של שבת)

הושענא רבא

ענין סמיכות הימים הושענא רבה ושמיני עצרת הושענא רבה הוא היום האחרון של ימי הסוכות, שישראל צועקים בהם בכל יום הושענא והושיעה נא, וכשבא יום האחרון נעשה צעקה גדולה בלב נפשות ישראל קשה עלי פרידתך, ולזה נקרא הושענא רבה מצד אתערותא דלתתא, ושמיני עצרת הוא מצד אתערותא דלעילא, שהשם יתברך אומר קשה עלי פרידתכם, והוא כענין שנאמר (ישעי' סה כד) והיה טרם יקראו ואני אענה, ובשני ימים האלו נכלל כל קדושת החג של כל הימים שעברו, ונעשו התקשרות וחיבור הגמור בינינו ובינו שמו על כל השנה כנ"ל. (תורת אמת)

בימים הנוראים הקדושים לא בכה (הרה"ק מוה"ר ארי מראשטין זצ"ל) הרבה, אבל בהו"ר מעת התחיל לומר הושענא לא דמו דמעו עיניו, ובשנים האחרונות היה מרבה בבכי תמיד. (הלולא דרבי)

וזיתי לקבל פני קדשו (של הרה"ק מצאנו זצ"ל) בימים האחרונים של חג הסוכות והושענא רבה בתוכם, והוא היה מתפלל בהו"ר תפילת חול, ובכל ברכה מח"י ברכות היה מתפלל בכח גדול עד אין חקר ובבכי גדול, עד שלא היה כמעט אחד מכל הקיבוץ הגדול שלא הורידו דמעו. (תורת משה נתן).

היום הזה הוא גמר ההיקף של ימי החג שהיינו מבקשים ומתפללים בכל יום הושענא, והיום הזה נקרא הושענא רבה, מפני שבא צעקה גדולה בלב להוושע בישועה רבה מאחר שמרגישין החוסר שעדיין לא נושענו, והוא אושפיזא דדוד המלך ע"ה שהיה לו תמיד צעקה גדולה בלבו מפני שנדמה בעיניו תמיד שעדיין הוא עומד בחוץ, וכדאיתא במדרש (עי' מדרש שו"ט מזמור טז) על הפסוק (תהלים פד, יא) בחרתי הסתופף אברהם בטרקלין יצחק בקישון ואני בסף. (פרי צדיק)

על ידי משנה תורה שאנו לומדין בהו"ר, בזה אנו מעלים הגבורות לשרשן שיסמיכו ג"כ עם חסדים, והמלכות מתעלה להמוחין ומקבלת השפעות טובות כנסת ישראל. (מאור ושמש)

בליל הושענא רבה ניעורין כל הלילה ואומרים כל ספרי תהלים, מצד שהוא אושפיזא דדוד ע"ה, ודוד היה ניעור ולא היה ישן רק שיתין נשמי, ואמר שירות ותשבחות, לזה אנו מתעוררים מדה שלו. (מחזה אברהם)

והנה הרב בספר טור ברקת שם (סי' תרס"ד) הבריק ברקאי אזהרה שמענו, לעסוק כל הלילה בתורה, ושלא להפסיק בדברים בטלים, שיחת דקלים מאיליהם, ומעלה עשן כי אז יעשן אף וכו', ואם ילמד כל הלילה כדחזי וכנימוס, ינצל מכרת כמ"ש ז"ל והאריך הרב בזה ע"ש באורך, ואשר נגע אלקים בלבו, יראה ורעד יבא בקרבו, ישום או"ר בו כיקוד אש מאימת הדין, וימהר לשוב אל ה', ואת העוסק אשר עסק בתורה, תהיין חוברות, יראה ואהבה, בהכנעה וגילה ברעדה, וכל הלילה אל יתן דמי לו, ובכללות יכוין, כי הכל לעשות נחת רוח ליוצרו דוקא, לתקן שרש הלימוד במקום עליון, וגמירי הבא ליטח מסיען אותו. (לב דוד)

כבר נהגו תפוצות ישראל בליל הושענא רבה להתאסף פמליות פמליות ללמוד בתיקון, ואם בעל נפש אתה תמעט באכילה ושתייה, וכל הלילה אז תקרא ביראה ושמחה רבה, ולא יפסיק בדברים בטלים, דינא קיימא ולא יתן מקום למקטרג ח"ו. (שמחת הרגל)

הכל הולך אחר החיתום להתפלל תפלתו בזמנה שלימה,

ולהיות עינא פקיקא שלא יתמנמנם בקריאת שמע ובעמידה, ויצא שכו בהפסדו, ואחר תפילה יתן חלק ביום נורא הזה לעסוק בתורה, כי יום קדוש הוא לאדונינו, ואחר אשר ינוח לישן מעט, יתגבר כארי ללמוד ולעשות צדקה כפי כחו, וישים ארחותיו ככל אשר תשיג ידו. (לב דוד)

אמר (הרה"ק ר' מרדכי מלעכאוויטש זצ"ל) ביום הושענא רבה, העולם אומרים מנהג משבר הדין, וכן אני אומר המנהג של הו"ר מנהג נביאים הוא, ומשבר כל הדינים מישאל. (אור ישרים)

ממשיכין ש"ע נהורין בהו"ר שנטלין ערבי נחל גמטריא ש"ע. (זרע קודש)

בהושענא רבה צריך מאוד לעשות תשובה בעת חביטת הערבה, שבעת ההוא הוא גמר חתימה, וצריך האדם מאד לעשות תשובה לפני הקב"ה, ועל ידי זה הוא בורא בריה חדשה, כידוע כי ערבה גמטריא זר"ע וגמטריה עז"ר, כי צריך לכוון בעת חביטת הערבה להמתיק ה' גבורות ושיעשה כולו חסדים. (בית אהרן)

בעת נטילת ערבה הרומז ליוסף שומר הברית כדאיתא במדרש (ויקרא ל' י') וערבי נחל זה יוסף, ראוי לשום אל לבו ללכת בדרכיו, ועל כן ערבה עולה זרע לתקן אשר שחת זרע לבטלה ר"ל, ולבקש מאת ה' לקבץ הגדחים וזדונות יהפכו לזכיות. (ייטב פנים)

אמרתי טעם למה נקרא יום זה הושענא רבה, משום שיש ג' זמנים לדון בו בני העולם, בר"ה וביו"ט ויום הזה הו"ר, והנה בר"ה השי"ת דן את העולם בדיון גמור, וביו"ט דן את העולם במדת הרחמים, הבינונים יכולין אז לזכות בדיון, אבל בהו"ר השי"ת דן את העולם במדת החסד מדתו של אברהם אבינו ע"ה, ואז יכולין כל בני אדם לזכות בדיון, ולכן נקרא הושענא רבה. (הישר והטוב)

לכן נקרא הושענא רבה כי מתעורר רחמים גדולים. (תפארת שלמה)

היום הזה הוא הגמר של התפלות של החג, כדאיתא בגמרא (סוכה מה) אותו היום מקיפין את המזבח ז' ימים, וענין מקיפין את המזבח היינו בהטחון שנתקבלו התפלות, כמו שנאמר (תהלים ד', ו') וזכו זכתי צדק ובטחו אל ה', וברגע האחרונה של היום כשנגמרים כל תפלות ישראל מופיע השמחה בלב כל נפש ישראל, לך אכול בשמחה לחמך ושתה בלב טוב יינך כי כבר רצה האלקים את מעשיך, ועל זה יש לרמוז בדברי חז"ל (סוכה מח) לרבות לילי יום טוב האחרון לשמחה, שברגע האחרונה בהשלמות החג וכניסת ליל יום טוב האחרון נתרבה השמחה בלב נפשות ישראל כנ"ל. (תורת אמת)

שמ"ע ושמה"ת

אמרו בזהר (ח"א רכ) שעיקר גמר החותם נגמר ביום שמיני עצרת בתפלת מוסף, הגם שהרמ"ע ז"ל (עשרה מאמרות חיקור דין ח"ב פכ"ז) מציין בזה, ודעתו שטעות סופר הוא בזהר, קשה לשבש כל ספרי הזהר שבדינו ואין זה הכרח. (בני יששכר)

◆◆◆

ביום השמיני עצרת תהיה לכם דהנה ידוע הגם שבהושענא רבה יוצאין הפתקין, עכ"ז עדיין הם נעצרים עד שמיני עצרת, ועוד נותנים זמן להאדם שישוב בתשובה, ויקבל עליו מלכות עול מלכותו יתברך עול מלכות שמים שלימה, וזהו ביום השמיני עצרת תהיה שיהיה עוד עצרת דהיינו מעצור ועיכוב להגזרין והפתקין, לכם אותיות מלך, שעוד נותנים להאדם זמן עד שמיני עצרת לקבל עליו מלכות שמים, ולשוב בתשובה שלימה לפניו יתברך. (באר משה)

◆◆◆

הנה ידוע ג' רגלים הם נגד אברהם יצחק ויעקב, ושמ"ע הוא נגד דוד רגל רביעי, והנה שמ"ע הוא יום נגד נ"א מר"ח אלול ימי הרצון של ישראל, והוא גמר החתימה טובה לישראל, כי דבר מלך שלטון (קהלת ח, ד) ודבר המלך ואשר נחתם בשם המלך אין להשיב (עי' מגילת אסתר ח, ח) וי"ש (בראשית יג, ח) אל נא תהי מריבה וכו', ר"ל ע"י המריבה שביני ובינך יתעכב ח"ו ניצוץ דוד, ואז לא יהיה נ"א היינו יום הנ"א הוא שמיני עצרת, והוא מה שאנו אומרים הושיעה נא הצליחה נא שהוא עיקר הישועה והצלחת ישראל. (אגרא דכלה)

◆◆◆

כדי שתשאר בנו השפעת הקדושה והאהבה הנשפעת לנו בימי החג גם לימות החול יש צורך ביום ממוצע בין ימי החול לימים המקודשים, שעל ידו יתקשרו אלו באלו ובאמצעותו תהא הקדושה נמשכת לימות החול, ושמיני עצרת הוא הממוצע לעצור השלימות של הימים המקודשים האלו על כל ימות השנה, אמנם אפ"ל עוד דבחז"ל באויר ארץ העמים שבטלה הטהרה ואין הקדושה גדולה כל כך לא סגי בהכי ויש צורך עוד ביום ממוצע נוסף על שמיני עצרת, דע"י יו"ט א' שהוא מדאורייתא לא יתקשרו הימים הנשגבים הללו עם ימי החול הבאים אחריו, כי לפי ערך גדול בחי' הקדושה אשר בו לא יתקשר היטב עם ימות החול ובצאת ממנו לימים פשוטים לא יסאר מהרגשת הקדושה הלוה מאומה לימים הבאים אחריו, ולזה שקדו כחז"ל על טובותינו וקבעו לנו עוד יו"ט שני של גלויות, ולאשר שהוא רק מדרבנן ולא אלים קדושתו כמו דאורייתא שפיר יתכן להיותו בחי' ממוצע בין קדושת יו"ט א' שהוא מדאורייתא לימי החול הבאים אחריו, וע"כ ע"י זה היום של שמחת תורה נגילה ונשמחה גם בימי החול להרגיש הרגשת קדושה והשפעת האהבה הנשפעת לנו בימי החג, ובאמצעותו והיתה לה "שמחת עולם" דע"י האהבה שנגיש ביום זה יתקשרו ויתחברו עמו גם ימות החול הבאים אחריו ותהא האהבה שמחת עולם גם בכל ימות השנה. (דברי יואל)

◆◆◆

אמרו צדיקים שמיני עצרת היא הקשר והכולל (בלי"א איז דער

שלוס) מהחג הק', וכענין מעשה אורג שעושים בשפת הבגד שפה כפולה שלא יקרע, כמו כן היא בחינת שמ"ע, ונוכל לזכות בקדושת היום להשאר בכל הקבלות והרצונות טובות שקבלנו עלינו. (ישמח ישראל)

◆◆◆

יו"ט של עצרת היא עיקר של כל הימים טובים, ביום השמיני עצרת תהיה לכם, עצרת היא לשון אסיפה (ת"א) כנושי תהיו לכו, היינו החסדים אשר כנסתם וקיצבתם ואספתם עד עתה, תהיו לכו שתוכלו לקבלם ולהחזיקם אצלכם, הנה ביום הכיפורים נמחל כל העונות, ולכן אמר הקב"ה קשה עלי פרידתכם, היינו כי קשה מאד שיהיה ח"ו פירוד, כי הצדיקים צריכין להיות אצלם רק אחדות, אמר הקב"ה עכבו עלי עוד יום אחד הוא יומא דכליל כל יומין (פעי"ח שער כ"ח פ"א) והיא בחינת חסד, היינו לעכב החסדים אשר נאספו ונקבצו להמשיך אותם על כל השנה. (כנסת ישראל)

◆◆◆

כתיב (שמות כג, יד) שלש רגלים תחוג לי בשנה, ובשמיני עצרת לא כתיב לשון רגל, אכן הוא רגל בפני עצמו שבו נגמרים ומתיחדים כל היחודים מכל הרגלים ומכל השנה, שעם בני ישראל מייחדים יחודים שונים בכל רגל מהשלש רגלים ושמיני עצרת הוא רגל בפני עצמו להתאסף בו כל היחודים. (ברכת דוד)

◆◆◆

כל המועדים בכלל המה לכל ימי השנה, וחג הסוכות הוא המקור של המועדים, וכמאמרם ז"ל (ר"ה ד) שזה גורם שזה אחרון ושמיני עצרת הוא המקור של חג הסוכות, והוא הכלי המחזיק ברכה, כענין מאמר חז"ל (סוף עוקצין) לא מצא הקדוש ברוך הוא כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום, ולזה נקרא עצרת לשון אוצר, ע' וא' הם ממוצא אחד, וגם המשמעות היא אחד, כי על ידי שנעשה הגבלות כלי לאצור השפע, על ידי זה נעצור ונקלט השפע בהמקבל להיות מחזיק ברכה, ולטעם זה מברכין בו גשם, הגם שיש מקומות שאין עתה צורך להם, רק מפני שעתה עת פתיחת המקור לקבל הברכה. (תורת אמת)

◆◆◆

יום הזה רומז על ימות המשיח, שההקף יהיה שמונה, כדאיתא בגמרא (ערכין י"ח) כינור של מקדש של שבעת נימין היה כו' ושל ימות המשיח שמונה. (בית יעקב)

◆◆◆

סוד ביום השמיני וכו' מלך הדר עולם התיקון, ברור מכל רע כולו טוב. (היכל הברכה פ' ראה בד"ה שלוש, דף ק"ג ע"ב)

◆◆◆

אין שום מצוות בשמיני עצרת, דהוא מעין לעתיד, ומצות בטילות לעתיד (נדה ס"א) היינו מצות מעשיות, ויהיה הכל רק במחשבה. (חשבה לטובה)

◆◆◆

שמיני עצרת כוללת כל שלשה רגלים וכו', וסימנך (דברים טז טז) שלו"ש פעמים בשנה"ה הוא עצמו מספר ביום השמיני"י עצר"ת. (היכל הברכה)

◆◆◆

ד' תוספתו של הקדוש ברוך הוא מרובה על העיקר, ובוודאי שגם העיקר של השם יתברך הוא בלי גבול, רק שענין תוספתו הוא לרבוי ענין גם לזמנים אחרים. (תורת אמת)

שמעתי מפ"ק זקני מו"ר ז"ל בשם רבו הרבי ר' בונם ז"ל שהוזהר להחסידיים ביום שמ"ע יתפללו הכל בציבור, בזה יתקנו כל התפלות יחידים אשר התפללו בכל השנה. (שפתי צדיק)

בשמיני עצרת בתפלת שחרית ומוסף ידבק גופו ונפשו מאוד בדביקת הבורא ברוך הוא, כי אז הוא ג"כ עת רצון גדול על כל השנה. (אור עינים)

צריך לכון בהתפלה מאד, כי בסוכות יש סיוע מסוכה ולולב משא"כ בשמיני עצרת, והוא העולה על כל הימים שמר"ח אלול עד עכשיו שהולכין מדרגא לדרגא. (מראה יחזקאל)

ידוע מצדיקים אשר שמיני עצרת הוא עת מוכשר להמשיך גשמיות ופרנסה לישראל. (אמרי נועם)

נחירנא כד הוינא טליא, שמעתי שאמר אדוני אבי הגה"ק זלה"ה בשם הרה"ק מוה"ר נפתלי מראפשיץ וכל הענין אינו זוכר רק זאת מה שאני זוכר, שאמר על הפסוק (בראשית כד, יד) הטינא כדך ואשתה ואמרה שתה וגם לגמלך אשקה, דידוע מספרים הקדושים דמראש השנה עד שמיני עצרת העיקר לבקש רק על רוחניות לבד ולא עסקי עולם הזה, ובשמיני עצרת שהוא בחינת שאל מה דבעי, מותר לבקש אז על ענין עוה"ז, שהשי"ת ישפיע לנו בריאות ופרנסה טובה, והנה מבואר בשם האר"י ז"ל דבשמ"ע מאיר שם כ"ד עינין, וזהו הטינא כדך ואשתה, ואמרה לא לבד שתשפיע לתלמידי חכמים יהי כל טוב. (דברי יחזקאל)

בשמיני עצרת נמשך בחי' שמחה בתורה על כל השנה, דהנה עסק התורה אין צריך להיות בקרירות, כי אם ללמוד בשמחה ותענוג (בלשון אשכנז קוועל) כמארז"ל (שבת ל' ע"ב) וכן לדבר הלכה, וכתוב (תהלים יט ט) פקודי ה' ישרים משמחי לב, ושמחה זו בתורה נמשך בשמיני עצרת, ולכן נקרא שמחת תורה. (מגן אבות)

ענין שמחת תורה שהשמחה של כל השנה בתורה ומצות נכלל ביום אחד, שהוא כללות כל השנה. (לקוטי תורה)

מבואר ג"כ בספרים הקדושים דהאדם אם משמח עצמו בשמחת תורה, אזי מוריש זה התורה לבני בנים עד סוף כל הדורות. (הישר והטוב)

לכאורה למה נקרא שמחת תורה, ומה גם (זהר ח"ג ע"ג) שהקב"ה ואורייתא וישראל חד (וכו'), ונראה על פי משל, כי עינינו רואות כשר יוכה איש פשוט שפל ערך להיות על שמחת

והיית אך שמח, אמרו חז"ל לרבות ליל יו"ט אחרון לשמחה או אינו אלא יו"ט הראשון כשהוא אומר אך חלק ע"ש, הנה אתי הקרא לרבות ליל יו"ט אחרון ולמעט ליל יו"ט הראשון, ויש ליתן טעם לדבר, על פי מה דאיתא ברמ"ע (מאמר חקור דין חלק ב' סוף כ"ז ע"ש) שלשון חג מורה על חוגה ועיגול הסובב על איזה מרכז, כמו שאר ימים טובים שכולם סובבים על נקודת שמיני עצרת, אבל שמיני איהו גופא הנקודה קדושה העליונה מכל הקדושות אפילו מקדושת יוה"כ ולא שייך לקרותו חג, ובעיקר עיקר קדושתו היא היפך של יוה"כ, דיוכ"פ הוא ע"י עינוי נפש וקדושת שמיני ע"י שמחה, וזה נקרא (שיר השירים ז ו') מה יפית ומה נעמית אהבה בתענוגים, כי אהבת השם ע"י עינוי כמו יו"כ, למטה ממדרגות אהבת שמיני עצרת שהיא ע"י שמחה, ויום השמיני הוא בעצמו כמו יו"כ, לכן שווין בקרבן מוסף כמו יוה"כ, ואפ"ה קדושתו יותר מיה"כ ע"י שמחה חדותא דמלכא עם ישראל, לכן שאר י"ט שקדושתו עומד על איזה דבר מצוה שחיטת קרבן פסח, שתי הלחם בעצרת, שופר בר"ה, עינוי נפש ביוה"כ, ונטילת לולב בחג, ועיקר מצותן אינו אלא ביום, גם שמחתן אינה אלא ביום, אבל קדושת שמיני שאינו אלא ע"י שמחת האדם שמתענג על ה' וחדותו יתברך ואינו עומד על מצוה מיוחדת, ע"כ גם לילה אתרבי לשמחה. (חתם סופר דרשות)

והיית אך שמח הוא לשון הבטחה שתהיה בשמחה, והענין הוא כמו שדרשו (יומא לט) מפסוק (ויקרא יא מד) והתקדשתם והייתם קדושים, אדם מקדש עצמו מלמטה מקדשין אותו מלמעלה, והתקדשתם הוא מצד האדם כמו ושמחתם, והייתם קדושים הוא הבטחה מלמעלה כמו והיית אך שמח, והענין הוא כי אין ביד האדם להוליד השמחה בלבד רק ע"י מעשה המצוה כמו ע"י ד' מינים וע"י מצות סוכה, על זה נאמר ושמחת בחגך, וגם בשבועות ע"י מתן תורה, אבל בשמ"ע אין בו שום בפועל, וגם לא זכר מהעבר כשאר מועדים, רק זהו שורש היר"ט שהשי"ת משפיע השמחה בפנימיות נקודת הלב בלי פעולת האדם, והיינו ע"י שנקלט כל פעולות המצות של ז' ימי החג להיות נאסף עתה בפנימיות נקודת הלב שיתקיים בקביעות, ולכן רמזו בזה על יו"ט אחרון (סוכה מח) מפני שיש בו שמחה לפניו, שעי' השמחה שלפניו מצד פעולות המצות כנ"ל, נתרבה ממילא השמחה בלב ביו"ט האחרון מלעילא, ולכן נקרא שם היום עצרת כנישו דחדוה, מפני שנקלט השמחה בפנימיות הלב להתקיים על כל ימי השנה. (פרי צדיק)

מצות שמחה הוא מה שנאמר והיית אך שמח שנדרש (סוכה מ"ח) על שמיני עצרת, שאז אין שום מצוה, רק קביעות השמחה שיהיה לו הויה לעלמי עד (וכו') ששמחין בלא שום מצוה רק בדברי תורה, כמו שנאמר (תהלים יט ט) פיקודי ה' ישרים משמחי לב. (פרי צדיק)

כדי שיהיה נשאר בנו שמחת התאחדות הזה גם אחר עבור ימי הסוכה, ניתן לנו יום שמיני עצרת, להרבות השמחה גם על כל השנה, ועל זה רמזו ז"ל מפסוק והיית אך שמח, לרבות לילי יו"ט האחרון לשמחה, וכדאיתא על זה במדרש (עיי' בר"ר פס"א

ודוד מפוז וכרכר לפני ארון ברית ד' (שמואל ב' ו' טז) ומיכל שחקה, ע"כ לא היה לו בנים, נמצא ע"י הקפות שמרקים עם התורה יכולין להמשיך בנים וגם רפואה, כי הקפ"ה עם בני"ם עולה רפוא"ה. (עטרת ישועה)

היסוד העבודה היה אומר לאברכים להקפיד להקפ"ה הקפה שישית עם הספר תורה בשמחת תורה, ואם לא היה בידם ס"ת בזמן ההקפה, יקחו לידם ס"ת אחר הקפת הציבור, ויקפו בזה הקפה ששית שזו תיקון לפגמי שמירת הברית. (אבקת רזקלים)

מה שמרקדין ומשמחין כל כך בשמחת, נודע מה שאמר בזה הרה"ק מוה"ר יצחק אייזיק מקאלוב זצ"ל להסביר על פי משל לאחד שבא לבית מלון וצוה לתת לו מכל טוב מאכלים טובים וחדרים נאים ביותר, ככה עשה לא יום אחד ולא יומים, עד שבא בעל הבית אצלו עם חשבון גדול שישלם, אמר אין לי לשלם, וא"ל הבעה"ב אם כן אמסור אותך לממשלה, שיתנהו אל בית הסוהר, א"ל ומה יהי לך מזה הלא לא תרויח בזה כלום, אך כיון שאין לי לשלם ארקוד לפניך ריקודים נאים מה שאני יכול, ועל ידי זה יתרבו הבאים כאן ותרויח עי"ז ממון הרבה כפי התשלומין המגיע לך, וכן הוא בשלנו שבכל הימים נוראים אנו מבקשין בני חיי מוזני, ומבטיחין להקב"ה להטיב מעשני, ובהגיע יום שמחת ואין לנו מה לשלם, רוקדין לפני ית' בשמחת תורתו, ומכניסין בזה הרהורי תשובה בלבבות בני ישראל, ועל ידי זה יתרבה מצות ומעשים טובים עכד"ק. (אגרא דציבי)

ואמרתיו כבר בדבריו חזו"ל מצונו ריקדה משמש בשני פנים, הא' הוא לשון ריקדה ושמחה של מצוה וכמ"ש כיצד מרקדין לפני הכלה, ותו מצונו במלאכת שבת דאחר מן הלי"ט מלאכות נקרא מרקד ולא לחנם קראו חזו"ל לשני דברים הללו בלשון אחד, דהנה תכלית מלאכת ההרקדה הרי הוא לברר את האוכל מתוך הפסולת וכמו"כ תכלית הרקידה בשמחה של מצוה הוא שיבררו את עצמן היטב (מיזאל זיך גיט דורכזיפן) ולזרוק ולרחק מתוך עצמו את הפסולת והרע וישאר אך האוכל והטוב, ועל כן הוא נקרא ג"כ בשם ריקדה, וצריך לכוון לזה בשעת הרקידה שיוברר האוכל מתוך הפסולת וישאר אך טוב, וידוע מה דאיתא בזוה"ק במקום א' (בפ' ויחי) דעל החטא הידוע רח"ל לא מהני תשובה ולית לך חובא בעלמא דלא אית לי תשובה בר מהאי, וטעמא דמילתא כבר מבואר בספיה"ק מפני שהתשובה צריכה להיות באותו אבר שחטאו בו כדי לתקן אבר הפגם בסיבת החטא, וכמ"ש רז"ל והחטא הזה רח"ל הוא ע"י כח כל האיברים ונעשו כולם פגומים ח"ו, וע"כ קשה התשובה בזה, ובדברי חיים (נח) כתב דמסנ"פ באמת להשי"ת מהני והוי תיקון גם לזה, ולפי"ז יתכן דריקוד של מצוה שהוא ג"כ עם כל הגוף וכל האיברים יחד ג"כ הוי תיקון אף לחטא הזה. (דברי יואל)

ענין של שמחת תורה שישאל שמחים בהתוה"ק ומרקים בהתורה, והריקוד הוא בחינת בירורין בירור אוכל מתוך

צדיק מפורסם כשעושה נשואין לבנו או בתו, והיה לו ככמה יגיעות לכתת רגליו ממרחק רב, וכאשר יזכה להיות שמה על שמחתו, אז משמח את עצמו מאוד מאוד, ומפוז ומכרכר בכל עוז ומרקד בכל כוחו, וכאשר שואלין אותו לשמחה זו מה עושה, ישיב על מה לא אשמח שאיש פשוט כמוני שפל ערך וזה להיות על שמחת בת מלך מלכי רבנן, אשר כמה אלפים אנשים גדולים חורי ארץ באו לכאן ממרחק בהוצאת מרובים, ואנכי עני ואביון שפל ונבזה זיכני השי"ת להיות ג"כ עמם על שמחה זו, והנמשל מובן, ולכן אילו היה נקרא שמחת ישראל, הרוצה לשמוח היה צריך להיות בבחינת ישראל, לקיים תורה ומצות כראוי, משא"כ כשנקרא שמחת תורה, והוא שמחת ה' כי כל התורה שמותיו של הקב"ה (זוהר ח"ב קכ"ד) וקב"ה ואורייתא וישראל (בחי' ישראל) חד ותורה נקרא בזוהר הקדוש ברתא דמלאכה, לזה כל איש כקטן בגדול אפילו השפל ערך צריך לשמוח בשמחתו, וגם עוד יותר כממשל הנ"ל ולזה ראינו מפשוטי עם בני ישראל ששמחים עוד יותר ויותר. (בית יעקב)

שמחת תורה היא הכנה לכל השנה להיות קבוע בתורה כמשאחז"ל על שלא ברכו על תורה תחלה, ולכן בתחלת השנה יש שמחת תורה שיתבונן האדם גדולת התורה שהם דברי אלקים חיים, וע"י התשוקה והשמחה להתנדב בתורה, נשאר אח"כ דבקות מעסק התורה כמ"ש במדרש וזאת הברכה יש ברכת התורה לפנייה ולאחריה וכן אף אנשים סוחרים שבכל השנה אין עוסקים תמיד בתורה, מ"מ ע"י השמחה בתחלת השנה שקובע בלבו וקשה לו לפרוש מדברי תורה, מועיל לו שלא ישכח לגמרי אף שעוסק בדברים אחרים, וכתוב (דברים לג יח) שמח וזבולן בצאתך, וקשה כי למה ישמח בחלק זה, שהוא עצה שע"י השמחה קודם שיצא לסחורה ע"י זה יהי נשמר בצאתו, ולכן יש שמחת תורה בתחילת השנה. (שפת אמת)

השמחת ההקפות, לפי שהוא שמחה דספר תורה עצמה, גבוה הוא הרבה גם מבחינת שמחת בית השואבה. (סידורי הרב)

אחז"ל יומא (פג) מי שאחזו בולמוס הוא הסי"מ שמבלה הכל, כי בולמוס אותיות סי"מ, מאכילין אותו הקל הקל הוא קולות שמזמרין בשעת הקפות שע"י מבטלין אותו. (עטרת ישועה)

ע"י ההקפות ביום שמ"ע ועושין שמחת תורה, עי"ז מבטלין גיהנם של א"ש ושל"ג, כי שמ"ע הוא ביום כ"ב ושמחים עם התורה, שכן תור"ה עם כ"ב עולה א"ש של"ג. (עטרת ישועה)

ארבעה מינים שבלולב הם כנגד ד' אותיות הוי"ה, בניקוד קמץ, ושמ' זה הוא שם של חסד רק שאין להחסד התפשטות, וזהו סוד וקמץ הכהן (ויקרא ח' יב) וחג שמיני עצרת הוא נגד ד' אותיות השם הק' הוי"ה בנקודת פתח, היינו שבחג הזה יש להחסד התפשטות בכל האורות העליונים ובכל העולמות העליונים ובכל כוחות עליונים ותחתונים, וכל זה על ידי שאנו עושין הקפות ומשמחין בשמחת תורה. (אוהב ישראל)

ארבעים יום וארבעים לילה, ועלינו לשלם הלואה זו מעט מעט בכל השנה. (אמרי פנחס)

♦♦♦

אדמו"ר זצוק"ל היה לובש את הקאפעטע הלבן עם החגורה והמצנפת הלבנה אל ההקפות כמו שהיה לובש ביום הכפורים ובליל פסח, ואמר כי ביוה"כ אנו מתאמצים להתעלות ולהשתוות להמלאכים שנוכל לעמוד עמם מעורבב ביחד, וע"כ אנו לובשים לבנים כמו המלאכים, ובעת ההקפות בא השי"ת וכל פמליא דיליה לעולם הזה לשמוע ההקפות עם הומירות והריקודין של ישראל, כמו שבאים בליל פסח לעולם הזה לשמוע ההגדה כראיתא בזה"ק (ח"ב מ') וע"כ אנו לובשים לבנים בליל פסח להשתוות אל המלאכים שבאים בבתנו, וכן גם בהקפות שייך טעם זה. (אמרי פנחס)

♦♦♦

אדמו"ר זצוק"ל אמר שבכל הקפות מקיפים עם ישראל ג"כ מלאכי מעלה, השלוחים המביאים ההשפעה דקדושה לעולם הזה, ולכל מין שפע יש מין המשפיעים חסד להקפה א' מלאכים המשפיעים שמירה להקפה ב', מלאכים המשפיעים רחמים להקפה ג', מלאכים המשפיעים כח הניצוח להקפה ד', מלאכים המשפיעים הן להקפה ה', מלאכים המשפיעים כח התולדה להקפה ו', מלאכים המשפיעים עושר וכבוד להקפה ז'. (אמרי פנחס)

♦♦♦

מקובל לנו מהקדושים ז"ע אשר בליל שמחת באים הנשמות מגן עדן לראות הקפות ושמחת התורה אצל בניהם. (עטרת ישועה)

אסרו חג

אם תעירו ואם תעוררו את האהבה עד שתחפץ כתב הרמב"ן בבוא לאדם התעוררות אהבת השי"ת, יראה לעשות תיכף איזה מצוה, וע"י זה יעשה כלי לאהבה, וזהו עד שתחפץ שתעשה לאהבה חפץ וכלי, וכן בנפול עליו יראה רוממות וכיוצא, ע"ש בדבריו, דהענין הוא דהיראה ואהבה הבאים מהשי"ת אם אין להם כלי להתצמצם בתוכם אינם נשארים בקיום, מה שאין כן כשעושה להם כלי נשארים בקיום, ועיין בספר קדושת לוי דמשום הכי נקרא חג השבועות חג העצרת, גדלות היראה ואהבה הבא לישראל במתן תורה מצטרף לכלי שישראל הדבר בקיום, כמו הכלי שעוצר את מה שבתוכו, וכן בשעת מתן תורה נתן להם מצוה הגבל את הדר, לא תגע בו יד וגו' ומצות פרישה, ועל ידי זה נעשה בחינת כלי ליראה ואהבה שהשיגו ע"ש, והוא הנרצה אחר כל מועד יום אסרו חג, לעשות אסור וקישור להאור הנשפע לישראל בחג, על כן "אסרו" בגימטריא א"ר כ"ל". (אגרא דפרקא)

♦♦♦

אחר היום טוב שהוא החול ישאר בהם קצת הארה של יו"ט אל החול, כי הארה הנמשכת להם ביו"ט היא קטנה ומיעוט, גם ביו"ט היו קצתן עומדים במקום החול, ויש יכולת אפילו אחר יום טוב בחול ממש להשאיר קצת הארה של יום טוב אל החול, וזהו אסור חג. (פרי עץ חיים)

הפסולת בבחינת כיצד מרקדין, שלא ירקד מחמת מנהג העולם הבלים ושטותים ושמחת הוללות, רק הריקודים יהיו לשם בירורין אוכל מתוך הפסולת, ועל ידי זה נעשה כל המשכות והשפעות החסידים, אל אל"ף למ"ד במילואו גימטריא הק"ף שעל ידי ההקפות נמשכים כל החסידים משם אל". (ברכת דוד)

♦♦♦

אדוני אבי ז"ל היה אומר בשם אא"ז ז"ל בזה"ל, מה הם הריקודין אני יכול להגיד לכם אבל זאת אני אומר, שכל תפלות שאין להם עליה בכל השנה, ביום זה אנו מעלים אותם על ידי הריקודים. (מקרא קודש)

♦♦♦

א"י נפשי חולת אהבתך אנה אל נא רפא נא לה וכו', דלכאורה יל"ד למה כפל לומר תיבת "נא" פעמים ושלש ולכאורה הוא יתור לשון ללא צורך וצ"ב הכוונה, ואפ"ל עפ"י המבואר בספרן של צדיקים דע"י כח השמחה של מצוה ששמים בשמעי"צ ובשמחת"ת יתעלו ויתקנו כל התפלות שהתפללו בימים הנוראים שעברו עלינו, ול"ז נפשי חולת אהבתך, דהנה אם ח"ו אין תפלות ישראל מתקבלות ברצון זהו המחלת לב היותר גדולה, וז"ש נפשי חולת אהבתך דמי יודע האם זכינו בכל אלה הימים הקדושים להתפלל תפלות אמיתיות שיהיו ראויים להתקבל ברחמים וברצון לפני כסא כבודו יתברך, ולה בקשתינו ש"ע"י כח השמחה של מצוה שאנו שמים עתה בשמחת תורה יהי תקנה לכל אותם התפלות, וזהו שאנו מבקשים אנ"א אל נא רפא נ"א לה, ונא יתפרש מ"ל תפלה ובקשה כאמרם ז"ל אין נא אלא בקשה להבחי"ת שעתה בשמחת תורה יהי רפואה ותקנה לכל התפילות והבקשות הרמוזות בתיבת נ"א שהתפללו בימים המקדשים שכולם יעלו לרצון ויתקבלו לפני ה'. (דברי יואל)

♦♦♦

ביום השמיני עצרת תהיה לכם (במדבר כט לה) על דרך צחות כי כשמלך עושה שמחה של נשואין וכדומה, מוציא האסורים לחפשי ולחירות וצריך לאסוף אותן הביתה, והנה בשמיני עצרת זמן שמחת תורה כחתן יוצא מחפתו כביכול כידוע ליודעי חן מכוונת ברכת גשם, אז מוציא הניצוצות הק' ונשמות דאולין ערטילאין לחפשי וחירות וצריך לאסף אותן הביתה, וז"ש וביום השמיני עצרת לשון כנישו ואסיפה כתרגומו תהיה לכם, והבן. (ייטב לב)

♦♦♦

שמענו מאבותינו זצ"ל בשם הגה"צ מהר"ם מקאסוב זצ"ל שאמר להחסידים בשעת שמחת ריקודין וזה לשונו רמסו הקליפות. (עטרת ישועה)

♦♦♦

אנו מכין כף אל כף בשמחת תורה, ועל ידי זה ננצל מן הכף הקלע. (עטרת ישועה בד"ה ב' דף ע"א ע"ב)

♦♦♦

אדמו"ר זצוק"ל אמר שהשם הקפות הוא מלבד מה שמורה על פעולת ההקפה, מורה ג"כ על משמעות ההלוואה, על דרך שאיתא (אבות ג' טז) התנוני מקיף, כי השי"ת מלווה לאדם על השעה הזאת אור התורה, שמשו רבינו ע"ה התענה על זה

משורר לחן מלכים

שיחות קודש שנשמעו מפי כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א

**ביקור גומלין אצל כ"ק אדמו"ר מוויזניץ שליט"א, מארח"ק
בביהמ"ד בנין יהודה שע"י קרית ברך משה במעון הקיץ בעיר ווארשארן יצ"ו**

יום ה' פרשת שופטים אדר"ה אלול תש"פ לפ"ק

אב"ד סיגוט: מארגן הייבט מען אהן צו זאגן לדוד ה' אורי וישעי, אין וויזניץ ווען זאגט מען?
רבינו: גלייך נאך די שמונה עשרה.
האדמו"ר מוויזניץ: יא, עפעס וועגן קדיש, מוזאל נישט דארפן זאגן קדיש נאכאמאל.¹
אב"ד סיגוט: און ווען בלאזט מען שופר?
האדמו"ר מוויזניץ: נאך עלינו. פאר תהלים.
און ביי ענק, נישט אזוי?
רבינו: ביי אונז זאגט מען לדוד ה' אורי נאך עלינו.
האדמו"ר מוויזניץ: נאך עלינו, אזוי ווי די גאנצע וועלט פירט זיך.
רבינו: אין צאנז האט מען בכלל נישט געזאגט לדוד ה' אורי.
האדמו"ר מוויזניץ: פארוואס האט מען אין צאנז נישט געזאגט?
רבינו: ער האט געזאגט ווייל עס שטייט נישט אינעם 'מושנת חסידים'.²

כ"ק אדמו"ר מוויזניץ שליט"א שעה על חרדש ימים מחדשי הקיץ באר"ב לרגל כמה שמחות בבית משפחתו בליעה"ר, והתפלל בימות החול בבית מדרשו המפואר בנין יהודה שע"י קרית ברך משה בהרי הקטמקילס ווארשארן יצ"ו.
האדמו"ר מוויזניץ: דעם סאטמאר'ן רבי'ן, וועל איך אויפנעמען אין סאטמאר'ן ביהמ"ד, כ'האב געדאווענט דא היינט א דאווענען... און איך קום א ישר כח, א הערליכע ביהמ"ד א פיינע הויכע דאך, ב"ה מ'האט געדאווענט דא אזוי לעבעדיג, נאר אפשר אביסל שפעט, דער טאטע ז"ל פלעגט צו זאגן אז חסידים וואס דאווענען פריה, דאווענען נישט בזמנא... אבער שוין...
רבינו: ווען הייסט שפעט?
האדמו"ר מוויזניץ: מיטאר נישט אויסזאגן, באלד איינס אויזיגער...

כאן הגיע הגה"צ רבי חיים צבי מייטלבוים שליט"א

אב"ד ק"ק סיגוט, ורב הקריה

א' הנוכחים: דארף מען פרעגן דעם רב דא.

האדמו"ר מוויזניץ: יא, כ'האב טאקע אינזין געהאט כ'האב געוואלט צוגיין אויף א באווד צו ענק דא אין די דירה. אבער כ'מוז זאגן, ס'איז א פיין ביהמ"ד דא, ב"ה פיין געדאווענט...

ופנה להגה"צ אב"ד סיגוט: מוואוינט דא א גאנץ יאר?

אב"ד סיגוט: ניין, נאר זומער.

א' הנוכחים: דא וואוינט קיינער נישט א גאנץ יאר.

האדמו"ר מוויזניץ: דער שוואגער איז נישט דא זומער?

רבינו: כ'בין אינדער חיים אין קרית יואל, אויף אפאר וואכן בין איך אויך אוועק געפארן אויף ניו העמפשייר, ס'איז א היפשער מוהלך ווייט, פיינעף-עקס שעח פון קרית יואל.

¹ עיי' בליקושי מוהרי"ח (ח"א דף ט:). מסביר מנהג זה דכמו שאנו אומרים בכל השנה ה"ג מדות אחרי תפלת י"ח, ה"ה מזמור זה שרמז בו ה"ג מדות, ולכן יש שייכות למזמור תיקף אחר שמונה עשרה עיי"ש, וכ"כ בספר קצה המוטה. וכן מנהג ריוון.

² אשר הרה"ק מרן הדברי חיים ז"ל עסק בה רבות. הספר משנת חסידים הוא ספר קבלה שחיבר האבן המקובל רבי עמנואל חי ריקי ז"ל, על פי קבלת האר"י הקדוש ומוזכר פעמים רבות בספרי חסידות. הספר נכתב כמעין קיצור לקבלת האר"י ע"ס ספר עץ חיים.

רבינו עמנואל חי ריקי ז"ל היה מגדולי המקובלים באיטליה. נולד בפירארה, למד תורה בעיר ריוון. היה רב בעיר גרופה. למרות מעמדו

אויסער דעם איז דא א געמועכט'ס אז דער 'חמדת ימים' איז א שטיקל מקור.³

הנכבד כרב החליט לעלות לצפת עיר המקובלים ולעסוק שם בקבלה. אך כעבור זמן נאלץ לחזור לאיטליה והשתקע בעיר פירנצה. חיבר ספר בשם 'משנת חסידים' על ענייני תפילה בדרך הקבלה. הספר פשט מאד באיטליה ונדפס בכמה מהדורות. כן נדפסו ממנו חידושים על הש"ס ופירושים למקרא. רבים בפירנצי ראו בו צדיק קדוש וסיפרו עליו סיפורי נפלאות.

המקור הקדום הוא מספר "שם טוב קמץ" שנדפס בעיר וילנא באך שנת תס"ו וז"ל: "הא לך סוד גדול כל האומר וז' מוזמור זה מר"ח אלול עד אחר שמחת תורה, ואפילו גזירה נתנה על האדם מן השמים יכולה לבטלה, ומבטל ומעביר מעליו כל המקטריגים ושטנים ומארי תריסן, ומבטל מעליו כל גזירות רעות וקשות ויוצא בדימוס זכאי בדיו".

ומקור נוסף מאותה תקופה נמצא בספר "זכירה" שנדפס לראשונה בהמבורג שנת תס"ט וז"ל: סוד גדול האומר מוזמור כ"ז מר"ח אלול עד אחר שמחת תורה ערב ובוקר, אזי הוא מובטח שיוציא ימיו ושנותיו בטוב ומעביר כל המקטריגים עכ"ל.

ויש שכתבו שייסדו לומר מוזמור זה ע"פ מדרש שוחר טוב (תהלים כ"ד) ש"אורי" זה ר"ה, "ישעי" זה יום כיפור, "כי יצפני בסכה" זה סוכות. יש שכתבו שהטעם לומר מוזמור זה משום, שיש בו י"ג שמות הויה שהם כנגד י"ג מידות רחמים המאירים בימים אל. ויש שכתבו שבמוזמור זה נאמר: "לולא האמנתי" לולא, אותיות אלול.

ויש שכתבו שאין לומר מוזמור זה כחלק מהתפילה, כיון שאינו מובא בכתבי הארז"ל והמקובלים הקדמונים, ויש שכתבו שאין לומר שום מוזמור בציבור, כיון שאינו מעיקר התפילה שתקנו כנה"ג. גם יש שייחסו מנהג זה לספר "חמדת הימים" השנוי במחלוקת, ולכן אין לומר מוזמור זה בסדר התפילה, אולם למעשה הרבה מגדולי הפוסקים, חסידים ומקובלים כתבו שנוון וטוב לומר מוזמור זה בסוף התפילה, וכן פשט המנהג ברוב תפוצות ישראל.

ובריש ספר לב שמוח יש מכתב מהרה"צ ר' פנחס חיים טויב זצ"ל מראזאל ששולל את המנהג לומר לדוד ה' אורי מכל וכל וז"ל: "אודות לדוד ה' אורי וישעי בר"ח אלול הלא ידוע לך שאין אנתו אומרים לדוד ה' אורי וגו' בר"ח אלול כמנהג קצת מקומות, תדע בני שכל הדברים הכמות הנאמרים שם הם אינם מרבינו האר"י הקדוש זצ"ל, לא מניח ולא מקצתו, רק ככל הדברים האלה הם מועתקים מספר "חמדת הימים" אשר אנתו מקובלים מאבותינו רבותינו הקדושים שלא להשיגה על הדברים האלו, ולזה תראה בני יחי' אשר ביה רצון שהוא קודם אמירת תהילים מייגע עצמו הגאון מאור הגולה מהרא"י מרגליות זצ"ל בספר מטה אפרים, וכן רבינו הגה"ק ה"שמה משה" ז"ל מפרשים בזה פירושים, ואילו היו יודעים שזה היה"ה הוא מספר הג"ל לא היו אומרים כלום בזה, ובאמירת לדוד וכו' ידוע בוודאי אלי שרבינו הקדוש מאור הגולה החוזה מלובלין ז"ל לא היה אומר וכן תלמידיו הקדושים היהודי הק' ורבינו זקני הק' מוידיתשוב ז"ל ורבינו חו"י מראפשיץ ז"ל לא היו אומרים לדוד מחמת שם זה.

כשהייתי בשנת תרפ"ז בקארלסבאד והיה שם הגה"צ מפאראסי בארץ פוילין נכד של היהודי הק' ז"ל, ואמר לי שמקובל בידו בוודאי מרבינו

אין מונקאטש זאגט מען נאכ'ן יום אזויזי ס'שטייט אין סידור א' הנוכחים: ביו ווען זאגט מען לדוד ה' אורי?

רבינו: ס'איז דא וואס פירן זיך צו זאגן נאר ביו שמיני עצרת, שמחת תורה שוין נישט,⁴ אבער ביי אונז האט מען געזאגט שמחת תורה אויך.⁵

האדמו"ר מוויזניץ: כ'האב געזעהן א מייטש לדוד ה' אורי, די זון אז ער שיינט שיינט ער אויף יעדן, אויב איינער וועט אריין גיין אין א בנין אין א בית אפל שיינט ער נישט, זאגט ער די חדשי אלול תשרי שיינען, אז מ'לייגט זיך אונטער די זון שיינט עס.

רבינו: דער מדרש זאגט (ויק"ר פכ"א ס"ד) אורי בראש השנה וישעי ביום הכיפורים.

אב"ד סיגוט: דער ייטב לב מייטשט (כ"ט"פ מאמר אבני זכרון אות יב) 'אחת שאלתי' מיינט א לשון פון 'שאלה' געבארגט. **רבינו:** יא, ער זאגט מ'בעהט דעם אויבערשטן מ'בארגט און מ'גזט אים צוריק מיט עבודת ה'.⁶

היהודי הקדוש זצ"ל זקנו איש מפי איש שלא אמר לדוד מחמת ששמע מרבו הקדוש מלובלין ז"ל שזה הדבר אמירת לדוד הוא מן הספר חמדת ימים ושמחתי מאד בזה כמוצא שלל רב, וגם הגה"ק רבינו מצאנו לא אמר לדוד, והצדיקים שאמרו לדוד בודאי לא היו יודעים שהוא מן הספר הג"ל שאילו היו יודעים לא היו אומרים רק היו רואים בהסידור היו סוכרים שהוא מרבינו האר"י הק' ז"ל, אבל לא כן הוא עכ"ל.

וכן כתוב במעשה רב (פ"י י"ג), שהגה"ר לא אמר לדוד ה', וכן נהגו רבים מותלמידי הבעש"ט, וגם כהנים אצל נכדי הגה"ק הדברי חיים מצאנו ז"ל, אחד מוהטעמים לכך הוא שמנהג זה מיוחס לס' חמדת הימים השנוי במחלוקת, והגאון העצ"ץ אמר שמי שכתבו הוא לא אחר ממשיח השקר נתן העזתי.

ועי' בשו"ת דברי משה (מהנה"צ רבי משה האלבערשטאם ז"ל - סי' ל"ח) שכתב ביאור רחב במנהג זקני הק' מרן הדברי חיים ז"ע, שלא אמר לדוד ה' אורי, עיי"ש שהביא מכתב קודש מהרה"ק רבי פנחס חיים מראזאל ז"ל (נדפס בריש ספר לב שמוח החדש), ובתו"ד כתב: ואמר לי שמקובל בידו בוודאי מרבינו היהודי הק' זצ"ל זקנו, איש מפי איש, שלא אמר לדוד, מחמת ששמע מרבו הק' מלובלין ז"ל שזה הדבר אמירת לדוד הוא מן הספר חמדת ימים (אשר יש עליו עוררין בידוע) וכו', וגם הגה"ק מצאנו ז"ל לא אמר לדוד, עיי"ש המשך המכתב.

והוסיף בס' הג"ל, דאף שברור שמקור הדבר לאומרו, הווכר לפני זמן שנדפס הספר חמדת ימים, מ"מ לא הווכר לאומרו בציבור, והמנהג שנהגו לאומרו בציבור מקורו מחמדת ימים, עיי"ש שהוכיח כן.

כן איתא בסידור התניא, וכן כתב המטה אפרים (ס"ו) ובמשנה ברורה (סק"ב).

כ"ה בספר שם טוב הקמץ (משנת תס"ו לפ"ק) שהוא המקור הראשון בספרי הקדמונים שמביא מנהג אמירת 'לדוד ה' אורי'. וכ"כ בסידור רבי שבת, וכ"כ בס' ליקוטי מהרי"ה.

3

4

5

דער ייטב לב איז געווען מבקר חולה זיין דעם מהר"ם שיק. ער איז געווען רב אין חוסט, און ער האט אים געפרעגט חוסטער רב וואס פעלט אייך, האט ער אים געזאגט, כה, האט דער ייטב לב אים געזאגט דער אויבערשטער איז משפיע כה און צדיקים געבן אים צוריק עבודת ה' מיט א קנין חליפין, וקוי ה' יחליפו כה, מ'מאכט קנין חליפין, דער אויבערשטער איז משפיע כה און מיט קנין חליפין געבט מען צוריק עבודת ה'.

האדמו"ר מוירזניץ: אזוי ווי דער ניגון פון בארדיטשובער רב 'רבונו של עולם לאמיר מאכן א בייט'...

דער אהבת ישראל זאגט זיבעד עמך רחמים שאלו, ס'איז אמאל דא א בחינה א מענטש קען נישט בעטן, ער בעהט נישט, בעט מען דעם רבונו של עולם, בארג מיר אויס רחמים, בארג מיר אויס, יעצט קען איך נישט בעטן.

אין מבי"ט שטייט הקובע מקום לתפילתו אלקי אברהם בעזרו, א הפלאדיג שיין ווארט, האט עניו האי חסיד, האט ער געזאגט, אז ס'קומט אמאל אן ארימאן ער קלאפט ביי די טייר און ער בעהט א נדבה, איין מאל, צוויי מאל, דריי מאל, ער קומט געקסמט מאל דארף מען שוין נישט פרעגן ווער ער איז, לויטן אנגעטועכטן ווייטט מען שוין...

אמאל א מענטש בעט און בעט, נישט אלעמאל איז ער גאנץ ווי משה רבינו ואתה, נישט אלעמאל קען ער בעטן, אבער ער שטעלט זיך אויף זיין קביעות, ער זאגט פארן רבונו של עולם קוק מיך אן ואני תפילה, קוק מיך אן דו ווייטט שוין וואס איך דארף, זאגט ער ביי אברהם אבינו איז אויך געווען אל המקום אשר עמד שם, ער האט געבעטן (במהפכת

סדום) פופציג, פינעף און פערציג, אל המקום אשר עמד שם, ווי מ'זאגט קוק מיך אהן דו ווייטט שוין וואס איך וויל.

רבינו: דער ראפשיצער רב זאגט (פרשת ויגש) 'אדוני שאל את עבדיו, אז א מענטש קען נישט בעטן, בעהט דער אויבערשטער פאר אים, און ווען דער אויבערשטער בעהט איז עס א ענין פון שכינה מדברת מתוך גרונו, עפעס אזוי, אדוני שאל את עבדיו, דער אויבערשטער איז מתפלל דורך זיין מויל. אזוי שטייט אין זרע קודש.⁷

האדמו"ר מוירזניץ: דער מהרש"א דארט אין ברכות דף ו', הקובע מקום לתפילתו אלקי אברהם בעזרו, וואס הייסט קביעות מקום, חו"ל זאגן הרוצה להחכים ידרים, הרוצה להעשיר יצפין, זאגט ער, ער האט נישט אינזון ביים דאווענען, נישט חכם און נישט עושר, נאר קובע מקום, ער דאווענט פארן אויבערשטן, איז אלקי אברהם בעזרו.

רבינו: ער זאגט אז 'מקום' מיינט מען דעם אויבערשטן. הקובע מקום לתפילתו, מ'זאגט נאך פון בעלזער רב (הרח"ק מהר"ש ז"ל), פן ינחם העם בראותם מלחמה ושבו מצרימה (שמות יג, יז), אז תשובה דארף זיין באותו מקום, האט ער מורא געהאט פן ינחם העם בראותם מלחמה, מ'זעט וועלן צוריק גיין קיין מצרים תשובה צו מוזהר באותו מקום.

שטייט פון בעלזער רב רבי ישכר בער ז"ל והנה מצרים נוסע אהריהם, דער אויבערשטער האט געמאכט מ'זאל נישט דארפן גיין קיין מצרים, ער האט געברענגט מצרים אהין כדי ס'זאל זיין תשובה באותו מקום.⁸

7

ו"ל שם: ויגש אליו יהודה, הנה התורה הקדושה למדה אותנו דרך איך לבוא להתפלל לפני ית"ש, לכל יפול לב האדם עליו ולומר איך אשא פני לעמוד להתפלל לפני ית"ש ואני אני ראוי במעשי לזה, בפרט אם יזכור חמאי שחמא לפני ית"ש, נותנת כאן התורה עצה להאדם להשיב אל לבו ג' אופנים שעל ידי ג' אלו יהיה ערב ללבו לגשת אל הקודש...

אופן ג', יתן האדם אל לבו הנה אמרו חו"ל (ברכות ז') מגין שהקב"ה מתפלל בו, וזהו על דרך שאמרו חו"ל (עין זוה"ק ח"ג ו'ב). במשה, שכינה מדברת מתוך גרונו תמיד, כן כביכול השי"ת מתלבש בפה האדם לפעמים, והקב"ה מתפלל, ולכן יאמר האדם האמת שאין אני כדאי להתפלל מצד עצמי כנ"ל, מ"מ הקב"ה ברחמי וברוב חסדו כשיראה שאי אפשר לי מצדי להתפלל אליו, כביכול יתלבש כנ"ל והקב"ה בעצמו כביכול יתפלל עמי, ויהיה עם פי בעת השי"ת ודיבורי בתפלתו...

ועל אופן ג' אמר, אדוני שאל את עבדיו, שהשי"ת כביכול מתפלל עם עבדיו, כנ"ל מגין שהקב"ה מתפלל וכו'. וגם ו"ל עוד על דרך לשון (כ"ט צו ע"ט) שאילה בבעלים, שכביכול השי"ת נתן לנו חלק אלוה מומעל כנ"ל בדרך שאלה, וזהו מתפלל כנ"ל.

8

וכן מובא בס' של הרח"ק מהר"ש מבעלזא וזללה"ה לפרש הכתוב (פ' בשלח) פן ינחם העם בראותם מלחמה ושבו מצרימה, כי אמרו חו"ל (וימא

6

עיי"ש שכתב לפרש מה שאנו מבקשים בתפלה (בימים הנדמים) וזכרנו להיום מלך חפץ בחיים וכתבינו בספר החיים למענך אלהים חיים, והנה אם אנו מבקשים צרכי בני ישראל המרובים בני חיי ומזוני רפואה חן וחסד ורחמים, איך לא נבזיז ולא נכלם ביום הנורא הזה לבקש למלאות רצוננו הרבה, וכאשר מתלונן בתקוני זוה"ק (דף כ"ב ע"א) צווחין בצלולת בימא דכיפורי ככלבין חב הב לא מווא, אבל האמת יש ללמד זכות על ישראל, כי כל בקשתנו עולה אל תכלית אחד המיוחד, שאם יסייע השי"ת בידנו בכל טוב עולם הזה, יהא סיפוק בידנו לעבדו ית"ש בהרחבת דעת, ונהיה פנויים ומוכנים לעבודתו. וזה שאמר דוד (תהלים כו ה) אחת שאלתי, שאניו אלא שאלה דהדרא בעינא לבעלים, אותה אבקש שבתי בבית ה' כל ימי חיי לחזות בנעם ה', ואם כן הרי הדבר חוזר אליו. וזהו מאמרנו וזכרנו לחיים וכתבינו בספר החיים למענך אלהים חיים, כדי למלא רצונך, לעבדך בכל זה. ובוה סרה תלונת התקוני זוה"ק, שהוא מדייק בלישנא ה"ב ח"ב לנ"א, היינו לתת לנו במתנה לצרכינו, לא על מנת להחזיר לו לעובדו בו, אבל אנו מבקשים כל בקשתנו בתורת שאלה לעובדו בו, להחזירו לו במה שיהא לו נחת רוח מן העבודה לשמו יתברך, עיי"ש באריכת דבריו כי נעמו.

מיט דעם טייטשט דער ערבי נחל, די גמרא זאגט (שבת לא):
 סותר על מנת לבנות במקומו איז ער חייב, שלא במקומו איז
 ער פטור, פרעגט די גמרא אין משכן איז דאך געווען סותר
 על מנת לבנות שלא במקומו, ענטפערט די גמרא שאני
 התם ווייל ס'שטייט (במדבר ט, כג) על פי ה' יחנו על פי ה' יסעו
 כסותר על מנת לבנות במקומו. פרעגט דער ערבי נחל, וואס
 איז דער תירוץ, ס'איז דאך געווען שלא במקומו, זאגט ער אז
 דער מקום המקדש איז דאך מיטגעגאנגען, איז במילא איז
 עס געווען במקומו, וואו מ'איז געווען איז עס געווען אין
 מקום המקדש, זאגט ער על פי ה' יסעו דארט איז דער מקום
 המקדש, ס'איז געווען במקומו.¹⁰

האדמו"ר מוויזניץ: פסח ביינאכט האט דער
 אויבערשטער געפירט די אידן ואשא אתכם על כנפי
 נשרים, דער אויבערשטער האט געטראגן די אידן קיין
 ירושלים.

רבינו: דאס איז דער תרגום יונתן, דעמאלטס איז מען
 געגאנגען קיין ירושלים, ואשא אתכם על כנפי נשרים, אז
 מ'איז געגאנגען צום מקום המקדש,¹¹ אבער דאס איז דער
 פשט אז ירושלים איז געקומען אהין דער מקום המקדש איז
 געגאנגען אין מדבר אריין.

האדמו"ר מוויזניץ: יא, דא איז פארקערט...

רבינו: ביז ווילאנג בלייבט מען דאזי?

הקרבן, ואם בן איד בכל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר בחוץ לארץ
 הקריבו קרבנות אצל המשכן, ותי שכמו שמצונו בעיקב אבינו (חולין צא)
 קופל הקב"ה את כל ארץ ישראל והניחו תחתיו, כך היה הענין הזה,
 שמעת צאתם מארץ מצרים איז בכל מקום שהיה תנייתם היה שם כל
 עשר קדושות של ארץ ישראל, והיו שורים במחנה לויה, ומקום המשכן
 היה ממש מקום המקדש, וכל הקדושה שמקומה לשרות במקום
 ביהמ"ק היה שם במקום שהוקם המשכן, ולכן הקריבו שם קרבנות, ולא
 זו בלבד שבמקום תנייתם היה שם כל קדושת ארץ ישראל, אלא גם
 בעת נסעם נסע ארץ ישראל עמם וכל הקדושה של ארץ ישראל, ע"ש.

ועד"ו ביאר מרן רבינו שליט"א מאמר הכתוב (הושע יד ב) שובח ישראל
 עד ה' אלהיך כי כשלת בעונך, אמרו אליהו כ"ל תשא עון, שהקב"ה יכפר
 כל החטא באופן היותר מועיל, והיינו שיהיה באותו מקום באופן
 שהקב"ה יביא אליהו המקום ההוא, כמזכר לעיל, וראיה הוא מנושלת
 פרים שפתנו, והיינו כמו במדבר הלך עמם מקום של ארץ ישראל,
 ולכן היו יכולים להקריב שם קרבנות, כך יעקר הקב"ה מקום שחטא
 ויביאם אליו, ועל ידי זה יהיה תשובה מועילה [ועי' בדברי יואל פ'
 בהעלותך מ"ש לחוסף על דברי הערבי נחל עיי"ש דבר נחמד].

כ"ה בתרגום יונתן על הפסוק (שמות יט ד) ואשא אתכם על כנפי נשרים,
 שבליל פסח הטעין הקב"ה את בני ישראל על עננים, והובילם לבית
 המקדש אשר בירושלים ועשו שם הפסח, ובליל החורים למצרים.

קומט אויס אז תשובה דארף מאקע זיין באותו מקום, אבער
 אז דער אויבערשטער העלפט קומט דער מקום אהער, דאס
 איז הקובע מקום לתפלתו, ס'איז א קביעות, נישט היינט
 דאווענט ער דא, מארגן דאווענט ער דארט, אז דאס פלאץ
 גייט מיט קומט אויס איז עס א קביעות מקום, אז ער איז
 אויפן זעלבן פלאץ...

האדמו"ר מוויזניץ: פון וועמען איז עס?

רבינו: כ'האב דאס יעצט אזוי געקלערט, אפשר איז דאס
 פשט...

שטייט פון ערבי נחל (פ' שלח), דער זוהר הקדוש (ח"ב דף קמ)
 פרעגט דאך די קשיא די אידן זענען געווען אין מדבר ווי
 אזוי האט מען גע'שחט'ן קרבנות אין מדבר ס'דארף דאך זיין
 נאר אויפן הר המוריה נאר אויפן מקום המקדש, אז נישט
 איז עס דאך קדשים בחוץ, אזוי פרעגט דער זוהר הק' די
 קשיא. און ער ענטפערט, אז וואו די אידן זענען געגאנגען
 איז מיטגעגאנגען מיט זיי דער מקום המקדש, און ס'איז
 נישט געווען קיין קדשים בחוץ.⁹

(פ') היכי דמי בעל תשובה באותו מקום באותו אשה ובאותו זמן, והו
 הפירוש ולא נחם אלקים וגו' פן ינחם העם, דהיינו פן ינחמו ממעשיהם
 הרעים לעשות תשובה באמת, בראותם מלחמה, זו מלחמת היצר, ובכדי
 שתהא התשובה על צד היותר טוב, ושבו מצרימה, לעשות שם תשובה
 כדי שתהא התשובה באותו מקום שחטאו, אבל הקב"ה לא רצה
 שיוסיפו לשוב למקום מומאה ערות הארץ, לכן ויסב וגו', והה שפירש"י
 כי קרוב הוא ונח לשוב למצרים היינו שהתשובה הוא יותר נח וטוב
 באותו מקום, עכ"ד.

ובדרך זה מובא בס' של הרה"ק מהרי"ד מבעלזא וז"ל לפרש הכתוב
 ופרעה הקריב וישאו בני ישראל את עניהם והנה מצרים נוסע אחריהם
 וייראו מאוד ויצעקו בני ישראל אל ה', דהנה איתא במדרש רבה (פ"א א
 ס"ה) ופרעה הקריב שהקריב את ישראל לתשובה, ולכן כשראה הקב"ה
 גדול תשוקתם לשוב בתשובה אמיתית וכי ברצונם לשוב למצרים, הביא
 הקב"ה את ארץ מצרים לשם, והנה והנה מצרים נוסע אחריהם, כדי
 שתהא התשובה באותו המקום, ויצעקו בני ישראל אל ה', שעשו
 התשובה הנכונה והשלימה, עכ"ד.

ועד"ו ביאר מרן רבינו שליט"א מאמר הכתוב (דברים כט) ובקשתם משם
 את ה' אלהיך ומצאת כי תדרשנו בכל לבבך ובכל נפשך, שהכתוב
 מבטיחו שאם יהיה לבני ישראל השתוקקות גדול לשוב בתשובה
 אמיתית, אזי לא יצטרכו לשוב אל אותו מקום, אלא ובקשתם מש"ם
 את ה' אלהיך, באיזה מקום שתהיו תבקשו, ומצאת, שהקב"ה יביא אותו
 מקום למקומכם, אבל התנאי לזה הוא אם יהיה כי תדרשנו בכל לבבך
 ובכל נפשך.

כן איתא בזהר הקדוש (ח"ב קמ) וב"ה בכתבי הארז"ל (עין חסד לאברהם
 מעין ראשון נד כ"ח) שהקשו הלא נודע דאיסור קדשים בחוץ שחייבין עליו
 כרת עבור כי אין מקום להקריב קרבן אם לא בביהמ"ק שעומד בארץ
 ישראל ושם עשר קדושות, אבל חוץ לארץ אינו סובל קדושת הקרבת

אמר רב, אידישע קינדער פארמ'ס אויף שמחות און קוממ'ס אויף שמחות, לעולם יכנס אדם בכי טוב ויצא בכי טוב.
א' הנוכחים: רגלי מוליכות אותי לביהמ"ד.

האדמו"ר מוויזניץ: יא כ'האב מיך אזוי פראוואראיש צוגעגרייט, כ'האב געוואלט אהיים גיין אויפגעמען דעם שוואגער דארט, אבער ס'איז געווארן אזוי אז מוליכות אותי לביהמ"ד אויפצוגעמען דא.

רבינו נתנאל בברכת לחיים

ובירכו רבינו: לחיים, דער אויבערשטער זאל העלפן הצלחה רבה, מיזאל קומען אויף שמחות, און אהיים פארן לחיים ולשלום, א כתיבה וחתימה טובה א גוט געבענע שט יאר מיט אלעם גוטן.

האדמו"ר מוויזניץ: אמן אמן אמן.

נפרד רבינו ממנו ברב ברכה

האדמו"ר מוויזניץ: ביז מאנטיג אי"ה, מארגן האב איך א פדיון הבן, ס'האט מיר איינגער געזאגט אזוי, אז כשם שנכנס לברית כן יכנס לתורה, כ'האב געכענט געמאכט בר מצוה אן אייניקל, און לחופה ולמעשים טובים, איך כאפ שוין אריין אפאר שמחות דא, כ'בין געווען אין סקווער ביי די חתונה, איך בין געקומען אויף א ברית און איך כאפ שוין אריין אפאר שמחות דא.

כ'האב געהאט א שטיקל געדאנק, אמר רב יהודה אמר רב, לעולם יכנס אדם בכי טוב ויצא בכי טוב (פסחים ב.), ס'איז די גמרא אין פסחים, האב איך געזאגט אזוי 'טוב' דאס איז אלע שמחות, ותרא אותו כי טוב, שנולד מחול, ושמחת בכל הטוב, אין טוב אלא תורה, דאס איז דאך א בר מצוה, א חתונה איז דאך פשוט מצא אשה מצא טוב, אמר רב יהודה

ביקור הגה"צ רבי חיים שלמה מיללער שליט"א

אב"ד נייטרא וויליאמסבורג יע"א

בבית כ"ק מרן רבינו שליט"א – בויליאמסבורג יע"א

יום ה' פרשת כי תבוא תש"פ לפ"ק

דשא מניטרא הי"ד האט געפרעגט דעם רבי'ן (מרן רביה"ק בעל דברי יואל ז"ל) אמאל וועגן די ישיבה, האט דער רבי געזאגט אז באותו מקום זאל מען נישט מושנה זיין.

רבינו: אבער איך מיינ ער האט דאך שוין א ניי ביהמ"ד, דארט אין מאונט קיסקא אליינס איז שוין דא א ניי ביהמ"ד, ס'איז שוין נישט באותו מקום.

א' הנוכחים: כ'מיינ אז אין אלמן ביהמ"ד דאווענט מען נאך יא אשכנזיש.

אין סאמארוויל דארט וואו דער רבי ז"ל איז געווען (על הג השבועות שנת תש"ז לפ"ק) האט דער רבי געדאווענט ספרד'יש.

רבינו: ער פאר זיך האט געדאווענט ספרד'יש.

א' הנוכחים: דער נייטרא רב האט אים געוואלט איבער געבן די גאנצע זאך...¹² אבער דער רבי האט נישט מסכים

רבינו קיבל פניו בברכה ודרש בשלמו ובשלמו מלווי שנתלו אותו הרבני הנכבד מוה"ר מאיר זעליג בן אסתר ריספלער הי"ד לרפ"ש ראה"ק דקהלתינו וזמסכ"ג יצ"ו

ואתו עמו אנשים מכובדים מרא"ק דק"ק נייטרא וזמסכ"ג יצ"ו **רבינו:** שלום עליכם, און א מול טוב צום נייעם התמנות, ס'זאל זיין מיט הצלחה און סיעתא דשמיא.

אב"ד נייטרא וזמסכ"ג: עליכם השלום, אמן. יישר כח. **הרדמ"ז:** דאס איז אלעס פון די מתפללים פון אויגער ביהמ"ד.

רבינו: יא, כזעה דא די חברי הקהילה, וויפיל מתפללים איז דא אין ביהמ"ד?

הרדמ"ז: סתם א שבת איז דא ארום הונדערט און פופציג בערך.

רבינו: נו ס'איז באמת א קהילה נאה וחסודה, א שיינע ערליכע קהילה.

ווי אזוי פירט מען זיך, מ'דאווענט ספרד'יש צי אשכנז'יש?

אב"ד נייטרא וזמסכ"ג: ספרד'יש, דער פריער'דיגער רב רבי יצחק (הגה"צ ר"י מאשקאוויטש ז"ל רב ומייז'ן נייטרא בויליאמסבורג) האט שוין איינגעפירט אזוי אז מ'דאווענט ספרד'יש.

א' הנוכחים: דער נייטרא רב (כ"ק הגה"צ המפורסם רבי יוסף משה אונגאר ז"ל אבדק"ק נייטרא בנו וממלא מקום אביו הגה"ק בעל נאות

12

מידע בשנת תש"ז כשרבינו ז"ע הגיע לאמעריקא עדיין היה דעתו לחזור להתגורר בארה"ק, והאון רבי מיכאל הפציר בו שישאר שם וישהה אצלו בעיירת סאמארוויל.

ונעתיק כאן מה שמוכר בס' זקניך ויאמרו לך: אין חודש אדר תש"ז ועון רבי מיכאל בער איז געזעסן ביים רבי'ן אין שטוב און דורכגעשמועסט ענינים העומדים על הפרק, איז אינמיטן אריינגעקומען דער משכ"ק הרב החסיד ר' יוסף אשכנזי ז"ל און האט איבערגעגעבן פארן רבי'ן די טיקעטס וואס ער האט געקויפט אויף די שיף קיין ארץ

געווען, דער רבי האט געזאגט קודם דארף זיין א מנין אשכנז'יש, און נאכדעם...

הרב'ני: דער נייטרא רב (הגאון רבי של' משה ז"ל) איז געווען ברוגז אויף א געוויסער רב וואס האט געדאווענט דארט ספרד'יש.

רבינו: ס'איז נהרא נהרא ופשטית.

ישראל וואס האט געדארפט אפפארן אין שושן פורים, וואו רבי מיכאל בער האט געזען אז די נאך ווערט ערנסט און דער רבי האלט ביים צוריק פארן קיין ארץ ישראל האט ער זיך אנגערופן צו ר' יוסף "ציגן זי מיר נאר די בילעטן", ווען ר' יוסף האט אים אהינגעגעבן די טיקעטס האט ער דאס צוריסן אויף פיצלעך פארן רבי'נס אויגן און ער האט געזאגט מיט א דרייטקייט "דער רבי וועט דא בלייבן!", דער רבי האט געהערט זיינע ווערטער און געשמייכלט.

ווען דער רבי האט געוואלט נאך פסח ווייטער צוריק פארן קיין ארץ ישראל צוליב דעם וואס ער איז נישט געווען געהעריג איינגעארדענט אין א דירה און עס איז אים גאר שווער זיך אנצולייגן אויף מענטשן, האט רבי מיכאל בער איינגעלאדענט דעם רבי'ן צו קומען קיין סאמערנאוו צו די נייטער ישיבה און דארט פארברענגען עטליכע וואכן, דער רבי האט אנגענומען דעם פארשלאג און ער האט דארט פארברענגט פון נאך פסח ביז נאך שבועות אין א אויסערגעווענליכע גוטע אטמאספערע. די דירה וואס דער רבי האט דארט געהאט איז געווען צוגעפאסט צום רבי'נס באגער ווי אויך איז דאס געווען שטארק ברכות און איינגעזען.

לויט די פערזענליכע בקשה פון רבי מיכאל בער האט דער רבי פארגעלערנט טעגליכע שיעורים פאר די תלמידי הישיבה, דער רבי האט דערפון גאר שטארק הנאה געהאט ווייל עס איז שוין געווען א לענגערע צייט וואס דער רבי האט נישט פארגעלערנט פאר די בחורים וואס דאס איז געווען זיין שאיפט חייו, די חשוב'ע ראשי ישיבה ווי הגה"צ ר' יונה פארסט ז"ל פלעגן אויך קומען מיטהאלטן דאס פארלערנען און גאר אפט פלעגן אויסברעכן שארפע וויכחים און פלפולי דאורייתא בשעת די שיעורים, אויך פלעגט דער רבי זאגן פשט'לעך אין די סוגיות וואס מען האט געלערנט און אויף די סוגיא וואס מען האט געלערנט אין די ישיבה האט ער געזאגט דאס פשט'ל יענעם שבועות.

פארן רבי'ן איז געבליבן אייגענבאקן אין הארץ די גוטע וואכן וואס ער האט פארברענגט אין נייטרא, מיט יארן שפעטער ווען דער רבי האט געשריבן אן המלצה בריוול לטובת די נייטרא ישיבה דריקט ער זיך אויס "הישיבה הזאת קרובה אל לבי", עכ"ל.

וכן היה מרן רבינו ז"ל עוד כמה פעמים לבקר אצלו בסאמערנאוו, ואח"כ במאגנט-קיסקא, דהיינו כשהאגון רבי מיכאל בער עשה סעודת שלישי למילה לבנו הרה"ג רבי יוסף עמרם, ואח"כ כשהגה"צ מגיטרא עשה ברית לבנו הרה"ג רבי שמואל דוד שליט"א, וכשהרה"ח ר' חיים מרדכי שטיינבערג עשה ברית לבנו, ואז שהה שם רבינו לשבת קודש על פי הפצרותיו המרובות של רבי מיכאל בער.

אב"ד נייטרא זומסב"ג: זיי ברענגען עפעס אז אינדערהיים אז דער נייטרא רב דער נאות דשא רבי שמואל דוד האט קיינמאל נישט מוותר געווען אויף נוסח אשכנז, ס'איז נישט געווען אזא זאך, ער האט מורא'דיג מקפיד געווען,¹³ ער איז געווען ביים רבי'ן ז"ל, דער רבי איז געווען אין גלילות פון נייטרא, דעמאלטס איז ער געקומען אויף שבת, און דער רבי האט אים צוגעשיקט צום עמוד און ער האט געדאווענט נוסח ספרד, און ווען ער איז אהיים געקומען האט ער זיך אליין מפליא געווען, ער ווייסט נישט פארוואס, אבער ער האט געפילט אזא מין געפיל אז ער האט דאס ערשטע מאל אין לעבן מוותר געווען פון נוסח אשכנז לכבודו פונעם רבי'ן.

רבינו: דער ישמח משה זאגט אז נוסח ספרד איז העכער... דאס אין די תשובה (השיב משה סי' ד') וועגן בגדי צמר.¹⁴

13

יש לציין אימרא שנאמרה בעיר נייטרא על ב' הנוסחאות המובא בס' גדולת שאול (ח"א עמ' ל"א) בו מתאר סעודת הבר מצוה של הגה"ק רבי שאול בראך ז"ל מקאשוי שהתקיימה בעיר נייטרא, ומסופר שאל הבר מצוה באו גם שני רבני נייטרא רבותיו של חתן המצות, שני הרבנים לא נפגשו לפני כן אף פעם בשום מקום בקהלתם, לכבוד המאורע הגדול סעודת הבר מצוה של תלמידם האהוב נזדמנו שני הרבנים בפונדק אחד, והתפתחה שיחה תורנית בעיהם, שני הרבנים עלו אחד על השני בשבחים את חתן המסיבה, ואח"כ פלפלו שעה ארוכה בד"ת, על פגישה זו של הרבנים על הבר מצוה של רבנו אמרו אז אנשי נייטרא שה' היום הוא דוגמת יום הושענא רבה, שכידוע יש שינוי בין נוסח התפלה באשכנז לבין נוסח האר"י הספרדי באמירת מזמורי פסוקי דזמרה, לפי נוסח אשכנז מתחילים אחרי ברייתא דרבי ישמעאל מזמור שיר חנוכה הבית, ברוך שאמר, הודו, ואח"כ מזמור לתודה, יהי כבוד, ולפי נוסח האר"י מתחילים הודו, מזמור שיר, ברוך שאמר, מזמור לתודה, יהי כבוד, ובסידורים לפי נוסח אשכנז נמצא מזמור לתודה אחרי הודו, ואחרי מזמור לתודה למנצח מזמור לדוד, וכל המזמורים שאומרים רק בשבת ויו"ט, נמצא שמזמור לתודה ולמנצח עומדים זה על יד זה, אולם אינם נאמרים יחד, כי בימים שאומרים למנצח אין אומרים מזמור לתודה, וכשאומרים מזמור לתודה אין אומרים למנצח, יום אחד בשנה הוא הושענא רבה נאמרים שתי פרשיות אלו יחד, כי באותו יום אומרים גם מזמור לתודה וגם למנצח, כאמור המשילו זאת על פגישת שני רבני נייטרא שנמצאים תמיד זה על יד זה, ובכל זאת לא נפגשו רק ביום הבר מצוה של תלמידם רבינו.

14

עיי"ש אשר דן בתשובתו בענין לבישת בגדי צמר, וז"ל: "ובמדינות פולין כל מי אשר נגע יראת ה' בלבם אין לובש בגדי צמר, וגם במדינה זו מעת שבאתי לכאן הרבה הסירו בגדי הצמר מעליהם, ויבא עליהם ברכה... ואם הציבור רוצין לתקן תקנה דאף שהם לובשים בגדי צמר ואינם חוששים לחשש תערוכות, מכל מקום העובר לפני התיבה לא יעבור בלבוש צמר, דמחמת שהוא שליח וצריך לעבור רחמי שמים על הציבור, ראוי לחוש שפי, ודאי תקנה טובה היא ויבא עליהם ברכה".

אב"ד נייטרא וזמסב"ג: דער ישמח משה האט געהאט מיטן חתם סופר וועגן דעם.¹⁵

רבינו: דער חתם סופר האט געהאלטן אז ביידע נוסחאות זענען גלייך, ס'איז דא די באקאנטע תשובה (בש"ת הת"ס א"ח ס"ט מ"ו).¹⁶

ומסיים היש"מ שם, וז"ל: "דאס הציבור מתפללין בנוסח האר"י זצוק"ל שהוא נוסח של המתנהגים בחסידות, ודאי דהדין עם היחיד [דמעבכ להש"ץ שלא ירד בבגדי צמר], דידוע שכל המתפללין בנוסח זה קיימו וקבלו עליהם לברוח מצ"ש שערי היתר כדי שלא יפגעו בשער אחד ממאה של איסור ח"ו ואין לובשין בגדי צמר, אבל לירד לפני התיבה בהמנין שמתפללין בנוסח האר"י זצוק"ל בבגדי צמר, זה לא נשמע מעולם, הנה תרתי דסתר, תפילותיו ומלבושיו, ומעורר ח"ו קטרוג גדול", עיי"ש.

בשנת תקצ"ג אירע שבעיר אוהעל נוגש להעמוד א' מנגידי העיר ושמו ר' אברהם צבי כ"ץ בבגדי צמר, והסיד א' התריס כנגדו ומהה שלא יעבור לפני התיבה בבגדי צמר, אשר כידוע שהסידים מאוד הקפידו לא ללכת עם בגדי צמר, וכפי שמורן היש"מ כותב בתשובה הנ"ל שבדואי יש להחמיר שעכ"פ הניגש לפני התיבה להתפלל נוסח האר"י"ל שהיא נוסח של המתנהגים בחסידות, בוודאי לא ילבש בגדי צמר כי הם תרתי דסתר, וע"כ הסיד הנ"ל צעק על ר' אברהם צבי שהיות שנוסח ספרד היא לעילא מכל הנוסחאות אין לגשת לפני התיבה בבגדי צמר.

ר' אברהם צבי הנ"ל שלח מכתב למורן החת"ס לשמוע מה בפיו אודות מנהג הנ"ל, והחת"ס השיב לו שבדואי יש חומרא בבגדי צמר מחמת שלא מתערבבין בה חוטי פשתן, אבל אלו שאומרים שהנוסח ספרד אינה סובלת בגדי צמר, וזהו דבר שאין אני יודע מה הוא סח... ואחר שמאריך בידון נוסחאות התפילות של אשכנז והאר"י"ל, מסיים: אבל שלא להתפלל בבגדי צמר אין לחוש לדבריו, אם לא ישמיענו דבריו ויגלה לי סתרי, אז אודה על האמת אם הוא אמת... עכ"ל.

וכשהגיע המכתב לאוהעל יצא מורן היש"מ להגן על מנהג החסידים וערך מכתב למורן החת"ס בו הוא מבאר לו גדול החשש לעבור על ענין שעמנו, ושדורשי רשומות היו אומרים ששעמנ"ז אותיות שט"ן ע"ז, שכן השטן הוא עז וזקוק מתוח מאוד על הלוכשו, וגם עז הוא לשון עזים ושעיר הדיינו כמו שעירים ירקדו שם, ואיך יתכן לעורר רחמים על הציבור כשהוא לבוש בכח עז של הסט"א.

והחת"ס השיב (ס"ט): לא' שראה דברי היש"מ וכפי שכתב: האון החסיד דאוהעל אשר אמריותו מאירים מעולפת ספרים... ולבסוף כותב שכדאי והגון לא לגשת לפני התיבה בבגדי צמר מפני דרכי שלום.

עיי"ש שכתב וז"ל: "הנה כבר גלית דעתי לכם העומדים לפני כי כך קיבלתי מרבותי ז"ל והם מורי האון החסיד שבכחה מו"ה נתן אדליר ז"ל, והאון רבן של כל בני הגולה הפלאה ז"ל, אשר מימיהם שתיית ת"ל וממקורם חצבתי, כי כל הנוסחאות שוות זו כזו, וכל שיש בו יש בו, אלא שאין אתנו יודע עד מה ואנו מתפללין על דעת מתקני תפילות ונוסחאות הללו כי כולם לדבר אחד נתכונו כמו סגנון אחד לכמה נביאים ואין ב' נביאים מתנבאים בסגנון אחד, כי כל נוסחא ונוסחא אינה אלא סגנון אחד מושגה מחברתה, אבל הם עולים למקום אחד.

אב"ד נייטרא וזמסב"ג: ער זאגט אז דער אר"י הק' האט פערצופאל געדאווענט דער נוסח, וזייל ער האט באלאנגט דארט.

רבינו: וזייל ער איז געווען פון די ספרדים, און ער ענדיגט מיט א לשון אויף די נוסח אשכנז "אחותי ולא ארפנו"..."¹⁷

אב"ד נייטרא וזמסב"ג: מוזאגט דאך אז אין רמ"א'ס ביהמ"ד, דארט דאווענט מען דאך אויך אשכנז'יש, און

וכשבא נר האלקים האר"י ז"ל ואין וחקר ותיקן כי הוא ידע תוכן הדברים הוא העמיד בסידורו כל דבר על מוכנו וגילה תעלומות של הנוסחא ההיא הספרדים יען כי היה ספרד, ואילו הוא היה אשכנזי, או היה נמצא באשכנזי איש כמותו היה עושה כיוצא בזה בסידור אשכנזי, ועתה בדורות האחרונים הבאים בסוד ה' די להם שמבנים דברי האר"י ז"ל, אבל אין אתנו יודע להוציא כן מנוסח אשכנזי, על כן טוב להם להתפלל מסידור ספרדים שגרשם שם מקום ההיכלות והיהודים ע"פ האר"י ז"ל, ומה שיתפללו אשכנזי אע"פ שגם שם נרמז הכל והמתפלל על דעת המתקן הנוסחא ההיא עד מהרה ירוץ דברו, ומכל מקום נוח להם להתפלל מה שמבנים ממה שמתפלל על דעת המתקן, וע"כ מורי האון החסיד שבכחה מו"ה נתן אדלער ז"ל הוא בעצמו עבר לפני התיבה והתפלל ספרדי בסידור האר"י ז"ל, וכן מורי האון בעל הפלאה ז"ל, כי רק אך המה התפללו בנוסח האר"י ושום אחד מהאנשים המצורפים להמנין לא התפללו כי אם אשכנזי, ואפילו בנו האון בעל מחנה לוי ז"ל לא שינה נוסחא אשכנזי, ומיד אחר פטירת אביו האון ז"ל ביטל הבית הכנסת שלו והתפלל בבית הכנסת של קהל בפפד"מ והוא דבר מפורסם וידוע, והכל מטעם כי מי שאינו יודע עד מה אין לו לשנות נוסחתינו כמצינו עלינו במג"א רס"י ס"ח בשם ירושלמי, ושכן כתב האר"י בעצמו.

והיוצא מדברינו שהמתפללים ספרדית מסתמא באו בסוד ה' ונכנסו בסתר המדרגה ויודעים מה שאומרים יפה עשו, ומי שלא הגיע לכך כגון אנחנו מה שאנו מתפללין על דעת מתקני תפילות נוסחי אשכנזי גם תפילתינו נשמעת, אבל אין לומר שתפילה זו מושגה מחברתה ואינה סובלת בגד צמר, דברי הכל המה", עיי"ש.

עיי"ש מ"כ במכתב למורן הישמח משה ז"ל (ש"ת הת"ס א"ח ס"ט קצ"ו) בו מאריך בענין זה שהוא משתמש בקמיעות ובפעולות שמות הקודש, ובתו"ד כתב לו ג"כ על מה שהוא משנה נוסח התפילה הנהוג לנוסח ספרד, וז"ל בא"ה: "יעוד אמרתי כי התפילה בנוסח ספרד אינו גאי ופחיתות לנוסח אשכנזי אשר התורה מקובלת בידיהם מאבות הראשונים, ועיין באריות היעב"ץ בכלאי אורב, אך היות כי בעו"ה נשכחו סתרי הכנה בצרות ויגונות, ובדור האחרון העמידה נר מזרחי האר"י ז"ל, וזכו הספרדים שהי' מבניהם, והוא גילה תעלומות בנוסחאות שלהם, ואילו היינו גם אנחנו זוכים לכיוצא בו, היה מבאר לנו כהנה וכהנה בנוסחאות שלנו, והיות כי בעו"ה אין אתנו יודע מה, על כן מי שרוצה לכיין והוא אינו יודע צריך להתפלל בנוסח האר"י, והיות בעוונותי לא זכיתי לא לזה ולא לזה, על כן בנוסחא שהורגלתי אחזיק ולא ארפנו, כי מה לא הכא ומה לי התם..." עיי"ש.

עפעס עמיצער האט געוואלט דאווענען ספרד'יש, און כ'זיים נישט עפעס איז אים געשעהן...¹⁸

רבינו: דער נודע ביהודה שרייבט אויך אין צל"ח אויף ברכות (דף י"א) אויך זייער שארף אויף די וואס זענען משנה פון אשכנז אויף ספרד אז ס'איז א בזיון אין די כבוד פון די ראשונים.¹⁹

אב"ד נייטרא ומוסב"ג: דער מונקאטשער רב ברענגט אז ס'איז געווען א גרויסע קפידא אז מ'זאל נישט משנה זיין דארט אין קראקא.²⁰

רבינו: דארט איז געווען א ספציעלע קפידא אויף דעם.²¹

18

ע' בס' אלה מסעי (עמ' צ"ז) מה שסיפר רבינו בעל ברך משה זי"ע שהיה שם לפני המלחמה עם דודו כ"ק הרה"צ רבי משולם זושא מראצפערט, והבעל תפילה ניוגש למנחה עם טלית על ראשו כמנהג בני אשכנז גם בימות החול ולתפילת ערבית הסיר הטלית מעל הראש ולבש ספאד"ק.

19

ו"ל: "נוסח שלנו אשכנזים תורה היא ואף על פי כן הספרדים יחזיקו במנהגם ויש להם על מה שימנעו ולעולם אל ישנה אדם מנהג אבותיו אבל מה שהחדשים מקרוב באו לשנות במדינות הללו מנהג אבותינו הקדושים המה לדעתי פוגמים בכבוד רבותינו בעלי התוספות והרא"ש ועתידיים ליתן את הדין ואין כאן אהבה אלא שנאה ולתאוה יבקש נפרד ועליהם אני קורא 'ולמשנאי אהבו מות' והמשנה ידו על התחתונה, עכ"ל.

וע"ע בשו"ת נודע ביהודה (פאה"ת או"ח סי' קכ"ז) כותב וגם מה שכתב מענין שינוי נוסח התפילות גם בענין רע וזמר מאוד", והעיד על עצמו "דרכי להקפיד מאד על אלו אשר חדשים באו לשנות שום נוסח בתפילה".

20

ענין בנמוקי אורח חיים (סימן תרס"ט אות א) שכתב ו"ל: ושמעתי מאדמו"ר סבא קדישא זי"ע משינאווע, שהתפלל שם בבית הכנסת הישנה (בקראקא) לבילי שבת קודש עם עולם גדול לאלפים, וצויה להש"ץ שלא לשנות כל שהוא מהנהגו, אם כי הוא התפלל לעצמו גם שם נוסח ספרד הרגיל, וסיפר מעשה נורא על זה מביהכ"ג המהרש"ל זי"ע בלובלין ואכמ"ל, ואנן מה נעני אבתריהו עיי"ש.

ולשלמות הענין עיי' בס' מרא דשמעתתא (ה"א אות כ"ב) שב"ק הגה"צ רמ"א מפריינד זי"ל גאב"ד עיה"ק ירושת"ל סיפר כי פעם התפלל הרה"ק המגיד מוקאנצין זי"ע א בבית הכנסת של המהרש"ל בלובלין ותיקף כשהתחיל בנוסח ספרד נרתע וגם לאחוריו ואמד כי ראה את המהרש"ל בא עם חוטרא הנורא כנגדו, עבור ששינה מהמנהג להתפלל בנוסח אשכנז.

21

עיי' בס' לחות זכרון (י"ל בשנת תרס"ד) מביא העתק מהפנקס חברת תלמוד תורה דק"ק קראקא שם הובא שבשנת תקמ"ז הוציאו רבה של קראקא רבי יצחק הלוי עם בית דינו ומנהיגי קהילתו איסור חמור לשנות את המסורת המקובלת, וזה לשונו: "בהיות שגלוי וידוע ומפורסם בכל קצוי ארץ שקהלנו המפוארה היתה מעולם מטרפולין של מלכים מלכי רבנן אשר שפונים טמונים ברגבי האדמה ואחרון

א' הנוכחים: דער רבי האט אמאל דערציילט די מעשה פונעם ייטב לב, ווען זיין תלמיד (בעל עשר אורות ושא"ס) האט געדארפט ווערן רב אין א שטעטל, ער האט אים געגעבן א הדרכה, עפעס א בריוו.

רבינו: יא, ער האט אים געגעבן א הדרכה אז מ'פארט אדוועק אויף יו"ט...²²

האנונים בזמן ראשם במעלה רבן של כל בני הגולה מאור עיניו הרב רמ"א זי"ל עלה על כלנה במקור הדינים והדת עמודי בית ישראל נשענים לא יטו ימין ושמאל, ולא נשמע ולא נראה מעולם על שום אחד מהם שמלא את לבו להיות פריש מרובא לבנות לו במה לעצמו לשנות ח"ו איזה נוסח מהתפלה מה שטבעו לנו חכמים הקדמונים על פי הסכמת הרב רמ"א זי"ל.

והנה עתה בעו"ה קמו חדשים מקרוב באו מלאו את לבם לבנות כמות לעצמם לשנות נסחאות ישנים, וכדי להסיר המכשלה הזאת מפה קהלתנו נוסדו יחד עיני העדה כבוד אלופים רוני קציני מנהיגי הקהילה בצירוף שאר בעלי התמנות ובראשם כבוד אדמו"ר הרב האגון הגדול המפורסם אב"ד ור"מ דקהלתנו והגליל יצ"ו ובצירוף כבוד הבר"ץ לעיין ולפקח בעיניו ופקיחא רבא שלא תהיה זאת בישראל, וגורו בחרם לבל ירים איש את ידו מבני קהלתנו לעשות לו מעין בפני עצמו או לשנות איזה נוסחאות מנוסח התפלה אשר קבלנו מאבותינו הקדושים אשר המה בעבי האדמה והזקין בארץ שרשם... ע"ש.

22

ענין בספר נפלאים מעשיך (חלק ב' עמוד כ"א) שמוביא בשם הגה"צ מבאנאד זי"ל ששמע מהבעה"ס עשר אורות שהיה מתלמידי הייטב לב, והיה ברוך הכשרונות ומושלם מאד, וברכות הדינים נתמנה לרב בא' מערי גאליציע ונכנס אל רבו הק' לקבל ממנו ברכה, וגם ביקש ממנו הדרכה לדעת את הדרך אשר ילך בה, והרה"ק ישב עמו שעה ארוכה והדריך את תלמידו בעצות ואופנים שונים איך להתנהג בעניני הנהגה והוראה.

ובתוך הדברים אמר לו הייטב לב דע, שאני מכיר עיירות גאליציע מקרוב (כי הוא היה רב בסטראפקוב שמודינת גאליציע) ושם דרים בכל עיר מינים ממינים שונים, חסידי דיוקוב וחסידו בעלזא וכו', וחסיד זה נוסע לרבו על חג הסוכות, והשני נוסע לרבו על ראש השנה וכדומה, וכמובן שאתה בתוך רב העיירה תאזהר נפשך שישארו אצלך לימים טובים [ידו ביז דאך א גוטער בעל דרשן און א גוטער בעל תפילה, וועסטו דאך א וודאי וועלן אז מען זאל בלייבן ביי דיר אויף ימים טובים], אבל זאת אגיד לך, שאל תתערב כלל בזה כי יצמח מזה מחלוקת גדולה, ותעורר עליך ריב ומדון.

ועוד אמר לו הרה"ק - ותדע נאמנה שזה שדברי נשמעין בכל מקום, הוא מושם שכשאני רוצה לתקן איזה דבר או לצוות איזה ענין אני מעיין מקודם בדבר, ואם אני רואה שממילא לא ישמעו לדברי או איני אומר כלל, ועוד כי מעולם ידעתי בתוך תוכי שאני באמת כלום, וחזר על דבריו און איך בין טאקע גארנישט, וכך הירבה לומר לו הדרכה.

וסיפר, שבאותו שעה שהרה"ק הייטב לב אמר איך בין טאקע גארנישט' בצבץ ועלה מוננו גודל שברון לבו, עד שאותו תלמיד עמד

אב"ד נייטרא וומסב"ג: אויך עפעס מיט 'את המטה הזה תקח בידך'...

רבינו: ער האט אים געזאגט א רב גייט מיט א שטעקן, פארוואס גייט ער מיט א שטעקן, א שטעקן האט א קאפ, וואס דער קאפ איז געבויען, מ'דארף זיין געבויען... זבאותו זה המטה' זאגט מען נאך.²³

אב"ד נייטרא וומסב"ג: כף אחת עשרה זהב איז דא א ווארט פון רבי מאיר'ל.²⁴

רבינו: דער ייטב לב האט אים דאס געגעבן א הדרכה אלס רב.

א' הנוכחים: וועגן דעם האבן די בעלי בתים ליב צו בייגן דעם רב'ס קאפ?

רבינו: (בצחות) יא.... ס'איז דא וואס זענען עס שטארק מיהר ס'זאל זיין אזוי מיט א גרויסן שיעור.

אב"ד נייטרא וומסב"ג: אבער ס'איז נישט די נייטרא בעלי בתים...

א' הנוכחים: רבי מיכאל בער (הגרמ"ב ווייסמאנדל ז"ל שהי' בוויז'ר התנו של בעל נאות דשא ז"ל) ברענגט מאקע א אינטערסאנטע זאך, אין ספר איש חמודות פון רבי מיכאל בער, זיי האבן עס ארויס גענומען אין די צווייטע דרוק ווייל דער ליטווישער עולם האט פארפירט, כ'האב עס געהערט פון נייטרא רב וואס האט דאס געהערט פון רבי מיכאל בער'ן, ער איז געווען ביים חפץ חיים.²⁵ ער איז דאך ארום געפארן, האט אים דער חפץ חיים געזאגט, אז ווען איך ווייס ווען אז מיינ חיבור משנה ברורה וועט ברענגען אן התרשלות אין לימוד מוגן אברהם און מורי זהב וואלט איך

משתאה מחריש לדעת שאותו רב המדינה ומנהיג עדה לאלפים שבור לרסיסים בגודל ענוות צדקן.

וכן ראה מש"כ המחבר עשר אורות בקונטרס כתבי צדק שבו הדפיס שנים עשר מכתבים מומן הייטב לב, ששם הקדים לתאר מקצת מגדולת רבו מרן הייטב לב ומידותיו הק', עיי"ש.

²³ עיי' בהגדה של פסח מעשי ידי יוצר להגר"ש קלוגער ז"ל עה"פ ובאותות וזה המטה (אופן ב) שהקב"ה אמר למשה להרגיש עצמו בענוה כמו המטה שאינו רק שליה, וכך יוכל לעשות מופתים ולהנהיג את העדה, ע"ש.

²⁴ עיין בס' אור הגנוז מהרה"ק הדעת שלו ז"ל מושאין (עמ' פ"ט) וכתוב: בשם זקני הרה"ק מפרעמישלאן ז"ל כף אחת עשרה זהב, מיט איין בייג איז מען א גאלדען יודל, ע"ש.

²⁵ עיי' בס' שיה זקנים (ה"ה עמ' שס"ט) שמוביא השיחה שהיה לרבי מיכאל בער עם החפץ חיים אודות הדרך הלימוד שהיה נפוץ במדינת ליטא. ווע"ע בס' ישראל והומנים (עמ' ק"ב) שג"כ מביא מזה, ע"ש.

עס ווען נישט געמאכט, און די ליטווישע וועלט ווען מ'האט עס שוין איבער געדרוקט נאכאמאל האט מען עס שוין ארויס גענומען, ער (הגה"צ מניטרא) האט זיך זייער געבייזערט פארוואס נעמט מען עס ארויס, ער האט עס אליין געהערט פון חפץ חיים.

רבינו: יא, אז מ'ויל גוט מלכין זיין א חלכה, מוז מען זיך פלאגן און נאכקוקן די שולחן ערוך מיט די נושאי כלים, אן קיין קיצורים, דאס איז גוט אז מ'ויל אמאל עפעס נאכקוקן.

אב"ד נייטרא וומסב"ג: א אינטערסאנטע זאך כ'האב געהערט פון מיינ שווער ז"ל דער דושינסקער רב (הגה"צ רבי צבי ישכר דוב כ"ץ ז"ל אב"ד ק"ק בית יוסף צבי דושינסקא בווליאנסבורג יע"א), ער האט פארציילט אז ער האט געהערט פון רבי משה האלבערשטאם ז"ל (בעמח"ס שו"ת דברי משה וחבר הכד"צ בירושתי'), רבי משה האט פארציילט אז דער חפץ חיים איז באקאנט אז ער האט געוואלט פארן קיין ארץ ישראל,²⁶ ס'איז דא א דירה אין ארץ ישראל וואס דער חפץ חיים האט

26

עיין בקובץ אגרות אחיעזר (עמ' תרע"ו) שהחפץ חיים ביקש מאוד לעלות ולהשתקע בארץ ישראל, והתנה עם חתנו הגאון רבי צבי לוינסאהן וכמו עם אשתו השניה שאם עולה לארץ ישראל נתבטלו כל התחייבותיו, ואז קרא הגאון רבי חיים עוזר אסיפת מראשי ישיבות שיפנו אל החפץ חיים בבקשה לדחות הנסיעה, כי נוכחותו משפיעה לטובת "יעד הישיבות", אמנם טען החפץ חיים "הלא כבר זקנתו ואין בכוחו לפעול דבר", אך רבי חיים עוזר השיב לעומתו בדברי רבי ישראל סאלנטער "אב אינו נוטש את ילדיו ואף כי זקן הוא הרי כל זמן שבראש השולחן יושב איש שיבה הכל מתנהל באופן שונה", ועוד אמר לו "אם מר נוסע אתלווה גם אנכי אליך", המלים האחרונות השפיעו על החפץ חיים ויתר מכל טענה אחרת ואמר, "חלילה חלילה אסור לרבי חיים עוזר לנטוש את הגולה" והוא קיבל את דעתו ונשאר.

ויש לציין שבס' פאר הדור (ה"א) מובא מהשתדלות החפץ חיים לעלות לארצה"ק, וכבר שלח את ספריו וכלי ביתו, והוא תלה שלא יצא אל הפועל כי פרסמו עליו תוארים גדולים שכאלו גאון וצדיק מוגיע לארצה"ק, וע"כ ביקש אח"כ מו" העסקנים שישתדל בהענין אך ללא פרסום כלל.

ועיי' בס' מכתבי החפץ חיים (עמ' 76) כותב בנו של החפץ חיים: אני הכותב (עמ' של ה"ח) בבואי מגולה נסעתי לארצנו בלי שום מטרה, רק לראות את הארץ אשר אנו מוכירים אותה בשבתנו וקומנו כל ימי חיינו, ולא גלית את תכנית נסיעתי לא"י למר אבא בידעי שיענעב נסיעתי בשביל ההוצאות הגדולות, והודעתי למר אבא בשבתי כבר בארץ, וכשבאתי בחזרה ובקרת את אבי, אמר לי, הסכלת עשה, אם היית שם בא"י כבר היה לך להשתקע שם".

ועיין בס' חפץ חיים עה"ת (פר ואתחנן) דברי פרידה שכתב החפץ חיים בשנת תרפ"ד לתלמידיו כדברי פרידה לרגל עלייתו לארצה"ק.

געקויפט, ²⁷ אזוי ווי אסאך צדיקים גדולים וואס האבן געוואלט עולה זיין אויף ארץ ישראל, און אין ארץ ישראל איז דאך געווען דער באקאנטער ספרד'ישער גאון וצדיק רבי שלמה אליעזר אלפאנדרי, האט ער געזאגט 'הוא לא יבוא' ער וועט נישט קומען, ער האט געפלעגט רעדן אויף לשון קודש, 'הוא לא יבוא' ער וועט נישט קומען.

בקיזור וואס איז די מעשה, ער זעהט אז מן השמים איז נגזר געווארן אז דער חפץ חיים וועט נתקבל ווערן בכל תפוצות ישראל, זיין חיבור, אז ער וועט קומען אויף ארץ ישראל וועט זיך איינע פון די צוויי פארטייען ארויף זעצן אויף אים, אדער די קנאים זאגט ער אדער פארקערט, וועט אויסקומען אז נישט יעדער וועט לערנען חפץ חיים, במילא זאגט ער 'הוא לא יבוא' וכך הוה. ²⁸

רבינו יא. דער משנה ברורה איז מאקע שטארק מפורסם געווארן.

אב"ד נייטרא וזמסב"ג: ער (ר' מיכאל בער) האט געוואלט בלייבן לערנען ביים חפץ חיים ברענגט ער דארט, האט אים דער חפץ חיים געזאגט, גיי צו רבי חיים עוזרין און קוק אים אן און פאר אהיים, ווייל דער ריכטיגער דרך הלימוד

איז ביי די תלמידי התם סופר, אונז האבן מיר געדארפט מאכן וועגן השכלה מציל צו זיין ליטא, אבער דער ריכטיגער דרך הלימוד איז ווי דער התם סופר, אזוי האט דער חפץ חיים געזאגט, אזוי ברענגט ער. ²⁹

רבינו: דעם התם סופר'ס דרך הלימוד וואס מ'זעהט עס נאך קלארער אין כתב סופר, ממש אין דוגמתו וויאזוי ער נעמט אדורך אן ענין א סוגיא און מ'זעהט עס אין התם סופר'ס תלמידים, און אין כתב סופר'ס תלמידים, די אלע זענען געווען רבנים די אלע האבן געשריבן, די וואס האבן געשריבן חיבורים, זעהט מען וויאזוי זיי האבן געלערנט דעם דרך פון התם סופר... ³⁰

אב"ד נייטרא וזמסב"ג: מ'פלעגט זאגן אז דער כתב סופר זעהט מען אפילו א געוויסע נקודה, די תשובות זענען נאך מער, ער איז שוין געווען א רבנ"ש קינד, מיט א מסורה וויאזוי ער איז אויף געוואקסן.

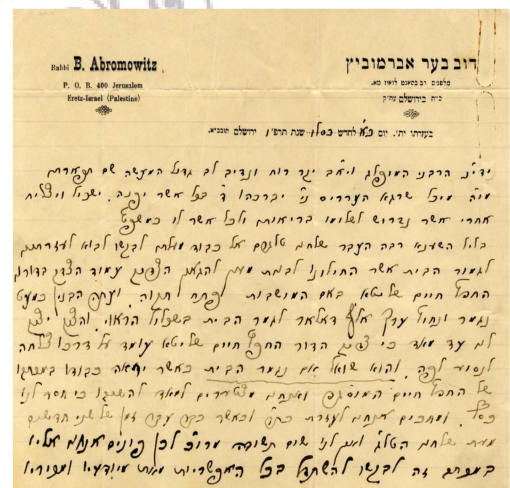
רבינו: ער זאגט זיך בעסער ארויס צו פארשטיין, א געוואלדיגע קלארע מהלך.

אב"ד נייטרא וזמסב"ג: יא, דער התם סופר איז אביסל שווערער.

27

היא נמצאת היום בעיר פתח תקוה ליד ישיבת לומז'א, ונקראת 'בית הרב'

מנו"ב תצלום מכתב מא' מתלמידי החפץ חיים שמבקש למחר לבנות ביתו של החפץ חיים בעיר פתח תקוה:

28

ע' בקובץ קול התורה (מלון ג"ה) מובא עובדא זו שהאון המקובל ריא"ז מרגליות היה חברותא של הסבא קדישא המהרש"א אליפאנדרי כל יום בתורת הנסתר, והוא זה שסיפר לו שפורסם שמועה שהחפץ עולה לארצה"ק, ואמר לו כ"ל.

29

עיי' בס' שיה זקנים (ח"ה ע' שס"ט) שהאון רבי מיכאל בער שאל את החפץ חיים ז"ל האם ישנה את דרך הלימוד שלנו, והשיב לו שלא ישנה, והוסיף ואמר שבא אחד והטעה (פארגיירט) את הדרך הלימוד, ושוב אין יכולין להחזירו (צורק דרייען), תלמדו כמו שהמהרש"א למד.

30

ועיי' עוד בס' יואל משה (מאמר להש"ק סי' ל"ה) כ' שאותן המבלין מיהו בסברות כרסיות ובדיוות מן הלב באופן שאי אפשר לבא בדרך הלימוד הזה לידי ביטול הלכה למעשה אין זה ידעת התורה וכו'.

בס' משכיל אל דל בשירי משכיל (כלל א פרט א) מביא מהחתם סופר ז"ל שעיקר לימוד האמת הוא שימלא כריסו מנעוריו בלימוד התלמוד עם הראשונים (רש"י) ותוס' ראש' רי"ף ורמב"ם ונ"י רשב"א ורשב"א ור"ן) ולייגע ולמרוח ולהבין דעתם ויהיו שגורים בפיו שהראשונים כבר חרשו ועידרו וזרעו וכו' ולחדש חידו'ת ודינים והערות חדשות על פי דבריהם, ועיי' ש' שמתרעם על אותן שכל בקיאותיהם הוא ממופרשי האחרונים.

ועיי' מה ש' בס' סנה בעור באש (עמ' ק"ה) על דרך הלימוד של החתם סופר עם תלמידיו: דרך הלימוד אשר שקד להנהיג ולהקנות לתלמידיו היה לימוד לאמיתתה של תורה לברר וללכך היטב את הסוגיא עם הראשונים ולאפוקי לה אליבא דהילכתא, והיה מדגים בפניהם את דרכי הלימוד השונים והיה מכוון את תלמידים וצעדיהם אל דרך האמת בה ילכו ויראו אור, לפעמים היה מציג בפניהם קושיא אחת והשיב עליה שני תירוצים האחד בדרך הפלפל חריף ולעומתו ישוב אחר בדרך הפשט, ושאלם איזה דרך ימצא יותר חן בעיניהם, והשיבוהו על דרך הפלפל, ואמר להם מרן אף על פי שהדרך הראשון הוא יותר חריף אבל השני הוא אמת והאמת אהוב מכל.

רבינו: כ'זואלט געזאגט דער חתם סופר איז ווי א האלבער ראשון,³¹ דער כתב סופר איז זיך מער מסביר, ער זאגט וואס ער האט צו זאגן זייער קלאר...

אב"ד נייטרא וומסב"ג: סיי אין די תשובות און סיי אין אגדה.

רבינו: אין די חידושים סיי אין די תשובות, ער איז שיין מבאר מיט א סדר נכון מאוד.

אב"ד נייטרא וומסב"ג: און ער איז געווען א יונגער מענטש.

רבינו: ער איז געווען א געלונגענער מענטש, און דאס האבן די תלמידים איבער גענומען, דעם כתב סופר'ס תלמידים, דער חתם סופר, זיי האבן זייער גוט געלערנט.

אב"ד נייטרא וומסב"ג: ער איז אויך געווען זייער א יונגער מענטש.

רבינו: ס'איז דא א נייער ספר פונעם חתם סופר'ס ברודער, ס'הייסט 'גבעת שאול' ער איז געווען סיקסער רב.³²

הרמ"ז: כ'האב געזעהן ערגעץ וואו ס'שטייט אז דער חתם סופר האט געזאגט, פון אנפאנג האט ער געלערנט מער פלפול, שפעטער האט ער געטוישט, און ער האט חרטה פארוואס ער האט נישט אזוי געלערנט לבתהילה, כ'האב געזעהן אז ס'איז געדרוקט, אז ער אליין זאגט אז ער האט געטוישט דעם דרך הלימוד ביי אים און די ישיבה.

31

וויסן לציין מה שכ' בס' סנה בער באש (עמ' ת"ח) בענין זה: מרן מחמת עומס העבודה שהיה מוטל על כתפיו היה שונה משנתו בדרך קצרה, ולא היו עתותיו בידו שיוכל לבאר היטב מונתו וטמנם ברמז, והיו גדולים שהיו מוארים חידושי הכתובים בקצרה בכמה גוני ואנפי, ולכן יש לדייק היטב בדברות קדשו ולהתאמץ לירד לסוף דעתו הגדולה.

אמר פעם לבנו רבי שמעון לאחר שהעלה על הכתב אחד מחידושי בהרחבה יתירה שמן הראוי לקצר יותר, ולאחר שכתב פעם נוספת העיר לו מרן על שהפעם קיצר ביותר "אמת נכון הדבר שגם אני כותב בקיצור בשביל שאין לי פנאי כל כך, ויצטרכו הלומדים לייגע בדברי תורת אבא אלה אין לך סיבה לקצר במדה כזו".

וויסן לציין כי בעל המכתב סופר רצה לערוך ספר מיוחד לבאר את מונת מרן בחידושי האגדה שלו, ולא עלה בידו מחמת רוב מירדותיו, וחלק קטן נמצא במכתב סופר ח"א על פרשיות התורה.

32

ה"ה הגאון רבי שאול עהרנפעלד ז"ל בן הגאון רבי בי דוד צבי ז"ל חתן מרן החתם סופר ז"ל ומתלמידי הכתב סופר ז"ל, וכשתעלה אחיו הגאון החתם סופר ז"ל לכהן ברבנות ק"ק מאטעסדארף יצ"ו מילא את מקומו ברבנות ק"ק סיקסא יצ"ו.

רבינו: דער חתם סופר האט אויסגעלערנט די תלמידים זיך צו פלאגן און מעיין אין די ראשונים אויף יעדע סוגיא, נישט זוכן קיין חידושים,³³ ער שרייבט אין א תשובה (שו"ת אבה"ע סי' י"ב) אז ער פריידט זיך אז ער האט פארשטאנען די שיטת הראשונים, און דאס איז איהם גענוג.³⁴

ער שרייבט זייער שארף אין א תשובה (קובץ תשובות סי' פ"ט) "רוב ההמצאות שקר".³⁵

אב"ד נייטרא וומסב"ג: די וועלט זאגט עס אויפן שאגת ארי, ער האט געטראפן דעם גר"א, האט ער געזאגט נאכדעם ווען ער ווייסט ווען יונגער וואלט ער ווען געטוישט זיין וועג, דער שאגת ארי האט דאך געלערנט בדרך הפלפול, און דער גר"א איז דאך געווען פשט,³⁶ האט ער געזאגט ווען ער וואלט ווען געווען יונגער וואלט ער ווען געטוישט דעם דרך הלימוד.

פון חתם סופר זאגט מען אויך אזוי?.

33

בדברי הרכה לאחד מתלמידיו (בשו"ת ז"ד סי' י"ט) הוא כותב "סדור למודו, טובה צפורן של ראשונים וינה ספרי האחרונים ופלפולים העמוקים שאינם צריכים לשעה וימלא כריסו, כי הכל צריכים למארי חיטי".

וכך מציין דבר זה בנו בעל הכתב סופר (מובא בדרשות כת"ס עמ' ק"א) בהספד שערך לאביו במלאות השלושים לפטירתו ושירטט קווי יסוד לדמותו של אביו, העלה על נס שכל עיקר הדגש בשעת לימוד השיעורים היה לעמוד על דעת רבותנו הראשונים ולירד לעומקם "הלא ידעתם אף גם שמעתם ועיניכם הראות גודל רוח קדושתו וצדקתו בעת לימוד השיעור לא לפלפל כי אם לעמוד על דעת קדושים ולהבינו לתלמידים".

34

ו"ל שם: "הדברים פשוטים, ואם אין בהם חידוש דבר לפי עניות דעתי די לי שזכיתי להבין דברי הראשונים, וד' עמנו, ולא נצא ממצרכי האמת".

35

עיי"ש שכותב לרב פלוני דברי תוכחה על דבריו וז"ל: "כי הדוחקים רובם אמתיים, אמנם השכליים וההמצאות רובם שקר, והם המכסים פני האמת וגורמים לבעליהם להחזיק בשקר בתורת ה', כי רע בעיניהם להודות על האמת ולעזוב החריפות שלהם, וזאת המכשלה תחת יד החריפים, וזה לשון הריב"ש: "אמנם תדע ותשכיל, כי ראוי לכל חריף ומפולפל לשמור מאד את דרך עץ החיים, פן בפלפולו ואגב חורפיה יהיה למטים מן הישרה נשפל, ומה בצע אם חרב פיפיות בידו, חרב חלל הגדול, חרב החודרת יורדת ונוקבת עד התהום ובהרים מוקדרת, ותהי האמת נעדרת, הלא כל יצע וכל חפץ להעמיד התורה על מנונה, ולא יכרת מעונה".

36

עיי' בס' עץ החיים (בשםה"ס נפש החיים את ק"ל) אמר הגר"א על הגאון בעל שאגת אריה שהוא מורבה בפלפול, והגאון בעל שאגת אריה אמר על הגר"א שמרבה בפשטות.

הרבינו: כהאב עם אזוי געזעהן געדריקט.

רבינו: ער שרייבט א ווערטל אז די וואס זוכן צו זיין עושי חדשות מיט חידושים, זיי זענען 'בעלי מלחמות'.³⁷
אב"ד נייטרא וומסב"ג: יא, כ'האב עם געזעהן...

37

ונעתיק בן לשונו הזהב של מרן החתם סופר איך שמבאר כל שיטתו ודרך לימודו בחידושויו על מס' חולין (ג) ו"ל: ...ואמרי אינשי כל עושי חדשות בעל מלחמות, כי מרבה מחלוקת בתורה, וכל א' בונה במה לעצמו באומרו מקום הגיהו לי עד שהגיע הענין הזה לשיעור כך כי בעלי התשובות אינם משיבים אלא מגידי חדשות, להרוס דעת הראשונים ולחדש דבר מלבן, וכשאדם מורה הלכה כפשוטה כמו שהשיבו הראשונים אומרים אין בתשובה זו חידוש, עד שכל חלקה טובה סקלו באמני פלפוליהם והכל בנוי על מקום הגיהו לי מן השמים להתגדר בו.

ופה מוצאתי מקום להרחיב הדבור מה שאלצינו הנה, השל"ה וכל גדולי ישראל צוחי' כי כרוכי' על החילוקים הנוהגים בבעלי ישיבה ואומרים שהם מבלי עולם. והנה דבר זה נתפשט בתפוצות ישראל מאוד מאוד וכל ראויו ומבניו יכירו כי לכאורה שוא והבל הוא. וחלילה לנו לחשוב בן על צדיקים וטובים קדמונינו שהגחילו לנו ירחי שוא ומשאות מדיחים איך לא סקלום אנשי דורם או כשהתחיל לקלקל. ואם תאמר הי' מה שהי'. אתה נותן מקום למינים לרדות דלמא גם תפילין וכיוצא בו התחיל בדור מן הדורות ולפנים לא הי'. חלילה לחשוב. אבל אומר אני החילוקים דרכם בקודש וממעיין הקודש יצאו אלא שנתקלקל באורך הזמן.

וטרם כל נחקר על שם זה חילוק מה שמו מה תאמר אבל הוה יודע דעיקר שמוש התלמידים אצל רבם הוא לרמות מילתא למילתא. וז"ל הרא"ש (הובא בב"ב בדף כ"ד סי' רמ"ב) וז"ל דעכשו נמי אין כל מעשה בא בגמ' אלא שמדמה מילתא למילתא ואיכא למיחש שמדמה מה דלא דמו עכ"ל שם.

ועל זה נהגו כשאדם מחדש דבר אומרים בלשון אשכנז גלייך או אום גלייך פי' דומה או אינו דומה שהדמיון עולה יפה או אינו עולה יפה. והיות הסברות עמוקות ודקות בחוש השערה לחלק בין זה לזה ועי"ז יתראו כמה קושי' שיועד לחלק ביניהם מה שהי' בעיני התלמידים דומין זה לזה יבוא רבו וחקרו שאין זה דומה ומורה לתלמידים הסדק שבין זה לזה וזה הוא חילוק שהי' רב מראה לתלמידים החילוק וההפרש בין הסברות שהי' נראה להם במושכל הראשון שהם דומים זה לזה וזהו ילמדו דרך האמת בהוראה.

ואמנם בעי"ה נתקלקלו הדורות ואדרבא החליפו הנ"ל בפלפולים חריפים ומשוננים ואינם משיגים אם דומה או לא רק שיהי' חריף וחדוד או לשיטתו אעפ"י שאם יענין שפיר אין זה שיטתו שהחילוק רב ביניהם. עד שבעלי החריפים האלו הם המורים בהרפותם.

והא לך לשון הריב"ש סי' רע"א אבל אין צריך לידע כל היות התוספת וגליוניהם ולמירמי דוקלי ולקוף להו. וכמה חכמים ראינו בעינינו מופלפלים וחריפים בהיות דמעיילי פילא בקופא דמחטא ועל כל קוץ וקוץ אומרים תילי תילים קושיות ותירוצים ולפום חורפא לא סלקא להו שמעתתא אליבא דהלכתא ואומרים על אסור מותר ועל מותר אסור עכ"ל הריב"ש שם, עכ"ל.

רבינו: אין חתם סופר שמייט אז נאר ווער ס'איז זוכה און ער לערנט תורה לשמה ער קען מכוין זיין צום אמת ביים לערנען, און צו מעמיד זיין תלמידים.³⁸
און דער חתם סופר האט טאקע צו דעם זוכה געווען.

אב"ד נייטרא וומסב"ג: אינטערסאנט אין בריסקער חדר איז דא אזא מימרא, אז דער בריסקער רב האט געזאגט אזוי, דער הייליגער חתם סופר איז זייער גרויס, אבער מיר זענען נישט משועבד צו זיין דרך הלימוד, פארוואס? דער הייליגער חתם סופר? זאגט ער ווייל דער הייליגער חתם סופר האט געלאזט צוואה פאר די קינדער פאר'ן כתב סופר האט ער זיי געזאגט, אז יראת שמים זאלט עמי' נעמען פון רבי עקיבא איגר, פונעם זיידן, אבער דעם דרך הלימוד זאלט עמי' נעמען מיינס, האט דאך דער חתם סופר אליין געזאגט אז זיין דרך הלימוד איז אנדערש פון רבי עקיבא איגר, אזוי זענען מיר מיט דעם רבי עקיבא איגר'ס דרך.³⁹

דער חזון איש איז געווען מורא'דיג פאר רבי עקיבא איגר.⁴⁰

38

עיין בדרשת חתם סופר (ח"ג דף כ) "דוד המלך ע"ה המשיל הצדיק הלומד תורה לשמה ואילך באילן שתול על פלגי מים אשר פרוי יתן בעתו, שהקב"ה מזכרו לבא אל תכונת האמת והלכה כמותו ומעמיד תלמידים ומצליח".

39

אגב, עיין בס' מעשה אי"ש (ח"ו עמ' מ"ו) שפע"א אמר החזו"א ז"ל להג"ר אלעזר צדוק מרצי"ן ז"ל על מה שמוכר בס' "חוט המשולש" (תולדות מן החתם סופר והגר"א) שפעם כשדיבר החתם סופר עם בניו אודות הותנו וקנים הגרע"א ז"ל היה מושב גודל מידותיו וקדושתו וכו' וסיים אולם דרך הלימוד כיצד צריך ללמוד תורה זאת תלמודו ממני, ותמה החזו"א ז"ל וכי לא ידע מן החתם סופר שהותנו הגרע"א יותר חזק ממנו בדרך הלימוד על דרך הפשט ועומק העיון, אתמהא, אלא אמר החזו"א, יש כאן יסוד גדול כיצד למסור תורה לתלמידים שרשאין לתת ההרגשה שממנו ילמדו הדרך הנכונה, שעל ידי כך מתקבלים הדברים היטב ומתישבים יותר על לב התלמידים.

40

עיין בס' "זכור לדוד" (ח"ב עמ' קס"ט) שפעם כשדיברו בפני החזו"א על גדלותו של הגרע"א ז"ל התבטא ואמר "רעק"א היה יכול להיות בדורו של הרשב"א אלא שהקב"ה ריחם עלינו ונתן לנו רע"א בדורינו".

ועי"ש (עמ' ר"ע) שפעם התבטא במקום שהגרע"א כותב "עיין" הרי צריך לעיין שם מדין מוצא לשמוע דברי חכמים.

עיין בס' מעשה איש (ח"ב עמ' קמ"א) שפע"א אמר החזו"א להגאון רבי חיים ברים ז"ל: בעלי כשרונות כמו הגאון ר' עקיבא איגר יתכן שיש גם בדורינו, ומדוע אם כן אין רואים בדורינו גדלות כמו הגרע"א, כי יראת שמים כמו להגרע"א אי אפשר למצוא בדורינו, וממילא לא שייך להיות גדולים כמוהו.

רבינו: די ליטווישע וועלט איז דאך שטארק געבויט אויף רבי עקיבא איגור.

אב"ד נייטרא וומסב"ג: רבי עקיבא איגור פלעגט נישט שרייבן 'תלמודי' אויף זיינע תלמידים, ער האט געהאלטן אז אפשר 'מתלמידי יותר מכולם'.⁴¹

רבינו: דער חתם סופר האט יא געשריבן 'תלמודי' פאר תלמידים.⁴²

מ'דערציילט אז ער פלעגט שרייבן 'תלמודי' פאר'ן מהר"ם א"ש, אבער שפעטער האט ער שוין נישט געשריבן 'תלמודי',⁴³ און ס'האט אים ווי געטוהן פאר'ן מהר"ם א"ש, ער שרייבט אים נישט מער 'תלמודי', האט ער געזאגט אזא מליצת הלשון אז ער איז א זקן ששכח תלמודי'.⁴⁴

אב"ד נייטרא וומסב"ג: מיט וועמען איז געווען די מעשה אז ער איז געקומען צום סוף ווען דער חתם סופר איז שוין געווען ממש ביי די גסיסה, מיט מהר"ם אש? ער האט איבער גע'הורט' די לעצטע פאר מעג כל התורה כולה אלע זיינע חידושים,⁴⁵ ער האט געזאגט אז ער

41

עין בהקדמת שו"ת רע"א ח"א במכתב הגרע"א לבנו המו"ל "עוד אבקש מבני שי' הלא תראה רבים מהשואלים אשר תדע כי למדו בישיבתי וכו' אל תכנה את מי מהם בשם תלמיד וכו' כי מעדי לא קראתי לאדם תלמיד כי אמרתי מי יודע מן למד יותר ממני אף כי עכשיו שרבים מהם גדלו הצליחו בלימודם ועשו פרי". ע"כ.

42

ומן הענין לציון מה שכ' בשו"ת "תרומת הדשן" (ה"ב סי' ר"ח) שכתב "מה שכתבת מאיזה טעם רגילין העולם לומר זה רבו של זה בשביל שלמד ממנו זמן אחד תוספות או פירוש, ואפשר שהרב שמע מן התלמיד יותר חידושים ממה שמענו הוא ממנו אין לדקדק כל כך אחר זה המנהג כי מנהג אבותינו תורה היא, וקצת ראייה יש לי לזה מתוך דברכות".

43

ע' בהקדמת דרשות חתם סופר שהחתם סופר אמר לבנו הגה"ק רבי שמעון מקראקא ז"ל אודות המהר"ם א"ש "ער איז מיר איבערן קאפ געוואקסן לוא היה לי זמן רב כמוהו הייתי גם אני בקי כמוהו בקדשים וטהרות.

44

עין בס' תולדות בעל ויחי יוסף מופאפא ז"ל (עמ' רפ"ד) שהגה"צ הנ"ל כותב לא מתלמידי הסיפור של החתם סופר והמהר"ם א"ש, וכותב לו: ובתשו "וכרן יהודה" (מחנאין רבי יהודה גיעוואלד ז"ל) דקדקתי שהוא כותב בכל פעם לתלמידו בלשון "להתלמיד" החשוב ולא בלשון "תלמיד", ונראה שהוא ג"כ מטעם זה.

45

עיי' בס' סנה בוער באש (עמ' שע"ו) שהחתם סופר אמר לבנו רבי שמעון האנשים הסובבים אותי מבטלים אותי מלימודי עתה הגיע עת להזור ולשנות על כל מה שלמדתי כל ימי חלדי, ועתה המה מבטלים אותי

געדענקט איין חידוש וואס ער האט געזאגט נאר פאר'ן מהר"ם א"ש.

רבינו: פאר רבי מנחם כ"ץ, ער האט אים גלייך געהייסן ארויסגיין, ווייל ער איז געווען א כהן...⁴⁶

אב"ד נייטרא וומסב"ג: אה יא, ער האט געזאגט קודם מ'זאל אים רופן און ער האט נישט געוואוסט אז מ'האלט שוין דארט, ער האט געצעגערט אביסל, ווען ער איז אנגעקומען האט ער אים אריין געזאגט אין אויער דעם חידוש, האט ער אים געזאגט 'כהן ארויס, מ'האלט שוין ביי די גסיסה'.

א' הנוכחים: כ'האב אמאל געהערט דא פון רבי'ן, דער חתם סופר איז אמאל געקומען אינעם שטעטל וואו דער מהר"ם שיק איז געווען רב אלס יונגערמאן, און דער מהר"ם שיק לכבודו האט זיך אויפגעשטעלט, ער האט נישט געוואלט פארלערנען ווייטער, עפעס אזוי?.

רבינו: יא, ער איז אנגעקומען קיין יערגן, דער מהר"ם שיק איז געווען רב אין יערגן, און דער חתם סופר איז אהרן געפארן איז ער אריין געקומען אין ביהמ"ד און האט אים געטראפן לערנען מיט בחורים, האט ער מכבד געווען דעם רבי'ן זאל פארלערנען, זאגט ער ניין איך וויל זעהן ווי אזוי דו לערנסט פאר, האט דער מהר"ם שיק געזאגט, איך קען נישט פארלערנען ווען דער רבי איז דא, האט אים געזאגט איך בין גוזר אויף דיר בגזירת רב אז דו זאלסט פארלערנען, האט ער שוין נישט געקענט זיך ארויס דרייען, ער האט געמוזט פארלערנען, האט ער אנגעהויבן צו לערנען א שורה, און ער האט אנגעהויבן צו זאגן א חידוש כ'האב געהערט פון רבי'ן, ער האט געענדיגט האט ער געלערנט א שורה ווייטער, כ'האב געהערט פון רבי'ן, ביז דער חתם סופר האט זיך אויפגעשטעלט און געזאגט "ער געדענקט בעסער מיינס ווי איך אליינס".

אב"ד נייטרא וומסב"ג: א אינטערסאנטע זאך כ'האב געהערט פון מיין שווער וואס ער האט עס אליין געהערט פון דעם איד וואס איז געווען ביים רבי'ן ז"ל אמאל, דער ערלויכער רב פון ארץ ישראל (הנחנ"צ רבי יחנן סופר ז"ל האדמו"ר מערלוו) איז געקומען אמאל צום רבי'ן, און ער האט געהאט

שיילט לביתם כי יש עדיין עוד זמן רב, ועוד נתפלל מחר בציבור ומחר בשעה שבע ומחצה בבקר יהיה עת השקיעה.

46

עיי' בס' הנ"ל (עמ' שע"ט) שרבי מנחם העיד שבשעה שיצא משער הבית ולחץ שמע זעקות "שמע ישראל" והוא בטוח שרבו הקדוש המתין ביציאת נשמתו עד שיעזוב לגמרי את הבית בכדי שלא יכשל באוהל המת.

אין מאש א כתב יד פונעם זיידן דער הייליגער התם סופר, א תשובה וואס איז נישט געדרוקט, איז אינטערסאנט אז מיין שווער האט דערציילט אז דער איז וואס איז דארט געווען האט אים דערציילט, דער ערלויגער רב איז נאך געווען א יונגער מענטש, דער רבי האט אים געהייסן זיך זעצן, האט ער זיך געגעבן א זעץ אראפ און צוריק אויפגעשטעלט, ער האט נישט געוואלט זיצן.

עכ"פ, האט ער ארויס גענומען די תשובה, און דארט איז געשטאנען א גאנצע תשובה א בירור, און נאך די תשובה שטייט, 'שוב אחר כתבי כל זאת, מצאתי בדברי התוס' כתוב להיפוך ממה שכתבת, ואני על משמרתו אעמודה, אוי שרייבט ער. פרעגט ער דעם רבי'ן וואס איז פשט פון דעם התם סופר ער רעכנט זיך נישט מיט דעם תוס'.

האט אים דער רבי געגעבן אזא מאך אזוי מיט די הענט, אה, זאגט ער, איר פארשטייט נישט, דער הייליגער התם סופר האט געוואוסט אז ער איז דער פוסק אינעם דור, אז מ'האט אים מן השמים מעלים עין געווען דעם תוס' בשעת'ן שרייבן די תשובה, האט ער געוואוסט אז ער די חלכה איז נישט ווי דעם תוס'.

ס'איז באקאנט די מעשה מיט רבי מרדכי בנעט,⁴⁷ אבער דאס האט דער רבי ז"ל געזאגט אויף דעם בירור פון התם סופר.

רבינו: דער התם סופר האט אויך געזאגט אז ער ענטפערט נישט צוויי מאל.⁴⁸

47

בהקדמה לס' דרשות התם סופר מבוא וז"ל: ושמועתי מכבוד מו"ח הג"מ שלימה אלכסנדר סופר ז"ל כ"פ מה ששמעו מפ"ק אביו הק' ז"ל, שפע"א נשלחה להחתם סופר שאלה חמורה בשאלת עגונה מבני דינא רבא דק"ק ניקלשבורג בפקודת מרן מהר"ם בנעט ז"ל [שהי' כבר חלש מאוד בשני האחרונים], ובאותו יום שהגיע השאלה קונטרס גדול מהב"ד, תיכף אחר שינת צהריים השיב החתם סופר, וכשגמר התשובה אמר לבני הכת"ס שישלח התשובה לניקלשבורג, ואחר שעה קטנה ראה החתם סופר שהתשובה לניקלשבורג עודנה על השולחן, ושאל לבנו מדוע לא שלח התשובה, אמר לו הכת"ס: האמנתי שתעבור עוה"פ על תשובתך שערכת לבי דינא רבא מניקלשבורג, והבין החתם סופר, ואמר לו החתם סופר בזה"ל: "אין יעדעס דור האט הקב"ה זיין יוד וואס פסקט זיינע שאלות, תל"ת אין דעם דור בין איך עס, נו היתכן קענסט דא הקב"ה חושד זיין, דארט וואו איך מיין גאר ניקס נאר צו טוען זיין רצון, וועט ער מיך מוכשיל זיין, חס ושלום, חס ושלום".

ובס' ומשה היה רועה (ה"ד שו"ת א"ה בקרב) מובא סיפור נפלא מ"ש רביה"ק בעל דברי יואל זי"ע על ספרו הקדוש ויואל משה, שהתבטא בלשו"ק: "דער התם סופר האט נישט געמעקט און איך מעק אויך נישט", כי היה ברור אצלו שלא טעה בדבריו כנ"ל.

דער התם סופר האט אוועק געשטעלט די אשכנזישע קהילות. און ער האט אהער געשטעלט אין אונגארן א שטארקע כח אין רבנות, און אלע רבנים זאלן פירן ישיבות, זיי זאלן זיצן און לערנען מיט תלמידים, במילא קומט אויס אז ס'האט אויפגעבויעט אידישקייט.

אב"ד נייטרא וזמסב"ג: יא, ס'איז געווען ידוע די תלמידי התם סופר.

רבינו: גאנצעמטע קהילות האט זיך אנטוויקלט נאכדעם פון זיינע תלמידים און תלמידי תלמידיו.

אב"ד נייטרא וזמסב"ג: כ'האב געהערט פון זיידן הרב דושינסקי (כ"ק הנח"צ הגר"מ ז"ל גאב"ד עי"ק ירושת"ו), אז ער האט געהערט פון האדאהאזער רב דער וויזענער רב דאהי (הנח"צ רבי עזריאל יודא לעבאוויטש ז"ל), האט ער נאכגעזאגט פון איינעם, אז פון אלע גדולים, ס'איז געווען אסאך גדולים, אבער תלמידים און תלמידי תלמידיהון איז נאר פון תלמידי הבעש"ט און תלמידי התם סופר, מ'רעדט פון די לעצטע דורות, ס'איז געווען אן חמושכה פון גאנצע קהילות גאנצע משפחות גזע'ס, איז נאר תלמידי הבעש"ט און תלמידי התם סופר. ער פלעגט זאגן 'תלמידי הבעש"ט כ'זאג עס מיטן לשון וואס ער האט עס געזאגט...

48

ו"ל החתם סופר בתשובה: לא הייתי פורץ גדריו שלא להשיב על ענין א' פעמים, וטעמי כי כל ענין שו"ת הוא עלי לעמוס משא ושלא ברגוני לישא ולקבל אחריות דאחרנא, אלא שאני יוצא י"ח להשיב השואל ויסק ולזה היה די בהשיבי לשואל אסור או מותר פטור או חייב ותל"מ, אך היות רוב השואלים הם ת"ח ודברי ש"ע וד"מ ומפרשים גם הם ראו טרם ששאלו וכל רצונם לשאול אולי יוכל הנשאל לחדש דבר שלא כדברי הפוסקים ההמה או לחלוק עליהם או לומר שיש לסמוך ע"ד פלוני וכדומה וא"כ ע"כ צריך אני להודיעו מאיזו טעם אני פוסק שלא כמו שראה הרב השואל כדי שאם יבדוק אחרי וימצא טעות שאהוויר ואומר דברים שאמורתי לפניהם טעות היה בידי כי כל אדם עלול לטעות וע"כ מחויב אני להודיע טעמי ונימוקי, ועתה בבוא שנית תשובתו להשיג עלי אם אני עומד על עמדי ורואה אני שאין ממש בראיותיו והרי ראיתי שזה בדק אחרי ולא מצא אלא מ"ש חבילות תשובות שאין בהם ממש ומה לי להשיב לו להצדיקני, מה לי ולזאת מומ"צ אם יעשה כדברי הרי טוב ואם לא יעשה זה טוב יותר שאין עלי אחריות, וידי חובתי יצאתי שחרי כבר השבתי לו, ואיני מחויב ליבון אבנים, אך אם טעיתי ע"כ לחזור בי.

ומרן רביה"ק בעל דברי יואל זי"ע בקונטרס שלש תשובות (היא לו נדפסה בשו"ת דברי יואל סי' צ) הביא את החתם סופר הנ"ל וכותב בזה"ל: ובדרשות החתם סופר בהקדמה הביא מכתב מהחתם סופר וזללה"ה, שכתב שהיה לו גדר שלא להשיב על ענין אחד פעמים, וזללה"ק שם שאם השיב לי חבילות תשובות שאין בהם ממש מה לי להשיב לו ולהצדיקני, ידי חובתי יצאתי שכבר השבתי לו, ואיני מחויב ליבון אבנים, עיי"ש שהאריך בדברי קדשו.

רבינו: ער האט געזאגט אז א קהילה אהן א רב איז ווי שטאט שאין בה רופא,⁴⁹ ער האט אויפגעפאדערט אז יעדע קהילה מוז האבן א ערליכער רב, ער האט געזעהן אז מיזאל ממנה זיין רבנים אין די שטעט.⁵⁰

א' הנוכחים: דער פרעשבורגער רב פון ארץ ישראל (בעל שו"ת דעת סופר ז"ל) פלעגט צו זאגן אז מיזעהט דאך היינט אדער חסידים אדער די ליטאים, פלעגט ער אליץ זאגן 'תתאה גבר' אז אונטער לאנד האט גובר געווען, ווייל אויבערלאנד איז נישט געבליבן.

רבינו: יא, אזוי זעהט זיך אויס, ס'איז דא די ליטווישע וועלט און די חסידישע וועלט,

אב"ד נייטרא וומסב"ג: מיין עלטער זיידע הרב דושינסקי רבי יוסף צבי (בעל תורת מהר"ן ז"ל) איז געווען אמאל באזוכן דעם פרעשבורגער רב, און ס'איז נישט געווען ווער ס'זאל אפילו ארויפלייגן אויפן טיש א טאץ פירות אדער כיבוד, ער האט נישט געהאט קיינעם, אין ארץ ישראל האט ער נישט געהאט נעכער, האט ער געזאגט אזוי מיט זיין אויסשפראך 'וואס זאל איך טוהן, מיין זיידע האט תשובות געשריבן, ניקס קיין פארפל געטיילט'....

רבינו: אין פרעשבורג איז ער געווען ווי א מלך, נאר אין ארץ ישראל האט ער נישט געוואלט ממושיך זיין...⁵¹

49

כן כ' במכתבו המובא בהקדמה לספר ילקוט אליעזר (על תהלים): "הנהגה הולאתי לדבר אומר מה שנוגע לכלל בני קהילתו הקדושה אוהבי ה' אשר הוכיחם וכו' מה שאמרו חז"ל אסור לדור בעיר שאין בה רופא, הדבר כולל רופא גוף ונפש וכו', ובענין פשתה המספחת הוזהר שלא לקבל רב ומורה דבר אחד לדור הדור הזה בענין פרוץ במלואו, וכל מקום שיש מנהיג ומושל בשבט התורה רואה לגדור האפשרי אבל במקום שאין רב יושב על כסא עולה הפרוץ אחת לאחת והחוצפה יסגי, ואפילו אם לומדי העיר ומנהיגיה צדיקים מכל מקום אין נביא לעירו"....

50

עיי' בשו"ת חתם סופר (ח"ט סי' קצ"ז) בו הוא מוכיח ומייסר עיר אחת שנתורה ללא רב ומנהיג והוא מקונן ואומר "איכה היתה כאלמנה קריה נאמנה בלי רב יושב על כסא ה' התקבצו והאספו אל עמק הברכה לחדש המלאכה מלאכה ה' לקבל עליכם רב תופס ישיבה צדיק ונשגב המקים דברי התורה וגודר פרץ יהיה מוחכמו קהילתכם או מזולת רק שיקרא בשם רב מורה דרכי ה' לעם ה' ושלא יהיה ח"ו מכותבי פלסטר ומקוראים ספרים חיצונים ומחלעושים בלע"ז כי אסור לקבל תורה מפיהו ובמעמיד אשרה בהיכל ה'".

51

עיי' בס' רבי עקיבא ותורתו שבידו מהספניה בחוף העיר חיפה, במעמד תלמידיו שבאו לקבל פני קדשו קרא אליו רבי עקיבא ז"ל את כל הנוכחים, ובפנים צוהלות הפך את כיסי מעילו וניערם לים הגדול באמרו "הנני זורק לים את כל העבר שלי בגולה, מעתה הנני איש ירושלים ככל אנשי ירושלים".

א' הנוכחים: ער איז בשיטה ארויף געגאנגען נאך דריי און דרייסיג יאר, ווייל זיי זענען דאך אלע אוועק ביי דריי און דרייסיג יאר.⁵²

רבינו: זיי האבן מורא געהאט. אבער דארט האט ער נישט מצליח געווען.

אב"ד נייטרא וומסב"ג: ניין דארט האט ער נישט געהאט גארנישט. כ'האב געהערט פון א איד וואס האט געזאגט אז אמאל האט ער געזעהן ווי א בחור'ל - א ירושלימער בחור'ל - האט אים געקלאפט אין די פלייצע, ער האט נישט געכאפט, איר האט אפשר א ציגאר?, האט ער זיך אליין אנגערופן פאר זיין באגלייטער, אינדערהיים האט מען געווארט דריי חדשים אויף אן אוידיענץ אריין צו קומען צו מיר, און דא קלאפט מען מיר אויף די פלייצע.

רבינו: ער האט דארט אין ירושלים אויפגעשטעלט א ישיבה מיט תלמידים.

אב"ד נייטרא וומסב"ג: ער האט זיך אויך געטראפן מיטן נייטרא רב (בעל נאות דשא) אויף א קור-ארט, און דער נייטרא רב האט אים געבעטן ער זאל קומען לערנען ביי עפעס א וואסער וואס פאלט אראפ, ס'איז זייער אינטערסאנט, האט ער געזאגט ווען ס'איז פארקערט אז וואסער גייט ווען ארויף, וואלט איך געגאנגען קוקן, אז ס'גייט אראפ איז עס דאך א נארמאלע זאך, מיט בטבע גייט דאך אראפ, תום' אין עירובין איז אינטערסאנטער, לערנען איז נפלאות חבורא.

52

עיי' בס' חוט המשולש שהגה"ק רבי שמעון סופר אב"ד קראקא כתב רמזים מפסוקי התורה על כהונת אביו החתם סופר ואחיו הכת"ס במשך ל"ג שנים בעיר פרעשבורג.

ומן הענין לציין שבס' רבי עקיבא ותורתו (פ"ו) מובא דבר פלא שבשנת תרס"ז כשהדעת סופר (רבי עקיבא סופר ז"ל) עלה על כסא הרבנות שלה לו הגה"ק רבי יהודה גרינוואלד ז"ל מכתב ברכה בו מברך את רבינו שיעלה ויצליח, ובתוך דבריו הגה"ק רבי יהודה גוי"ד מזכיר את הפסוק (מ"א ב' י"א) והימים אשר מלך דוד על ישראל ארבעים שנה, בחברון מלך שבע שנים, ובירושלים מלך שלשים ושש שנים... ובו רצה לרמוז להדעת סופר ששש שמלך עד כה שבע שנים את מלכותו הקטנה בחי' מלכות חברון ליד אביו (בחינו ראש הישיבה ז' שנים בפרעשבורג בחי' אביו), כן תעלה עכשיו למלכות הגדולה בחי' מלכות ירושלים.

ואכן הדברים נתקיימו במילואן כי שבע שנים מלך בחברון ושלשים ושש בירושלים דאונגארין היא העיר פרעשבורג רבתי.

ועיי' בס' הנ"ל שמציין שהגה"ק ההפלאה ז"ע רבו של החתם סופר גם כיהן אב"ד בעיר פראנקפורט במשך ל"ג שנים, משנת תקל"ב עד שנת תקס"ה.

רבינו: תורה אליינם איז דאך מיט דעם נמשל למים, ממקום גבוה למקום נמוך (הגמ' בתענית דף טו.).

אב"ד נייטרא וזמסב"ג: דער ייטב לב מיינ איך האט געזאגט איינס פון די דריי זאכן וואס ער האט חרטה אז ער האט נישט געלערנט אין פרעשבורג.⁵³

רבינו: ער האט געזאגט ווען ער לערנט ווען אין פרעשבורג וואלט עס אים צוגען געקומען ביים שרייבן א תשובה.

אב"ד נייטרא וזמסב"ג: די תשובות פון חתם סופר איז שטארק נתקבל געווארן, און ביים ייטב לב איז זיינע תורות שטארק נתקבל געווארן.

אב"ד נייטרא וזמסב"ג: די היינטיגע התנהגות (שמחת נישואי הכה"ח הרב נתן חיי"ן בן הרב אהרן מייטלבוים שליט"א בן הרה"צ רב דקהלתינו חק' 15'שע עונ. שליט"א עב"ג הכלה תחי' נכדת הרה"צ מחוסט וויליאמסבורג שליט"א) בין איך אויך דארטן א קרוב, כ"בין אן אייניקל פון הרב מירנויער,⁵⁴ מיין מאמע איז א טאכטער.

רבינו: יא, נו אודאי. כ'האב גוט געקענט הרב מירנויער ז"ל געווען בידידות להבחי"ח.

אב"ד נייטרא וזמסב"ג: מיין זיידע האט מיר פארציילט אן אינטערסאנטער זאך, ממש סוף ימיו, ער האט פארציילט אז ער איז געווען ביים רבי'ן ז"ל אין קרית יואל, א שבת פאר דעם לעצטן שבת, איז ער געקומען צום רבי'ן אויף שבת, און ער האט געדאווענט קבלת שבת, און ער האט פארציילט אז ער איז געשטאנען נעבן רבי'ן, סוף ימיו האט דער רבי געמאנצן ביי בואי בשלום, ער האט זיך געהויבן, און ער האט באמערקט ווי דער רבי האט אזוי געמאכט די נענועים מיט די האנט בשעת'ן טאנצן, ער האט אפילו געפרעגט פאר ר' יוסל [אשכנזי ע"ה] מיט די ארומיגע האסט נישט באמערקט? האט ער געזאגט פאר'ן ווען זיינע 'עס געפעלט מיר נישט ער האט אפגעמאכט די נענועים', א אינטערסאנטע זאך.

53

עין בס' זכרון למושה (מכתב כא) שמואל מכתב מוהג"צ מלאפאש, שהשימה משה רצה שנכחו הייטב לב ללמוד בשיבת החתם סופר והוא לא רצה מחמת שינוי המלבושים של שני המדינות ולבסוף התחרט על זה.

54

כי אביו הגה"צ אב"ד איינשטאט בבארא פארק שליט"א, הי' חתנו של הגה"צ המפורסם רבי יהודה מירנויער ז"ל רב דקהל שומרי שבת בבארא פארק, חתנו של כ"ק הגה"צ המפורסם רבי חיים שלמה לאווי ז"ל אדמו"ר מחוסט.

ער איז געשטאנען דארט און ער האט געשאקלט, זאגט ער מוצאי שבת איז ער אריין צום רבי'ן און ער האט אים געזאגט אז ער גייט דאווענען פאר'ן עמוד אין ביהמ"ד די הייליגע מעג און ער מוטשעט זיך זייער עפעס מיט די שטומע, האט אים דער רבי געזאגט, האסט דאך פיין געדאווענט קבלת שבת די שטומע איז פיין.

אבער דאס האט ער פארציילט אינטערסאנט אז ער האט געזעהן ווי ער האט געמאכט די נענועים, ס'איז אים געווען א פלא מאוד. און טאקע א וואך שפעטער איז ער נסתלק געווארן.

וכיבודו רבינו לבדך ברכת לחיים

וכירכו רבינו: לחיים, גרויס הצלחה אין הרבצת התורה, דער אויבערשטער זאל העלפן מוזאל קענען פירן די קהילה על מי מנוחות מיט הרהבת הדעת און סיעתא דשמיא אויף יעדן מריט און שריט לרומם קרן התורה והיראה, דער אויבערשטער זאל העלפן מוזאל מצליח זיין אין אלע ענינים און אהן קיין עגמת נפש.

ואיחל רבינו לחיים לראשי הקהילה

ואמר: דער אויבערשטער זאל העלפן עמץ זאלטם הנאה פונעם רב, און דער רב זאל הנאה פון אייך.

אב"ד נייטרא וזמסב"ג: אמן, כ"בין געווען יעצט זומער, ס'איז מיר אויבגעקומען צו רעדן אינעם ביהמ"ד וואס אונזער ראה"ק ר' מאיר זעליג (ראה"ק דקהלתינו חק' בומסב"ג) האט געבויעט אין איחוד קאנטרי (בקרית יואל משה במעונות הקיץ מאנסיסעלאו יצ"ו), ס'איז ממש פלאי פלאים, כ'האב גערעדט דארט א דרשה שבעה עשר בתמוז, אזא חשוב'ער ציבור, כ'האב מיך אזוי איבער געטראכט אז איך יעדע שטאט דאכט זיך מיר בארא פארק, וויליאמסבורג צי ס'איז אין מאנסי, איבעראל, די שענסטע מקום תורה וואו אידן זיצן אין לערנען דאכט זיך מיר שטעלט צו דעם רבי'נס קהילה. כ"בין געווען יעצט אין לאנדאן אויף אפאר טאג צוליב א שמחה, מ'האט צוגעשטעלט דארט א מקום תורה, הונדערטער אידן, עד אפס מקום, זעהט אויס אז דאס פארקויפט מען, תורה.

א זעלטענהייט, אין יעדן מקום אין יעדן שטאט, די שענסטע מקום תורה.

רבינו: יא, אין לנו שויר רק התורה הזאת.

אב"ד נייטרא וזמסב"ג: די גאנצע זאך פון היכל התורה האט דאך דער רבי אנגעפאנגען.

א' הנוכחים: ס'האט זיך נאך אנגעפאנגען אין בארא פארק, אין ביהמ"ד הגדול אויף דריי און פופציג. קיעה"ר. **רבינו:** ברוך ה', אידן זיצן און לערנען, כי זה כל האדם.

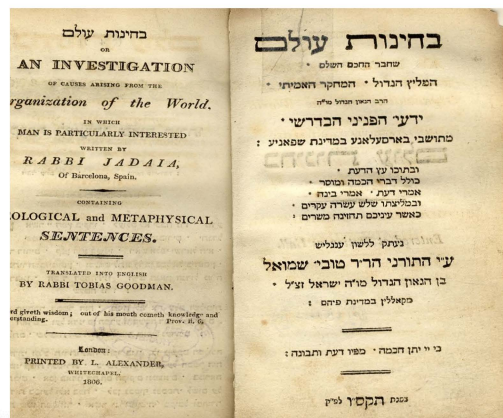
כ'האב מאקע געהערט א גרום, די לאנדאנער אידן זאגן, ס'האט משנה געווען לאנדאן, משנה געווען די שטאט, מ'לערנט דארט אפילו פארטאג'ס א שיינער ציבור.
אב"ד נייטרא וומסב"ג: תורה איז משנה א פלאץ.
הרב"ז: דאס מאכט אויך אויס אז מ'דאווענט נישט אין היכל התורה, מ'לערנט נאר דארט, מ'שמערט נישט, ס'איז דא א קול תורה.

רבינו: דער פעטער ז"ל זאגט די פאריגע וואך אין די תורה, גיט ער אזא זאג, אז לימוד התורה איז משנה די טבע האדם, אזא אויסדרוק זאגט ער (ער' בס' החדש קדושת יואל פ' מי תצא).

אב"ד נייטרא וומסב"ג: ס'איז דא אזא מעשה אז דער אבני נור איז געווען אן איידעם ביים קאצקער רבין, איז די ערשטע יאר נאך די התנהגות איז אים עפעס שווער געווארן ער האט געהאט מורא'דיגע קאפ שמערצן, איז ער געגאנגען צום דאקטער און דער דאקטער האט געזאגט אז ער איז מורא'דיג איבער געשמערענט ער טאר זיך נישט אנשמערענען דעם מוח, ער טאר נישט לערנען א שטיק צייט, דער קאזשיגלאווער רב ז"ל (הגאון רבי אר' צבי פראמער אב"ד קווינלוב ומנשיאי ישיבת יח"ל) ברענגט עס אין זיין ספר ארץ צבי (פר' בחוקות) די מעשה.

בקיצור, איז דא א ספר בחינת עולם, ער איז מסביר מיט פילאזאפיע דאס ענין פון אלע תאוות הגוף, ער איז מחבל אלע תאוות עולם הזה אז ס'איז גארנישט,⁵⁵ און דער אבני נור האט נישט געקענט דעמאלטס לערנען איז ער געליגן אין בעט און ער האט געקוקט דעם ספר בחינת עולם, ער איז מסביר די חבלי עולם הזה, דער שווער דער קאצקער רבי איז אים אריין געקומען און ער האט אים געטראפן

55 תצלום מס' בחינת עולם:

לערנען דעם ספר, האט דער קאצקער רבי געזאגט פאר'ן אבני נור, 'ספר בחינת עולם איז זייער א גוט ספר, ער איז גוט מחבל די אלע חבלי עולם הזה, דער מוח פארשטייט עס, וואס מוט מען אבער אז די פלייש וויל עס נישט פארשטיין, אבער אז מ'לערנט א בלאט גמרא דעמאלטס פארשטייט עס די פלייש אויך'.⁵⁶

רבינו: דער זיידע ז"ל דער עצי חיים, האט אויך געהאט קאפ שמערצן ער האט געהאט א הויכן בלוט-דרוק, און מ'האט אים אהענגעשראקן אז ער טאר זיך נישט אהענשמערענען, מ'האט אמאל גערופן א דאקטאר, האט אים דער דאקטער געזאגט אז ער טאר זיך נישט ביזערן ער טאר זיך נישט אויפערענען, האט דער זיידע געענטפערט 'ביי מיר האט איר געפועלט... מ'דארף פועלן ביי די וואס רעגן מיך אויף...'

אב"ד נייטרא וומסב"ג: דער קאצקער האט אים אזוי געזאגט 'אז מ'לערנט א בלאט גמרא פארשטייט די פלייש אויך אז די תאוות עולם' איז חבל חבלים. ס'איז ממש דאס וואס דער רבי זאגט נאך פונעם רבין ז"ל.

רבינו: יא, אזוי זאגט ער דארט בתוך הדברים, ממש אין א שורה, אז די לימוד התורה איז משנה דער טבע האדם.
הרה"ח ר' שמואל הכהן פריעדמאן הי"ו, משב"ק: דער רבי האט נאכגעזאגט די וואך ביי שלש סעודות, אז די תורה חק' איז דאך אזוי ווי אש.

56

ע"ש שמביא אימרה נפלאה משמו של רבו בעל ה"אבני נור" מסוכוטשוב שפירש את דברי הו"ל (ע"י יו) "אי סייפא לא ספרא ואי ספרא לא סייפא" עפ"י מעשה שהיה איתו בימי עלומיו כשהיה בעל ה"אבני נור" אברך צעיר לימים ושהה בקוצק אצל חמיו הרה"ק ה"שרף מוקצק" נחלה מאד עד שהרופאים הזהירו אותו שלא ילמד כלל מחשש התאמצות מרובה שתגרום לסיכון, האבני נור ציית לקול הרופאים אך בשוכבו על ערש דווי עיין בספר "בחינת עולם" המדבר ממיאוס כל חיי העוה"ז, באחד הימים בא חמיו לבקרו כשראהו מעיין בספר זה פנה אליו ואמר: וואס האט דען דער בחינת עולם, ער איז מחבל די וועלט, וואס קומט ארויס, דער שכל פארשטייט דאס הונדערט מאל, דאס פלייש וויל דאך אבער נישט אזוי ווערן, "א בלאט גמרא מאכט דאס פלייש זאל אויך אזוי ווערן".

ובסיפור זה פירש האבני נור את מאמר הגמרא בהסבר מפליא, כי מיתת סייף היא התות הראש מן הגוף, ומרמזות שאין השכל מאיר לתוך חלב ואף שמביא היטב מזה ראוי לעשות ומה ראוי שלא לעשות בכל זאת כשבא לידי מעשה נמשך אחר התאוה ואינו נמשך אחר השכל, אמנם ע"י לימוד התורה דף גמרא גורם שהארת המוח תשפיע אל כלי המעשה, וזו כונת הו"ל "אי סייפא" אם תראה אחד שהגוף שלו חלוק מהמוח תדע "דלא ספרא" שאינו לומד "ואי ספרא לאו סייפא".

רבינו: כ'האב נאכגעזאגט פון רבי שלמה קארלינער ז"ל אז גמרא איז פונעם לשון 'גמרא דאשא' אז מ'לערנט תורה פעלט נישט אויס קיין שבירה ביי א כלי חרם.⁵⁷

ולחיבת הקודש נעתיק כאן הדברות קודש שהשמיע מרן רבינו שליט"א בסעודת רעוא דרעוויין שב"ק פר' כי תצא העל"ט: "כי ה' אלקיך מתהלך בקרב מחניך להצילך ולתת אויביך לפניך והיה מחניך קדוש. דורשי רשומות אמרו (צבי לצדק פרשה זו) להצילך ולתת אויביך לפניך, ראשי תיבות אל"ל. וצריך ביאור הרמז בזה.

יתבאר על פי מה שכתב בערוגת הבשם (פ' טו"ט) לפרש מה ששנו חכמים בלשון המשנה (אבות פ"ו מ"א) הני מילי מעלייתא של העוסק בתורה לשמה, ומכשרתו להיות צדיק והסיד ישר ונאמן, ולשון מכשרתו הוא מלשון הכשר כלים, דמה שמגעילין הכלים ומוציאין ממנו בליעת האיסור קרי הכשר, והכי נמי התורה הקדושה הוא מגעלת כל מדות ומחשבות רעות הטמונים בלב אדם, כמבואר ברמב"ם (סוף הלכות איסור) עצה לטהר מחשבותיו, יפנה עצמו ומחשבתו לדברי תורה, וירחיב דעתו בחכמה, שאין מחשבת עריות מתגברת אלא בלב הפגוי מן החכמה, ובחכמה הוא אומר (משלי ה' ט) אילת האבים יעלת חן דדיה ירוחן בכל עת באהבתה תשגה תמיד, עכ"ד.

והנה מבואר בספרי קודש (של"ה הקדוש פ' נשא) שהאדם הוא עפר מן האדמה, ודינו ככלי חרס שאם נטמא או יש בו בליעת איסור אין לו תקנה אלא בשבירה. אך איתא בגמרא (פסחים ל') אמר רב קדירות בפסח ישרבו, ומפרש דמיידי בקדירה של חרס, ובגמרא (שם ל') מבואר, דאי מלייה גומרי שפיר דמי. ולפי זה י"ל כי בעת שיש בנפש האדם בליעת איסור ח"ו, אז אין לו תקנה אלא בשבירה ח"ו, ויסורין ממרקין עונותיו של אדם (ברכות ה'). אך הלא התורה הקדושה נמשלה לאש (תנתינ' ז'), וכל דבריהם כנהלי אש (אבות פ"ב מ"ג), ומתאמרא משמיה דהרה"ק רבי שלמה מקארלין זלה"ה (הובא בבית אהרן בסדר חיוס) כי גמרא הוא מלשון גמרא דאשא. ולכן אם הלילה נאסר האדם על ידי בליעת איסור, והוא עוסק בתורה מן השפה ולחוץ הוי הסיקו מבחוץ ואינו מוועיל, אבל אם עוסק בתורה"ק בדחילו ורחימו בעיון ובפנימיות הלב שתהא התורה נבללת בגופו, ואינו רק משפה לחוץ, אלא מלייה גומרי דהוי כמו הסיקו בפנים, אז מהני הגעלה וליבון אפילו על כלי חרס, ואין צריך שבירה דהיינו יסורים ומכאובים.

ועל פי זה פירשתי הכתוב אתם נצבים היום, פירש"י למה נסמכה פרשת אתם נצבים לקללות, לפי ששמעו ישראל מאה קללות חסר שנים, הוריקו פניהם ואמרו מי יוכל לעמוד באלו, התחיל משה לפייסם אתם נצבים היום, הרבה הכנסתם לפני המקום ולא עשה אתכם כליה והרי אתם קיימים לפניו וכו'. ולדרכינו יש לומר כי כאשר שמעו ישראל התוכחות הבינו היטב דאין יסורים בלא חטא, ומחמת כובד העונות באים התוכחות, וכאשר שמעו דברי תוכחה מפה קודש של משה רבינו מוסימא בודאי שנתעוררו בני ישראל לתשובה בשלימות, אמנם הוריקו פניהם שמוא מחמת כובד העונות נבלע בגופם בליעת איסור, ואין להם תקנה אלא בשבירה היינו שברי לב ועגמת נפש יסורים הממרקין עונותיו של אדם, ומי יוכל לעמוד בכל אלו, התחיל משה לפייסם ואמר להם אתם נצבים היום כולכם לפני ה' אלהיכם, ואיתא במדרש (לקוט רמז תתק"ס) מבקשים אתם לעמוד בעולם עסקו בתורה, והודיע

אב"ד נייטרא וזמסב"ג: יא, הלא כה דברי כאש, אש איז דאך אינגאנצן שורף ס'איז דאך אינגאנצן משנה דער טבע האדם, המארר שבת מחזירו למוטב.

הרמב"ז: מ'קען נישט אויפהאלטן, אינדרויסן ווארט אן עולם אריינצוקומען.

ונפרד רבינו ממנו בברכה: א כתיבה וחתומה טובה, א גומ געבנעמישט יאר.

ואיחל רבינו גם ברכת כוח"פ לראשי הקהילה

אב"ד נייטרא וזמסב"ג: ישר כה, א גומ יאר

רבינו: א גומ יאר, א געזונט יאר, א שנה טובה ומבורכת.

להם בזה שאם רוצים לעמוד בעולם שלא יצטרכו לשבירה, יעסקו בתורה שנמשלה לאש, ועל ידי עסק התורה בעיון ובפנימיות הלב שיהא התורה נבללת בגופם, הרי מלייה גומריה והוי כמו הסיקו בפנים דמועיל גם לכלי חרס, וליבון כזה מלבן עונותיהם של ישראל שיועיל להם התשובה בלי שבירה של יסורים ועגמת נפש, כי התורה"ק מכשרתו להיות צדיק.

ובזה יתבאר מה שכתב בעל הטורים אתם נצבים היום, כמו ויתיצבו בתחתית ההר, כי במתן תורה כתיב וההר בוער באש, ואמרו חז"ל התורה נתנה באש, ועל ידי זה יש בתורה כח של אש שיהיה הסיקו מבפנים, ומעתה על ידי שהאדם עוסק בתורה בעיון ולא מן השפה ולחוץ רק נכנס בפנימיותו, מנעתה אע"פ שחטא ונבלע בו איסור אין צורך לשבירה ביסורים ועגמת נפש, כי התורה"ק מכשרתו מכל בליעת איסור.

ובדרך זה פירשתי הכתוב תכין לך הדרך ושלשת את גבול ארצך, ובספרי קודש רמזוהו על חודש אלול, כמ"ש הארז"ל (משנת הסידים מס אלול פ"א) על פסוק (ישעיה מג טז) נתת בים דרך, שהוא נדרש על חודש אלול. והחתם סופר בפרשתו (עמוד פד) מפרש הכתוב שלש ערים תבדיל לך ושלשת גבול ארצך, על פי מה דאיתא בגמרא (קידושין ל') לעולם ישלש אדם שנותיו שליש במקרא שליש במשנה שליש בתלמוד. וזה הכוונה ושלשת גבול ארצך, שיהיו שנותיו משולשים בזה במקרא משנה ותלמוד, ע"ש לדרכו. (וב"כ מנעם אלימלך בפרשתו). ועל פי דרכינו יתבאר הכתוב תכין לך הדרך, שיתכונן האדם עצמו בחודש אלול, ושלשת, לעסוק בתורה שליש במקרא שליש במשנה שליש בתלמוד, ובזכות זה שיעסקו בגמרא כאשר יבואו הימים הקדושים ינצל מן היסורים ועגמת נפש, ואף אם נכשל ל"ע במשך השנה באיזה חטא, אי מלייה גומרי אין צריך שבירה דהוי הסיקו מבפנים.

וזהו הרמז כי ה' אלהיך מתהלך בקרב מחניך, כי התורה הקדושה כולו שמוותיו של הקב"ה (וזהו האינו חיצו). ובא לרמז על התורה שהוא בקרב מחניך בבחינת הסיקו בפנים, ואור קדושת התורה נכנס בפנימיות לבו של אדם, ועל ידי זה להצילך ולתת אויביך לפניך, שדבר זה מצייל את בני ישראל מן היסורים ועגמת נפש שלא יוכלו האויבים לשלוט עליהם ח"ו אלא יהיה רק נחת ושמחה וחדוה, שיוכלו לעבוד את ה' בבריות גופא ונהורא מעליא".

שיחה עם הרבנים הגאונים הגה"צ רבי הלל וויינבערגער שליט"א

אבדק"ק סערדאהעלי ודומ"ץ נייטרא, וו"ר מערכת הכשרות ד'התאחדות הרבנים

והגה"צ רבי אברהם צבי וואזנער שליט"א

רב ור"מ דקהילתנו הק' במאנסי יע"א

במעמד קביעות מזוזה אצל בית חנות הגדול 'בינגאו' בעיר מאנסי יע"א

יום ג' פרשת פינחס תש"פ לפ"ק

גריכישע אחרונים אז ס'איז מורכב. (היינז כהנים שמביאים מכמה מקומות ממדינת יון שפעם לא הביאו משם)
רבינו: אמאל איז געווען נאר גריכישע אחרונים. אינדער היים האט מען נישט געוואוסט פון קיין אנדערע אחרונים, נאר גריכישע אחרונים.⁶⁰

בערך בשנת תקס"ט התחילו להביא לפולין אוקרייטא וליטא אחרוני קארפו שבא מארץ יון, וכמו שציטטנו לעיל דברי החת"ס שעד שנת תקמ"ה לא ידעו כלל משרא אחרונים רק מאתרוגי יאנעווא וקלאבריא, והוא ע"י מלחמת נאפאליאן שהשתבשו הדרכים בין מדינת איטאליע ושאר המדינות, ואף נעקרו הפרדים בקלאבריא, לכן התפשט אחרוני קארפו מאיי קארפו שביון.

והיות שהדשים מקרוב באו נתעוררו בזה כמה ספיקות, האם האחרונים מורכבים מיסודם, והאם כל אתרוג שאין לנו מסורה אפשר לקבל.

דעת המתירים

ראשון המתירים היה הבית אפרים (כפי ג"י), שכתב שעצי אתרוגים בקורפו אין ניכר בהם שום הרכבה וכותב ששמע מפי אדם כשר שהי' בקורפו בכל הגיות ופרדים ולא מצא אחד מהם שמגדל שני מינים יחד, אלא אלו לעצמם ואילו לעצמם, והם מקפידים על הרכבה ביתר שאת דלא לרעי נפשיהו, עיי"ש.

וכן האשל אברהם מבוטשאטש (פי תרמ"ה) מתירם לכתחילה וכותב שכיון שהגאון הגב"י והקדושת לוי ז"ע אין להרהר אחריה כלל, וכתב לא יטוש ה את עמו אלו תלמידי חכמים גדולי מקום שלהם בדורם וכו'.

וכן כתב בשו"ת השיב משה [להגה"ק הישמוח משה ז"ע] (א"ח סי כ) שאין בהם שום חשש.

ועי' עוד בשו"ת לב חיים [להגאון ר' חיים פאלאג'י ז"ל] (ה"ב סי קכ"ה) שכתב להתיר, וכן עוד הרבה פוסקים התירוהו.

נהגות החסידים

ובעיקר הופץ השתמשות באתרוג זה בין החסידים בפרט בפולין כי הרה"ק מברדיטשוב ז"ע והרה"ק מלובלין ז"ע וכן המגיד הקדוש מקאנונין ז"ע לקחו אתרוג זה למוצוה, ונתתה סביב זה סערה גדולה וחילופי איסורים טעמים ונימוקים נפוצו מכל עבר.

ובקובץ צפירה (גליון ר"א ח' אלו שנת תרמ"ז) מביא בתוך הדברים...הגאון בעל חמדת שלמה, הרה"ק מקאצק, הרה"ק מווארקא, הרה"ק מוגור,

השיחה נסתובבה אודות ההשגחה בקצירת אתרוגים לחג הסוכות שבתקופה זו יש מדינות שלא נותנים למשגיחי כשרות להיכנס בשעריה עקב זווירוס הקאראנע'

אב"ד סערדאהעלי: מ'דארף מתפלל זיין וועגן די אתרוגים. **רבינו:** וויאזוי איז דארט, מ'לאזט די משגיחים אריין גיין?

אב"ד סערדאהעלי: אין איטאליע לאזט מען אריין, ס'איז געראטן היי יאר ב"ה ס'וואקסט פיין, אין מאראקא נישט, מ'לאזט נאכנישט אריין, אפילו אין מאראקא אליין קען מען נישט גיין פון איין פלאץ צום צווייטן.

רבינו: ביז דעמאלט'ס, דער אויבערשטער זאל העלפן, קען זיך נאך שווישן.⁵⁸

רב דקהילתנו במאנסי: מ'דארף שוין באלד שניידן די אתרוגים, נאך א חודש, ערגעץ איך אב שניידט מען.

רבינו: אום אב שניידט מען אלע אתרוגים?

אב"ד סערדאהעלי: יא, אבער ס'איז דא נאך א שניט, אום אלול איז דא נאך א שניט. און אויך אויף מאראקא פארט מען געווענליך שפעטער.

פאר צוויי-דריי יאר צוריק איז געווען א מורא'דיגע פראסט אין איטאליע.

רבינו: אין גריכלאנד זענען די אתרוגים אונטער געגאנגען וועגן א פראסט.

רב דקהילתנו במאנסי: איין בוים איז געבליבן.

רבינו: איך געדענק נאך ווען ס'איז געווען צו באקומען גריכישע אתרוגים ו'היינז הנקרא בספרים אתרוגי קורפו שהיא אי במדינת יון.

אב"ד סערדאהעלי: דער בייטשער רבי פון בארא פארק ע"ה, רבי שלום בייטשער,⁵⁹ ער האט פארפירט אקעגן די

58

ואכן בחסדי ה' בסופו של דבר הצליחו המשגיחים בדרך לא דרך ליכנס לשם כמו בכל השנים.

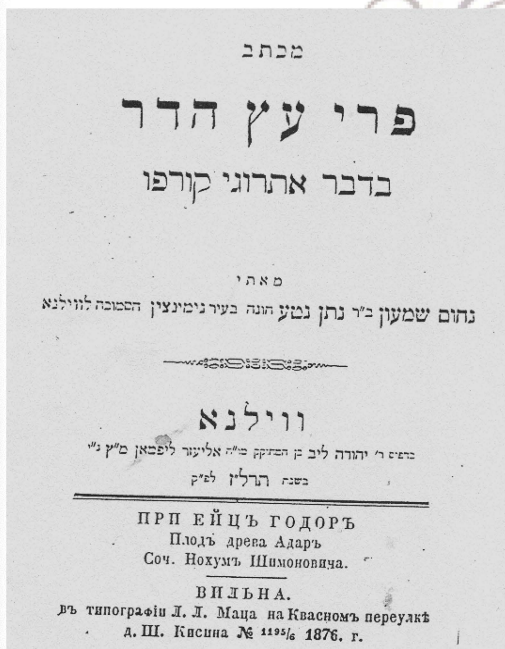
59

בן הגה"צ רבי אברהם צבי חורוויץ ז"ל מבייטש, בנו של הגה"ק רבי אהרן אבד"ק בייטש, בנו של הגה"ק האמרי נועם ז"ל מחותנו של מרן הגה"ק הדברי חיים ז"ל.

מגדולי המתנגדים לאתרוגי קרפו חי האנן ר' שלמה קלוגער, והארץ בספרו שנות חיים (ס' ע"ב) בחילופי מכתבים עם גדולי הרבנים, וכן בספרו שו"ת קנאת סופרים (דף ט"ז ע"ב).

ובס' תולדות שלמה (צ"ד ק"ה) כתב שזקינו האנן ר' שלמה קלוגער דרש בקדוש חי' שלא לברך רק על אתרוג הבא מקארסקיא או מיאנאווא, ועל אתרוג הבא מקורפו לא רצה לברך, ושנה אחת לא חי' בנמצא כאן אתרוגים כאלו רק מקורפו, וכמו יגיעות יגע אותו צדיק ולא מצא, והחליט בדעתו שלא לברך בשנה הזאת על האתרוג, ויהי בערב חג הסוכות בראותו כי אפשר כל תקוה אשר יהי לו אתרוג שיברך עליו חי' לו צער גדול מזה שלא ישוער במנוח כלל, לחם לא אכל ומים לא שתה מרוב דאבון לבו, ואחר הצות היום פתאום בא הנושא מכתבים והביא לו מכתב מהרב האנן המפורסם מו"ה בעריש מיוזיליש ז"ל אבד"ק ווארשא אשר בו כתוב לאמור היות כי יודע אשר כבוד אב"א אינו מברך על שום אתרוג רק על קארסקיאנער ויאנאווער ובשנה הזאת אינם בנמצאים כלל, רק גביר אחד שלח לו מאיטליא שני אתרוגים ממין זה, לכן שולח לו אתרוג אחד ע"י הפאסט במתנה לעשות לו נ"ר, ולעת ערב קודם הכנסת החג הקדוש קיבל האתרוג מהפאסט, ולמחרתו בירך עליו בשמחה גדולה ועצומה עד שזלגו עיניו דמעות ותקיימה בו רצון יראיו יעשה וכו', עיי"ש וזאת חי' במרם שנתפרסמו אתרוגי ארץ הקודש.

ובקובץ נר ישראל (ח"ב עמוד קכ"ב) מביא מכתבים מגדולי ישראל לרבי שלמה קלוגער ובתוכם מכתב מהרה"ק מרוזין ז"ל: בדבר האתרוגים אשר הכנים א"ע לשוט בשו"ת ע"פ הלכה ליישר אורחות עקומות וראיתי אשר לבו בוער כלפיך איש לקיים מצות ה' כדת ובפרט במצוה דאורייתא, אשר מצוה הלז מגין עלינו לחסות תחת צילא דמהימנותא, אמרתי ישר חילא ופועל דינו תרצה ויהיה ה' עמו, וזכות המצוה יגן עלימו, ואשר דרש ממני לכתוב לבאריטשוב בוודאי אעשה כרצונו הטמור לחוק אמורותיו הנאמרים למען אהבת ה' ותורתו ומצותו...

הצדיק ממוגליניצא, והקדוש מטשעמנוב אשר התאמצו בכל עוז לצאת מן הספיקות בקיום המצוות בירכו על אתרוגי קורפו, עיי"ש.

והגה"ק ממונקאטש בשו"ת מנחת אלעזר (ח"י סי' ע"ז) כתב: אאמור"ר הגה"ק בעמח"ס דרכי תשובה זי"ע היה רגיל לומר בזה כיון שדור אחר דור רבותה"ק גאונים ופוסקים הראשונים עד האחרונים אשר בגלותינו כל תפוצות ישראל המדינות החזיקו האתרוגים מאיי קורפו לחשיבות ולהידור מצוה, ובוודאי מקובל וברור עיי"ש כי מזה שהתורה צויתה פרי עץ הדר וזהו אתרוג כפי שקבלו חז"ל, ובגלותינו שם הוא הארץ שמקבלת ביותר הנהיגה המוכהרת לאתרוג מהודר ויפה באילנותיהם, ומשם לקחנו למצוה בגלותנו מיום שנתפרסמו בקצות הארץ ויצאנו מארצנו הק', ואין הקב"ה בא כטרונאי עם בריותיו כאשר ציונו מצוה זו של פרי עץ הדר שהוא נוהג בכל מושבות חוץ לארץ ואינו מהמצוות התלויות בארץ ביום א' מוה"ת וארצנו הק' נחרבה אחרי גלותנו א"כ בוודאי יש מקום במדינות בחוץ לארץ לגידול הדר בלי הרעבה, ובוודאי כיונו רבותינו מעולם ועד עתה בעד כלל ישראל כי שם המזה האתרוגים פרי עץ הדר כאשר עינינו ראות, ובלי יצטרכו שמה להרכיבם לצורך יפיים ורק האילן אתרוג בטבע יגדל מובחר הפרי ההוא בחדרו ואם לא תדעי לך וגו' צאי לך בעקבי הצאן הקדושים והגאונים רבותינו מעולם כנוכר עיי"ש.

ובס' נטעי גבריאיל מביא מזה שסיפר לו הגה"צ משאפראן ז"ל ששמע מהגה"ק ממונקאטש ז"ל שהגה"ק ממצאנא לקח אתרוג קורפו, וסיים: לכן יש להדר לקנותו בכל אופן.

דעת האוסרים
אמנם מן הענין לציין שהיו הרבה ששללו את האתרוגים מכל וכל, וכמו שהבאנו לעיל דברי החתם סופר, וכן בתשו' בית מאיר (סוף או"ח).

אב"ד סערדאהעלי: דער כתב סופר אין א בריוו רעדט שוין וועגן די אתרוגים.⁶¹

רב דקהילתינו במאנסי: פון איטאליע איז געווען, ס'איז געווען וואס האבן געקענט באקומען פון איטאליע.

רבינו: ווער ס'האט זיך געקענט ערלויבן האט מהדר געווען אויף איטאליע, דער פעטער ז"ל פלעגט צו האבן פארשידענע אתרוגים,⁶² אבער דער המון האט גענוצט גריכישע אתרוגים, ס'האט געהאט א מסורה.

מ'האט אמאל נישט געזעהן אן אתרוג אהן א פיטום. און נאר די גריכישע האבן פיטום'ס, די יאנעווער האבן דאך נישט געהאט קיין פיטום'ס, א יאנעווער אתרוג מיט א פיטום האט מען נישט געזעהן אינדערהיים.

אב"ד סערדאהעלי: לעצטנס האט מען אריין געלייגט כוחות אין איטאליע, מ'לייגט ארויף א חותם [פלאמב"ע] אויף יעדן בוים, יעדע האט א ספעציעלע פלאמב"ע מיט א סיריעל נאמבער, די פלאמב"ע לייגט מען ארויף אסאך פאר די אתרוג הייבט אהן צו וואקסן, מ'לייגט עס ארויף אויפן בוים גלייך ווי די אתרוג בוים הייבט אהן וואקסן.

61

ע"ן בקובץ פרי תמרים (ח"ו עמ' 1) שמואל מכתב מחאון דבת"ס להאון רבי יעקב פאונער ז"ל דומ"ץ פראנקפורט על אתרוגים מגרינלאנד, וז"ל: נדרשתי ונשאלתי מאחד מירא' ה' מקהלתו בשמו החריף לעפאלד ראפ"פ לא ידעתי ולא שמעתי אבל מכותלי מכתבו ניכר כי הוא ירא ה' מהדר במצוה ההוא שאל ממני להעמידו על האמת ע"ד אתרוגי קורוקי אשר בק"ק פ"פ עד הנה לא לקחו למצוה ושי"ב התורני המופלג ה' שמואל שטרוים יחי' העיד כי בקהילתינו נוטלים אותם מאז, והכותב כתב כי פר"מ נ"י אי אפשר לו לכתוב כי תש כחו ה' הייחו ויחקהו לכן בא הוה בשאלתו לברר לו האמת. הנה אין דרכי להשיב ליחיד בדבר הנוגע לרבים מטעם הכמוס עומדי לכן כבוד הכותב מחול והני ד"ש ושמותי מו"ל פר"מ נ"י דבר ואודיעו כי האמת כאשר הגיד ש"ב הג"ל כי גם בימי אא"מ מאוה"ג ז"ל ה' רוב של הקהלה נוטלים למצוה אתרוגים הג"ל, לבד עשירי העיר שביכלתם לפזר ולבזבז מהונם להדר במצות הם קנו להם אתרוגי קארפוי, והמהדרין מן המהדרין טרדו להמציא להם אתרוגי יענעווער ולא שכיחי פה, וגם לאאמ"ו ז"ל לא ה' לו בכל שנה, וכן אנו עושים אחריו עד היום, ז"א אין אחר בדבר הזה. הנני אודה לעבדי ה' שומרי מצותיו ידיו דש"ת חותם בברכת השנים. הק' אברהם שמואל בנימין בה"ג מהרמ"ס ז"ל.

62

ע"י במחזור דברי יואל (לסכות, עמ' יא) כי הסוחרים של אתרוגים מאנ"ש באו כל אחד ואחד עם האתרוג המוכתר שבאוצרותיהם, והביאו לפניו כמה מיני אתרוגים מוכמה ארצות, ועפ"י ה' לו שני אתרוגי יאנעווער אחת עם פיטום ואחת בלי פיטום, ושני אתרוגים ממאראקא בפיטום וגריכישער אתרוג גם כן בפיטום (ובמשך השנים הפסיקו להביא אתרוגים מגרינלאנד), וכל האתרוגים היו מונחים לפניו בשעת הברכה ונענעו כמעט בכלם, אבל לא רצה לגלות איזה מהן הוא נוטל תחילה.

רבינו: דאס הייסט אז מ'לייגט א פלאמב"ע אזוי ווי מ'לייגט ביי די מילעך טראקס, און אזוי ווי ביי די פלייש, אז מ'זאל וויסן פון וואו צו נעמען.⁶³

אב"ד סערדאהעלי: יא, דער משגיח לייגט עס ארויף אויפן צווייג, ס'קען נישט אראפ פאלן, און מ'קען עס נישט צוברעכן, ס'איז דא צוויי משגיחים, מ'דארף גיין אינמיטן יאר אויך קוקן, אמאל אז דער בוים צואוואקסט זיך און ס'זערט ברייט פלאצט עס אויס, דארף מען גיין שפעטער נאכאמאל בודק זיין.

א' הנוכחים: פארוואס אין מאראקא פעלט עס נישט אויס, דארט איז גרינגער?

אב"ד סערדאהעלי: עכט אין מאראקא ביז דערווייל קען קיינער נישט זאגן אז ער האט געזעהן הרכבה, מ'דארף אבער האבן אן השגחה אנצוהאלטן, אז מ'זאל נישט אנהייבן מרכיב צו זיין.

רבינו: דער פעטער ז"ל האט זייער מחשיב געווען די מאראקאנער אתרוגים.⁶⁴

63

כי בשעת שאילן האתרוג קטן אפשר עדיין לראות בו אם יש אצלו סימני הרכבה, לכן בכדי שלא יבואו לטעות אח"כ בין האילנות, נוהגים לעשות סימן על עץ האתרוג בזמן שהם קטנים, ובשעת הקצירה עומדים המשיגחים על משמרתם שנוטלים רק מאלו העצים המסומנים [מצו"ב תמונה מהפלאמב"ע על עץ האתרוג].

64

ע"י במחזור דברי יואל (לסכות, עמ' כב) שרבינו ז"ל החזיק בכשרות אתרוגי מאראקא שמוחזקים יותר לאינם מורכבים, ששם אין בעלי השדות רגילים בהרכבה, והאתרוגים הללו יש להם חוקה עוד מדורות הראשונים כמבואר בכמה ספרים.

אב"ד סעדראהעלי: לעצמנס האט מען אנגעהויבן צו ברענגען שתילים פון ארץ ישראל.

רבינו: פון ארץ ישראל קיין מאראקא?

אב"ד סעדראהעלי: יא, אמאל האבן זיי נישט אריין געלאזט די רעגירונג, היינט לאזן זיי אריין, דארט דארף מען שטארק נזהר זיין, וועלכע מען ברענגט פון ארץ ישראל, מען דארף א פארלעסליכע השגחה ביי דעם אויך.

רבינו: ס'זייט אבער אריין אין שאלות פון מצוות התלויות בארץ אויפן בוים.

דער פעטער ז"ל אין שו"ת דברי יואל (י"ד סי' צ"א אות י"ד) איז דן וועגן ארויס טראגן אתרוגים פון ארץ אויף חו"ל.⁶⁷ ער

(סימן קי"ו) דמ"מ לא בדה הרד"ק מציאות זה, ורק גילוי מילתא בעלמא הוא שיש ענבים משוכחים שאין בהם חרצים, ועיי"ש שכתב דבר נכון שאין סתירה מפרש"י להרד"ק שאף אם נפרש "שורק" וזמורה כפירש"י, הוא ג"כ ע"ד הרד"ק דהא ענבים שיש בו גרענים נוטעים הגרענים, ומהם צומח הגפן, אבל באלו שאין להם גרענים נוטעים שורק כלומר הזמורה, כי גרענים לנטיעה אשר יזרעו בהם למעיהם אין בהם, עיי"ש שמסיק ג"כ לברך עליהם בופה"ג. גם בשו"ת זכר יחוסף (ח"ג הא"ח סימן ת"א) כ"י שעכ"פ חזו"ן המציאות דגפן טוב מוציא ענבים שאין לו חרצים.

מיהו בשו"ת מוה"ר שטייף (סימן פ"ה) מביא ששאל מאת מרן רביה"ק בעל הדבר"י ז"ע בנוגע יין הנעשה מצימוקים קטנים שאין להם חרצים, וכ' שם ג' טעמים שמסתפק בו שאין דין יין עליהם, א. מפני שפלפלו האחרונים שמוכאים בשדי חמד שמוא אינו מין ענב מפני שאין לו חרצים, ב. שמוא הוא בכלל בוסר (וכ"כ בתו' יושע הל' ברכת את ב' מוסא במשנת יעקב), ושם תמה עליו דבוסר ודאי דלא הוה, דעיניו ראות שהם טובים ומתוקנים יותר מהצימוקים הגדולים שיש בהם גרענים, מיהו מודיעני ליה בענבים קטנים שאין להם גרענים ואח"כ יחי' להם דאלו הם בוסר, ג. ששמוע שנותנים אותן לתוך יורה ורתחת ויש חשש על כליהם.

והשיב לו נאמר בשו"ת דברי יואל (הא"ח ס"ו) שהיו שיש מדובר באחרונים בזה לכה וזה לכה ואין בידו להכריע על כן לא יברך עליו בופה"ג שהוא ספק, עכד"ק.

אבל עיין בשו"ת נשמת שבת (ח"ב סי' צ"ג) שמביא ששמוע מאיש נאמן ששמוע בעצמו ובדידיה הוי העובדא שריבוי הק' ז"ע אמר שיכולין לברך מעין שלש על ענבים הגדולים השכחים במונעו שאין להם גרענים, ועיי"ש שמבאר בארוכה שלא יסתרו דבריו ז"ל.

עיי"ש מזה שעלה ונסתפק בכלל אי מותר להוציא אתרוגים מאר"י לחו"ל משום שאין מוציאין פירות אר"י לחו"ל, על פי אדיאת גמג' בבא בתרא (דף צ"א) ובשו"ע חו"מ (סי' רל"א), ומביא ד' הבית יצחק (סי' קכ"א) שמקיל בזה, ושאינו מרן הקדושת יו"ט ז"ע לא היה ניהא לי, וכ' שהיה בזה מחלוקת בין הגדולים, ועיי"ש מ"ש רבינו חזו"ן דחול' חששו לתועלת רוב התושבים ולא להסתוריס דכיון דלרוב התושבים הוי חסרון במה שמוציאין לחו"ל אף שהסתוריס מרוביחם אסרו להוציא, וגם באתרוגים הוא חסרון לרוב התושבים, דעיי"ש נתייקר השער בארץ, ואך איזה עשירים מהסתוריס מרוביחם מזה, עיי"ש. ורבינו סותר בזה מ"ש איזה אחרונים להתיר בשביל שנוטעין אדעתא דהכא לסחור בחו"ל,

רב דקהילתנו במאנסי: ס'וואקסט זייער אסאך אתרוגים אין מאראקא, ס'איז דא א גרויסע שפע, די ביימער זענען שטערקער אין מאראקא.

רבינו: אמאל איז געווען א איבערקערעניש איבער די מאראקא אתרוגים מ'האט געזאגט אז זיי האבן נישט קיין קערלעך.⁶⁵ דעמאלטס האט מען דן געווען וועגן די טרובן וואס האבן נישט קיין קערלעך.⁶⁶

65

עיין באריכות בס' פרי עין הדר מוהר"ג רבי ישראל דוד הארפענס שליט"א אב"ד ישראל והומנים (פרק ב) בידון כשרות אתרוגי מאראקא שלא נמצא בתוכה גרענים. ועי' במחזור דברי יואל (לסוכות, עמ' כב) שריבוי ז"ל אמר שמה שנמצאים אתרוגים ממאראקא שאין להם גרענים אינו חסרון כלל, שרק כשיש גרענים המונחים ברוחב הוא סימן להרכבה, אבל לא כשאין שם כלל.

וכן הובא גם בשו"ת מנחת יצחק (חלק ה' סי' נ"ח) וז"ל: והנה כ"מ הביא בקומטרוס ב' עובדות מומעשה רב אצל כ"ק רביה"ק מוסאטמאר ז"ע אשר היה מופשט שפיטא ליה שאין שום חשש ופקפוק בהם, שבשנת שתי"א בא ת"ח א' לפני כ"ק רביה"ק ז"ע ואתרוג מאראקא בידו והראה לו שאין לו גרענים ובא בטענה שבפוסקים בסימנים בין מורכב לאינו מורכב נזכר באיזה אופן הגרענים מושככים לאורך או לרוחב, הרי דש"מ דיש לו גרענים, ונעה לו רביה"ק ז"ע הלא לא כתבו אלא שמושכב סימן מורכב, אבל אינו מוכרח שבלא זה אינו אתרוג, עכ"ל.

66

עיין בס' פרי עין הדר הג"ל (שם) וממוצא דבריו שם יוצא דכמו כן נמי במוגע ענבים שאין להם גרענים דמ"מ שם ענבים גמורים עליהו, והביא שם כן מכמה אחרונים להכשירם, ונעתיק כאן דבריהם בקצרה בשו"ת לב יודא (סימן י"ג) כ' לערער ענבים בלא חרצים אין שם ענבים עליהם, מחמת קרא דכ' גבי נזיר "מחרצים" ועד וגו', וכן הוא בלשון השואל שבתשובת צפת פסנה (ח"ג סימן ק"ע), וכן מובא בשו"ת מוהרש"ם (ה"ו סוס"י ל"ח ובה"ז סימן קכ"ה) דמחמת קרא הג"ל יש שפקפקו על זה, ויש שפקפקו עליו מכמה משניות שזכר בהם שיש לענבים גרענים, וכ"ה בשו"ת שדה יצחק (למחזור) יין חיות ז"ל סימן ג).

אבל המהרש"ם שם הביא להלכה דברי הא"א ודעת קדושים דענב בלא חרצן שם ענב עליו, ונסתייע לזה מדברי הרד"ק עה"כ ואנכי נשתתף שורק וגו' שכתב דשורק הוא מין ענב המשובח שאין לו גרענים, (והוא בישיעה ה' ב' וברמיה ב'), אבל רש"י פירש שהוא זמורה ארוכה, והביא נמי כן משם מוה"ר אבן גיאות ז"ל שהיה אחד מן הראשונים, וכן העתיקו סתמא בהגהות שש"ס אורחות חיים (או"ח סימן רע"ב), ובס' דעת תורה וכ"כ בשמו"פ י' זה במקרא קודש להמלבי"ם בירמיה שם, וכ"כ בשו"ת אבני חפץ (סימן י"ב), וכן בשו"ת זכר יחוסף (ח"א הא"ח סימן ג"ג) מביא שכפי הרד"ק הג"ל פ' באוהל מועד להרשב"א מאורבינו בשם רב האי גאון, וכן מסיק שם להלכה שמברכין עליו בפה"ע עיי"ש.

ומה שכתב בשדה יצחק הג"ל לדהות שאין להביא ראייה מפירוש הרד"ק שהוא רק מפרש ולא פוסק, ועיי"ש מזה שכתב לפקפק על פירושו, נראה דאף אם נימא שאין זה פ' תיבת "שורק", מ"מ ראייה מדבריהם של הרד"ק ומוה"ר אבן גיאות שנעבים בלי חרצים מין ענב הוא, שהרי כתבו שהוא מין ענב המשובח, וכן איתא בשו"ת משיב שלום

ורבינו הוכיח דעיקר כוונת הכו"ל הוא בשביל פסידא דרוב תושבים, וא"כ מה מפק"מ אם נוטעין הרבה לסחורה, סוף כל סוף ע"י שיש הרבה סחורה שיוצא לחו"ל מתייקר השער בארץ כמובן, וע"ע מ"ש מורן רבינו ז"ל בס' צ"ד בזה.

ויסופר כי ביום א' הדה"מ סוכות שנת תשי"ג אמר רבינו הגם שעד שנה זו הי' לי אתרוג אר"י אף שהי' לבי נוקפי על זה כי אאמנ"ר הקדושת יו"ט זי"ע שבידוע היה חובב אר"י, ולא רצה לקח אתרוג אר"י מחשש אין מוציאין פירות אר"י לחו"ל, אעפ"כ חשבתני להדר עד עכשיו שיהי' לי גם אתרוג אר"י בתוך שאר אתרוגים, אולם בהיות מחמת האפקרותא של אתרוגי שמיטה שהפיצו בזה את העולם, לא נטלתי לשנה זו אתרוג מאר"י, ואי"ה לא אטול מכאן ולהבא אתרוג אר"י.

68

עיי"ש בשו"ת דברי יואל מ"ש מורן רבינו ז"ל על אתרוגי אר"י המורכבים, שהם חמורים בפסולם הרבה יותר מאתרוגים המורכבים מחו"ל, דהטעם שכתב הלבוש דמורכב פסול משום שעבדה בו עבירה יותר שייך כשישראל מרכיב, וגם שטמאא את אר"י בעבירות, ועוד דהקונים אלו האתרוגים עוברים על לאו דלפי עור לא תתן מכשול, דעיי' שמתרבים הקונים מרכיבים עוד יותר באר"י ועוברים על איסור הרכבת אילו באר"י.

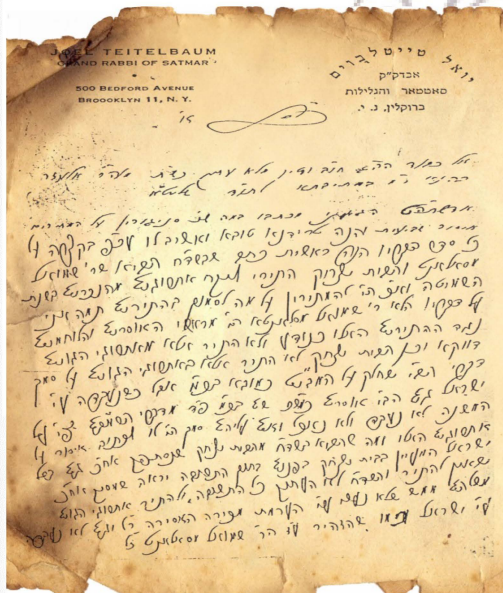
וז"ל שם: "ובאמת שגם בלא"ה (היינו זולת האיסור של שנת השמיטה) האתרוגים האלו פסולים המזה שהמה מורכבים, ונתברר לי כן בהיותי שמה אחר ההקירה והדרישה, וזה איזה שנים שדיברתי פה באמעריקא עם ראש הסוחרים שרוב אתרוגי ארץ ישראל המובאים לכאן הוא על ידו, והודה לפני בפה מלא שהמה מורכבים, וגם בשנה זו הובאו רוב אתרוגי אר"י על ידי אותו הסוחר. וא"כ על ידי שקונים פה הרבה מאתרוגי אר"י מרכיבים שם באיסור הרכבת האילן, שצריכין עבור האתרוגים המורכבין שמוציאין לכאן, ואם כן כל הקונים פה ידם במעל הזה שעוברים על לא תעשה דאורייתא. ואף שזה הרבה שנים שכתבו איזה גדולים להדר לקנות אתרוגי אר"י, הלא מנבוא בדבריהם הנדפסים שהטעם העיקר הוא ששם אפשר להיות השמחה שלא יהיו מורכבים וע"ז היה אפשרות לחשוב אן, ונהינא שגם אז חלקו עליהם הרבה גדולים, אבל עכשיו שכבר נתברר שהחפשים ידם על העליונה וגם נפרץ כ"כ איסור הרכבת האילן שגם אותן שאינם חפשים נעשה להם כהיתר בדרך סחרי זמננו, וא"א להיות השמחה כראוי, כי אין כח ביד יפה, אין ספק שע"י שקונים פה הרבה מאתרוגי אר"י מחטאים את הארץ שמרכיבים שם וזע ישראל עי"ז באיסורי דאורייתא של הרכבת האילן. וזה אף בשאר שנים, אך לא ראיתי להאריך בפרט זה שהוא כעת דבר שלא נשמע, כי בעו"ה האמת נעדרת ואין האמת מקובל כלל אצל העולם, אבל בשנה זו שרובין עוד האיסור הנורא של שביעית הגורם גולות והצחת הנוראות לכל כלל ישראל בעו"ה, החיוב להגיד האמת אף במסירות נפש ממש, עכ"ל.

ובספרו הקדוש ויואל משה (מאמר ישוב אר"י סי' ע"א) כתב זול"ק: "גם בשאר השנים ע"י שמוציאים אתרוגי אר"י בחו"ל אשר רובם ככולם הם מורכבים וא"כ עוברים יותר באר"י על איסור הרכבת אילן כדי שיהי' יותר לשלוח לחו"ל ומרכיבים בעו"ה יותר הטומאה באר"י ומעכבים את הגאולה ר"ל, ועיקר האיסור של אתרוג המורכב חמור יותר אם הוא

מאר"י דלדעת הלבוש טעם איסור אתרוג המורכב הוא בשביל שנעבדה בו עבירה ולחד מ"ד גם נכרי מצווה על איסור הרכבת אילן, והרכבה פוסקים חולקים ע"ד דאין הנכרי מצווה ולא הי' נעבדה בו עבירה [כן הוא דעת הש"ך ביו"ד סי' רצ"ז סק"ג ועי' בדע"ת מזהמחרש"ם בסו"ס תרמ"ח שהביא מוכחה פוסקים שס"ל כן], ויש בזה אריכות גדול לא עת האסף פה, ועכ"פ אין האיסור ברור לכל הדעות, משא"כ באתרוג אר"י שהישראל עובר על הרכבת אילן זה ודאי איסור ברור יותר לכל הדעות, אבל יותר מזה הוא מה שגורמים להרבות באה"ק בהרכבת אילן במזיד ובשטט נפש בשביל הצורך לשלוח אתרוגים לחו"ל והיו זה כחרי עברי הנראה כי לולא הקונים המרובים בחו"ל בוודאי שלא היו מרכיבים כ"כ אילנות באר"י ואוי לו ולנפשו למי שיש לו חלק בזה להרבות טומאה באר"י ולעכב את הגאולה, וכ"כ טע עיניהם מראות באומנם שהוא חשיבות וחיוק לאר"י כמה שקונים אתרוגי אר"י אבל הארץ שרוי בצער נורא במה שמחטאים אותה וכמ"ש העקידה והאלשיך הק' והארץ אזכור שזה עיקר טעם גולות מה שאמר הקב"ה שא"ל לסכול צער עלבונה של הארץ מה שמחטאים אותה וזה ירחם, עכ"ל.

69

בשנת השמיטה תשי"ב הפיצו הציונים את העולם עם אתרוגי שמיטה על סמך היתרים שדופים (היתר מבידה וכדו) מרבני המדינה, אז חשף רבינו את זרוע עוזו בתוקף ועוז ופירסם פסק דינו דעת תורה להלכה ולמעשה כי אתרוגים הללו אסורים, ורבינו בירר אשר אתרוגי שמיטה מאר"י יש להם דין שמוור ונעבד ואסור אף בדעבד באכילה והנאה, וממילא גם אסור למצוה. ונדפס אז מרבנינו קונטרס שלש תשובות אשר נתפרסם בכל העולם כולו איסורו של רבינו [ואח"כ בשנת תשמ"ב נדפסו אותן התשובות בשו"ת דברי יואל יו"ד סי' צ"ו ואילן]. והרבה מאחב"י מקום אשר דבר רבינו ז"ל מגיע, מסוף העולם ועד סופו, גם הרבה רבנים שהשתייכו לקהילות אחרות, מני אז משכו ידיהם מלקנות אתרוגי אר"י.

כת"ק מתשו"ר רביה"ק בענין אתרוגי אר"י הנדפס בקו"ש שלש תשובות

רב דקהילתנו במאנסי: אין קאליפארניע האט מען אויך געפלאנצט.

רבינו: ס'האבן אבער נישט מצליח געווען אין קאליפארניע קיין אתרוגים.

רב דקהילתנו במאנסי: איינציגע, מ'האט פראבירט, מ'האט געברענגט פון איבעראל.

רבינו: דארט וואו איך שטיי אין קאליפארניע (למנוחת הנפש בימות החורף בבית הרבני הנגיד מו"ה הערשל שפיטץ הי"ד בעיר פאלם ספרינגס שבקאליפארניע יצ"ו) איז אויך דא אן אתרוג בוים, אבער ס'איז נישט....

אב"ד סערדאהעלי: עס איז דא דארט לולבים אויך.

רבינו: לולבים יא, אין אריזאנע און אין קאליפארניע.

אב"ד סערדאהעלי: ס'איז דא דארט שיינע לולבים ס'ווערט בעסער און בעסער.

א' הנוכחים: עס איז אבער דא דארט לולבים וואס זענען זייער געהל, די זון קומט נישט גענוג צו דארטן.

אב"ד סערדאהעלי: נאך א נקודה, מענטשן פרעגן, ס'איז גוט צו וויסן, צי מ'קען גיין קויפן אין קראונהייטס ביי די לויבאוויטשער אידן (כשאין להם השגחה).

רבינו: ער רעדט פון א אתרוג, די לויבאוויטשער נעמען נאר יאנעווע אתרוגים.⁷⁰

70

עיין באגרות קודש (מהרש"ב ח"א עמ' ס"ב), ידוע אשר כ"ק רבינו הגדול א"י אדמו"ר זצוקלה"ה החמיר לכוין על אתרוגי יענאווע דוקא [עד שפ"א הי מלחמה גדולה בעולם ונשמע שלא יניחו לעבור סחורה מאיטאליה ויצא לשלוח איש מיוחד לגענאווע לקנות אתרוג בשבילו כידוע], וכן החמירו אחריו רבותינו אבותינו אדמו"ר זצוקלה"ה עד מה שראיתי מוכ"ק אאמו"ר שהחמיר בזה עד מאד [ומפני שבימינו נתחדשו עוד ב' מקומות מאי יענאווע שמבאים הסחורה לגענאווע ששם הי' שוק הסחרים] והם בארגענערא וריווייע [ולפי הנראה בימים הקדמים לא הי' משם אתרוגים והדשים מקורב באו] ובהם יש חשש מורכב יותר מקאפע, הקפיד כ"ק אאמו"ר (מהר"ש) על אתרוגי יענאווע הבאים מקאלבריע דוקא והן הנה הכשרים דוקא וכו', ואתרוגי קארפע לא באו לביתו כלל בשום פעם מזהבן שאני זוכר, ואתרוג ארץ ישראל הי' אצלו פעם אחת ולא בירך עליו כי אם בעת הלל נטלו.

[וראה על מאורע ההוא בשו"ת נפש חיה להאגון מו"ה חיים אלעזר וואקס מקאליש (סי' ד) שכותב, מש"כ כבוד ואנו כי השמועה אומרת שהרב הקדוש מלובלין התחיל ליקח אתרוג קארפו ומאו התחילו ליקח אתרוג קורפו וכו', נדע שבימי הרב הקדוש מלובלין היו אז מלחמת הצרפתים אשר הי' קשה להשיג אתרוגי יאנאווע וכפי אשר שמעתי נעקרו אז הגנים הללו, ואת נדע כי בכיורו כי העיר טארניגראד שהיתה גם אז עיר גדולה, והרב האגון הי' התלמוד הי' אז רב שם, לא הי' להם שום אתרוג על חג הסוכות והביא אתרוג מוהר (טשארטאסקע) מורכב וכן הי' כמעט בכל ערי גובערניע מלובלין ואז התחילו להביא אתרוגי קארפו, עכ"ל].

ומאריך שם באג"ק בדברי חת"ס ומסיים, והנה אף שיש לומר שעתה הורע חוקת כשרות אתרוגי יאנאווע מפני אתרוגי באדענערע וריווייע הבאים לשם, אך באמות חוקת אתרוגי קאלאברע לא הורע ח"ו ובחזקתן עומדים, והמה ניכרים היטב בגודלן שמובדלים מהאחרים, ועל אותן כיוון חת"ס באמרו שמסורת בידינו כי שמעולם יושבי מדינת אשכנז כו', כי גם עתה אתרוגי קאלאברע רובם ככולם נשלחים למדינת אשכנז בסך מסוים יותר משלארי ארצות, ועל כן אתרוגי קאלאברע כשרים בלתי שום ספק ואינם צריכים לשום סימן כלל, ומסיק, והאמת אגיד כי אף עם השגחתם מכל מקום אתרוגי קאלאברע אצלי במעלה יותר מכל האתרוגים שבעולם.

ובפשטות נראה, שלדבריהם דעת הגה"ק בעל התניא כמעלת אתרוגי יאנאווע, הוא מטעם שהם בחזקת בלתי מורכבים.

ולחיבת הקדוש נעתיק כאן מה שסיפר מרן רבינו שליט"א תחת אחד השיחים בענין זה: "איך ווייס א מעשה, תשכ"ו איז געווען שמיטה, אויף סוכות תשכ"ו - דער סוכות נאך שמיטה - האט מען פארקויפט אין ארץ ישראל אתרוגים 'אוצר בית דין', דער בי"ד האט דאס פארקויפט פאר א מינימאלע פרייז, א ביליגערן פרייז, נאר אויפיל אז מ'זאל עס קענען געבן מ'זאל נישט האבן קיין חיזק. דאס איז אזוי געווען איינגעפירט דער חיתר אין ירושלים.

דער פעטער ז"ל דער דברי יואל איז נישט געווען צופרידן דערפון, איהם איז דאן נישט געפעלן דער אוצר בי"ד, האט ער געשיקט אפאר אתרוגים פון אמעריקע קיין ארץ ישראל.

יענעם יאר איז אין סאטמארער ביהמ"ד נאך געווען ד' מינים ביי אפאר אידן, קייער האט נישט גענוצט די דארטיגע אתרוגים, און דער עולם האט פאר הלל אתרוג געבענטשט אויף די אתרוגים וואס דער פעטער ז"ל האט געשיקט.

איך בין דאך אויך געווען דעמאלטס אין ארץ ישראל, ווען כ'האב געהערט פאר סוכות אז דער פעטער לאזט נישט נוצן די אתרוגים, איז מיר געווען לבי עלי די וואס צו טוהן. האט מיר עמיצער געזאגט אז מין עלטער-שווער דער וויזניצער רבי (בעל אמרי חיים ז"ל) האט באקומען א יאנעווער אתרוג, א חסיד האט עס איהם געברענגט, בין איך געגאנגען פרעגן צי ער וואלט מיר געגעבן דער אתרוג כמותה, האט ער געזאגט אז יא, בתשואות חן.

זיין גבאי ר' יצחק דוד רעזעוועוויטש האט געהאט א פרדס ס'האט געהייסן 'אתרוגי וויזשניץ', ס'האט געהאט די השגחה פונעם בי"ד אין ירושלים, מילא האט ער געהאט פון יצחק דוד'ס אתרוגים.

אזוי האב איך געהאט אן אייגענעם יאנעווער אתרוג, דארט אין יענעם געגענט האבן געוואוינט אפאר סאטמארער חסידים, ר' יוסף אלי' ביקעל ע"ה, ר' ליפא פארקאש ע"ה, ר' בערל גלויבער ע"ה, זיי זענען דעמאלטס געקומען צו מיר צופרי אתרוג - בענטשן. ס'זענען געווען וויזניצער חסידים וואס זענען אויך געקומען אתרוג בענטשן אויף דעם אתרוג, זיי האבן געהערט אז דער סאטמארער רב זאגט אז ס'איז נישט גוט זענען זיי געקומען שאקלען מיט דעם אתרוג".

רב דקהילתנו במאנסי: יא ווייל זיי ברענגען בשם דעם תניא אז משה רבינו האט געניצט אזא אתרוג וואס א ענן האט אים געברענגט יוצא צו זיין ווייל ס'איז די מערסטע הדר.⁷¹ אזוי זאגן זיי.

רבינו: ס'איז אבער דא פון די יאגעווער אתרוגים וואס ס'איז א חיש מורכב, אז ס'איז אהן א השגחה איז עס א פראבלעם, אפילו עס איז פון יאגעווע.⁷²

71

האדמו"ר הרי"ן מליבאוויטש ז"ל אמר בשם אביו בשמח"ת תש"י (נדפס בספר המאמרים התש"א עמ' 101) בשם אדמו"ר חוקן בעל התניא, שכאשר אמר הקב"ה ולקחתם לכם פרי עץ הדר הושיבו שלוחים על ענן והם הביאו אתרוג מקאלבאריא.

וכן ברשימות רשימות הרב"ש, שהן רשימות שנדפסו מכת"י הרה"ח ר' ברוך שניאור ז"ל נכד הצ"צ שרשמים תיכף להדיבורים והמאורעות ביום ב' דסוכות תרע"ו בעת הסעודה שהבעש"ט (ומראה שבעל התניא שמע קד בשם הבעש"ט) אמר בשעה שאמר הקב"ה למשה רבינו ע"ה מהמזאת דוקלתם לכם היום הראשון פרי עץ הדר כו' ה' דוקא על יאנאווא קאלאברער, שהביאו משם למדבר והיו עיקר מצות.

וכ"כ בספר משנת יעקב (להלן) מקאפיש לשו"ע סי' תרמ"ה) שאתרוגי קאלאברער שהיו מוחזקים לכשרים מזמן רב - ובשם הגה"ק בעל התניא ז"ע אומרים שישראל בזמן שהיו במדבר הביאו אתרוגי יאנאווא - שהם נקראים ג"כ קאלאברער - ועל זה ברכו בסוכות, ואם קבלה נקבל, עכ"ד.

72

ע"י במחזור דברי יואל (לסוכות עמ' ד) כי מרן רבינו ז"ל היה מרעיש מאוד נגד האתרוגים המורכבים שנתפשטו בכל העולם בדור הזה, והדחיר שלא לסמוך רק על בירורים מאנשים מודינים, ולא די לסמוך על חוקת הארצות שמשם נטלו תמיד, וכשתרבה גם אתרוגי יאגעווע מורכבים, הוכרו מטעם התאחדות הרבנים שלא יקנו אתרוגים מיאגעווע רק עם הכשר מהתאחדות הרבנים, וגם רבינו חיות האיסור ולא נטל רק ממי שיש לו הכשר מוסמך, ופע"א כשהביא לו סוחר א' אתרוג יאגעווע שנקטף בלי השגחת התאחדות הרבנים, לא רצה רבינו לקבלו.

וה' רבינו אומר שהאידיא שנתברר בבירור שרוב האתרוגים הן מורכבים לכן אין לסמוך על החוקה כלל, כי הגוים אין להם חוקה ומסורת כלל, והגוים האלה גוים אחרים הם, ואינם מגויים הקדמונים ואין להם חוקה, כי לפי ריבוי ההתכנסות של זמנינו רובם ככולם הן מרכיבים האתרוגים, ואין לסמוך רק בירור אמיתי שהאתרוג אינו מורכב.

וה' רבינו מזהיר מאוד את הסוחרים על זה, והיה אומר שמה שהוא אצל הסוחרים בודאי אינו מורכב, אצלו הוא ספק ספיקא, ופעם כאשר ראה על כותלי חנות האתרוגים טבלא שהאתרוגים ודאי בלתי מורכבים, אמר רבינו בדרך צחות, שהאתרוגים הן ודאי פסולים, כי כך פירוש המילול "בלתי מורכבים" היינו שאינם אלא מורכבים.

ועי' בקף החיים (סי' תרמ"ט סי' ק"מ) שהביא בשם עיקרי הד"ט (סי' ל"ג אות ג') שהמנהג פשוט בערי איטאלי"א שאף האתרוגים המוכרים מאי

אב"ד סערדאהעלי: זיי פארלאזן זיך אז ס'איז דא א תשובה אין בית אפרים (סי' נ"ו) וואס איז מקיל, ער זאגט אז הרכבה איז נאר ווען דער בוים אליין איז א מורכב, דאס איז שוין א תולדה.

רבינו: ס'איז געווען נאך קרייזן וואס האבן זיך אויף דעם פארלאזט, אין גאליציע איז אויך געווען וואס האבן אזוי געהאלטן, ווי דער בית אפרים.⁷³

אב"ד סערדאהעלי: דער רבי געדענקט דאך ר' יעקב חיים אמסעל ע"ה (בעמח"ס נחלת יעקב על מועדי השנה, הוא היה מרבי"ן תורה במסדות מרן רביה"ק ז"ל רבות בשנים), ער איז געווען דער ערשטער משגיח פון התאחדות וואס איז געפארן פאר אתרוגים, יענע יארן איז דער משגיח געפארן און אפגעזעצט דארט אין איטאליע בערך זעקס וואכן זיכער צו מאכן אז דער עולם שניידט נאר פון די גוטע ביימער, ערשט שפעטער האט מען איינגעפירט אז מיט יעדעס סוחר פארט זיך מיט א משגיח, אבער על כל פנים, דער ר' יעקב חיים פלעגט דעמאלטס פארן, און ער האט דארט אריינגעארבעט, און יעדעס בוים וואס מען האט געשניטן, האט ער זיכער געמאכט אז דער בוים איז נישט קיין מורכב. בימים ההם זענען נאך די בעלי בתים פון די פעלדער געווען גאנץ פרימיטיוו, און זיי פלעגן נישט

קורפן שהם מוחזקים שאינם מורכבים לוינציאיה או שמוינציאיה כשבאים להם משם שולחים אותם לשאר ארצות אפי' ע"י בני ברית משלחים אותם ע"י כתב עדות של הרב מו"צ שהם בחוקת שאינם מורכבים.

73

היינו כפי שאבנו למעלה שהראשון שדן בזה להיות ה' הבית אפרים (בש"ח סי' נ"ו) ומעמנו הן בעיקר לחלוק על פסול המורכבים בכלל שעצי האתרוגים בקורפו אין ניכר בהם הרכבה, ונמצא דכל החשש הוא דאולי באים הם מנעיצים מורכבים, ובזה העלה תשובה ארוכה שאתרוגים הבאים מנעיצים מורכבים אין באתרוגים אלו שום חשש, ובסוף דבריו כתב: ...הארכתני בזה הרבה וטרחתי למצוא היתר לברך על אתרוגים אלו הבאים אצלנו מזהאי קורפו, וזה בערך שלשים שנה ויותר שמכביאים מהם הרבה למדינתנו, ונתפשט הדבר לקנותם אף במקום שיש למצוא מאתרוגי יאנאווא, לפי שקשה מאד למצוא באתרוגי יאנאווא אתרוג שיהי נקי בלי שום דופי, ואותם שבאים מקורפו מהדורים ביותר ומבוכין עליהן אפי' ביום ראשון וגם שלא בשעת הדחק, וחקרתי ע"ז ושמעתי מפי אדם כשר כי היה בקורפו בכל הגנות והפרדסים ולא נמצא אחד מהם הוא מגדל שני מיני פירות יחד, אלא אלו לעצמם ואלו לעצמם, והם מקפידים על הרכבה ביתר שאת שלא יעשה כן דלא לרעי נפשיהו ע"כ דברי האיש ההוא... עיי"ש עוד.

אגב, עיין בס' זכור ימות עולם (ח"ג עמ' קצ"ה) שרביה"ק בעל הדבר"י בעת שהותו בעיר אנטווערפן בשנת תשי"ב נודע עס רבני העיר וביאר בטוב מעם ודעת את ד' הבית אפרים בתשובה הנ"ל, עיי"ש הסיפור באריכות.

נאכגעלאזט, און ער האט ווייטער געגראבן, ביז עפעס איז דארט נתגלה געווארן, אפשר נאר אפילו א ספק... האט ער געזעהן אז שומר נפשות חסידיו, די סיעתא דשמיא אז עס זאל נישט אנקומען פאר'ן הייליגן רבי'ן אזא אחרונא... אזוי האט ער דעמאלטס פארציילט, דער עולם ביי אונז אין התאחדות, די רבנים געדענקען עס נאך...

רב דקהילתינו במאנסי: מיין פעטער רבי ישעי' גראס ז"ל דער קערעסטינער רבי פון וומסב"ג, ער האט אויך אסאך געמוהן אין די אנדערע אחרונים, ער האט פארציילט כמה פעמים אז ער האט געזעהן איבער געדעקט, די איטאליענער אחרונים דארף מען זייער אכטונג געבן אויף דעם, ווייל דעם חברה פלעגן באגראבן, ס'איז באגראבן די קנאפ אביסל זאמד, ער האט א גאנצן ספר געשריבן אויף דעם. ער האט געפלעגט ברענגען פאר'ן רבי'ן ז"ל די אחרונים אסאך יארן.

אב"ד סערדאהעלי: דאס לעצטע מאל וואס איך בין געווען דארט, איז געווען בשנת תשע"ז, האב איך בייגעוואוינט אן אינטערעסאנטע זאך, אז מ'נעמט אראפ פונעם אחרונא בויס א בלעטל אדער א צווייג, און מען שמעקט עס אדער מען לייגט עס צו צום מויל, האט עס די זעלבע מעם, מעם עצו ופריו שוין, אונזערע משגיחים דארטן מוען עס כסדר.

א' הנוכחים: נו וואס איז מיט מורכב? קען מען דורך דעם וויסן וואס איז כשר? ס'וואלט געווען א מורא'דיגע סימן.

רבינו: מ'קען זיך נישט פארלאזן אויף קיין סימנים.⁷⁴

דער ישועת יעקב (סימן תרמ"ח) זאגט אז סימנים דארף זיין מסיני.⁷⁵

74

ע' בחתם סופר (או"ח סי' ר"ז) שעיך מה שאנו סומכין הוא לא על הסימנים המוזכרים בפוסקים, וסימנן לאו דאורייתא, עי"ש באריכות, ודעתו דלמעשה אין לסמוך על הסימנים כלל להקל, ודינם של אחרונים כדן עוף טהור שנאכל במסורת דהיינו שאותו מקום יחיה מוחזק מימים קדמונים שאתרוגיהם אינם מורכבים, ומסיים שם העולה מזה כל האחרונים שאינם ממקום המוחזק בכשרות אין ליקח בלי כתב הכשר שיועד המעיד מהמורכבים ואין לסמוך על הסימנים, יעי"ש.

וסיפר א' מאנ"ש אשר פע"א נסע עם רבינו דרך חנות שהי' כתוב אחרונים בלתי מורכבים, ושאל אותם רבינו מהיכן יודעים הם שאינם מורכבים, וענה האיש לרבינו שהלא ישנם סימנים על זה מהגרעינים, ועל זה השיב רבינו שכיהים כבר נתבטל הסימנים, ויכול להיות שאף אם הגרעינים הם כמו בלתי מורכבים, עכ"ז המה מורכבים.

מרכיב זיין מיט די היינטיגע פארגעשריטענע וועגן וואס איז טאקע שווערער צו דערקענען, נאר דעמאלטס אז מ'האט מרכיב געווען א בויס, האט מען געקענט דערקענען אונטן פונעם בויס, דארטן אויף דער ערד איז געווארן א קנאפ, און דאס איז געווען די סימן אז דאס איז מורכב, און טאמער איז נישט געווען קיין קנאפ איז געווען א סימן אז עס איז נישט מורכב – היינט זענען זיי מרכיב אסאך מער פארגעשריטענע וועגן, און דעם בדיקה העלפט שוין נישט אויף דעם... ואיכא דרכא אחרונא... דאס איז מעשה פון בימים ההם – דעמאלטס פלעגט ר' יעקב חיים גיין און בודק זיין די ביימער פון אונטן, אבער די בעלי השדות די בעלי פרדסים האבן דאך יא געוואלט מרכיב זיין, פלעגן זיין באדעקן די קנאפ מיט ערד, אז די קנאפ זאל זיין למטה מהקרקע מכוסה עם עפר, פלעגט ר' יעקב חיים גיין און אויפגראבן ביז ער האט געטראפן א קנאפ, און נאר טאמער ער האט נישט געטראפן א קנאפ האט ער געלאזט שניידן דארט. ר' יעקב חיים האט געהאט א ביכל א גאנצע קונטרס און דארט האט ער אפגעשריבן יעדעס בויס און פעלד וואס ער האט דארט געטאהן... א פונקטליכע דו"ח וואס די רבנים דא וואס האבן געגעבן די השגחה האבן געווארט צו זעהן... פלאי פלאים... די בעלי פרדסים פלעגן נישט וועלן מען זאל גראבן, ווייל דאס מאכט קאליע זייער בויס, דאס זענען געווען די קביעותדיגע מערכות דארט... עס איז מעולם געווען געשפאנט צווישן די משגיחים וואס האבן געגראבן און די בעלי הפרדס וואס האבן נישט געלאזט גראבן...

האט זיך געמאכט אמאל אז נאכן בודק זיין א בויס, און מאשר זיין צו שניידן פון יענעם בויס, האט ער געזעהן אויפן בויס א שיינער אחרונא, זייער א מהודר'דיגן אחרונא, איז גלייך נפל בדעתו אז ער נעמט דעם אחרונא פאר'ן רבי'ן, יעדע זאך וואס מ'האט נאר געקענט ברענגען און טוהן פאר'ן רבי'ן ז"ל איז דאך געווען א גאנצער געווינס... האט ער אבער ביי זיך געטראכט, אז אויב נעמט ער דעם אחרונא פאר'ן רבי'ן, איז אפשר זאל ער נאכמער בודק זיין דעם בויס, אפשר דארף ער נאר מער קוקן, הייבט ער ווייטער אהן צו כאטאפן און צו גראבן אויף דער ערד צו זעהן צו עפעס וועט נתגלה ווערן, דער בעל הבית פונעם בויס זעהט ווי ער גראבט שוין ווייטער האט אנגעהויבן מאכן געוואלדעס לאז שוין אפ... דאס איז דאך תמיד געווען די געשפאנטקייט מיט זיי... ער האט זיך אבער נישט

ובירכו רבינו: לחיים, דער אויבערשטער זאל העלפן בריאות השלימות מיט אריכות ימים ושנים און שיבה טובה, דער אויבערשטער זאל העלפן מ'זאל קענען זיצן מיט הרהבת הדעת להורות דבר ה' אהן א מכשול.

רבינו פנה להרבני הנגיד מוה"ר יקותיאל דוד אהרן ווייס הי"ד

מבעלי החנות

ואמר: לחיים, דער אויבערשטער זאל העלפן גרויס הצלחה, ניצול ווערן פון יעדע מכשול און עגמת נפש, און נאך מאכן געלט אויך.

ובירך רבינו לחיים לכל הנאספים

רבינו פנה אל הרבני הנכבד מוה"ר מרדכי ווייס הי"ד

אביו של בעל החנות

ואמר: אין ראצפערט איז געווען א איד ר' יוסף הערצאג. **ר"מ ווייס:** יא, מיינ שווער איז געווען א איידעם ביי דעם ר' יוסף'ס זוהן.

רבינו: אזוי! איז ער דאך געווען פאר ענק א זיידע, ער איז געווען א בעל בתי'שער איד אין ראצפערט, ראצפערט איז געווען א קליין שטעטל, און ער איז געווען א בעל בתי'שער איד דארט, ער האט געהאט א געשעפט, האט ער פארציילט אז דער זיידע רבי מאטעלע האראנסטייפלער איז געווען אין ראצפערט, ער איז געקומען אויף א באזוך, דער זיידע רבי שלום אליעזר'ל האט געוואוינט אין ראצפערט, ער האט חתונה געמאכט א קינד, איז ער געקומען צו פארן. פון רוסלאנד איז ער געקומען, און טאקע נאר איין מאל איז ער געווען אין ראצפערט, דעמאלטס איז טאקע געקומען די גדולי הרבנים מקבל פנים זיין, דער ערוגת הבושם,⁷⁶ און נאך אנדערע,

75

עיי"ש דאין לסמוך על הסימנים כיון שאינם מקובלים מסני ואפשר ג"כ שישתנו לפי העתים והמקומות וישראל קדושים הם ונהנו איסור שלא ליקח אתרוג מבלי הכשר מביד"צ שאין בהם חשש מורכב, וכ"ה בביכורי יעקב סוף סי' תרמ"ח סקנ"ג שבדק באתרוגים שהגולים אצלם ושיש להם כל סימני אתרוג כשר שלפעמים הגרעניים שוככים באורך ולפעמים ברוחב, עיי"ש. וע"כ ע"י סימן זא"א להבחין כלל. ועי' שו"ת תורת חסד הא"ח סי' ל"ד אות ס' ח' ט'.

76

הגה"ק בעל ערוגת הבושם ז"ל בהספידו ביום ז' אדר תרס"ד את הגה"ק רבי מאטעלע ז"ל הזכיר ביקורו של הגה"ק רבי מאטעלע במדינת אונגארין, וז"ל בפרשת תצוה: 'בחודש אלול נסתלק האוון הקדוש בקי מגולה ובנסתר, מאור הגולה, מו"ה מרדכי מאטל ז"ל בעהמ"ח ס' חיבור לטהרה, והוא עמוק בחריפות ובקיאות, ולפני איזה שנים היה כאן במדינתנו, וכל גדולי המדינה חרדו לקראתו, וגם אני זכיתי לקבל פניו,

אלע זענען געקומען אים קענען, און ער איז איינגעשטאנען ביי אים, ביי דעם רבי יוסף דארט איז געווען זיין אכסניא, און ער האט געהאט א געשעפט, אבער קיין פרנסה האט ער נישט געהאט, און אז ער איז ביי אים איינגעשטאנען האט ער אים געזאגט עפעס איין טאג דער רבי זאל אים אנוואונטשן, ער האט געשעפט, דער רבי זאל אים אנוואונטשן הצלחה ער זאל האבן פרנסה, האט ער אים געזאגט כ'זועל אהיים קומען פון ביחמ"ד, האט מען געקענט אדורך גיין דורך דעם געשעפט, אזוי איז געווען אינדערהיים די געשעפט מיט די חיוז איז געווען בשכינות, פון פארנט איז געווען דאס געשעפט און אונטער דעם איז געווען זיין דירה, אז מ'האט געוואלט אריין גיין אין געשעפט האט מען געקענט אריין גיין אין געשעפט פון די גאס, און דארט איז געווען א מיהר אריין צו גיין אין שטוב, און מ'האט געקענט גיין פון די גאס אין שטוב דורך דעם געשעפט אזוי פון די זייט, ווען מ'איז געגאנגען אין שטוב איז מען געגאנגען פון די גאס גראד אין שטוב, האט ער אים געזאגט ווען כ'זועל אהיים קומען פון דאווענען פון ביחמ"ד וועל איך אהיים גיין אין שטוב דורכ'ן געשעפט.

דעם אנדערן טאג איז ער געקומען פון דאווענען איז ער אריין געקומען אזוי, ער איז אריין געקומען פון געשעפט, איז געווען אויסגעלייגט סחורה, און ער קוקט זיך ארום, און ער דרייט זיך אזוי ארים אין געשעפט, ער דרייט זיך רעכטס און לינקס אזוי, און ער רופט זיך אין: 'איך ווייס נישט פארוואס דו האסט נישט דא קיין פרנסה, דא קען מען האבן שייך פרנסה, און ער איז זיך ווייטער געגאנגען אריין אין שטוב, פון יענעם טאג און ווייטער האט זיך געעפנט א שפע גדול דארט אין געשעפט, אזוי האט ער דערציילט.

ר"מ ווייס: אונז זעמיר אייניקלך זאל די השפעה בלייבן.

אב"ד סערדאהעלי: מ'איז ממשיך א ברכה מיט א עובדא פון א צדיק.

מזעמיר אלע מסכים צום רבי'נס ברכה.

רבינו: דער מאטע ז"ל פלעגט עס פארציילן אז ער האט עס געהערט פונעם איד דער בעל המעשה.

ר"מ ווייס: דער מאטע ז"ל פלעגט קומען ביי מיר צו שמחות האט ער עס אלץ דערציילט.

המשך השיחה בגליון הבא אי"ה

מושובתי שבת בחצרות קדשו, זכיתי לשמוע מפיו ויקוקן דנורא ובעורין דאשאי וכו'. עיי"ש עוד.

דברות קודש

מאת ב"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א

דרשה ביום הושענא רבא שנת תש"פ לפ"ק בביהמ"ד הגדול בוויילאמסבורג יצ"ו

אלקינו, כלומר שאנחנו באים לבקש בעבור כבודו ית"ש, ולכן בכל יומא זמניה הוא. אלו תמצית דברי קדשם.

*

אמנם יש לומר להמליץ טוב על בני ישראל, על פי מה שפירש בספר דרך אמת (פרק ו) מאמר הכתוב (משלי ד ג) מכל משמר נצור לבך כי ממנו תוצאות חיים, כי אמרו חז"ל (אסתר פ"י ס"ג) צדיקים לבם ברשותם ורשעים הם מסורים ביד לבם, שהלב הוא אצלם במאסר ברשותו של יצר הרע, וזה שאמר מכל משמר שתמצא לעשות לנפשך לשמור אברך מכל סיג ופגם, בעיקר נצור לבך, שלא יהיה נאסר ברשותו של יצר הרע, כי ממנו מהלב תוצאות חיים לכל האברים, ואם הלב נשמר כראוי מכל סיג ופגם, ממילא כל האברים נשמרים כראוי, עכ"ד.

והנה כתב בזרע קודש להרה"ק מראפשיץ זי"ע (ליקוטים לסוכות והור"ר) שבהושענא רבה נוטלים הקשרים מהלולב לרמוז לחירות, עי"ש. ולדרכינו יש לומר שנוטלים הקשרים מהלולב, להורות על סגולת וקדושת יום הושענא רבה אשר בו אנו יוצאים לחירות מושבי ומאסר היצה"ר.

ולפי זה יש לומר דאין שום קושיא אי מלכא אנו עד האידנא אמאי לא אתית לגבאי, כי הרי היה עד עכשיו בשבי ובמאסר אצל יצרו, ולא היה בעה"ב על עצמו, ואיך היה יכול לבא אל המלך, אמנם ביום הושענא רבה כיון שסגולת היום גורם חירות, אז יאמר נא ישראל הנני, וכל אחד יוכל לבא אל המלך.

וזה שאמר (תהלים ע"א) תבא לפניך אנקת אסיר, היינו מה שהיינו במאסר אצל היצה"ר, וזה היה המניעה לבא עד עכשיו.

עומדים אנו ביום הושענא רבה, וידוע שהיה מרגלא בפומיה דב"ק מרן דו"ז זללה"ה ואבא מארי זללה"ה לומר ביום הושענא רבה המשל הידוע בשם א"ז הקדושת יו"ט זללה"ה, משל למלך גדול ואדיר שקבע זמן לבקר בכל מדינות מלכותו, וכל חכמי לב יצאו לקראתו לקבל פניו ולבקש על נפשם, ושאר בני העיר שלא הודרו לצאת לקראתו, מכל מקום השתדלו גם הם לבא במשך הימים שהמלך נמצא בתוכם, והמלך בחסדו מילא משאלות כולם לטובה, אבל היו אנשים שנתאחרו עד היום האחרון כאשר כרוזא קרא בחיל שהמלך נוסע לביתו, ואז הקושיא גדולה אי מלכא אנו עד השתא אמאי לא אתית לגבאי, אמנם אם תהא בקשתם נוגע למען כבוד המלך בעצמו, אז אין שום קושיא ובכל עת תרעין פתיחין.

והנמשל הוא, שהקב"ה מלך גדול שליט בעליונים ושליט בתחתונים, יש לו זמן קבוע בימים הקדושים להמצא בעולם הזה, כמאמרם (ראש השנה יח.) דרשו ה' בהמצאו (ישעיה נה ו'), אלו עשרת ימי תשובה מראש השנה עד יום הכיפורים, וזמן זה נמשך עד אחרי עבור ימי חג הסוכות, ועל זה נאמר קראוהו בהיותו קרוב, היינו בימי חג הסוכות כאשר אנו זוכין לישב בצל אל בצילא דמהימנותא (זוה"ק קד.), ובימים אלו יכולים ליגש אל המלך ולבקש מלפניו כל הענינים ברוחניות ובגשמיות, וקרוב ה' לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת, והחכמים בעלי השגה כבר הקדימו לקראת המלך עוד בחודש אלול כו', ועתה בהגיע יום האחרון יום הושענא רבה, הכרוז יוצא כי היום הוא יום האחרון שיכולים לבא לפני הקב"ה ולבקש בקשות מלפני מלך רחמן, בודאי כולנו מתעוררים ליגש אל המלך, אבל הלא המקטריגים באים בטענה חזקה למה המתני עד עתה. וק"ו זללה"ה ביאר בזה תפלתנו הושענא למענך

התשובה דאי מלכא אנא עד השתא אמאי לא אתית לגבאי, אבל כיון שגדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד, שנאמר שובה ישראל עד ה' אלהיך, הרי בא התשובה לפני הקב"ה בכבודו ובעצמו, שהוא יורד לדעתו של רבי מאיר ופוסק הלכה כמותו דבין כך ובין כך קרויין בנים, ועל ידי כן התשובה מתקבל לפניו לרצון אפילו ברגע האחרון ביום הושענא רבה.

י"ש לפרש בזה דברי רש"י ל אתם נצבים היום כלכם לפני ה' אלהיכם, ופירש"י למה נסמכה פרשת אתם נצבים לקללות, לפי ששמעו ישראל מאה קללות חסר שנים, הוריקו פניהם ואמרו מי יוכל לעמוד באלו, התחיל משה לפייסם אתם נצבים היום, הרבה הכעסתם לפני המקום ולא עשה אתכם כליה והרי אתם קיימים לפניו וגו'. והקשו כל המפרשים האיך יתכן שבא משה רבינו להקל בעיניהם ענין התוכחה לבל יפחדו מאימת הדין, והלא כבר אמרו חז"ל (בבא קמא ג.) כל האומר הקב"ה וותרן וותרו חייו. אכן יש לומר דכאשר שמעו ישראל התוכחות הוריקו פניהם, כי המה ידעו והבינו דאין יסורים בלא חטא, והכל הוא משום כובד העוונות כדי לעוררם לתשובה, אמנם הוריקו פניהם מחמת הבושה דיש להקשות אי מלכא אנא אמאי לא אתית לגבאי, ובשעה שחוטא הוי בחינת עבד, ואין אמתלא דבן יכול לבא בכל עת, ולזה התחיל משה לפייסם הרבה הכעסתם לפני המקום ולא עשה אתכם כליה, משום שהוא מקבל שבים, ולזה חיזקם אתם נצבים היום כולכם לפני ה' אלהיכם, והקב"ה פוסק כרבי מאיר דבין כך ובין כך קרויין בנים, ואב לגבי בן אינו מקשה קושיא זו, ותמיד יכול לחזור בתשובה.

ובדרך זה יש לפרש מה שכתב באוהב ישראל (פ') נצבים אתם נצבים היום, את"ם ראשי תיבות א"ל ת'שליכיני מ'לפניך, כי לכאורה מתעורר הקושיא אי מלכא אנא עד השתא אמאי לא אתית לגבאי, ולזה אנו באים לפני ית' בתפלה ובקשה א"ל ת'שליכיני מ'לפניך, שלא ידחה אותנו מלפניו יתברך דווקא, דלפני הפרגוד ההלכה כרבי מאיר דבין כך ובין כך קרויין בנים, ומכאן זה לא איחרנו הזמן.

ובזה פירשתי המשנה שלהי מס' יומא (דף פה:) אמר רבי עקיבא, אשריכם ישראל, לפני מי אתם מטהרים ומי מטהר אתכם אביכם שבשמים, שנאמר (יחזקאל לו כה) וזרקתי עליכם מים טהורים, ואומר (ירמיה יז ג) מקוה ישראל ה', מה מקוה מטהר את הטמאים אף הקב"ה מטהר את ישראל. ולדרכינו יש לומר דהא דאמר רבי מאיר בין כך ובין

ובעצם הענין דיש טענה אי מלכא אנא עד השתא אמאי לא אתית לגבאי, כבר אמרנו (ליל כל נדרי) מה שכתב בקרן לדוד (לער"ה אלול אות א) מליצה ישרה, כי דבר זה אין קפידא כל כך אלא במלך עם עבדו, אבל אב עם בנו, אם אמנם איחר מלבא אל אביו בעתו, אבל עם כל זאת לא נדחה ממנו בשביל זה, כי אביו המלך משתוקק אל בנו שיבא אליו, וגם אם יתאחר יקבלו בלב שמח, עכ"ד. ומעתה כיון שבני ישראל הם בנים למקום, לכן מהני תשובה בכל עת ובכל זמן אפילו ביום האחרון, כי הקב"ה יש לו השתוקקות שנחזור ונשוב אליו.

אך פליגי בגמרא (קידושין לו.) בהא דכתיב (דברים יד א) בנים אתם לה' אלהיכם (דברים יד א), בזמן שישראל נוהגים מנהג בנים קרויים בנים, אינם נוהגים מנהג בנים אינם קרויים בנים דברי רבי יהודה, רבי מאיר אומר בין כך ובין כך קרויים בנים. וק"ל בכל דוכתי (עירובין מו:) רבי מאיר ורבי יהודה הלכה כרבי יהודה, ואם כן כיון דלרבי יהודה אם אין עושין רצונו של מקום אינם קרויים בנים, הרי בעת שנכשלים בחטא ולא נהגנו מנהג בנים ח"ו אינן קרויין בבחינת בן, והדרא קושיא לדוכתיה אי מלכא אנא עד השתא אמאי לא אתית לגבאי.

אכן י"ל על פי דברי כ"ק מרן דו"ז וללה"ה זי"ע בדברי יואל (לראש השנה עמוד סג) על מה שאמרו חז"ל (עירובין יג:) גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שאין בדורו של רבי מאיר כמותו, ומפני מה לא קבעו הלכה כמותו מפני שלא יכלו חבריו לעמוד על סוף דעתו. ולפי זה יתכן כי מה שאין הלכה כרבי מאיר, היינו דוקא בעולם הזה שלא יכלו לעמוד על סוף דעתו, אבל להיות כי כלפי שמיא גלוי שאין בדורו כמותו, והקב"ה יכול לעמוד על סוף דעתו של רבי מאיר, שפיר הקב"ה כביכול פוסק הלכתא כרבי מאיר, עכ"ד.

וי"ש לפרש מה שאומרים בראש השנה ארשת שפתינו יערב לפניך אל רם ונשא מבין מאזין, וצ"ב הלשון מבין ומאזין. ולדרכינו יש לומר כי השי"ת הוא מבין סברותיו של רבי מאיר ויורד לסוף דעתו, ולכן פוסק כוותיה דבין כך ובין כך קרויים בנים, ומקבל תשובת בני ישראל תמיד בכל עת ובכל זמן אפילו אם התאחרו ח"ו.

ועל פי זה יש לפרש מה שאמרו חכמינו ז"ל (יומא פו.) גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד שנאמר שובה ישראל עד ה' אלהיך, דמצד הדין היה ראוי שלא יועיל

הושענא, שיושיענו גם על איחור התשובה, למענך אלהינו היורד לסוף דעתו של רבי מאיר ופוסק כמותו דבין כך ובין כך קרויים בנים.

ועל כן בעמדינו ביום הושענא רבה ואוחזים בידינו הד' מינים שהוא הוכחה שאנחנו בנים למקום, ולא קשה אי מלכא אנא עד השתא אמאי לא אתית לגבאי, כי הבן אביו משתוקק תמיד שיחזור אליו, על כן אם נתאזר חיל ונהרהר בתשובה יקבל השי"ת תשובתנו, ושפיר יש להתפלל ולבקש הושענא למענך אלהינו הושענא.

*

הושענא למענך בוראינו.

י"ש לומר בהקדם מה שאמרו חז"ל (סוכה נב): אהא דכתיב (מ"ה ד י) ואשר הרעותי, אמר הקב"ה אני גרמתי להם שבראתי היצר הרע. נמצא שהשי"ת כביכול גרם לאדם שיכשל בחטא על ידי שברא היצר הרע.

אמנם כתב בקרן לדוד (שבת שובה אות יג) כי לא בכל פעם יש לנו התנצלות כזה, כי פעמים הרבה אין החטא מסיבת היצר הרע שנברא עמו, רק הוא גרם לעצמו לעזוב ארחות צדיקים, שמגרי יצר הרע בנפשו, על ידי שהולך למקום שאינו ראוי או לשמוע דברים אסורים, ואלמלי היה יושב בביתו לא היה נתעורר יצרו בקרבו, ומי גרם שחטא, מה שהלך לגרות בו היצר הרע עד שקשה לכבוש אותו. ולזה אמרו חז"ל (סוכה נב) יצרו של אדם מתגבר עליו, כלומר יצר שברא לו האדם, ולא מה שנברא עמו בתולדותיו. על כן אמר הכתוב (בראשית ח כא) כי יצר לב האדם, זה היצר שבא לו כשהוא אדם בגדלותו, רע יותר מיצר הרע שמנעוריו, עכ"ד.

אכן יש להמליץ טוב כי הכל בא מכח היצה"ר שברא הקב"ה, כי גם מה שהוספנו בגירוי היצר הרע ובראנו היצר הרע מעצמינו, גם זה בא לנו על ידי פיתוי היצר הרע שיש בנו בתולדה, והכל בתר רישא גריר, כי לולא היצה"ר שברא הקב"ה לא היה נכשל האדם, נמצא כי בכל אופן הקב"ה הוא הגורם, וגם על זה שייך המליצה של ואשר הרעותי, והקב"ה מוחל על זה.

וזה שאנו אומרים הושענא למענך בוראינו הושענא בכפילא, כי צריכים אנו לשני ישועות להנצל משני מיני יצר הרע, אחד גרוע מחבירו, אבל באמת הכל הוא מכח שהקב"ה ברא היצה"ר והכל הוא תולדה מיצר הרע שברא הקב"ה, ולכן על שניהם אנו מתפללים שהקב"ה יצילנו

כך קרויין בנים, רבי מאיר בשיטת רבי עקיבא רבו אמר כן, דהן הן דברי רבי עקיבא במתניתין אשריכם ישראל לפני מי אתם מטהרין ומי מטהר אתכם אביכם שבשמים, ודבריו הן אמורים לחזק ידים רפות בדורות האחרונים בזמן שיהיו מלוכלכים ח"ו בחטאים עונות ופשעים ויצטרכו להזאת מים טהורים, עם כל זה תדעו אושריכם ומעלתכם על כל אומה ולשון, שהקב"ה הוא אביכם והוא המטהר אתכם מכל שמץ טומאה לכלוך וזוהמא, והטהרה הוא בזה גופא שהוא נקרא אביכם שבשמים, כי הוא אב הרחמן בכל עת ובכל זמן, דבין כך ובין כך אנו קרויין בנים למקום, ואמרין אב שמחל על כבודו כבודו מחול ושפיר מועיל התשובה בכל עת ובכל זמן. [ועיין בחידושי אגדות מהרש"א (בבא בתרא י) דרבי עקיבא ס"ל בין כך ובין כך קרויין בנים, ובמס' אבות (פ"ג מ"ד) התנא רבי עקיבא הוא היה אומר חביבין ישראל שנקראו בנים למקום].

ובלכתינו בדרך זה יש לפרש המדרש (ילקוט תהלים

רמז תתכח) תקעו בחודש שופר בכסה ליום חגינו (תהלים פא ד) בחודש י"ש בו חג הסוכות, דהנה כתב בבני יששכר (תשרי מאמר י אות כו) ענין הסוכה הוא זכר לעניי הכבוד (סוכה יא:), וקי"ל במלך (סנהדרין כב) אין רוכבין על סוס ואין משתמשין בשרביטו, והנה כתיב (שמות יט ט) הנה אנכי בא אליך בעב הענן, הנה הענן הוא כביכול כענין במלך בשר ודם הרוכב על סוס, והיאך היו ישראל רשאים להשתמש בעניי הכבוד, אלא על כרחך שהם נקראים בנים והשי"ת נקרא עליהם אב, ולזה צוה השי"ת לעשות זכר לעניי הכבוד, להורות שאנחנו נקראים בנים למקום, ודבר זה מוכח גם מן מצות ארבעה מינים, שגם הם נקראים כביכול שרביטו של מלך, כמו שכתבו הקדמונים (סדר היום כונת הלולב) שעל אותן הארבעה מינים אין שולט עליהם שום שר כדרך שאר המינים, אם כן על פי שנים עדים היינו מצות סוכה וד' מינים, יקום דבר אשר אנחנו נקראים בנים למקום, עכ"ד. וזהו ביאור המדרש תקעו בחודש שופר להתעורר לתשובה, ולא קשה אי מלכא אנא וכו', בחודש י"ש בו חג הסוכות שהוא הוכחה שאנחנו בנים למקום.

וזה שאמר הושענא למענך אלהינו הושענא, ואמר

בכפילא הושענא תחלה וסוף, כי צריכים ב' ישועות, א' עצם קבלת התשובה, כי מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול, והב' צריכים ישועה על איחור התשובה, דיש קושיא אי מלכא אנא עד השתא אמאי לא אתית לגבאי, אמנם כבר נתבאר דאב לגבי בנו לא קשה ומהני תשובה ואין קושיא אי מלכא אנא, ולזה אנו מבקשים הושענא למענך אלהינו

מהם, וימליץ טוב עלינו אני הוא שגרמתי להם שבראתי את היצר הרע.

עס איז היינט הושענא רבה, מען דארף א גרויסע ישועה, די ווערטער פון קרן לדוד זענען מוראדיגע ווערטער, חלילה אז מען גייט אדער מען זעט אדער מען הערט זאכן וואס מען טאר נישט, וואס איז מגרי דעם יצר הרע, מען בויט זיך אויך א נייע יצר הרע, און ווען מען גייט ווען נישט וואלט מען נישט נכשל געווארן, דער יצה"ר איז נאך ארגער און נאך שווערער זיך מתגבר צו זיין. לידער לידער אונז לעב מיר אין אזא וועלט, אויסער דעם יצה"ר וואס דער באשעפער האט באשאפן, וואס אויף דעם יצה"ר איז דער באשעפער מתחרט, לב יודע מרת נפשו, יעדער איינער ווייסט ווי אזוי מען האט זיך געבויט א פרישע יצר הרע, דער יצה"ר וואס דער אייבערשטער האט באשאפן האט ער איינמאל באשאפן, אבער דער מענטש יעדן טאג נעבעך טאמער גייט ער צו ער זעהט צו ער הערט, באשאפט ער זיך יעדן טאג א נייע יצר הרע, יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום, צו יצרו של אדם מתחדש עליו בכל יום, יעדן טאג איז ער מתחדש, ער בויט זיך א פרישע יצר הרע, יעצט ווען מיר שטייען אין אזא הייליגן טאג, מען בעט דעם הייליגן באשעפער אויף סליחה מחילה וכפרה, זאל דער אייבערשטער זאגן ואשר הרעותי, אני הוא שגרמתי להם שבראתי את היצר, איז דער זמן ווען מען דארף זיך מקבל זיין מען וועט זיך נישט מאכן קיין פרישע יצר הרע, מען וועט זיך אכטונג געבן, ס'איז גענוג די יצר הרע וואס איז דא בתולדה, ס'איז גענוג שווער זיך מתגבר צו זיין, נישט מחדש זיין, ס'זאל זיין יצרו של אדם מתחדש עליו בכל יום. אין אזא צייט איז א זמן פון תשובה, מאי דהוה הוה, מדארף זיך מקבל זיין מיט א חרטה אויפן עבר און א קבלה טובה אויף להבא מען גייט נישט מער באשאפן קיין יצר הרע'ס, מ'זאל זיין ערליך און אפגעהיטן, מען וועט נישט גיין און מען וועט נישט זען און מען וועט נישט וועלן הערן די אלע זאכן וואס איז מגרי יצר הרע, דער אייבערשטער וועט ממליץ טוב זיין אויף אידישע קינדער אני הוא שגרמתי להם שבראתי את היצר.

*

הושענא למענך גואלינו.

יתבאר על פי מה שאמרו חז"ל (מכות י:) בדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו, וכתב המהרש"א ז"ל דלא קאמר שהקב"ה מוליך אותו, אלא מוליכין אותו, כי מכל מחשבה ודיבור ומעשה בורא לו האדם מלאך לפי ענינו אם לטוב

אם לרע, ועל כן אמר בדרך שאדם רוצה לילך כפי רצונו ודעתו של אדם, מוליכין אותו, אותם המלאכים הנבראים מאותו רצון ומחשבה אשר בו, עכ"ד. וכ"ק מרן דו"ז זללה"ה בדברי יואל (פ' וארא עמוד קמב) התאונן על זה דמעתה הרי כמעט שנמנע הבחירה מן האדם, ולולא עזר אלהי אין בכח אנושי לעמוד ולהתגבר עליהם. אמנם אם יכאב לב האדם ומתחרט חרטה גמורה על עוונותיו, מחליש בזה כח המלאך הנברא מהעבירה, וכמו שאמר הרה"ק הרבי ר' זושא זללה"ה שמעולם לא ראה מלאך שנברא מעוונות ישראל בשלימות איבריו, לאחד חסר עינו או מוחו תבירא, כי על ידי הרהור תשובה מחסרין ומחלישין כח המשחית, עכ"ד.

ובדברי יואל (פ' שמות עמוד מד) מפרש הכתוב כי ידעתי את מכאוביו, על פי מה שאמרו חז"ל (מועד קטן כו:): אמר רב הונא כיון שעבר אדם עבירה ושנה בו הותרה לו, הותרה לו סלקא דעתך, אלא אימא נעשית לו כהיתר. ולכאורה איך אפ"ל נעשה לו כהיתר, והלא יודע בודאי שהתורה"ק אסרתו, אלא שאין בו כח לעמוד נגד יצרו המתגבר עליו. אמנם הכוונה דרוב ישראל הכשרים אם נכשלו ח"ו בעבירה מצטערים עליה אחרי עשייתה, אבל בעבר ושנה אינו מרגיש עוד באבדן נפשו, ונדמה לו הרגשת האיסור וההיתר שווין אצלו, אף על פי שיודע באזהרת האיסור, וזה שהקב"ה מלמד זכות על ישראל, כי ידעתי את מכאוביו, שכל חטאם היה על ידי גודל ההתגברות ובכפיה ואונס, ואף על פי שנכשלו בחטאים הרבה פעמים על ידי נוגשיו, מכל מקום לא נעשה אצלם הרגשת החטא כהיתר, כי עדיין היה כואב לבם על שעברו רצונו ית"ש וממילא אין הפגם גדול כל כך, עכ"ד.

ועל פי זה יש לפרש הכתוב כי תצא למלחמה על אויביך וראית סוס ורכב עם רב ממך לא תירא מהם כי ה' אלהיך עמך המעלך מארץ מצרים, וביאר האור החיים הקדוש (פ' שופטים) שרמזו הכתוב מלחמת האדם עם יצרו, ובא להסיר מלבבו מורך, ואמר כי תצא למלחמה הידועה שאין גדולה ממנה, וראית בעיני שכלך סוס ורכב עם רב ממך, כנגד כחות הרע שניתוספו ממנו מצד מעשיו הרעים, אף על פי כן בא דברו הטוב ואמר לא תירא מהם, עי"ש לדרכו. ואף אנו נימא בה מילתא בביאור המשך הכתוב לא תירא מהם כי ה' אלהיך עמך, דלכאורה מה בא הכתוב לחזק את בני ישראל שלא יתייראו מן כוחות הקליפות והסטרא אחרא. ולדרכינו יש לומר כי באמת מורא עולה על ראשו איך יוכל בשר ודם קרוץ מחומר להתגבר על

בלבו על מה שנכשל בחטא ומחליש כח המלאך שנברא מהחטא, ואז יוצאת בת קול ומכרזת אוי להם לבריות מעלבונה של תורה, והכוונה כי אוי להם לבריות וכואב להם מעלבונה של תורה, ועל ידי זה נחלש ומתחסר כחו של המשחית ואפשר להתגבר עליו ולבא למדרגת תשובה אמיתית בתשובה שלימה לפניו.

וזה שאומרים מקרא קודש, ששומעים בת קול שהוא מקרא קודש, וזהו זכר ליציאת מצרים, שבאו לבחינת תשובה בשלימות מכח בת קול, כמו במצרים שאמר הקב"ה כי ידעתי את מכאוביו, היינו מכאוב ושרון לבם על מה שנכשלו בחטא.

ובזה יתבאר מה שאנו מתפללים הושענא למענך גואלינו, והיינו שנוכח להגיע לבחינת תשובה ולעשות תשובה שלימה לפניו, שנוכל להתגבר על המלאכים המשחיתים שנבראו מעבירות שהם מונעים את האדם לשוב לה', ועל ידי שנחלש כח המלאך יש כח לכל אחד ואחד, וזהו למענך גואלינו, כמו בגאולת מצרים אמר השי"ת כי ידעתי את מכאוביו, כי ידע ה' את מכאוב לביו ועל ידי זה נחלש כח המלאך, כן אנו מבקשים שיראה השי"ת במכאוב לבביו, ואף שחטאנו ולב יודע מרת נפשו, מכל מקום פועם לבו של כל אחד ואחד על מה שחטא, ועל ידי זה נזכה לשוב אליו באמת וכלב שלם.

*

הושענא למענך דורשינו.

וי"ל על פי מה שכתב בבני יששכר (כסלו מאמר ב אות כט) לפרש אמרינו בתפלה עזרת אבותינו אתה הוא מעולם מגן ומושיע להם ולבניהם אחריהם בכל דור ודור. דהנה החילוק שבין עזרה לישועה הוא, שלשון עזר יצדק על העזרה מבלי בקשה מקודם מהנעזר, ותשועה היא כשמושיע המושיע אחר בקשת הנושע, ככתוב (דברים כבז) צעקה הנערה המאורשה ואין מושיע לה. והנה אבותינו שהיו צדיקים גדולים היית עזרתם גם טרם התפללו אליהם, אבל בניהם אחריהם על כל פנים אחר התפילה יש להם ישועה, וזהו עזרת אבותינו אתה הוא מעולם, בבחינת עזרה טרם יקראו, מגן ומושיע"ע להם ולבניהם, שלבניהם היית בבחינת מושיע לאחר שיתפללו, עכ"ד.

אכן א"ז זללה"ה בקדושת יו"ט (פ' נשא) כתב על זה, כי אנן יתמי דיתמי תש כוחינו וחלש שכלינו בעבודת השי"י, עד שאין בנו התגברות אפילו כדי להתפלל ולהתחנן לבקש

המלאכים משחיתים כאלו, וכמעט נמנע הבחירה מבני אדם, ועל זה אומר לא תירא מהם כי ה' אלהיך עמך המעלך מארץ מצרים, כי גם במצרים היה התגברות היצר בבחינה נורא מאד מכח עוונותיהם שבראו מזה מלאכים משחיתים, ועם כל זה ריחם השי"ת עליהם והושיעם כי ראה וידע את מכאוב לבם, וכל ההרהור תשובה מחלשת ומזקת המשחיתים הללו, וכדאיתא במדרש רבה (פ"א ס"ו) וירא אלהים את בני ישראל, שעשו תשובה. והיינו וירא אלהים, שראה הקב"ה המלאכים המשחיתים שאינם בשלימות, ועל ידי זה היה להם כח להתגבר על היצר הרע.

ועל פי זה יש לומר טעם למנהג ישראל בשעת הוידוי מכין בידו על הלב, ולדרכינו זה בא לומר בשעת הוידוי שמתודה עצמו ואומר חטאתי עויתי ופשעתי, הן אמת שחטאתי, ועל ידי החטא נברא מלאך המשחית בחינת עבירה גוררת עבירה, משחית שמביא לעוד חטאים, אך יש להמליץ כי עדיין תפעם לבו ויש לו כאב בלב, וכל אנוחה מעומק הלב מחליש כח המזיק של המלאך.

ובזה יש לפרש מה שאנו אומרים בתפלת יום הכיפורים, ותתן לנו ה' אלהינו באהבה את יום הכיפורים הזה למחילה לסליחה וכפרה ולמחול בו את כל עוונותינו מקרא קודש זכר ליציאת מצרים, ויתבאר על פי מאמר מרן הבעש"ט הק' זי"ע (הובא בתולדות יעקב יוסף פ' יקרא) על המשנה (אבות פ"ו מ"ב) בכל יום יום בת קול יוצאת מהר חורב ומכרזת ואומרת אוי להם לבריות מעלבונה של תורה, ובזוה"ק (נשא דף ככו.) איתא, שהכרוז יוצא ואומר (משלי א כב) עד מתי פתאים תאהבו פתי וגו', (ירמיה ג כ) שובו בנים שובבים ארפא משובותיכם, ולכאורה ממה נפשך, אם אי אפשר שישמע אדם הכרוז הזה למה יוצא בת קול כלל, ואם אפשר שישמע מדוע באמת לא נשמע לשום אדם, וביאר כי מה שמגיע לאדם הרהורי תשובה בכל יום הוא מן הכרוז ההוא, ואם יטה אוזן לשמוע קול הקריאה אפשר לכל אדם שישמע והיינו במחשבה, אך אם הוא בר דעת להבין שזה המחשבה הוא קול הכרוז והבת קול יטה אזנו לשמוע בלימודים לעשות רצון קונו, אבל הפתי כשבא לו הרהורי תשובה מהכרוז נתעצב והולך לבית היין לומר תנו שכר למרי נפש ואינו שומע לקול הבת קול לשוב אל בוראו, עכ"ד.

ועל פי דרכינו יש לפרש, כי תחלה יוצאת בת קול המכרזת שובו בנים שובבים, ועל ידי ששומע הבת קול הקורא לתשובה ונתעורר לתשובה, על ידי זה מגיע לו כאב

(בכא קמא ג.) כל האומר הקב"ה וותרן יוותרו חייו. ולדרכינו יש לומר כי כאשר ראו בני ישראל עומק גלויות וכל השברי לב וצרות שיש בבתי בני ישראל, ענו ואמרו מי יוכל לעמוד בכל אלו, אין עמידה אלא לשון תפלה, כי אך אפשר להתפלל על זה, הלא אין מתפללין אתרתי וכל שכן על יותר מזה. ולזה פייסם משה ואמר להם אתם נצבים היום, ואיתא בזה"ק היום דא ראש השנה, כי בדורות האחרונים יכו לבחינת עזר בלי בקשה, שהקב"ה מביט ומקשיב, והוא ישלח עזרתו מקודש בכל אופן גם בלי בקשה ותפלה.

והנה חקר החיד"א בראש דוד (פ' אמור) בטעם הדבר שצונו השי"ת לעשות סוכות וזכר לענני הכבוד, ולא עשה כן במן ובאר לעשות זכר לנס, ומביא בשם הרב ישועה זי"ן זללה"ה להיות כי המן והבאר ניתן להם על ידי תלונותם ותרעומותם אשר בקשו אוכל למו ומים לצמאם, מה שאין כן ענני הכבוד ניתן להם מבלי שאלה מאתם, רק בטוב הגדול ית"ש, על כן לא ניתן להם לעשות זכר רק לענני הכבוד, עכ"ד.

ולעני"ד יש לומר כי במצרים היו ישראל במדרגה נמוכה ערום ועריה כנודע, ולא היו ראויים לבחינת עזר בלי תפלה, אלא נתקיים בהם כי שחה לעפר נפשינו, ולא היה יכולת בידם להתפלל כראוי, על כן עזר להם השי"ת בענני הכבוד גם בלי בקשה, וזה הוי חידוש גדול שהקב"ה נותן בדור שפל בלי בקשה, על כן עושים זכר לנס זה, מה שאין כן למן ובאר דהוי על ידי בקשה, אין צורך לעשות זכר להנס, כי דבר זה הוא פשיטא שהקב"ה מושיע בעת צרה בבחינת ישועה, והחידוש הוא דהוי ענני הכבוד בלי בקשה בחינת עזר אפילו שלא היו ראויים לכך.

ודבר זה נותן לנו חיוזק גדול, דגם אנחנו בדורינו אלה אפילו שאין לנו דעת להתפלל כראוי, יתן הקב"ה עזר לכל צרות ישראל, ולכל בני ישראל יהיה אור במושבם בבחינת עזר.

והנה איתא במס' סוכה (דף יא:) כי בסוכות הושבתי את בני ישראל, ענני הכבוד היו, דברי רבי אליעזר, רבי עקיבא אומר סוכות ממש עשו להם. וכתב החתם סופר (דרשות דף נד.) דאלו ואלו דברי אלהים חיים, ועל זה נאמר כי בסוכות הושבתי, סוכות מלא לשון רבים, להורות על שני מיני סוכות שישבו בהם, א' סוכות של ענני הכבוד, וב' סוכות ממש בשעה שצרו על העיירות במלחמות סיוחן ועוג, ע"ש בדבריו. אמנם לכאורה יש להבין התינוח לרבי אליעזר שפיר עבדין זכר לענני הכבוד שהיה בהם נס

ממנו הישועה, ואם כן מה יעשו אזובי קיר, ובאיזה אופן נוכל להושיע, אך באמת לא כלו רחמיו וחסדיו המרובים גם עלינו, ומאחר שאנו במדרגה התחתונה כל כך, עד שאין אנו יכולים אפילו להתפלל ולשפוך שיח, מן ההכרח שהשי"ת ברחמיו יפן אלינו ויושיענו בבחינת עזר כמו אבותינו הקדושים, טרם שנקרא יענו אף בלא בקשה. וזהו כוונת הכתוב (תהלים מד כו) כי שחה לעפר נפשינו, ואין בנו יכולת להתפלל כראוי, כי דבקה לארץ בטנינו, היינו לארציות וגשמייות, ומאחר שאנו נשפלים כל כך, על כן מההכרח קומה עזרת"ה לנו, להושיענו בבחינת עזר אף בלא בקשות ותחנונים, עכ"ד.

והנה איתא בגמרא (תענית ח:) בימי רבי שמואל בר נחמני הוה כפנא ומותנא, אמרי היכי נעביד נבעי רחמי אתרתי, אתרתי לא אפשר, ע"ש. נמצא לפי זה כי בזמן שיש צרות רבות והרבה לבבות נשברות, וצריכים לבקש להושיע על ידי בקשה אי אפשר להתפלל אתרתי, אבל אם בא הישועה בבחינת עזר שהקב"ה עוזר בלי בקשה, הרי השי"ת הוא כל יכול בלי גבול ויכול להשפיע ולעזור ולהציל מכל דבר שלא יהא שום צרה בבתי בני ישראל.

ומבואר בשל"ה הקדוש (תורה שבכתב פ' ויצא) כי בחוץ לארץ הניתן תחת שרי מעלה השרים החיצונים מעכבים את התפלות שלא יעלו למקומם, ע"ש. אך כל זה כשהוא בבחינת ישועה על ידי תפלה ובקשה, אבל בבחינת עזר בלי בקשה לא שייך עיכוב על ידי שרה מעלה, כי הקב"ה רואה ומביט בלבבות בני ישראל ועוזר לכל אחד ואחד במשאלות לבו.

ויש לומר דזה שאומרים בתפלת מוסף לראש השנה, ארשת שפתינו יערב לפניך אל רם ונשא מבין ומאזין מביט ומקשיב. והכוונה כי אנו מתפללים לפני אל רם ונשא שימלא בקשתינו, ואם יש ח"ו איזה מעכב להתפלה, אנו אומרים להקב"ה מביט ומקשיב, שהקב"ה מביט על לבבות בני ישראל ורואה כל העגמות נפש ולבבות נשברות שיש בבתי בני ישראל, ושולח עזר מקודש גם בלי בקשה.

ויש לפרש בזה דברי רש"י"ל למה נסמכה פרשת אתם נצבים לקללות, לפי ששמעו ישראל מאה קללות חסר שתים, הוריקו פניהם ואמרו מי יוכל לעמוד באלו, התחיל משה לפייסם אתם נצבים היום, הרבה הכעסותם לפני המקום ולא עשה אתכם כליה והרי אתם קיימים לפניו וגו'. וקשה האידך יתכן שבא משה רבינו להקל בעיניהם ענין התוכחה לכל יפחדו מאימת הדין, והלא כבר אמרו חז"ל

ורואה כל אלו הבקשות, הנה אין לנו הכחות להתפלל, ולכן
אנו מבקשים שיתן השי"ת בבחינת עזר בלי תפלה.

*

הושענא למען אמתך.

ואפשר לומר על פי מה שהקשה המהר"ם אש
בכתנות אור (פ' נצבים) הא"ך מועיל תשובה, הלא קי"ל
(פסחים עג:) נראה ונדחה אינו חוזר ונראה, וכן האדם היה
נראה תחילה וקודש ישראל לה' (יירמיה ב ג), וכשחטא נדחה
מקדושתו, וא"ך יהיה חוזר ונראה בתשובה.

ולענ"ד נראה לומר דהנה בגמרא פליגי אמוראי (יומא
סד.) אי בעלי חיים נידחין, וי"ל דאף למ"ד בעלי חיים נידחין,
היינו דוקא בבהמה, או מי שמתנהג כבהמה, אבל אדם
העוסק בתורת חיים ומקבל חיות מהתורה הקדושה, וכמו
שנאמר (דברים ל"ט) ובחרת בחיים למען תחיה אתה וזרעך,
וכתיב (שם כ) כי הוא חייך ואורך ימך, ואמרו במס' אבות
(פ"ו מ"ז) גדולה תורה שהיא נותנת חיים לעושיה בעולם הזה
ובעולם הבא, הנה החיות של התורה הקדושה הוא חזק
מאד, ובבעל חי כזה לא אמרינן דיחוי.

והנה התורה נקרא אמת, ככתוב (משלי כג) אמת
קנה, וזה שאמר הושענא למען אמתך, היינו בזכות התורה
הקדושה שעל ידי זה אנו זוכים לבחינת חיים רוחניות חיים
נצחיים, ובעל חי כזה לא נדחה. וביום זה עלינו לקבל לעסוק
בתורה ועל ידי זה יזכו לינק חיים מתורת חיים ושום אדם
לא נדחה מן הקדושה ויועיל תשובה לכל אחד.

*

הושענא למען בריהך.

ואפ"ל דהנה האדם בתולדתו מוטבע בגופו מדות
רעות ונמיות הלב לרע, כמאמר הכתוב (בראשית ח כא) כי יצר
לב האדם רע מנעוריו, ועיר פרא אדם יולד (איוב יא יב),
ועבודת האדם להפוך לבו לטוב, ולהשתמש עם המדות
הפחותות לצורך עבודת השי"ת, על דרך ששנינו להלן
(משנה כ) הוי עז כנמר, שזה מדה פחותה לאדם, לעשות רצון
אביך שבשמים.

ובדרך זה כתב א"ז זללה"ה בייטב פנים (אבני זכרון אות
א) בענין נסיון העקידה, כי אברהם נולד בבחינת כעס
ואכזריות, ואחר כך הפך את היצר הרע לטוב (ירושלמי ברכות
פ"ט ה"ה), ועבד עבודתו במדת טוב וחסד, ובנסיון העקידה
היה צריך שיקח אברהם ממדותיו הרעים כמו אכזריות כדי

וגדולה וכבוד לישראל שפירש עליהם הקב"ה ענן כבודו
והראה חיבתם גלוי לכל העמים, אבל לרבי עקיבא למה
נצטוונו לעשות זכר להסוכות ממש שעשו להם, וכי מה
רבנותא וגם היה בזה, והלא כן דרך הולכי מדבריות לעשות
להם סוכה לבל יכס שרב ושמש וזרם ומטר. וביאר מרן
דו"ז זללה"ה בדברי יואל (לסוכות אות ג) כי גם בסוכות ממש
יש זכר לענני הכבוד, דהנה הסוכות שעשו להם בני ישראל
מעצמם היה להם הכרח להגין עליהם, ואלמלא לא עשו
להם סוכות ממש היו מוכרחים לבקש מאת השי"ת
בשאלה ובקשה שיתן להם הגנה בדרך הליכתם במדבר
הגדול והנורא הזה, ואז היתה תשועתם אשר נושעו בענני
הכבוד בבחינת תשועה, וכדרך שהיה במן ובאר שבא להם
על ידי מושאלותם, ואז לא היה הכתוב מצווה לקבוע זכר
לנס הזה כשם שלא צוה לקבוע זכר למן ובאר, אבל לפי
שעשו לעצמם סוכות ממש להגן עליהם, לא הוצרכו
לשאלה על ענני הכבוד דכבר היה להם הגנה בסוכות ממש,
והקיפן הקב"ה בענני הכבוד בבחינת עזרה מבלי שאלה,
ולפיכך נקבעה מצות סוכה לעשות זכר לנס זה של ענני
הכבוד שבא בלי שאלה, ונמצא דהסוכות ממש שעשו
לעצמן היא הנותנת שבאו ענני הכבוד מבלי שאלה, ואם כן
דייקא מכח הסוכות ממש שעשו להם נקבע לעשות זכר
לדורות על ענני הכבוד, ומעתה בין לרבי אליעזר ובין לרבי
עקיבא קביעת הזכר לנס היה משום היקף ענני הכבוד, אלא
דרבי עקיבא ס"ל דעיקר גרמת מצות ישיבה בסוכה בא
מחמת סוכות ממש שעשו להם, וזה שאמר רבי עקיבא
סוכות ממש עשו להם, ור"ל דמחמת אלו הסוכות ממש
ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל היא
היקף ענני הכבוד שהושיבם ה' מבלי שאלה ובקשה, עכ"ד.

וזה שאמר הושענא למען דורשינו, שהקב"ה ידרוש
לנו בסוכות הושבתי לשון רבים, סוכות ממש וגם ענני
הכבוד, וכבר נתבאר דעל ידי סוכות ממש לא הוצרכו
להתפלל על ענני הכבוד ועם כל זה עזר ה', וכמו כן נזכה
אנחנו לבחינת עזר שהשי"ת ירפא כל לבבות נשברות בכתי
בני ישראל.

מזה נאמר ומה נדבר לפני הקב"ה, רבונו של עולם הבט
משמים וראה בכתי בני ישראל וכלבבות בני ישראל, מרי לב
זה בכח וזה בכח הצריכים ישועה, לא על ענין אחד בלבד
אלא על הרבה ענינים, בני ישראל זקוקים להוושע בבני חיי
וזמוני, רפואת הנפש ורפואת הגוף, בני ישראל זקוקים
לפרנסה ולעשות שידוכים טובים, הקב"ה שהוא צופה ומביט

האותיות, כי רגל הקו"ף היא למטה מגבול האות ותחת האות, מה שאינו נמצא בשום אות כן, ומראה הכורא ב"ה איך הוא פושט יד לקבל בתשובה, ולזה השתלשל אות אחד עד למטה בארץ להראות טובו וחסדו, שיאמר האדם שגם שם ידו ב"ה תנחני לבוא לתשובה עלינו, עד יו"ד שברא"ש הלמ"ד להתפלל תמיד לה' בקול גדול, והוא על ידי אות ו' שבמלת קול, שדרך שית עזקאין שבקנה עולים עד הר ה' למעלה. וזהו סול"ם, בקריאתו עם הוא"ו גימטריא קו"ל, מוצב בתחתיות ארץ של הקו"ף, וראשו מגיע השמימה, הוא היו"ד שעל הלמ"ד, כי היו"ד הוא בשמים, על דרך (ישעיה כו ד) כי ב"ה ה' צור עולמים, עולם הזה בה' ועולם הבא ביו"ד (מנחות כט:), שהשמים הוא יו"ד שעל הלמ"ד, עכ"ד.

ועל פי זה אמרתי לפרש מאמר המדרש ילקוט (תהלים רמז תתל"א) תקעו בחודש שופר בכסה ליום חגינו (תהלים פא ד), בחודש שיש בו חג הסוכות. על פי מה שכתב בזרע קודש (לסוכות) כי לול"ב והד"ס בגימטריא קו"ל עם הכולל, עכ"ד. ולפי האמור בא לרמז שאפילו מי שהוא למטה מהשיטה יכול להעלות עצמו עד יו"ד שבלמ"ד על ידי הלולב וההדס. ולזה אמר תקעו בחודש שופר, וטעם תקיעת שופר הוא לעורר לתשובה כמו שכתב הרמב"ם (הלכות תשובה פ"ג ה"ד) עורר ישנים משינתכם. אמנם האדם עושה לעצמו חשבון הנפש, הלא הוא בעל חוטא גדול וכמה וכמה עבירות עשה, ואיך יש לו עוד תקנה, ולזה אמר בחודש שיש בו חג הסוכות, אשר אז לוקחים הלולב וההדס שהוא בגימטריא קו"ל, דאף אם חלילה נמצאים במדרגה למטה מהשיטה, יכול האדם להעלות עצמו עד למעלה.

והנה איתא במדרש (הובא בקדושת יו"ט לסוכות) אתה החילות להראות את עבדך את גדלך (דברים ג כד), אלו ארבע מינים שבלולב. וזה שאנו מבקשים הושענא למען גדלך ותפארתך, אלו הארבעה מינים הנקראים בשם גדולה, כי מן הלולב והדס מוכח דיש תקנה בתשובה לכל אחד ואחד, ואנו מתפללים שנוכה לבא למדרגה הנכונה של תשובה.

והשי"ת יעזור שנוכה לפעול כל מילי דמיטב לכל בני ישראל, ולכל צרכי בני ישראל, והשי"ת ירפא כל הלבבות נשברות, והרופא לשבורי לב ישלח ישועה לכל מרי נפש די מחסורם אשר יחסר להם ישועה בכלליות וישועה בפרטיות לכל אחד מישראל בני חיי ומוזני רווייה וכל מילי דמיטב לנו ולכל ישראל, ונוכה כולנו לביאת גואל צדק בב"א.

לשמוע אל מצות ה', וזה שאמר (בראשית כב ג) וישכם אברהם בבוקר, היינו בבוקר של עצמו, כלומר שלקח בידו המדות שהיו לו בימי נעוריו שהוא בחינת בוקר אצל אדם, ויחבוש את חמור"ו הוא הגוף החומר ממש, שממנו אכזריות מכה רתיחות הדם, ויקח את שני נעריו אתו, הן יצר הרע ויצר טוב, כי לשחוט את בנו יחידו אי אפשר כי אם על ידי אכזריות, שזה לא תמצא מצד יצר טוב אלא מצד יצר הרע, עכ"ד.

ומסיק שם בייטב פנים שהמשתמש בשני מדות הפכיות לצרכי עבודת ה', מהפך מדת הדין לרחמים, דכיון שעובד את השי"ת גם במדות הרעות שהן הן כחו של היצר הרע, אם כן גם מדת הדין בעל כרחו יענה אמן שמגיע לו שכרו משלם, עכ"ד.

ועל פי זה פירשתי מה שנאמר אצל פינחס, לכן אמור הנני נותן לו את בריתי שלום, ובמדרש רבה (פכ"א ס"א) אמר הקב"ה בדין הוא שיטול שכרו. וכבר עמדו המפרשים לבאר מהו כוונת המדרש בדין הוא שיטול שכרו. דכיון שקינא קנאת ה' והרג נשיא שבט מישראל, ולזה צריך מדת אכזריות ורציחה, ופינחס לקח מדות הללו לעבודת ה' ולשמו יתברך, על כן הנני נותן לו את בריתי שלום, בד"ן הוא שיטול שכרו, היינו שגם מדת הדין מסכים שיטול שכרו.

והנה לקיים מצות מילה, כל אב מרחם על בנו ועם כל זה לוקח בנו בן ח' ימים ומל אותו לקיים מצות ה', ולזה צריך ליקח מדת אכזריות לעבודת ה', ולכן מתברך שיהא משכורתו כפולה כאמרנו בנוסח הרחמן, הן מצד מדת הרחמים והן מצד מדת הדין.

וזה שאמר הושענא למען בריתך הושענא בכפילא, כי זכות קיום מצות מילה במדות הפכיות אנו מבקשים ישועות בכפילא הן מצד הרחמים והן מצד הדין, דגם מדת הדין מסכים לזה שיושעו בני ישראל בכל מילי דמיטב.

*

הושענא למען גדלך ותפארתך.

יתבאר על פי מה שכתב בזרע קודש (פי ויצא) על הכתוב ויחלום והנה סולם מוצב ארצה, דאם אמר יאמר האדם איך אתפלל לפני המקום ב"ה ואני מלא עוונות, לא יאמר כן, כי הבטיחנו הבורא ב"ה ברוב רחמיו (דברים ל ד) אם יהיה נדחק בקצה השמים משם יקבעך, ועל זה מרמז אותיות קו"ל, כי אות הקו"ף היא נמשך למטה מכל

זכות
הוצאות הגליון
ליו"ט סוכות הבעל"ט

נתנדב"ע"י

ידידינו הרבני הנגיד הנכבד רודצו"ח

מוה"ר

רפאל
בשר למיטער

שליט"א

מראשי קהילתנו הק' בעיר מאנסי יצ"ו

ישא ברכה מאת ה' להתברך בגמור חתימה טובה

מתוך אושר ועושר והרחבת הדעת

וכל מילי דמיטב

לעילוי נשמת

הרה"ח ר' אברהם אבא הירש ז"ל

ב"ד מנחם זאב ז"ל

נלב"ע כ"ב תשרי - שמיני עצרת

הונצח ע"י בנו ידידנו הרבני הנגיד הנכבד, רודף צדקה וחסד

מוה"ר מאיר הירש הי"ו

מראה"ק ומנהל מוסדותינו הק' בקרית יואל יע"א

לעילוי נשמת

הרה"ח ר' בנימין יוסף שווארטץ ז"ל

ב"ד יקותיאל יודא ז"ל

נלב"ע ט"ז תשרי - ב' דסוכות

הונצח ע"י נכדו ידידנו הרבני הנגיד הנכבד, רודף צדקה וחסד

מוה"ר פנחס משה לאנדא הי"ו

אב"י בבארא פארק יע"א

לעילוי נשמת

הרה"ח ר' ישראל פריינד ז"ל

ב"ר יעקב שלום ז"ל

נלב"ע כ"א תשרי

הונצח ע"י בנו ידידנו הרבני הנגיד הנכבד, רודף צדקה וחסד

מוה"ר חיים צבי פריינד הי"ו

אב"י בבארא פארק יע"א

לעילוי נשמת

האה"ח מרת שרה ענגלענדער ע"ה

ב"ר אליקים געציל ז"ל

נלב"ע ו' תשרי

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

בני הקפית טובות אלי, פי הגדלת חסדך עלי.

מ"ה אשיב לך

מ עומק לבבינו, ובשם מאות כלי קודש במוסדותינו, נביע רגשי הודאה והוקרה, למע"כ ידידינו המרומז
א אשר עושה ומעשה צדקה וחסד תדירא, מפורסם לשם להחילה ולתפארה, האי גברא רבא ויקרא
י דיו רב לו בהנהלת והרחבת מוסדותינו בקרית יואל המעטירה, נודע בפעליו הכבירים והרבים עד בלי ד
ר ב פעלים מקבציאל, הוא בנציבין ומצודתו פרוסה עד ארץ ישראל, לטובת החזקת מוסדותינו מתמסר

הרבני הנגיד החשוב והנכבד

מ"ה מאיר הירש הי"ד

מנהל מוסדותינו הק' בקרית יואל יע"א

על אשר השליך עצמו מנגד ואור כגבור חלציו בהתמסרות עצומה בכל נפשו ומאודו
ודאג להאיר באור המאיר את בתי הכלי קודש שליט"א בקרב מוסדותינו הק'
למען יוכלו לערוך את חג הסוכות ומן שמחתנו בדיצה ובהרחבה כראוי וכיאות

אשר יר' מאיר אשריך, מזמור לתודה נריע אליך, בפי ישרים נספר תהילתך,
ישלם ה' פעלך, וישונ לך בראשך גמולך

וזאת הברכה, שבכל אשר תפנה תשכיל בהצלחה, מתוך הרחבה והרווחה, ותפילתינו יחד עם
תפילות התשב"ר קדם רבון עלם ועלמאי, שתשרה שכנה בכל מעשי ידיך ברב סייעתא דשמיא,
ותוכל להמשיך בפעליך הברוכים בהרחבת גבולי הקדושה, בבריות גופא ונהורא נפישא, וכט"ס.

החוקמים למען שמיא האלהי ובהערכה, אס"י תורה והרכה

בהרכות אחת י"ט

תחלת מוסדות סאטמאר

בן חק י"ט

קהל ישוב לב ד'סאטמאר

נתיסדה עיי רבני הנדק
מחריי טיב ועוקללה

מני
ברק
ידיד

בניק מרן אדמור"ר הנדק שליט"א
בניסאות

קול רנה ושועה באהל צדיקים

סימן טוב ומזל טוב יהא לנו ולכל ישראל אמן

קול צהלה ורינה, שפתותינו תרננה
נברך לאלוקינו, שהשמחה במעוננו, עת הזמיר הגיע בגבולינו

ובהדרת קודש ובאותות כבוד ואהבה, נשגר בזה ברכת מזל טוב"א,
אל מול פני הדרת גאון מאורינו ומאליפנו, המסוד מרחוק מקום
וקירוב הלב למעננו, שר התורה והיראה, לוחם מלחמת ה' בעוז
ובגבורה, משריש בלבות רבבות אלפי ישראל מסוף העולם ועד סופו
השיטה הברורה, מלחיב לבבות בני ישראל בדברים אהובים,
היורות זקים ושביבים, חסידא ופרישא, בוצינא קדישא, טהורא נפישא

כבוד קדושת מרן רבינו הגה"ק שליט"א

לרגל השמחה שיבמעון קדשו

בהולדת נכדו ני"ז למזל טוב

אצל נכדו הרב ר' מנחם שלמה אשכנזי שליט"א

בן חדב"נ הגה"צ רבי חנוך העניך אשכנזי שליט"א

רב ביהמ"ד אבני צדק בקרית יואל יע"א

ומצלאן אנו לחיי מלכא מרנא ורבנא, יזכרו הש"ת לנהל את עדת מי
מנה, מותוך נחת והרחבת הדעת, על מי מנוחות ינהלינו ובמעגלי צדק
ינחנו, ויזכה לרוות רוב נחת דקדושה מכל יו"ח במגדה גדושה, מותוך
בריות גופא וטהורא מעליא, עדי נוכח במהרה לרגלי מבשר צדק
משמיע ישועה, ומלכינו מרן שליט"א בראשינו, במהרה בימינו, אמן.

המברכים בקידה חמש מאות

הנהלת הקהילה

ובכן צדיקים יראו וישמחו
וישרים יעלוזו וחסידים ברננה יגילו

בשורה טובה תדשן עצם

הננו לבשר לכל אנשי שלומינו
שעלה בידינו להדפיס את הספר הקדוש

ברך משה

על התורה

ועד להוצאת

ספרי ברך משה

על התורה, על המועדים, ועל סוגיות הש"ס

Tel: 347.385.9580

Fax: 718.384.2557

במהדורא חדשה ומפוארת
באותיות חדשות מאירות
מפתחות נהדרות ומחודשות

הופיע
במהדורא
חדשה

מכירה הראשית בארה"ב
347.385.9580

מכירה הראשית בארה"ק
0504113992

וסוכה תהיי לצל

מען זאל זיין

געדענקט אויך לוי"ט סוכות.

דעקט דאס א געהאלט

פון א מלמד

לכ' לוי"ט!

מוסדות יטב לב דרבינו יואל ד'סאטמאר בארה"ק